

MANUAL DE DEMOCRAȚIE SOCIALĂ

Michael Reschke, Christian Krell, Jochen Dahm și alții

Istoria democrației sociale

AKADEMIE
FÜR SOZIALE
DEMOKRATIE

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

ISBN 978-3-86498-233-0

Publicat de

Friedrich-Ebert-Stiftung

Ediția germană: Departamentul Academia Politică, Bonn, septembrie 2012

Ediția română: Friedrich-Ebert-Stiftung România, București, decembrie 2014

Redacția: Jochen Dahm, Helga Grebing, Christian Krell, Michael Reschke, Meik Woyke

Traducere în limba română: Alex Gröblacher, Sorin Georgescu

Fotografia de pe copertă: Arhiva Democrației Sociale a Friedrich-Ebert-Stiftung; Frédéric Cilon, PhotoAlto

Răspunderea pentru conținutul afirmațiilor revine autorilor fiecărei secțiuni a volumului. Opiniile lor nu sunt în mod necesar aceleași cu ale Friedrich-Ebert-Stiftung.

MANUAL DE DEMOCRAȚIE SOCIALĂ

Michael Reschke, Christian Krell, Jochen Dahm și alții

Istoria democrației sociale

CUPRINS:

<i>Cuvânt înainte la cea de-a treia ediție</i>	4
<i>1. Introducere</i>	6
<i>2. La început au fost lipsurile: libertate și progres în solidaritate (până în 1863)</i>	15
<i>3. Mișcare de masă între unitate și dezbinare (1863–1918)</i>	30
<i>4. Motor al republicii și partid de clasă (1919–1933)</i>	49
<i>5. Persecuții, interzicere și exil (1933–1945)</i>	66
<i>6. Reînființare și modernizare (1945–1965)</i>	79
<i>7. Progres social și noi direcții (1966–1989)</i>	93
<i>8. Social-democrația modernă: între deziluzie și reînnoire (1990–2013)</i>	114
<i>9. Democrația socială: încotro duce viitorul?</i>	137
<i>Bibliografie</i>	148
<i>Autori / Redactori / Colaboratori</i>	156

Indexul figurilor

<i>Figura 1: Cele trei linii ale mișcării muncitorești social-democrate</i>	9
<i>Figura 2: Structura manualului</i>	12
<i>Figura 3: Explozia demografică în perioada revoluției industriale (Germania)</i>	24
<i>Figura 4: Evoluția numărului de lucrători la firma Krupp</i>	24
<i>Figura 5: Diferențe între ADAV și SDAP</i>	34
<i>Figura 6: Evoluția organizatorică între 1863–1922</i>	53
<i>Figura 7: Comparație între sistemul sfaturilor populare și cel parlamentar</i>	55
<i>Figura 8: Selecție de articole din Constituția de la Weimar</i>	56
<i>Figura 9: Miniștrii social-democrați în Marea Coaliție 1966–1969</i>	94
<i>Figura 10: Selecție de reforme social-liberale</i>	100
<i>Figura 11: Selecție de reforme adoptate de coaliția dintre social-democrați și verzi</i>	121
<i>Figura 12: Drepturi și libertăți fundamentale negative și pozitive</i>	142
<i>Figura 13: Revendicări programatice „cu excedent vizionar” (exemple)</i>	144
<i>Figura 14: Evoluția numărului de membri ai SPD (1906–2011)</i>	152
<i>Figura 15: Rezultate electorale ale ADAV, SPAD, SAPD și SPD (1871–2009)</i>	153
<i>Figura 16: Tablou sintetic al programelor politice fundamentale social-democrate</i>	154

CUVÂNT ÎNAINTE

la cea de-a treia ediție

Să știi încotro te îndrepti, știind de unde ai pornit: în politică este nevoie de o direcție clară. Doar cel care poate defini limpede obiectivele acțiunii sale va fi în măsură să le atingă și va reuși să atragă de partea sa susținători entuziaști.

La 23 mai 2013, social-democrația împlinește 150 de ani de istorie a organizării în cadrul unor formațiuni politice. La 23 mai 1863 se înființa la Leipzig Uniunea Generală a Muncitorilor din Germania, a cărei linie a fost continuată de Partidul Social-Democrat German (SPD).

SPD a fost interzis, a avut parte de persecuții și exil, de succese și înfrângeri, mulți s-au înșelat crezându-l terminat: așadar, partidul are în spate un trecut agitat. Social-democrația era deja organizată în cadrul unui partid încă înainte de 1871, când se constituie Imperiul German și a participat activ – și a suferit sub vremuri – la întreaga istorie a Imperiului, a Republicii de la Weimar, a dictaturii național-socialiste, pe perioada exilului, Germaniei divizate și apoi reunificate.

Friedrich-Ebert-Stiftung și-a însușit obiectivele democrației sociale și idealurile mișcării muncitorești. Jubileul SPD este pentru Academia Democrației Sociale un prilej de a trece în revistă istoria democrației sociale în cadrul colecției manualelor de democrație socială.

Sub coordonarea Arhivei Democrației Sociale, Friedrich-Ebert-Stiftung va marca jubileul printr-un amplu program: se va organiza o mare expoziție itinerantă, va fi editat un volum ce va însoți această manifestare și vom crea un portal pe internet, destinat istoriei social-democrației. Mai multe informații sunt disponibile la adresa www.fes.de/150jahre.

În centrul acestui manual stă SPD. Dar din rădăcina comună a mișcării muncitorești au pornit pe drumul lor atât sindicatele, cât și mișcarea culturală a muncitorimii. Volumul demonstrează prin multiple exemple cât de strâns împletite sunt aceste trei linii de evoluție ale mișcării muncitorești.

Obiectivul manualelor de democrație socială este să prezinte într-o manieră clară și argumentată contextele unor noțiuni, definite precis și evidențiate cu ajutorul informațiilor științifice. În această colecție au apărut până în prezent manuale pe teme cum ar fi fundamentele democrației sociale, economia, statul social, Europa, integrare și migrație, precum și statul și societatea civilă.

Prezentul manual este constrâns să insiste mai mult asupra unor anumite aspecte. În multe locuri, cititorii găsesc indicații bibliografice pentru o aprofundare ulterioară a temelor. În acest sens merită încă odată evidențiate publicațiile Arhivei Democrației Sociale a Friedrich-Ebert-Stiftung, precum și „Istoria mișcării muncitorești din Germania” (Grebing, 2007), „Mica istorie a SPD” (Potthoff/Miller 2002) și „Mica istorie a sindicatelor” (Schneider 2000). Volumul de față a profitat din multe puncte de vedere de aceste lucrări.

Dorim să-i mulțumim călduros în primul rând lui Michael Reschke, autorul principal al celei mai mari părți a volumului. Ca membri ai redacției, Helga Grebing și Meik Woyke au sprijinit apariția lucrării prin bagajul lor de informație și experiență. Observațiile lor în cunoștință de cauză, inteligente și întotdeauna constructive au fost de o importanță imensă pentru succesul publicației. Mulțumirile noastre li se adresează apoi lui Thomas Meyer și Viktoriei Kalass pentru îndrumările acordate în procesul de elaborare, Viktoria Kalass contribuind și la capitolele importante ale cărții. Lui Tobias Gombert îi mulțumim de asemenea pentru observațiile sale privind manuscrisul, dar și pentru materialul „SPD este feminin”. Fără toți aceștia și mulți alții, manualul nu ar fi fost o reușită; eventualele inadecvări ni le asumăm personal.

Simbolul Academiei pentru Democrație Socială este o busolă. Prin oferta Academiei, Friedrich-Ebert-Stiftung dorește să ofere un cadru pentru clarificarea unor puncte de vedere și orientări. Ne-am bucura dacă ați profita de această ofertă, pentru a vă alege calea politică. Democrația socială trăiește din faptul că cetățenii discută despre ea și se implică activ.

Dr. Christian Krell

Director

Academia pentru Democrație Socială

Bonn, ianuarie 2013

Jochen Dahm

Director de proiect

„Manualele democrației sociale”

1. INTRODUCERE

*Istoria înseamnă
identitate*

Istoria înseamnă identitate. Modul în care sfera politică se raportează la sine și modelele sale de orientare nu sunt imuabile, ci flexibile. Ele evoluează dinamic, reacționând la schimbările din mediul în care acționează. Evoluția nu este o simplă mișcare liniară, ci una marcată și de ocolișuri, întoarceri și mai ales momente de răscruce, unde s-a impus și se impune încă luarea unor decizii cu privire la direcția de deplasare. Reprezentanții democrației sociale s-au aflat permanent în asemenea situații de răscruce.

În special în momentul actual este nevoie de răspunsuri la întrebări importante și dificile. În primul rând: ce este democrația socială? Care sunt originile ei, ce înseamnă ea astăzi și încotro se îndreaptă ea în secolul XXI? Pentru a putea formula un răspuns la aceste întrebări privitoare la identitatea, semnificația actuală și evoluția democrației sociale, este indispensabilă confruntarea cu originile și momentele cheie ale evoluției sale.

*Istoria demonstrează:
problemele mai vechi
rămân în actualitate*

Privind înapoi în istorie, se observă cu claritate că nu toate provocările politice aparent noi sunt dezbătute cu adevărat în premieră absolută. Cine domină pe cine – factorul politic legitimat democratic controlează interesele economice ori invers? Sau: ce formă să ia democrația socială, pe scurt – ce înseamnă o viață bazată pe principiul autoderminării? Asemenea întrebări apar permanent în istoria social-democrației.

„Stigmatul originii”

Obiectivul depășirii „stigmatului originii” ni se relevă astăzi în alte sintagme, dar cu aceeași intensitate politică, atunci când au loc dezbateri cu privire la politicile educaționale, în special pe marginea selectivității sociale a sistemului școlar german.

Egalitatea de gen

Egalitatea între sexe a fost o revendicare formulată de timpuriu, dar concretizarea ei încă se lasă așteptată, având în vedere că la aceeași muncă prestată există încă o diferență de salarizare de aproximativ 25% între bărbați și femei.

Război și pace

Nu în ultimul rând, mișcarea muncitorească s-a confruntat încă de la începuturile ei cu problematica războiului și a păcii și a militat pentru solidaritate internațională. La momentul actual, în care armata Germaniei participă la acțiuni militare internaționale, aceste întrebări sunt cu atât mai presante. Inegalitățile globale ne constrâng dintotdeauna să nu rămânem cantonați în zona națională și să ne extindem orizonturile.

Chiar și această scurtă selecție de probleme indică deja două aspecte ale istoriei democrației sociale: răspunsurile la întrebările ce este social și ce este democratic nu pot fi unele definitive. Ele sunt supuse mutațiilor sociale, politice și economice și trebuie reevaluate în permanență.

Totuși, societatea a progresat. Procesul de constituire a mișcării muncitorești din Germania la mijlocul secolului al XIX-lea a fost impulsionat de nedreptăți palpabile: copii obligați să muncească, protecție insuficientă la locul de muncă, condiții locative deficitare, sărăcie, viitor economic incert, lipsă de protecție socială garantată în situația de șomaj, îmbolnăvire, incapacitate de muncă sau bătrânețe. Pe scurt: lipsuri sociale flagrante.

Muncitorii nu erau marginalizați doar social, ci și politic – regimul era opresiv, iar legislația electorală a Prusiei era structurată pe trei clase. Speranțele legate de Revoluția de la 1848 au fost zădărnice odată cu eșecul acesteia. Perioada reacționară ce a urmat, marcată de represiune, a înrăutățit chiar mai mult situația politică.

Depășirea lipsurilor materiale și năzuința de a avea un cuvânt de spus în decizia politică – ideea unui „mâine mai bun” – s-au aflat astfel la originile mișcării muncitorești. Forța și convingerea politică proveneau din experiența zilnică a solidarității dintre meșteșugari și muncitori și familiile lor, din faptul că depindeau de aceiași factori, dar și din simpatia și solidaritatea anumitor intelectuali din pătura burgheză.

Primul partid al mișcării muncitorești a fost Uniunea Generală a Muncitorilor din Germania (ADAV). Înființarea ADAV la 23 mai 1863 a fost pasul decisiv al reprezentării politice de sine stătătoare a muncitorimii. Începând cu constituirea ADAV în anul 1863, se poate vorbi în Germania de o continuitate a istoriei organizaționale a social-democrației. Această constituire reprezintă astfel punctul de referință pentru jubileul de 150 de ani al SPD în anul 2013.

150 de ani de existență a Partidului Social-Democrat înseamnă concomitent 150 de ani de istorie germană. Bogați în rupturi, suișuri și coborâșuri, anii parcurși de Germania în evoluția sa spre actuala democrație consolidată au fost marcați inclusiv de derapaje catastrofale. Sub diverse dictaturi, mișcarea democratică din Germania a fost supusă la persecuții și violență. Succesul ei nu a fost unul predestinat, iar

*Două aspecte:
social și democratic*

*Secolul al XIX-lea:
apare mișcarea
muncitorească*

*Depășirea lipsurilor și
năzuința de participare
la decizii*

*23 mai 1863: se
înființează Uniunea
Generală a Muncitorilor
din Germania (ADAV)*

*150 de ani de SPD:
150 de ani de
istorie germană*

realizarea unei orânduiri sociale democratice a stat o lungă perioadă sub semnul incertitudinii. Atingerea stadiului unei democrații pe deplin sociale rămâne o misiune continuă.

«După cum s-a adevărit acum, votul universal și direct este nu doar principiul fundamental politic al dumneavoastră [al cititorilor autorului, n.n.], ci este și principiul fundamental social, condiția fundamentală a oricărui ajutor social. Este singurul mijloc de îmbunătățire a situației materiale a muncitorimii.» (Ferdinand Lassalle 1863, Răspuns deschis, apud Dowe/Klotzbach 2004: 130)

Social-democrația a fost întotdeauna motorul emancipării politice și sociale. Istoria sa este strâns legată de drumul Germaniei spre modernitate și de cucerirea libertății sociale și individuale împotriva tuturor obstacolelor.

Semnificativă pentru identitatea programatică a fost întotdeauna corelația dintre chestiunea socială și problema puterii, a guvernării și democrației. Această corelație internă este un leitmotiv al scrierilor, discursurilor și programelor. Pionierii gândirii social-democrate erau convingși că lipsurile sociale și dependența pot fi depășite doar într-o democrație, pentru că doar această orânduire oferă posibilitatea ca politicile să fie adaptate la interesele și nevoile majorității societății – și astfel la cele ale muncitorimii.

SPD și organizațiile sale premergătoare, precum ADAV, reprezintă doar o parte din mișcarea muncitorească. Mișcarea muncitorească din Germania cuprinde în egală măsură atât sindicatele, cât și mișcarea culturală muncitorească. Comune acestor organizații ale mișcării muncitorești sunt analiza și modelul lor de societate. Împreună, ele urmăresc obiectivul unei democrații sociale.

De aceea, toate cele trei componente ale mișcării muncitorești și-au găsit locul cuvenit în acest manual. Totuși, accentul este pus pe istoria programatică, organizațională și politică a social-democrației ca partid. Pentru a nu obtura perspectiva asupra mișcării muncitorești ca întreg, manualul se referă însă permanent la mediul social muncitoresc și la alte componente ale mișcării muncitorești, cum ar fi sindicatele sau cooperațiile.

Mișcarea muncitorească social-democrată

Figura 1: Cele trei linii ale mișcării muncitorești social-democrate

Obiectivul unei societăți echitabile din punct de vedere social, în care valorile fundamentale social-democrate (libertate, dreptate și solidaritate) devin realitate, reprezintă și astăzi o misiune dificilă și o provocare. Acest fapt nu ține doar de dinamica în schimbare a istoriei germane, ci și de predispoziția la crize a capitalismului.

Structura manualului

Willy Brandt a spus la un moment dat: „Nimic nu vine de la sine. Iar puține lucruri durează. De aceea, fiți conștienți de forța voastră și de faptul că orice epocă își revendică propriile răspunsuri, iar noi trebuie să ne ridicăm la înălțimea vremii, dacă vrem să facem bine.” (Willy Brandt 1992: 515 urm., cuvânt de salut la Congresul Internațional Socialiste din 14 septembrie 1992)

Cu aceste cuvinte, Brandt a evidențiat că analiza de ansamblu a circumstanțelor, problemelor și tendințelor din fiecare societate, dar și discuțiile pentru stabilirea obiectivelor, instrumentelor și căilor de realizare a acestor obiective, sunt procese indispensabile în formularea de politici social-democrate. Pornind de aici, manualul dorește să explice istoria social-democrației de până în prezent, urmărind trei întrebări cheie:

- Cu ce evoluții sociale s-a confruntat social-democrația și care au fost momentele și situațiile de cumpănă care au impus hotărâri importante?
- Cum a interpretat social-democrația aceste probleme și evoluții, cum a reacționat și cum s-a raportat din punct de vedere programatic și strategic la ele; Ce fel de discurs a adoptat?
- Ce succese, dar și ce eșecuri și crize sunt de reținut?

*Trei întrebări cheie
ale cărții*

Căutând răspunsuri la aceste întrebări, descoperim de multe ori noțiuni fundamentale și tensiuni caracteristice pentru înțelegerea mai profundă a social-democrației. Ele au marcat și încă marchează identitatea, programele și strategia social-democrației: teorie și practică, reformă și revoluție, război și pace, progres și inerție, internaționalism și naționalism, dar și modul de înțelegere a statului și a societății.

Capitolul 2: Mișcarea muncitorească până la 1863

Manualul urmărește perioadele istorice. După introducerea, în **Capitolul 2** este descris contextul apariției mișcării muncitorești înainte de anul 1863. Obiectivele Revoluției franceze, influențele filosofiei socialiste timpurii și în special evoluția societății capitaliste burgheze, precum și eșecul Revoluției de la 1848 au constituit punctele de plecare pentru social-democrația germană.

Capitolul 3: Ascensiunea la nivelul de mișcare de masă (1863–1918)

Capitolul 3 schițează modul în care social-democrația a atins nivelul unei mișcări de masă între anii 1863 și 1918, dar tratează și oprirea de către statul represiv wilhelminian (Legea anti-socialiști) și conflictele interne programatice și strategice (disputa revizionistă, creditele de război).

Capitolul 4: Republica de la Weimar (1919–1933)

Speranțele și deziluziile din timpul primei democrații germane sunt abordate în **Capitolul 4**. Ascensiunea Republicii de la Weimar a fost determinată de social-democrație ca partid fundament al Republicii. Totuși, forțele social-democrate nu au putut opri prăbușirea tinerei democrații germane. Deși partidul s-a deschis în raport cu societatea și a avut prima experiență la guvernare, reușind să introducă elemente de progres social precum asigurarea de șomaj, mișcarea muncitorească a asistat totuși la o scindare în SPD și KPD (Partidul Comunist German), iar țara s-a confruntat cu inflație, crize economice, un sprijin redus pentru democrație în interiorul societății, precum și cu escaladarea violenței, culminând cu ascensiunea NSDAP (Național-Socialiștii).

Capitolul 5: Persecuții, interdicție și exil în perioada nazismului (1933–1945)

Odată cu debutul dictaturii național-socialiste, a urmat între 1933 și 1945 o perioadă de distrugere, persecuții și opriri, precum și o dificilă retragere în exil și luptă în cadrul rezistenței. Aceste aspecte sunt discutate în **Capitolul 5**. Tot acolo sunt prezentate proiectele de evoluție postbelică a Germaniei, a Europei și a partidului, elaborate de social-democrați în exil și în timpul rezistenței.

Capitolul 6: Reînființare și modernizare (1945–1965)

După sfârșitul războiului, în 1945, SPD a fost primul partid reînființat, sub conducerea lui Kurt Schumacher. **Capitolul 6** relatează momentele de început ale celei de-a doua democrații germane și prezintă calea de la noul început la modernizarea social-democrației în Germania de Vest, survenită în ultima parte a anilor 1950 și în anii 1960.

Atenția se îndreaptă de asemenea spre zona de ocupație sovietică, cu referire la unificarea forțată a SPD și KPD în SED, precum și la ascensiunea acestuia în ceea ce urma să devină RDG.

După încheierea mandatului de cancelar al lui Ludwig Erhard și sfârșitul coaliției dintre conservatori și liberali, SPD a reușit în 1966 să intre, pentru prima dată în perioada postbelică, în guvernul federal. Marii Coaliții dintre conservatori și social-democrați i-a urmat „era social-liberală”, marcată de mandatele de cancelar ale lui Willy Brandt și Helmut Schmidt și caracterizată prin democratizare, deschidere socială, dezvoltarea statului social și o nouă politică față de est (Ostpolitik). **Capitolul 7** abordează însă și crizele și înfrângerile acestei perioade – reapariția șomajului de masă, terorismul și reîntoarcerea în opoziție în anul 1982.

Reînființarea social-democrației în RDG, reunificarea Germaniei și evoluțiile recente ale SPD constituie subiectul **Capitolului 8**. Reîntoarcerea la guvernare sub conducerea lui Gerhard Schröder în 1998, după 16 ani în opoziție, a fost urmată rapid de deziluzie, în contextul unor dispute în partid și în societate pe marginea „cele de-a Treia Căi” și a „Agendei 2010”. Totuși, guvernul format de social-democrați și verzi a reușit să adopte până în 2005 măsuri de modernizare în sfera mediului și a politicii sociale. Cea de-a doua mare coaliție cu conservatorii, care a durat până în 2009, a coincis cu cea mai dificilă criză economico-financiară de după criza mondială din anii 1930. Procesul continuu de înnoire a social-democrației din Germania și Europa constituie la rândul său o temă a acestui capitol.

Pe parcursul prezentării se observă limpede că social-democrația și actorii apropiați acesteia au fost preocupați în mare măsură de filosofia democrației sociale, de lupta pentru mai multă democrație și mai mult progres social. **Capitolul 9** va stabili reperele istorice ale teoriei democrației sociale și va face un recurs la istoria programatică a SPD. În plus, se explică modul în care teoria democrației sociale ca viziune a unei „societăți a celor liberi și egali” se raportează la socialismul democratic. Sunt construite apoi conexiunile cu volumul ce tratează noțiunile fundamentale (Manualul 1). Câteva observații finale prezintă caracteristicile esențiale ale evoluției istoriei și programelor social-democrației, îndrăznind și o privire către viitor.

Așadar, prezentul volum, „Istoria democrației sociale”, se plasează în cadrul colecției „Manualele democrației sociale” înaintea Manualului 1, Fundamentele democrației

*Capitolul 7:
Coaliții cu
creștin-democrații și
liberalii (1966–1989)*

*Capitolul 8:
Social-democrația
modernă
(1990–2013)*

*Capitolul 9:
Istoria programatică
a democrației sociale*

sociale. El urmărește evoluția programatică până la actuala teorie a democrației sociale, prezentând însă și conflictele și luptele istorice pentru mai multă libertate și egalitate în solidaritate pentru toți oamenii, și oferind o privire aprofundată asupra evoluției social-democrației în ansamblu.

Unde?	Ce perioadă?	Ce? (noțiuni fundamentale)
Capitolul 1		Introducere: istoria înseamnă identitate
Capitolul 2	până în 1863	Apariția mișcării muncitorești
Capitolul 3	1863–1918	Ascensiunea mișcării de masă
Capitolul 4	1919–1933	Responsabilitatea guvernării și scindarea din perioada Republicii de la Weimar
Capitolul 5	1933–1945	Persecuții, interzicere și exil în perioada nazismului
Capitolul 6	1945–1965	Reînființare și modernizare
Capitolul 7	1966–1989	Coalițiile cu creștin-democrații și liberalii
Capitolul 8	1990–2013	Social-democrația modernă
Capitolul 9		Democrația socială: încotro ne duce viitorul?

Figura 2: Structura manualului

SPD e feminin

de Tobias Gombert

„Cine își dorește o societate pentru oameni, trebuie să depășească societatea bărbaților” (Programul de la Hamburg 2007: 41). Mai mult decât toate celelalte partide, SPD s-a angajat de-a lungul istoriei sale în favoarea egalității tuturor oamenilor, femei sau bărbați. Dar SPD a fost și este puternic nu pentru că s-a luptat pentru femei, ci mai ales pentru că femeile au luptat alături de el în toate domeniile politice. Din acest motiv, SPD a jucat un rol de pionierat în mișcarea femeilor. În același timp, biografiile personale și politice ale femeilor din SPD demonstrează că este nevoie permanent de o luptă acerbă pentru a obține drepturi egale în partid și societate. În cele ce urmează prezentăm succint nouă portrete ale unor femei implicate în politica SPD din secolul al XIX-lea și secolul XX, încercând să aflăm astfel cum ne pot inspira aceste femei în activitatea din prezent.

Clara Zetkin (1857–1933) a fost până în 1917 una dintre personalitățile politice marcante ale aripii de stânga a partidului, intrând mai apoi în KPD. Feministă și internaționalistă convinsă, ea s-a implicat în favoarea mișcării muncitorești internaționale. În 1892 a fondat revista social-democrată pentru femei „Egalitatea” (*Die Gleichheit*), pe care a condus-o ca redactor-șef. A fost una din principalele inițiatore ale Zilei internaționale a femeii și ale Internaționalei Socialiste. Clara Zetkin reprezintă pentru SPD un exponent al mișcării femeilor, dar și al solidarității internaționale.

Lily Braun (1865–1916) a fost una din primele social-democrate care au dat glas revendicării politice a armonizării mai bune a vieții de familie cu cea profesională, fiind un model personal în acest sens. Ea a cerut de exemplu un program de lucru mai favorabil pentru mame. Lily Braun a încercat să medieze între mișcarea feministă proletară și cea burgheză, atrăgându-și însă aversiunea ambelor. Lily Braun simbolizează faptul că obiectivul unei armonizări mai bune a vieții de familie cu cea profesională rămâne pentru femei și bărbați un deziderat constant de politică socială.

Rosa Luxemburg (1871–1919) s-a numărat până în 1914 printre principalii teoreticieni ai SPD și purtători de cuvânt ai aripii de stânga din SPD. Între 1907 și 1914 a predat la școala de partid a SPD. Pe linie programatică, ea s-a opus reprezentanților revizionismului. A avut de timpuriu premoniția militarismului și imperialismului german și a lansat avertismente în acest sens. Mai târziu a participat la constituirea KPD, fiind ucisă în 1919. Rosa Luxemburg este un simbol al nevoii de așezare a politicii pe baze teoretice și al dreptului la solidaritate internațională.

Rosa Helfers (1885–1965) a lucrat mai întâi ca asistent social în penitenciar. S-a

înscris în SPD sub pseudonim masculin. Fiind prima femeie director al închisorii de arest preventiv Berlin-Moabit, a reușit să aibă succes într-o profesie „rezervată bărbaților”. În localitatea Hameln, Rosa Helfers a contribuit la înființarea organizației caritative Arbeiterwohlfahrt (AWO) și a organizației de femei a SPD. A făcut parte din parlamentul Prusiei și mai târziu al Saxoniei Inferioare. În perioada dictaturii național-socialiste a activat în cadrul Rezistenței. Acțiunea Rosei Helfers în domeniul politicii sociale exprimă unitatea mișcării muncitorești în SPD și AWO.

Louise Schroeder (1887–1957) s-a numărat printre puținele femei din Adunarea Națională constituantă de la Weimar, iar apoi din Reichstag și ulterior din Bundestag. O scurtă perioadă de timp a fost primar general al Berlinului. A participat la reînființarea AWO și SPD după cel de-al doilea război mondial. Louise Schroeder este un model pentru îmbinarea cu succes a politicii la nivel local, regional și național.

Elisabeth Selbert (1896–1986) provenea dintr-o familie simplă și a lucrat mai întâi la oficiul de telegraf. Muncind și îngrijindu-se de familie în paralel, a reușit ca autodidactă să treacă examenul de bacalaureat, absolvind cum laude științele juridice și politice și promovând examenul de doctorat. Este una dintre cele patru „mame ale legii fundamentale” și a militat pentru ca egalitatea de șanse să fie inclusă în secțiunea drepturilor fundamentale din Constituție. Elisabeth Selbert este un model al luptei pentru șanse egale prin educație și al utilizării cunoașterii în folosul societății.

Anna Zammert (1898–1982) a lucrat printre altele ca muncitoare în industria tutunului și într-o carieră de lignit de suprafață. Ulterior a studiat la Academia Muncii din Frankfurt am Main. Între 1927 și 1933 a condus primul secretariat permanent pentru femei al unui sindicat. Până în 1933 a fost și deputat în Reichstag. După război a coordonat activitatea de reînființare a AWO la Hanovra. Anna Zammert este un simbol pentru alianța dintre SPD și sindicate.

Annemarie Renger (1919–2008) a avut o influență decisivă în politica SPD după cel de-al doilea război mondial. Din 1946 a condus mai întâi la Hanovra biroul lui Kurt Schumacher, apoi la Bonn secretariatul Biroului executiv al partidului, iar între 1972 și 1990 a fost președinte și vicepreședinte al Bundestagului. Annemarie Renger simbolizează greu câștigatul succes al politicianului de profesie.

Inge Wettig-Danielmeier (n. 1936) a fost între 1982 și 2007 membru în conducerea Biroului executiv al SPD, unde a ocupat printre altele între 1991 și 2007 funcția de trezorier federal al SPD. Între 1981 și 1992 a fost președintele federal al Grupului de Lucru al Femeilor Social-Democrate (ASF). Timp de 15 ani a fost deputat în Bundestag. În perioada în care a fost trezorier federal a dezvoltat și consolidat portofoliul de companii deținute de SPD. Dincolo de lupta ei pentru egalitatea de șanse, activitatea Ingei Wettig-Danielmeier este reprezentativă pentru organizarea finanțării partidului pe baze politice durabile.

2. LA ÎNCEPUT AU FOST LIPSURILE: LIBERTATE ȘI PROGRES ÎN SOLIDARITATE (PÂNĂ ÎN 1863)¹

În acest capitol:

- este descrisă situația socială a muncitorimii la mijlocul secolului al XIX-lea;
- sunt discutate ideile socialiștilor timpurii;
- este arătat cum a influențat Revoluția din 1848/49 edificarea mișcării muncitorești;
- este explicată apariția primei organizații a mișcării.

Uniunea Generală a Muncitorilor din Germania (ADAV) s-a constituit în mai 1863, fiind primul partid muncitoresc de sine stăător. Înființarea sa reprezintă totodată începutul unei linii neîntrerupte de partide social-democrate² în Germania. Ea a fost precedată de etapa unor procese de reflecție și căutare a identității în interiorul tinerei mișcări muncitorești. Această fază a fost marcată de contradicțiile și problemele sociale și politice, de situațiile critice ale epocii respective. Nu în ultimul rând, discuțiile au fost influențate și de problema raportării optime – inclusiv din punct de vedere organizatoric – la aceste contradicții și probleme.

Nu întâmplător, stindardul tradițional al SPD, vechiul steag al ADAV, înfățișat și pe coperta acestui manual, amintește de revoluția franceză. Valorile ei (libertate, egalitate și fraternitate), înscrise pe stindard, conturează deja triada ulterioară a valorilor social-democrației: libertate, dreptate și solidaritate.

Revoluția franceză a exercitat o influență puternică asupra mișcării muncitorești. Ruptura cu feudalismul și absolutismul, ideea drepturilor universale ale omului, idealul egalității tuturor oamenilor, autodeterminarea politică, democrația și parlamentarismul formează repere centrale ideatice ale programelor și identității mișcării muncitorești.

1 În elaborarea lucrării s-au folosit cu precădere idei din Potthoff/Miller 2002, Schneider 2000 și Grebing 2007.

2 Noțiunile „social-democrat” și „socialist” nu trebuie considerate antagonisme; în special în secolul al XIX-lea, ele erau în esență identice.

*Linie neîntreruptă
începând cu 1863*

*Influența
Revoluției franceze*

*Repere ale mișcării
muncitorești*

Lozinca „Uniți suntem puternici!” de pe stindardul tradițional exprimă încă de la începuturi convingerea că schimbările din societate nu pot fi obținute decât prin lupta comună. Pentru că dacă se dorește schimbarea societății într-una mai dreaptă, este inevitabil nevoie de organizarea colectivă și de promovarea în comun a unei orânduiri echitabile.

*Revendicarea
egalității =
despărțirea de
feudalism*

Îndeosebi principiul egalității a reprezentat despărțirea esențială de orânduirea feudală, marcată de stările sociale. Revendicările sociale și politice ce decurgeau din principiul egalității erau la rândul lor semnificative: asigurări sociale și condiții mai bune de muncă, participarea la deciziile din sfera muncii, accesul la formare, eliminarea discriminării în baza originii sociale și mai ales introducerea votului liber, universal și direct; o democrație parlamentară în locul regimului absolutist, o reprezentare politică aleasă în locul dinastiilor regale ereditare.

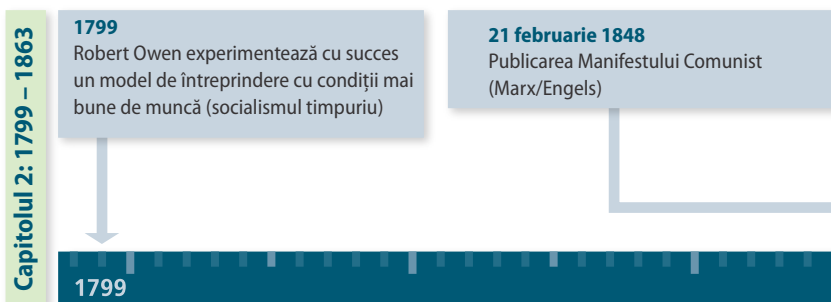
Liberalizarea

Iluminismul și revoluția franceză au dat și semnalul de intrare într-o nouă epocă. Influența liberalismului nu s-a reflectat doar în revendicări privind reformele democratice. Liberalismul s-a concretizat cu mai mult succes în realitatea economică: libertatea practicării meseriilor, eliberarea țăranilor și piața concurențială au luat locul ordinii economice dominate de bresle – începea triumful capitalismului (timpuriu).

În spațiul politic, liberalismul nu a reuși să se impună în fața forțelor conservatoare monarhiste. Din punct de vedere al politicilor economice, el a reușit totuși să impună în contextul statului monarhist-autoritar al vremii o autoreglementare a pieței și a participanților la circuitul economic.

Liberalismul era ideologia claselor aflate în ascensiune ale negustorilor și proprietarilor. Ca beneficiari ai evoluției sociale, aceștia nu puneau prea mult accent pe rezolvarea contradicțiilor capitalismului timpuriu și pe lupta împotriva polarizării sociale. Adepții liberalismului susțineau mai curând libertățile

Linie temporală

Perioada istorică: industrializarea și explozia demografică

individuale, fără drepturi sociale mai extinse. Libertatea economică era pentru ei mai importantă decât libertatea politică.

Premisele sociale ale mișcării muncitorești

Apariția mișcării muncitorești este de neconceput în afara schimbărilor profunde survenite în condițiile economice și sociale. Economia liberală de piață și condițiile sociale tot mai dificile au reprezentat contextul care a generat mișcarea muncitorească.

Capitalismul timpuriu s-a bazat pe două principii, care erau totodată forțele ce au dat impulsul mișcării muncitorești: industrializarea și munca salarizată. Ambele au condus la o proletarizare a unei mari părți ale societății.

*Economia de piață
și nevoia socială*

*„Proletarizare
negativă și pozitivă”*

Noțiunea de **proletar** provine din cuvântul latin „proles”, care înseamnă „urmaș, copil”. În Roma antică, termenul se referea la acei oameni care nu erau sclavi, ci cetățeni liberi, dar care nu aveau proprietăți și depindeau de salariul primit pentru munca lor. Karl Marx a folosit termenul pentru a denumi muncitorimea industrială, apărută în urma procesului de industrializare din secolul al XIX-lea. Și în cazul proletarilor, Marx identifica o „dublă libertate” – erau liberi în raport cu structurile feudale și liberi să-și utilizeze forța de muncă după bunul plac, dar erau și „liberi” de orice proprietate asupra mijloacelor de producție, intrând astfel într-o nouă relație de dependență. Opusul proletariatului este burghezia, clasa proprietarilor.

Proletarizarea a creat o tendință de uniformizare a condițiilor de trai ale muncitorimii și a contribuit astfel nu în ultimul rând și la o identitate comună. Kocka (1990a: 521 urm.) face distincția dintre o „proletarizare negativă” și una „pozitivă”. Prin „proletarizare negativă”, el înțelege procesele de destructurare și dezintegrare survenite sub forma unor puseuri de criză în capitalismul timpuriu.

Pornind de la desființarea iobăgiei și introducerea libertății meseriilor, el

definește astfel desprinderea populației muncitoare din orânduirea bazată pe stări și din formele cooperative ale muncii în cadrul breslelor, uzuale anterior.

Începând cu februarie/martie 1848

Revoluția de la 1848
(Biserica Sf. Pavel)

23 aug. - 3 sept. 1848 Constituirea „Frăției generale a muncitorilor germani” (Stephan Born)

1 martie 1863

„Răspunsul deschis”
(Ferdinand Lassalle)

1848

1863

*Noi dependențe,
noi instituții*

Impunerea muncii salarizate este percepută de Kocka ca „proletarizare pozitivă”. Noțiunea de pozitiv nu are aici atașată o valoare normativă. Kocka sugerează prin această noțiune un efect de structurare al proletarizării, care a creat noi relații de dependență și instituții. Dincolo de nevoi și de nedreptățile sociale, proletarizarea nu este înțeleasă aici ca proces de pauperizare, ci ca proces social de destructurare și restructurare. Acest proces a acționat ca impuls decisiv în direcția formării unei clase, pentru că a desființat identitățile vechi caracteristice stărilor și a creat sentimentul apartenenței la noi clase sociale.

*Centralizarea
muncii favorizează
o identitate*

O influență hotărâtoare asupra genezei ulterioare a unei identități comune a muncitorimii în capitalismul timpuriu a exercitat-o așadar centralizarea muncii. Aceasta era anterior caracterizată prin producția integrată de bunuri. Locul în care se muncea era de regulă alăturat casei. Acum, munca însemna o activitate salarizată, sub forma unei diviziuni specializate a muncii, cu un grad sporit de mecanizare. Pentru lucrători (în special pentru bărbați), munca devenise mai abstractă și, în ultimă instanță, mai înstrăinată. Locul de muncă și casa, familia, erau despărțite.

*Meșteșugarii: pionierii
mișcării
muncitorești*

Munca a devenit așadar o sferă de sine stătătoare cu un grad ridicat de normare: timp de lucru strict reglementat, mecanizare și indicatori de producție. Munca nu mai era „integrată”. S-a adăugat experiența dură a controlului sever al șefilor de echipă, cuplată cu o mare distanță socială față de conducerea companiei. Muncitorimea s-a regăsit așadar într-o relație de dublă dependență: pe de-o parte față de piață, pe de-altă parte față de angajatorii care dețineau capitalul (cf. Kocka 1990a: 51 urm.). Această relație caracterizează până în prezent contradicția dintre muncă și capital.

În special ucenicii și meșteșugarii sărăciți au devenit pionierii mișcării muncitorești, printre ei aflându-se de exemplu August Bebel, dulgher și mai târziu „împărat al muncitorilor”. Exemplul ucenicilor ilustrează deosebit de impresionant experiența dură a „proletarizării negative”.

Nu doar experiența lipsurilor sociale îi motiva pe ucenici. Ei aveau calificări foarte specializate, se mândreau cu meseriile lor și erau autonomi. În mare parte, meșteșugarii lucrau independent, iar acest regim făcea parte și din normalitatea profesională a multor ucenici. Cu toții se temeau acum că în contextul politicii economice liberale, practică de statul opresiv imperial, vor ajunge muncitori

salarizați în capitalism, pierzându-și autonomia profesională. Le era teamă că vor ajunge în relații de dependență directă.

Din punct de vedere politic, ei au profitat de autonomia lor accentuată, dar și de experiența anterioară de organizare în cadrul unor rețele bazate pe tradițiile de corporații și bresle. Această experiență avea să fie benefică pentru mișcarea muncitorească organizată în cooperații, sindicate și partid.

Rezolvarea chestiunii sociale

Procesele de transformare radicală a societății ilustrate anterior nu au reprezentat o particularitate germană. Capitalismul timpuriu, denumit deseori și „capitalism de tip Manchester”, în urma rolului de pionierat jucat de Anglia în cadrul industrializării, a produs contradicții în toate statele occidentale industrializate. El a dus la noi contradicții sociale și noi relații de dependență în societate și a fost însoțit de mutații de putere. Ca atare, se pot observa și diferite idei și teorii pentru rezolvarea chestiunii sociale. Ca filosofii ale socialismului timpuriu, ele au influențat eforturile de înlănzire și în ultimă instanță depășire a capitalismului.

*Capitalism de tip
Manchester și
socialism timpuriu*

Robert Owen (1771–1858) a fost un întreprinzător și socialist britanic din perioada timpurie. El a reușit să demonstreze în 1799 în filatura sa de bumbac din New Lanark (Scoția) că productivitatea ridicată și condițiile de muncă bune nu se exclud reciproc, ci merg mână în mână. Owen a redus timpul de lucru, a creat condiții mai bune de cazare și a introdus asigurările de sănătate și pensiile. Productivitatea firmei a sporit semnificativ – nu în ultimul rând datorită motivației mai puternice a muncitorilor. Owen este considerat fondatorul cooperației.

În centrul ideilor din Anglia și Franța, care au inspirat inclusiv raționamentele lui Karl Marx, se plasează raportarea critică la proprietatea privată. Englezul Robert Owen a testat ideea proprietății comune asupra bunurilor, adică a unei forme colective de proprietate, în propria sa fabrică. Experiențele lui Owen au exercitat o puternică influență asupra evoluției cooperațiilor și sindicatelor britanice, dar și ulterior asupra legislației sociale.

Anglia: Robert Owen

Francezul Pierre-Joseph Proudhon a considerat că statul este actorul decisiv al reformelor sociale. Formularea sa, potrivit căreia „proprietatea este un furt”, se referea la privilegiile „șantajiste” legate de proprietatea privată.

*Franța: Pierre-
Joseph Proudhon*

Conașionalul său Charles Fourier a crezut că elementul cheie al unei orânduiri echitabile este o împărțire mai echilibrată a bunurilor. Henri de Saint-Simon a argumentat la rândul său că evoluția economiei influențează hotărâtor viața socială. Această idee reapare la Marx, care înțelege activitatea economică drept „fundament economic” al unei societăți.

*Germania:
reformatori
conservatori*

În Germania, mai ales reformatorii conservatori precum Lorenz von Stein au preluat ideile protosocialiste ale unor critici străini, în special francezi. Dar și alte pături sociale au fost influențate. Cunoscută a devenit lozinca promovată de scriitorul Georg Büchner: „Pace colibelor! Război palatelor!”. De menționat este și ucenicul croitor Wilhelm Weitling, care a formulat de timpuriu revendicări socialiste radicale, de pe poziții esențial creștine – o comunitate a bunurilor, bazată pe egalitate, desființarea banilor și în cele din urmă o transformare revoluționară a societății.

*Chestiunea
socială în
creștinism*

Reprezentanții creștinismului s-au preocupat și ei de chestiunea socială, e drept însă că într-o măsură diferită. În contextul secularizării crescute, protestantismul și catolicismul erau animate de îngrijorarea față de dispariția valorilor creștin-conservatoare; între cele două confesiuni existau însă diferențe de abordare a chestiunii sociale. Protestantismul atribuia sărăciei cu precădere motive religioase și se limita la ajutoarele pentru săraci și asistența spirituală.

Doctrina catolicismului social, reprezentată mai ales de Episcopul de Mainz din acea perioadă, Wilhelm-Emanuel Freiherr von Ketteler, și prezentată în 1864 în lucrarea „Chestiunea muncitorească și creștinismul” (orig.: *Die Arbeiterfrage und das Christentum*), era însă diferită. Ea identifica problema socială ca principală provocare a societății în orânduirea capitalistă aflată în proces de conturare. Opiniile lui Lassalle și ale lui von Ketteler coincideau nu doar în analiza caracterului exploatator al muncii salarizate și în revendicarea privind sprijinirea cooperativelor. Cei doi împărtășeau inclusiv convingerea că muncitorimea trebuie să fie capabilă de a se reprezenta autonom și că este nevoie de reforme sociale ale statului.

*Critica Papalității
față de capitalism*

Și enciclica *Rerum novarum* a Papei Leon al XIII-lea (1891) conținea o abordare critică a capitalismului. Sindicatele creștine și programul de politici sociale al Partidului Centrist oglindeau aceste idei. Relația dintre catolici și social-democrația a rămas însă una distantă, de respingere chiar, pentru că social-democrația era percepută ca „moștenitoare a liberalismului antireligios” (Grebing 2007: 53).

Pionieri ai mișcării muncitorești: Marx și Engels

„Societatea burgheză modernă, ridicată pe ruinele societății feudale, nu a desființat antagonismele de clasă. Ea a creat doar clase noi, condiții noi de aspirare, forme noi de luptă, în locul celor vechi. Epoca noastră, epoca burgheziei, se deosebește însă prin faptul că a simplificat antagonismele de clasă. Societatea întregă se scindează din ce în ce mai mult în două mari tabere dușmane, în două mari clase direct opuse una alteia: burghezia și proletariatul.”

(Marx/Engels 1848, Manifest der Kommunistischen Partei, apud Dowe/Klotzbach 2004: 57, în română cf. K. Marx, F. Engels, Manifestul Partidului Comunist, Editura Politică, 1962.)

Karl Marx (1818–1883) și **Friedrich Engels** (1820–1895) au fost filosofi și jurnaliști politici germani. O mare influență politică a avut „Manifestul Partidului Comunist”, publicat de ei în 1848. Cea mai importantă lucrare de teorie economică a lui Marx, publicată în parte de Engels după moartea lui Marx, a fost „Capitalul”, ale cărui trei volume au apărut între 1867 și 1894. Cele mai importante lucrări ale lui Friedrich Engels, care a activat și ca întreprinzător, au fost „Situția clasei muncitoare din Anglia” (1845) și lucrarea „Anti-Dühring”(1877).

Un impact cu mult mai puternic l-au avut după jumătatea secolului al XIX-lea lucrările lui Karl Marx și Friedrich Engels. Muncitorimea (industrială), nota Marx în Manifestul comunist din 1848, are o soartă comună: e constrânsă la „vânzarea propriei forțe de muncă”, devenită o marfă (Marx/ Engels, apud Dowe/Klotzbach 2004: 62).

*Influenți:
Marx și Engels*

Concluziile lui Marx se bazează pe analiza sa critică a „societății burgheze”, determinată de capitalism. El consideră că esența ei este „antagonismul de clasă” dintre burghezie și proletariat, dintre capital și muncă, dintre proprietatea asupra capitalului și lipsa acestei proprietăți, determinant fiind controlul mijloacelor de producție. Marx era convins că proletariatul și burghezia se află pe poziții antagonice ireconciliabile.

Istoria tuturor societăților de până azi este istoria luptelor de clasă. (Marx/Engels 1848, Manifest der Kommunistischen Partei, apud Dowe/Klotzbach 2004: 57, în română cf. K. Marx, F. Engels, Manifestul Partidului Comunist, Editura Politică, 1962.)

Marx și Engels procedează în Manifestul comunist la un inventar al discursurilor socialiste și formulează pe baza lor – fie delimitându-se de ele, fie pornind de la ele – o analiză a societății. În epoca sa, impactul la scară largă al Manifestului s-a datorat nu atât textului ca întreg, ci mai mult unor citate individualizate.

Manifestul preia revendicarea socialismului timpuriu cu privire la desființarea proprietății private a mijloacelor de producție și plasează dezvoltarea economică în centrul schimbărilor sociale. Dependența omului de om s-ar întemeia pe puterea unora de a dispune asupra mijloacelor de producție. Capitalismul desființează formele tradiționale de organizare a muncii și contribuie concomitent, ca urmare a proletarizării, pauperizării și concentrării maselor muncitorești din fabrici, la formarea unei clase revoluționare.

Potrivit concepției lui Marx, prin transformarea revoluționară urma să fie depășită „alienarea omului față de om”, adică degradarea sa la stadiul în care el este, prin forța sa de muncă, o marfă în modul capitalist de producție. Omul nu urma să fie eliberat doar de constrângerea de a-și vinde forța de muncă. Depășirea proprietății private urma să facă posibilă libertatea reală:

Locul vechii societăți burgheze, cu clasele și antagonismele ei de clasă, îl ia o asociație în cadrul căreia dezvoltarea liberă a fiecăruia este condiția pentru dezvoltarea liberă a tuturor. (Marx/Engels 1848, Manifestul Partidului Comunist, apud Dowe/Klotzbach 2004: 57)

În analiza lor, Marx și Engels aveau ca model în special muncitorimea industrială din Anglia. La momentul apariției Manifestului comunist în 1848, acest grup cuprindea însă doar o mică parte din populație. În plus, în Germania industrializarea a luat amploare mai târziu decât în Anglia. Cu toate acestea, situațiile precare, condiționările și grijile existențiale priveau o majoritate covârșitoare a populației germane. Indiferent că vorbim de „proletariat” sau de „a patra stare”, „mizeria unei clase largi, lipsite de proprietate, care muncește din greu și totuși suferă de foame” (Potthoff/Miller 2004: 21), era în mare măsură prezentă chiar înainte de industrializare. Lipsurile erau cauzate în special de creșterea demografică puternică la începutul secolului al XIX-lea, neînsoțită de suficiente oportunități de muncă productivă. Engels descria în 1845 *Condiția clasei muncitoare din Anglia*:

"[Acești] muncitori nu posedă nimic care să fie al lor și trăiesc din salariul câștigat prin munca lor, care trece mai totdeauna din mână direct în gură ; societatea dizolvată în nenumărați atomi izolați nu se îngrijește de ei, lăsând pe seama lor să se îngrijească de ei și de familiile lor, fără a le da însă și posibilitatea să o facă în mod eficace și continuu ; de aceea oricare muncitor, chiar și cel mai bun, este în permanență expus să rămână fără pâine, adică expus înfometării, și mulți pier chiar din această cauză ; locuințele muncitorilor sunt în genere prost situate, prost construite, prost întreținute, insuficient aerisite, igrasioase și nesănătoase ; locatarii sunt reduși la un minim de spațiu și în majoritatea cazurilor doarme cel puțin o familie într-o încăpere; interiorul locuințelor prezintă diferite grade de sărăcie, mergând până la totala lipsă chiar și a mobilelor celor mai indispensabile; de asemenea îmbrăcămintea muncitorilor este în medie sărăcăcioasă și a multora zdrențuită; hrana e în general proastă, adeseori aproape necomestibilă și, în multe cazuri, cel puțin temporar, cantitativ insuficientă, așa că în cazuri extreme se ajunge la moartea prin inaniție." (Engels 1845: 85 urm., în română cf. K. Marx și F. Engels, Opere, Volumul 2, Ediția a II-a, Editura politică, București, 1962: 321-322)

În Germania, numărul de locuitori a crescut din 1800 până în 1875 de la 23 la 43 de milioane de oameni, în pofida faptului că aproximativ trei milioane au emigrat. Creșterea demografică s-a înregistrat mai ales în orașe, pe de-o parte în urma unor rate sporite ale natalității, pe de-altă parte prin migrația din zonele rurale înspre noile centre industriale în dezvoltare. La mijlocul secolului al XIX-lea, aproape jumătate din populație făcea parte din „proletariat”. Aici se regăseau cel puțin două treimi din pătura de jos, respectiv din stratul inferior al păturii de mijloc. Burghezia cuprindea cam 10% din populație (cf. Kocka 1990a: 105).

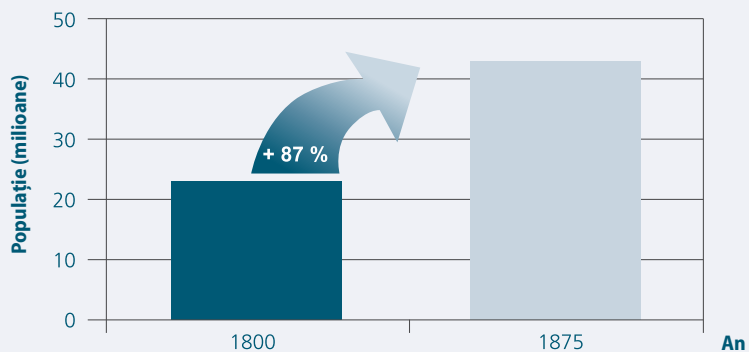

Figura 3: Explozia demografică în perioada revoluției industriale (Germania)

Cum interpretăm: între 1800 și 1875, populația practic s-a dublat, crescând de la 23 la 43 de milioane de locuitori.

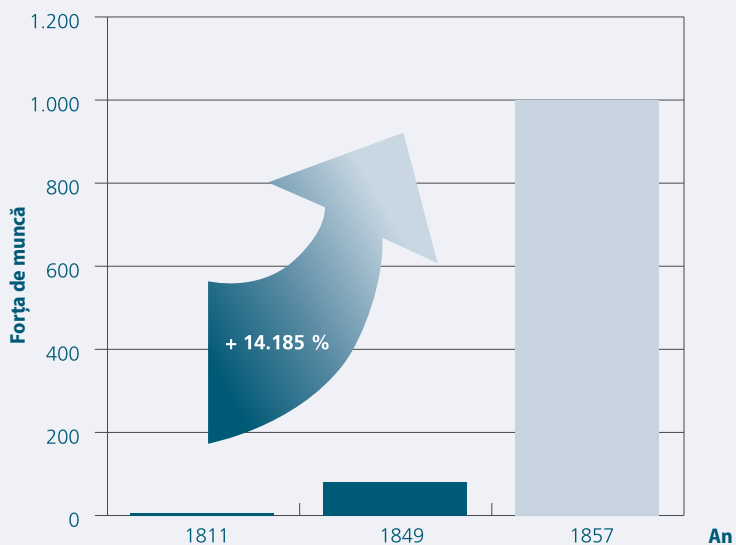

Figura 4: Evoluția numărului de lucrători la firma Krupp

Cum interpretăm: la firma Krupp, în cursul revoluției industriale, numărul lucrătorilor a crescut din 1811 până în 1857 – în mai puțin de 50 de ani – de aproape 150 de ori.

Procesul de industrializare a evoluat lent; exista o supraofertă de forță de muncă: de exemplu, în 1811 firma Krupp avea 7 muncitori, în 1849 ajunsese la 80 și abia în 1857 la 1.000. În rândurile celor fără proprietăți sărăcia era masivă, ziua de muncă dura 14 ore, femeile și copiii lucrau și ei, condițiile locative erau dezolante, riscurile de viață nu erau asigurate – acestei situații i se opunea o bogăție tot mai mare a proprietarilor întreprinzători, a „burgheziei capitaliste”. În ciuda dependenței, a salariilor infime și a lipsurilor sociale, munca din fabrică promitea totuși celor fără de posesie o pâine. Veniturile torcătorilor și țesătorilor ce munceau acasă erau în schimb mult sub minimul de subsistență.

Începând cu anii 1850, dinamica industrială a crescut. Creșterea demografică începea să se reflecte și în numărul de persoane ocupate în diversele sectoare economice: dacă în 1830 în agricultură mai munceau încă de trei ori mai mulți oameni decât în industrie – dintre care oricum doar 10% în fabrici, mine și manufacturi – în 1873 sectorul industrial și al serviciilor se afla deja pe picior de egalitate cu cel agrar, ambele având câte 50%. Dinamica economică a Imperiului German se observă foarte bine analizând evoluția pieței agrare: până la mijlocul secolului Germania exporta produse agrare, ulterior direcția s-a inversat, iar Germania a devenit importator de produse agrare. Catalizatorul dezvoltării industriale a fost apariția căilor ferate (cf. Kocka 1990a: 104).

Revoluția de la 1848 și începuturile mișcării muncitorești organizate

Ideea conștiinței de sine clamată de Marx și Engels în Manifestul comunist, precum și mișcarea comunistă, ce „umbla prin Europa” sub forma unei „stafii”, se bazau mai curând pe convingerea lor de a fi descifrat mersul obiectiv al istoriei, mai puțin însă pe o organizare de masă palpabilă și un impact real în societate. În special în Germania, Manifestul nu a găsit decât puțini adepți, provenind din zona „Uniunii Comuniștilor”.

Importanța anului 1848 e dată mai puțin de publicarea Manifestului comunist. Două alte evenimente marcante se află în prim-planul istoriografiei social-democrate: Revoluția de la 1848 și înființarea „Frăției Generale a Muncitorilor Germani” ca organizație independentă și cuprinzătoare.

Politica autoritară a statului, prin care acesta reprima mișcările de opoziție, a întârziat apariția în Germania a sindicatelor și a unei mișcări muncitorești organizate politic.

*Industrializarea:
un proces
la început anevoios*

*Începând cu anii 1850:
industrie dinamică*

*1848: un an important
din mai multe privințe*

Interdicția de asociere a fost ridicată temporar abia odată cu Revoluția de la 1848. În Anglia, acest lucru s-a întâmplat încă din 1824, acolo existând deja o mișcare politică a muncitorimii, susținută de syndicate. La toate acestea se adăuga faptul că în Germania exista o cenzură accentuată a presei. Până în 1848, doar calfele călătore erau implicate în activități politice, însă chiar și acest lucru era posibil doar când etc. chiar și acest lucru fiind posibil doar când nu se aflau pe teritoriul german. Ucenicii se organizau în diverse contexte, printre altele în „Uniunea celor dreptți – Bund der Gerechten”, de sorginte comunistă. Primele asigurări de boală, casele de ajutor și sprijin în caz de deces, precum și primele activități de grevă au fost precursorile evoluției sindicale.

Revoluția de la 1848 avea să schimbe aceste lucruri. Altfel decât în Franța, în Germania revoluția avea la bază avea la bază mai puțin motivații sociale, ci mai mult năzuințe democratice și naționale. Obiectivul democrațiilor germani era un stat parlamentar național unitar, cu sistem de vot universal și egal. Pentru o mare parte din mișcarea burgheză de democratizare, formarea unei Adunări naționale constituante în Biserica Sf. Pavel din Frankfurt a reprezentat deja succesul politic decisiv al Revoluției.

Muncitorimea aflată în conflict cu democrații burghezi era în schimb animată de speranța unei vieți mai bune, autodeterminate. Pentru ea, Revoluția a fost scânteia organizării. În perioada următoare au apărut primele uniuni sindicale, în special cele ale tipografilor și ale muncitorilor din industria tutunului. Existau însă și în rândul burgheziei forțe liberal-democratice, cu motivație socială. Impulsionate de un ideal liberal educativ, aceste forțe s-au străduit să înființeze asociații pentru educarea muncitorilor. Ele doreau să ofere muncitorilor un sprijin pentru ca aceștia să se poată ajuta apoi singuri – alte revendicări sociale, cu toate consecințele lor politice, le erau însă străine.

„Noi, muncitorii, eram pentru o mare parte din clasa burgheză germană ființe străine, necunoscute [...]; puteam noi să ne așteptăm să fim priviți ca o clasă a societății, care tocmai evoluează independent? [...] Nici nu ne supraestimăm, nici nu ne subestimăm puterile; este adevărat că am ajuns pe o treaptă a dezvoltării, de unde nu vrem să ne mai înălțare nicio putere a lumii [...], ne luăm viața în propriile mâini, și nimeni să nu ne-o mai smulgă.” (Stephan Born 1848, Introducere la Statutul Comitetului Central al Muncitorilor din Berlin, apud Grebing 2007: 15)

Tipograful Stephan Born urma să aleagă un drum aparte. La inițiativa sa, de la 23 august până la 3 septembrie 1848 s-au întrunit la Berlin 32 de uniuni muncitorești din toată Germania, pentru a constitui „Frăția Generală a Muncitorilor din Germania - Allgemeine Deutsche Arbeiterverbrüderung”, prima organizație autonomă,

Stephan Born (1824–1898) era tipograf, lucrând ulterior și ca învățător, redactor și profesor. El a contribuit esențial în 1848 la constituirea „Frăției Generale a Muncitorilor Germani”, prima organizație autonomă, supraregională de întraajutorare a mișcării muncitorești. După eșecul Revoluției din martie 1848, Born a emigrat în Elveția.

supraregională de întraajutorare a mișcării muncitorești, care avea revendicări sindicale. Cât de bine era ancorată în teritoriu demonstrează cel mai bine faptul că „Frăția Muncitorilor” a ajuns ulterior la 230 de organizații locale și districtuale.

Dincolo de pasul spre o independență supraregională și de dimensiunea organizației, o altă caracteristică a „Frăției Muncitorilor” era esențială: ideea solidarității. E drept că „Frăția Muncitorilor” se baza în primul rând pe muncitori calificați și ucenici și mai puțin pe necalificați, zilieri sau „lumpenproletariat”. Totuși, lozinca „Frăției Muncitorilor” – „unul pentru toți, toți pentru unul” – stă mărturie unei identități comune și a unei autopercepții colective a „stării muncitoare” sau a „clasei muncitoare”. Membrii „Frăției Muncitorilor” împărtășeau convingerea că libertatea și progresul nu se pot atinge decât prin solidaritate.

În contextul „Frăției Muncitorilor” a lui Stephan Born apare pentru prima oară în prim plan noțiunea de „social-democrație”. Astfel, membrii (de sex masculin) se numeau „social-democrați”, exprimând în autocaracterizarea pe care și-o făceau convingerea programatică permanentă a unei legături indisolubile dintre chestiunea socială și cea a democrației. Termenul a ajuns în cele din urmă unul consacrat: publicația centrală a ADAV purta titlul „Social-democratul”, iar noțiunea apare și în denumirile ulterioare ale constituirii și fuziunii de partide.

Din punct de vedere programatic, „Frăția Muncitorilor” cerea îmbunătățirea orânduirii politice și sociale: ea revendica libertatea de asociere în vederea formării de proprii organizații reprezentative, introducerea unor sisteme ale statului social, precum așezăminte medicale și asigurări medicale. Criticile la adresa proprietății private se reflectau în revendicarea unor cooperative de consum și producție, iar transformarea sferei muncii în cererea de cărți de muncă, protecția muncii și participarea la deciziile privind timpul de lucru și salariile.

*Pentru prima dată
apare noțiunea de
„social-democrație”*

Prin anumiți deputați s-a reușit introducerea unor revendicări corespunzătoare pe agenda consultărilor Adunării naționale constituante din Biserica Sf. Pavel din Frankfurt. Ei s-au lovit însă de voința limitată de schimbare a majorității liberal-burgheze, care a pus piedică propunerilor social-democrate de înnoire. Obiectivul forțelor liberale și burgheze era formarea unui stat național german, cu libertăți cetățenești garantate constituțional. Concret, ele erau interesate de drepturi de participare la decizia politică, de egalitate în fața legii și de protecția proprietății. Revendicările minorității radical-democrate și social-revoluționare nu s-au putut impune.

În același timp, forțele monarhiste au ieșit întărite. Dezamăgirea muncitorilor față de rezultatele negocierilor din Biserica Sf. Pavel a crescut și au izbucnit proteste. Reacționarii monarhiști au profitat de slăbiciunea și divizarea din mișcarea democratică. Protestele au fost înăbușite cu forța armelor, iar parlamentul a fost dizolvat. Scurta primăvară a democrației din jurul momentelor revoluționare s-a stins subit prin anularea strictă a libertății de asociere și oprimarea forțelor de opoziție.

Din eșecul Adunării Naționale de la Frankfurt, constituită aproape în totalitate din membri ai burgheziei și doar o mână de țărani și meșteșugari, burghezia liberală și mișcarea muncitorească au tras concluzii diferite, fapt ce urma să aibă un impact major. În timp ce de partea burgheziei au dominat poziții de adaptare și resemnare, iar atitudinea de opoziție a fost în mare abandonată, având în vedere libertățile economice obținute, mișcarea muncitorească a ajuns la convingerea că trebuie să lupte singură pentru progres și o orânduire dreaptă. Muncitorimea a preluat moștenirea Revoluției de la 1848 și a dezvoltat mai departe idealurile și ideile democratice. Democratizarea societății și eliberarea clasei muncitoare au devenit misiunea istorică a mișcării muncitorești în plină formare.

„Organizați-vă ca Uniune generală a muncitorilor cu scopul unei agitații pașnice și legale, dar neobosite și necontenite pentru introducerea votului universal și direct în toate teritoriile germane. Din momentul în care această Uniune va cuprinde fie și doar 100.000 de muncitori germani, ea va fi deja o forță de care trebuie oricine să țină seama. Sădiți această chemare în toate atelierele, satele, colibe. Fie ca muncitorii de la orașe să lase înțelepciunea și educația lor să ajungă și la muncitorii de la țară. [...] Cu cât ecoul vocii voastre va răsună de milioane de ori mai tare, cu atât mai irezistibilă va fi presiunea ei.” (Ferdinand Lassalle 1863, Răspuns deschis, apud Dowe/Klotzbach 2004: 131)

Rațiunea de dinaintea constituirii ADAV, – citatul anterior aparține liderului acestei organizații – avea la bază probleme sociale nerezolvate și lunga neputință politică, cuplată cu dezamăgirea față de eșecul încercărilor de a coopera cu mișcarea liberală în ansamblul ei. Convingerea muncitorilor că sunt nevoiți să-și reprezinte autonom interesele – idee mai puțin împărtășită de intelectualii apropiați mișcării – a devenit mai populară, fiind validată de realitate. Muncitorimea s-a organizat tot mai mult singură. În 1863 s-a înființat primul partid al muncitorilor germani, Uniunea Generală a Muncitorilor din Germania (ADAV). Această dată marchează coticura istorică a formării unui al treilea mare și important curent politic, alături de liberalism și conservatorism: socialismul.

Ce înseamnă aceste evoluții pentru democrația socială?

- Tânăra mișcare muncitorească, influențată de Marx și Engles, dar și de propria experiență, a învățat cât de decisivă este influența condițiilor economice asupra societății.
- Mișcarea muncitorească a preluat moștenirea democratică a Revoluției de la 1848/49.
- Lipsurile sociale ale capitalismului timpuriu, pe de o parte, și statul autoritar opresiv, pe de altă parte, se opuneau unei orânduirii echitabile. De la început, social-democrația s-a caracterizat prin legarea chestiunii sociale de cea democratică.

Lecturi

suplimentare:

Jürgen Kocka
(1990a), *Geschichte der Arbeiter und der Arbeiterbewegung in Deutschland seit dem Ende des 18. Jahrhunderts, Band 2: Arbeitsverhältnisse und Grundlagen der Klassenbildung im 19. Jahrhundert*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Jürgen Kocka
(1990b), *Weder Stand noch Klasse. Unterschichten um 1800*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

3. MIȘCAREA DE MASĂ ÎNTRE UNITATE ȘI SCINDARE (1863–1918)

În acest capitol:

- este descris modul cum din Uniunea Generală a Muncitorilor din Germania (ADAV) de la 1863 și Partidul Social-Democrat al Muncitorilor (SDAP) a apărut ulterior SPD;
- sunt discutate interzicerea și persecuțiile social-democrației în perioada Legii anti-socialiști;
- este explicată creșterea la nivelul unei mișcări de masă și discuțiile privind programele și strategia în Imperiul German, un stat autoritar;
- sunt prezentate condițiile în care SPD s-a scindat în timpul primului război mondial.

Lassalle era convins că burghezia trădase idealurile de la 1848. Aceasta a fost principala sa motivație la momentul înființării ADAV în 1863. Misiunea istorică de realizare a idealurilor democratice de libertate revenea de acum celei de-a „patra stări” – așa cum definea Lassalle deseori „clasa muncitoare”.

„Cauza sa este așadar cu adevărat cauza întregii umanități, libertatea sa este libertatea umanității înseși, domnia sa este domnia tuturor.” (Ferdinand Lassalle 1862, apud Bernstein 1919:187)

Saxonia: unul din primele centre ale mișcării muncitorești

ADAV nu a fost întâmplător înființat la Leipzig: Saxonia era unul din primele centre ale mișcării muncitorești. În plus, interdicția libertății de asociere a fost ridicată acolo încă din 1861. În cadrul Asociației pentru Educație de la Leipzig, o mică parte a membrilor a devenit mai activă. Ei doreau o reprezentare politică independentă a muncitorimii. A fost proclamat un „Comitet Central pentru convocarea unui congres general al muncitorilor germani”. Lassalle a fost rugat să redacteze un proiect de program.

Ferdinand Lassalle (1825–1864), de profesie jurist și publicist, a fost primul președinte al Uniunii Generale a Muncitorilor din Germania (ADAV) înființate în 1863 și precursora a SPD. Lassalle este cunoscut pentru „Răspunsul deschis”, care a stat la originea constituirii ADAV. A murit tragic într-un duel cu pistoale, ceea ce a contribuit la venerarea sa ca idol.

Ferdinand Lassalle, cunoscut jurist și publicist, a avut o influență majoră, exercitând o mare putere de atracție datorită discursurilor sale pasionate, talentului organizatoric și rolului de avocat al muncitorimii. El a schițat programul și strategia ADAV în „Răspunsul deschis” din

1863: „Răspunsul deschis” al lui Lassalle și înființarea ADAV

1 martie 1863. La 23 mai 1863, delegați din 11 localități s-au întrunit la Leipzig, au constituit ADAV și l-au ales președinte pe Lassalle. În 1864, numărul de membri ajunsese la aproximativ 4.600. ADAV cuprindea abia o mică parte din asociațiile muncitorilor, iar impactul său era doar regional – dar înființarea sa a fost semnalul schimbării. Idolatrizarea ulterioară a lui Ferdinand Lassalle și faptul că ideile sale au servit și mai târziu ca referință permanentă arată importanța sa pentru evoluția mișcării muncitorești.

Lassalle a avut un omolog liberal în Partidul Progresist. Disputa dintre Hermann Schulze-Delitzsch, unul dintre cofondatorii cooperăției din Germania, și Lassalle reflectă o mare controversă a epocii, o dispută centrală între socialism și liberalism. Obiectul ei era interpretarea chestiunii sociale, în special a „legii de aramă a salariilor”.

Omologul liberal al lui Lassalle

Potrivit **legii de aramă** a salariilor, salariul muncitorilor va rămâne întotdeauna la cel mai mic nivel posibil, pentru că relația capitalistă de exploatare, bazată pe principiul profitului ar împiedica salariile mai mari.

Din „legea de aramă a salariilor”, Lassalle a dedus necesitatea de a înființa cooperative de producție ale muncitorilor, care ar fi urmat să depășească despărțirea dintre salariu pe

de-o parte și profitul întreprinzătorului pe de altă parte. Ca atare, el cerea un sprijin al statului pentru cooperativele de producție. Schulze-Delitzsch l-a contrazis. El respingea intervenția statului și miza mai curând pe ajutorul mutual prin case de ajutor și cooperative de consum.

Lassalle, Marx și Engels

În multe puncte, opiniile lui Lassalle nu coincideau cu cele ale lui Marx și Engels. Ei atribuiau totuși mișcării muncitorești un rol istoric decisiv. Analizau de o manieră similară deficitul capitalismului și împărtășeau de asemenea viziunea că, pentru emanciparea mișcării muncitorești, revendicarea desființării „proprietății asupra terenurilor și capitalului” era esențială.

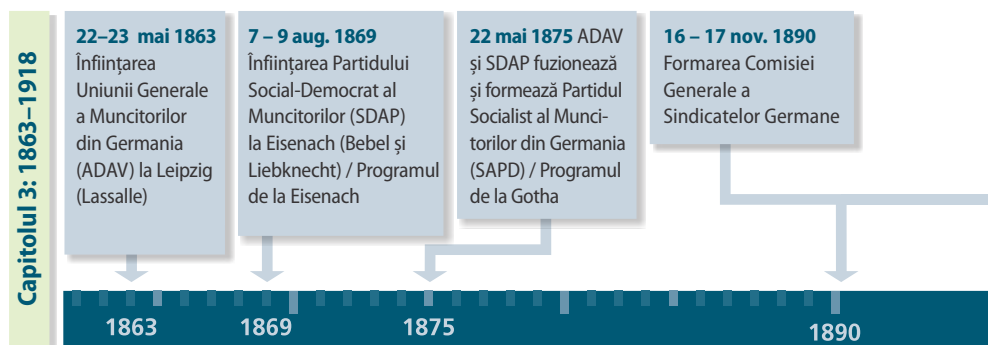
Diferențele considerabile dintre Lassalle, pe de-o parte, și Marx și Engels, pe de-altă parte, se observau în privința viziunii asupra statului, în abordarea reformistă față de cea revoluționară, în orientarea pronunțat națională față de cea accentuat internaționalistă, dar și în ceea ce privea participarea la procesul decizional în partid. Aceste diferențe au avut un impact asupra proceselor de formare a partidului în anii 1860.

Funcția statului

Opiniile erau divergente mai ales cu privire la rolul statului și al instituțiilor sale de legiferare. Marx le privea ca pe un instrument de subjugare folosit de clasa conducătoare. Lassalle considera că este posibil ca orientarea statului să se schimbe. Pornind de la funcția de legiferare, el vedea statul ca pe o arenă importantă pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale muncitorimii. În comparație cu Marx și Engels, Lassalle era mai apropiat de statul național. El era mai puțin un internaționalist, iar programele și retorica sa erau mai puțin revoluționare.

Strategie

Marx și Engels criticau de asemenea strategia politică a lui Lassalle, opinând că atacă prea mult burghezia liberală și se străduiește prea puțin ca măcar în perioada de început a luptei politice să formeze alianțe cu aripile progresiste ale burgheziei. Ei erau de părere că circumstanțele favorabile unei autonomii politice a mișcării muncitorești se vor putea crea doar în timp.

Linie temporală: Imperiul German, persecutarea social-democrației prin Legea anti-socialiști (octombrie 1878 - septembrie 1890) și primul război mondial

Aripa „Eisenach“ fondează al doilea partid al mișcării muncitorești

La 7 august 1869 a luat ființă Partidul Social-Democrat al Muncitorilor (SDAP), care devine a doua ramură a mișcării muncitorești, numită și Aripa Eisenach. Fondatori,

August Bebel (1840–1913) și **Wilhelm Liebknecht** (1826–1900) au constituit în 1869 SDAP. Bebel a fost din 1892 și până la moartea sa unul din cei doi președinți ai SPD, iar din 1871 devine deputat în Reichstag. Popularitatea sa și-a găsit expresia în denumirea de „împărat al muncitorilor“. Cea mai influentă lucrare a lui Bebel a fost „Femeia și socialismul“, apărută în 1879. Liebknecht, mai bătrân decât Bebel, activase în Revoluția de la 1848/49, devenind mai târziu un influent membru al grupului parlamentar al SPD din Reichstag. Wilhelm Liebknecht era tatăl lui Karl Liebknecht.

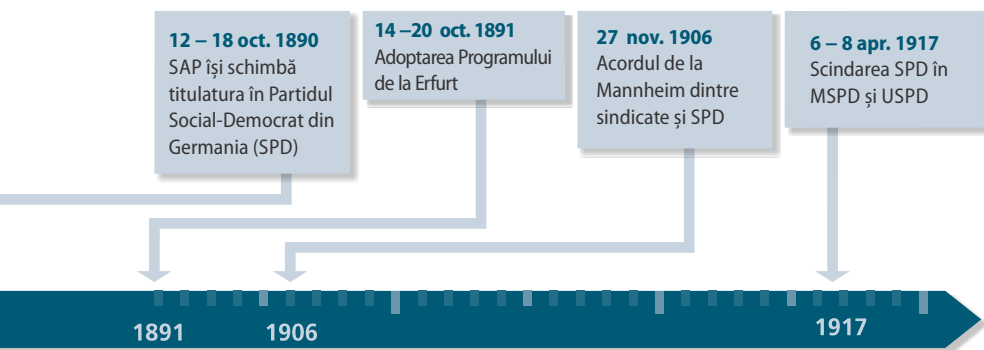
lideri și figuri marcante ale SDAP erau Wilhelm Liebknecht și August Bebel, cel ce ulterior avea să fie divinizat ca „împărat al muncitorilor“, fiind și o perioadă lungă președinte al SPD.

SDAP era format la început mai ales din foști membri ai ADAV. Mulți dintre cei ce i-au urmat pe Liebknecht și

Bebel erau și foști adepți ai Partidului Popular din Saxonia. La nivel regional, SDAP a avut în principal sprijinul muncitorilor din centrul și sudul Germaniei. Programul și teoria partidului aminteau în multe privințe de ADAV: și SDAP cerea votul universal, direct și egal, reglementarea legală a timpului de lucru, impozite progresive în locul taxării consumului și educația școlară obligatorie. SDAP se mai pronunța și în favoarea unei subvenții a statului pentru cooperative. Partidul considera că instituțiile statului erau arene ale confruntării politice. Ca urmare, SDAP participă în alegeri.

1869: înființarea SDAP

Elemente de program comune cu ADAV

La fel ca Lassalle, aripa „Eisenach” pornea de la legătura dintre libertatea politică și cea socială a muncitorilor:

„Chestiunea socială este indisolubil legată de cea politică, iar rezolvarea ei depinde de ea, fiind posibilă doar în statul democratic.” (Programul de la Eisenach, apud Dowe/Klotzbach 2004: 160)

SDAP și-a subliniat vocația internaționalistă prin intrarea în Asociația Internațională a Muncii, denumită apoi Prima Internațională. În 1870, SDAP avea aproximativ 10.000 de membri, în 1875 în jur de 9.000 (în comparație: ADAV în 1872 circa 21.000, în 1875 aproximativ 15.000).

	ADAV	SDAP
Anul înființării	1863	1869
Personalități importante	Lassalle	Bebel și Liebknecht
Organizare internă	Prezidiu autoritar	„De jos în sus”
Cadru de referință	Orientare mai pronunțat națională	Orientare mai pronunțat internaționalistă
Poziția în chestiunea națională	Germania Mică, sub conducerea Prusiei	Germania Mare, prin includerea Austriei
Atitudinea față de politica lui Bismarck	Potențial aliat	Întruchiparea Germaniei autoritare și retrograde

Fig. 5: Diferențe între ADAV și SDAP

*Diferențe:
organizarea internă*

Diferențe între ADAV și SDAP

O primă diferență esențială între cele două partide ale mișcării muncitorești era organizarea democrației interne. ADAV a fost atât sub Lassalle, cât și sub succesorul acestuia, Johann Baptist von Schweitzer, o organizație structurată autoritar, cu un centru autonom de conducere. În schimb, SDAP – similar cu partidele actuale – miza pe formarea voinței într-un sistem democratic intern „de jos în sus”.

Pozițiile SDAP și ADAV erau diferite inclusiv în privința formării națiunii germane. În timp ce SDAP avea ca reper Marea Germanie organizată federal – și care includea ca atare Austria – , ADAV prefera varianta Miciei Germanii, dominate de Prusia. La fel de mult difereau aprecierile privindu-l pe Otto von Bismarck, prim-ministru al Prusiei și viitor cancelar federal. Pe de-o parte ADAV îl credea un potențial partener în lupta împotriva burgheziei, pe de-altă parte SDAP îl considera o întruchipare a Germaniei retrograde și autoritare.

Apropierea și fuziunea

Aceste concepții diferite au fost la început definitorii pentru relația dintre SDAP și ADAV. Cele două partide au fuzionat însă în 1875 la Gotha, formând Partidul Socialist al Muncitorilor din Germania (SAPD)³. Apropierea celor două partide a fost impulsivă nu doar de înfăptuirea Imperiului German în 1871, ci și de deteriorarea situației în care se afla clasa muncitoare. După proclamarea Imperiului, statul autoritar și-a îndreptat din nou atenția spre interior și a luat în vizor social-democrația. Reprimării de către stat i s-a adăugat și o stare tot mai precară din punct de vedere economic și social. În 1873, la sfârșitul așa-numitei Gründerzeit – epoca fondatorilor – survine „crahul fondatorilor”. Adepții ambelor partide s-au convins treptat că doar împreună vor putea reuși.

Așadar, SAPD s-a înființat într-un mediu perceput ca ostil, iar această experiență a marcat partidul. Programul de la Gotha, adoptat la congresul de unificare, este în esență o combinație între convingerile lui Lassalle și cele ale lui Liebknecht, fiind caracterizat mai puțin printr-o analiză convingătoare și o listă de revendicări politice bine ancorate în teorie. Programul preluase doar foarte puțin de la Marx, fapt pe care acesta i-l reproșează lui Liebknecht într-o critică vehementă.

Programul de la Gotha a evidențiat conștiința de clasă a muncitorilor aflată în formare și consolidare. Acest lucru se reflectă în preluarea „legii de aramă a salariilor” a lui Lassalle ca element constitutiv al analizei societății și în faptul că toate celelalte forțe politice erau atacate ca fiind reacționare. Această perspectivă însemna concomitent un refuz al oricărei politici de alianțe cu forțe progresiste ale burgheziei.

3 Pentru partidul SAPD, format în 1875, se mai utilizează și abrevierea SAP. Partidul Socialist al Muncitorilor, înființat în 1933, are de asemenea ca acronime SAPD și SAP. Pentru a distinge între ele, manualul folosește pentru partidul constituit în 1933 acronimul SAP.

*Diferență:
problema națională
germană*

*1875, Gotha:
Unirea în SAPD*

*Programul
de la Gotha*

Legea anti-socialiști

Mișcarea nu se putea aștepta la susținere din partea reformatorilor sociali burghezi sau a reprezentanților doctrinei sociale catolice. În lupta pentru egalitate politică și drepturi sociale, ea nu avea parteneri de alianță – iar forțele dominante din Imperiul German nu erau prea dispuse să-și modifice atitudinea: Legea anti-socialiști demonstra cât se poate de limpede în practică voința de asuprire exercitată de stat.

Cum se ajunsese la Legea anti-socialiști? În 1871 s-a constituit Comuna din Paris, un Consiliu municipal format spontan, care dorea să transforme capitala franceză după model socialist. Comuna a fost înăbușită prin intervenția în forță a armatei. Social-democrația germană se solidarizase cu socialiștii parizieni, pe care i-a proclamat model al luptei internaționale de eliberare a clasei muncitoare. După anihilarea Comunei din Paris, mulți social-democrați au considerat confirmată viziunea lor că o mișcare de masă este într-adevăr condiția schimbării puterii. Neîncrederea lor față de schimbări spontane și revoluționare a sporit.

Strategia parlamentară a social-democrației a avut într-adevăr succes. Forța ei a crescut cu fiecare scrutin electoral pentru Reichstag, parlamentul național: în 1871, partidele social-democrate au ajuns împreună la 3,2 % din voturi, în 1874 la 6,8 %. În 1877, SAPD, apărut din fuziunea ADAV și SDAP, obținea deja 9,1 % din voturi.

Bismarck și forțele conservatoare al monarhiei se confruntau, pe de-o parte, cu social-democrația, care, în pofida oricăror opreliști, se afla în plin proces de creștere. Pe de altă parte, apăruseră pretenții ale burgheziei, aflată la rândul ei în ascensiune, datorită succesului economic. Prin Legea anti-socialiști au încercat așadar să rezolve ambele provocări la adresa puterii politice.

Două atentate eșuate împotriva Împăratului Wilhelm I, fără nicio legătură cu social-democrația, au oferit prilejul final de adoptare a Legii anti-socialiști. Bismarck afirma

Legea anti-socialiști din 1878 („Lege împotriva intențiilor periculoase ale social-democrației”) interzicea organizațiile politice precum partidele, sindicate și asociațiile care militau pentru socialism. Libertatea de asociere și cea a presei au fost limitate. Până la ieșirea din vigoare a Legii în 1890, urmau să fie interzise mai multe sute de ziare, reviste și sindicate, iar social-democrații au fost persecutați, trimiși în judecată și condamnați. Printre publicațiile interzise se afla și „Vorwärts” („Înainte”), ziarul partidului, apărut prima dată în 1876⁴.

4 Cf. p. 43

că ordinea de stat trebuie apărată împotriva social-democrației, putându-se baza pe resentimentele împotriva social-democraților, pe care burghezia le acumulase în perioada Comunei din Paris.

Pe de-o parte, Bismarck instiga la frică și resentimente față de social-democrație, stigmatizând-o ca subversivă și periculoasă pentru stat. Pe de altă parte, el încerca să-i fidelizeze mai ales pe național-liberalii față de Imperiul German autoritar, apelând la asigurarea și apărarea orânduirii existente.

Legea anti-socialiști a fost adoptată la 19 octombrie 1878 cu voturile conservatorilor și național-liberalilor, împotriva voturilor exprimate de social-democrați, centriștii catolici și progresiștii liberali de stânga. Aplicarea Legii anti-socialiști a fost

Conservatori și liberali: în favoarea Legii anti-socialiști

Congresul de constituire a celei de-a Doua Internaționale chema în 1889 toți muncitorii să iasă la **1 mai** 1890 în stradă pentru drepturile lor. În Germania, Legea anti-socialiști era încă în vigoare. Interzicerea adunărilor publice a fost ocolită prin „plimbări în masă”, iar pentru că steagurile erau interzise, semnul de recunoaștere era o **garoafă roșie** la butonieră (cf. Heimann 2003: 15).

prelungită în mai multe rânduri, ea producându-și în final efectele pe o durată de 12 ani: din octombrie 1878 până în septembrie 1890.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici: Bismarck urmărea o dublă strategie, cunoscută sub denumirea de „biciul și zăhărelul”. În afară de represiune și persecuții, anii 1880 au adus și o calitate mai bună a

„Biciul și zăhărelul”

legislației din domeniul social. A fost o încercare de a integra muncitorimea: în 1883 s-a adoptat Legea asigurărilor de sănătate, în 1884 Legea asigurării împotriva accidentelor de muncă și în 1889 Legea invalidității și a asigurărilor de pensii.

Ascensiunea social-democrației

Strategia persecuției politice și încercarea de a marginaliza social-democrația nu au putut opri ascensiunea acesteia. Pe baza prevederilor constituționale, ea s-a putut prezenta la fel ca și până atunci la alegerile naționale și regionale – iar în ciuda barierelor masive a reușit ca până în 1890 să-și îmbunătățească și performanțele. Primind aproximativ 1,4 milioane de voturi, SPD a devenit la alegerile din februarie 1890 cel mai puternic partid din Reichstag. S-a dovedit că aspirațiile de democrație și autodeterminare politică, precum și neîncrederea față de forțele autoritare ale Imperiului German au fost atât de puternice, încât forța lor de liant nu s-a diminuat nici în perioada interzicerii. Identificarea cu aspirația la o orânduire socială alternativă sporise, fapt exprimat și prin popularitatea crescândă a ideilor

SPD: succese în ciuda interzicerii

inspirate de Marx – nu în ultimul rând pentru că inevitabila prăbușire a capitalismului și obținerea unei orânduiri mai drepte promiteau un viitor mai bun. În vremurile sumbre și autoritare, această idee oferea consolare și optimism și întărea dorința de victorie.

„Oare nu muncitorii sunt cei ce făuresc locomotive și vapoare? Ei aburul și forța electricității își supun, ei apele și focul le-mblânzesc. Vor merge într-o bună zi în propria caleașcă; cu vasele, pe mare, întreaga lume-o vor străbate! [...] Și nu-i splendoare-n lume pe care ochiul său să n-o zărească, nici vreun tărâm pe care-al său picior să-l lase necălcat [...]. A lui e lumea-ntregă! A lui puterea! A lui întreaga fericire omenească! Dar vă-ntrebați: cine s-aducă toate astea? Doar și necum altcineva: statul social-democrat ce va să vină! El este împlinirea celor mai semețe visuri!” (Ernst Kreowski [1904], Promisiunea viitorului (orig.: Zukunfts-Verheißung), într-o gazetă de mai, apud Achten 1980: 134)

Din punct de vedere politic, social-democrația acționa în continuare de o manieră reformistă. Grupurile parlamentare au devenit în perioada interzicerii partidului centre evidente de putere. Succesele electorale, obținute în ciuda rezistenței, au fost percepute ca încă un indiciu pentru posibilitatea de a rezolva problema puterii politice prin votul universal și democratic. Doar așa mișcarea putea ajunge la un caracter de masă și se putea obține apropierea de socialism.

Programul de la Erfurt

Partidul, redenumit în 1890 Partidul Social-Democrat din Germania, a adoptat în 1891 o nouă platformă-program, în care combina ideile utopice și analiza socială cu propuneri de reformă. Programul de la Erfurt se baza pe proiectul conceput de doi teoreticieni ai partidului, Karl Kautsky și Eduard Bernstein.

Structura programului de la Erfurt este considerată un model pentru platformele-program ale tuturor partidelor în general. Într-o primă parte, oarecum „teoretică”, se analizează circumstanțele sociale, fiind prezentate apoi propriile premise și valori politice. În partea a doua, cea „practică”, se prezintă instrumentele politice care decurg din prima parte.

Elementul teoretic era puternic inspirat din ideile lui Marx. Programul analiza în această secțiune predispoziția la crize a capitalismului și pleda în privința distribuirii proprietății și a controlului mijloacelor de producție pentru obiectivul socializării mijloacelor de producție. Astfel se putea realiza eliberarea clasei muncitoare.

1891: Programul
de la Erfurt

Structură în
două părți

Teoria:
inspirată de Marx

Componenta practică a programului cerea libertăți politice și reforme sociale: de exemplu, introducerea votului universal, direct și egal, legiferarea nemijlocită de către popor, eliminarea legilor care discriminau pe bază de sex, învățământul gratuit obligatoriu, impozite progresive, reglementări privind protecția muncii, introducerea zilei de muncă de opt ore, dar și preluarea caselor de asigurări ale muncitorilor de către stat, muncitorimea urmând a fi cooptată în administrarea lor.

Consacrarea social-democrației

Strategia dublă urmărită de Bismarck prin persecuția politică și legislația progresistă în domeniul social a eșuat, fapt demonstrat clar de rezultatele alegerilor din 1890 pentru Reichstag: SPD devine în premieră cel mai puternic partid ca număr de voturi, întrunind 19,7 % din sufragii sau 1.427.000 de voturi. Mișcarea de masă era un succes major, încrederea în SPD crescuse, mediul social-democrat devenise mai profund și se arătase suficient de stabil pentru a rezista în cei 12 ani în care Legea anti-socialiști a fost în vigoare.

Partidul nu atinsese însă zenitul. Acest lucru este demonstrat de rezultatele de la următoarele alegeri pentru Reichstag⁵, dar și de creșterea numărului de membri. Din 1912, SPD devine nu doar partidul cu cei mai mulți alegători și membri, ci și formațiunea politică cu cel mai puternic grup parlamentar în Reichstag.

SPD a fost afectat nu doar în Prusia de sistemul de vot cu trei clase, care acorda o anumită pondere votului în funcție de veniturile impozabile plătite și de proprietăți.

La alegerile pentru Reichstag, SPD a fost dezavantajat și prin decuparea circumscripțiilor. Organizarea acestora nu se schimbase de la întemeierea Imperiului, deși structura populației se modificase drastic în favoarea centrelor industriale. Ca urmare, zonele rurale – și ca atare dominate de conservatori – păstrau o influență disproporționat de mare în cadrul sistemului electoral bazat pe majorități absolute. Muncitorii agricoli erau la fel de intangibili pentru social-democrație precum mari părți din muncitorimea neprotestantă din sud și din anumite regiuni ale vestului. Aici avea succes Partidul Centrist Catolic, tot mai deschis față de problema socială și capabil să fidelizeze muncitorii catolici.

5 1893: 23,3 % = 1.786.000 alegători; 1898: 27,2 % = 2.107.000 alegători; 1903: 31,7 % = 3.000.000 alegători; 1907: 28,9 % = 3.258.000 alegători; 1912: 34,8 % = 4.250.000 alegători. Cf. p. 153.

Sindicatelor sunt al doilea pilon important al mișcării muncitorești. Și evoluția lor reflectă clar progresele mișcării. Muncitorimea s-a organizat mai întâi în grupuri profesionale. Și din acest punct de vedere, la fel ca și până spre mijlocul secolului, asociațiile tipografilor și muncitorilor din fabricile de țigări au fost în avangardă. Primele sindicate și federații au fost însă interzise prin Legea anti-socialiști. După expirarea interdicției s-a înființat „Comisia Generală a Sindicatelor Germane”, care număra în 1891 deja 277.000 de membri, ajungând în 1914 la aproximativ 2.500.000. Acestor „sindicate libere” li se adăugau „sindicatelor afiliate”: sindicatele profesionale, de inspirație liberală (1913: 105.000 de membri) și sindicatele creștine (1913: 340.000 de membri). Ambele erau însă mult mai mici decât sindicatele social-democrate.

Creșterea numărului de votanți, membri de partid și sindicaliști reflectă schimbările din societatea Imperiului German. Industrializarea a luat amploare, sectorul agrar și-a pierdut supremația între sectoarele economiei. În 1914 trăiau în Imperiul German aproximativ 67 de milioane de oameni, cu 27 de milioane mai mult decât în 1871, anul proclamării sale. Mulți dintre ei părăseau zonele dominate de agricultură și se mutau în centrele industriale, unde obțineau locuri de muncă în industria producătoare, devenind astfel angajați. Mai ales în Saxonia, la Berlin și în bazinul Ruhr, populația a crescut foarte mult. Ponderea muncitorimii industriale a sporit enorm. Industrializarea era la rândul ei puternic antrenată de progresul tehnologic.

Pe la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, analiza capitalismului propusă de Programul de la Erfurt și una din tezele fundamentale ale acestuia și-au arătat repede limitele: în locul accentuării șomajului în masă și a reducerii salariilor se puteau observa – în pofida diferențelor dintre ramuri și profesii – un șomaj scăzut și salarii în creștere. Tocmai șomajul redus le-a adus sindicatelor puterea de veto, grație căreia au putut obține succese în negocieri. Una din principalele lor revendicări privea ziua de muncă – ea a scăzut începând cu anii 1870 la 12 ore, în anii 1890 la 11, iar la începutul noului secol s-a redus în parte la zece ore.

Și totuși, chestiunea socială nu era rezolvată. Societatea era în continuare polarizată între bogați și săraci. În special lipsa locuințelor, munca prestată de copii și exploatarea femeilor erau mari probleme. Și posibilitățile de autodeterminare politică ale muncitorimii în afara propriului ei mediu erau în continuare precare, muncitorii erau în continuare marginalizați de forțele dominante.

Această stare de fapt a dus la o dezvoltare a mediului muncitoresc în interiorul său, la înființarea a numeroase instituții în jurul partidului și la un pronunțat sentiment de apartenență la grup. Acest spirit s-a concretizat inclusiv în principiul cooperativelor și în mișcarea culturală muncitorească. Mediul oferea identitate și sprijin.

„Când în marș pășim alături și cântăm din cânturi vechi” – acest vers ilustrează cât de mult au întărit cântecele comune solidaritatea între social-democrație și sindicate. Intonarea de **cântece muncitorești** genera identitate socială și politică, transmitea mesaje privind viitorul și era un element important al culturii social-democrate. Printre cele mai cunoscute cântece se numără „Marseieza muncitorului”, compusă în 1864 ca reacție la moartea lui Ferdinand Lassalle într-un duel, sau „Cântecul de solidaritate” (în germană „Bundeslied”) compus de Georg Herwegh cu un an înainte, cu ocazia constituirii Uniunii Generale a Muncitorilor din Germania. „Internaționala” a devenit imnul mișcării muncitorești abia la puțin timp înainte de primul război mondial. Cântecele răspândite în mediile social-democrate permiteau critica socială într-o formă inteligibilă și de aceea cu impact ridicat la mase. Ele erau un semn de coeziune și ajutau la exteriorizarea unor sentimente puternice precum indignarea, furia sau durerea. Se cânta la multe ocazii, de exemplu la încheierea unor întruniri, la demonstrații, serbări sau înmormântări. În timpul Republicii de la Weimar, mișcarea corală a muncitorilor cuprindea cam 450.000 de membri, în timp ce grupuri de agitprop testau noi forme muzicale. După preluarea puterii de către național-socialiști, intonarea de cântece muncitorești a fost incriminată. În RDG, cântecele erau instrumente de luptă și mobilizare într-o nouă direcție, în timp ce în RFG tradiția nu a mai fost cultivată suficient.

După ieșirea din vigoare a Legii anti-socialiști s-a pus din nou problema orientării politice. Pentru SPD, intrat din nou în legalitate, și pentru sindicatele aflate alături de partid se impunea o decizie cu privire la politica de urmat și la limbajul ce trebuia adoptat. Doreau să păstreze atitudinea de opoziție față de statul imperial autoritar, încercând să răstoarne Imperiul? Sau era mai bine să meargă în schimb pe reforme practice în cadrul existent al statului și pe terenul capitalismului? Puteau fi statul și capitalismul reorganizate pe baze mai sociale? Cea din urmă opțiune miza în primul rând pe activitatea politică în grupul parlamentar din Reichstag, pe alianțe cu burghezia progresistă și pe alianța cu sindicatele libere în reglementarea sferei muncii.

*Reorientare după
ieșirea din vigoare a
Legii anti-socialiști*

Liderul social-democrat bavarez Georg von Vollmar s-a remarcat printre cei care au susținut cu forța argumentelor un reformism centrat pe alianțele progresive și pe inițiative parlamentare în acest sens.

Georg von Vollmar (1850–1922), politician social-democrat, a avut o contribuție decisivă la edificarea filialei SPD în Bavaria, pe care a și condus-o între 1892 și 1918. Numele său îl poartă astăzi printre altele Academia Georg von Vollmar din Kochel am See.

Pe o poziție diametral opusă se plasa președintele partidului, August Bebel, supranumit „împăratul muncitorilor”. Dincolo de orice pragmatism, Bebel se temea că s-ar putea pierde din vedere marele obiectiv al înlăturării exploatării în capitalism și al instaurării socialismului. El vorbea de apropierea sfârșitului și de prăbușirea iminentă a societății burgheze – de marele „Kladderadatsch” - adică marea degringoladă. În programul de la Erfurt, partidul încercase ca, din analiza societății și viziunea (revoluționară) pe termen mai lung, să deducă obiectivele politice adaptate lumii cotidiene. Acum, această încercare era supusă testului realității.

*În contradicție:
mișcarea și partidul*

Și, într-adevăr, această relație tensionată, aparent chiar contradictorie, a ținut pasul cu evoluția politică și socială reală. Mișcarea muncitorească era mai mult decât o simplă „mișcare”. La fel ca sindicatele libere, partidul dispunea de o organizație de masă cu funcționari plătiți. Avea o structură ierarhică ramificată, aptă să se achite de multiple sarcini: de la transmiterea propriilor mesaje politice într-un sistem cuprinzător de publicații, trecând prin educarea și administrarea bazei până la acordarea de consultanță pentru membri și simpatizanți în situații de dificultate socială sau juridică. În adunările parlamentare, marja de manevră a SPD era limitată de coeziunea partidelor burgheze; și totuși arena parlamentară era cea care suscita cel mai mult atenția societății. Aici exista posibilitatea de a genera politici, aici erau fezabile succese legislative în chestiuni sociale și de democratizare. Marx și Engels ceruseră la rândul lor tocmai asemenea succese.

Despre revendicări de democratizare, SPD putea eventual discuta cu liberalii de stânga, iar despre inițiative din domeniul politicii sociale cu centristii, puternicii în rândul muncitorimii catolice. Partidul nu a reușit să-și creeze majorități proprii, ca atare au eșuat proiecte precum introducerea zilei de muncă de opt ore, desființarea sistemului de vot cu trei clase din Prusia sau introducerea dreptului de vot pentru femei. La nivel național existau anumite proiecte legislative pentru care și social-democrația și-a dat acordul, votând de exemplu în 1894 pentru reduceri de taxe la importul cerealelor, în vederea ieftinirii alimentelor.

Ascensiunea social-democrației este strâns legată de **publicațiile social-democrate**. În statul autoritar wilhelminian, ele se străduiau să-și creeze un propriu public critic. Pentru cei din conducerea social-democrată, aceste publicații erau deseori baza economică pentru a putea activa politic – social-democrații militanți erau deseori concediați de la locul de muncă. Până în 1875, membrii și cititorii erau aproape aceiași, în 1878 apăreau 42 de tipărituri social-democrate, iar după ieșirea din vigoare a Legii anti-socialiști 60 de publicații au fost reînființate. În 1928 existau 204 ziare social-democrate, dar și reviste și edituri de carte. Această situație reflectă vocația educativă și de informare a social-democrației. Reviste de teorie precum „Die Neue Zeit” (1883–1923) erau platforme de dezbateri interne ale SPD, un partid programatic. Această tradiție este azi continuată de reviste ca „Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte”, „Zeitschrift für sozialistische Politik und Wirtschaft”, „Berliner Republik” sau „Perspektiven des demokratischen Sozialismus”. După dictatura național-socialistă, peisajul mediatic social-democrat a renăscut în prima fază, dar s-a diminuat și a dispărut în cea mai mare parte. Participațiile SPD sunt astăzi administrate în cadrul holdingului Deutsche Druck- und Verlagsgesellschaft mbH (ddvg).

Disputa revizionismului

Partidul nu discuta însă doar despre eforturi reformiste întreprinse în activitatea politică zilnică. Deja de la începuturile sale, social-democrația s-a prezentat ca partid programatic. Există o cultură productivă a dezbaterilor pe subiecte ce se aflau dincolo de problemele politice ale zilei, iar aceste subiecte se discutau aprofundat de exemplu în „Die Neue Zeit”, revista de teorie politică a SPD. Între aceste dezbateri,

Eduard Bernstein (1850–1932) a fost unul dintre cei mai influenți exponenți ai „revizionistilor” din cadrul social-democrației. În cartea sa „Premisele socialismului și misiunea social-democrației”, apărută în 1899, Bernstein analiza critic teoriile marxiste. Alături de Karl Kautsky, Bernstein era coautor al versiunii finale a Programului de la Erfurt din 1891.

un rol important l-a jucat la cumpăna dintre secole cea despre interpretarea teoretică a evoluției capitalismului. Discuția a fost declanșată de Eduard Bernstein.

Marx și Engels porneau în Manifestul Comunist de la ipoteza unui declin al clasei de mijloc, o pauperizare tot mai

accentuată a muncitorimii și crize economice și sociale tot mai acute. Bernstein trimitea și el la Marx, dar interpreta altfel analiza acestuia. El invoca – în contextul dezvoltării mai avansate a Angliei – neașteptata stabilitate și capacitate de adaptare a capitalismului. Apoi a interpretat pozitiv progresul social (limitat) obținut în Imperiul German și a atribuit meritul forței și activității politice ale mișcării

Lecturi suplimentare:

Friedhelm Boll (2002), *Die deutsche Sozialdemokratie und ihre Medien. Wirtschaftliche Dynamik und rechtliche Formen*, Verlag J.H.W. Dietz Nachfrage Herrberg, Bonn.

Dezbateri productivă

Bernstein: Reinterpretarea lui Marx

muncitorești. Bernstein a pledat pentru acea filosofie a politicii de reformă, potrivit căreia societatea și sistemul politico-economic vor fi transformate treptat și evolutiv în mod democratic. Trebuia acceptat că modul capitalist de producție era mai rezistent și mai stabil decât se preconizase până la acel moment. Formularea sa celebră exprimă această viziune:

„Ceea ce se numește îndeobște obiectiv final al socialismului nu înseamnă nimic pentru mine, mișcarea este totul.” (Bernstein 1920:235)

Bernstein privea SPD ca „partid democratic-socialist al reformelor”. Deloc surprinzător, Bernstein s-a lovit de o rezistență majoră, pentru că astfel nega poziționarea și identitatea social-democrației: idealul luptei de clasă, răsturnarea iminentă a modului capitalist de producție și convingerea că societatea burgheză capitalistă va evolua inevitabil din punct de vedere istoric și în mod natural spre socialism.

Delegații majoritari la congrese erau conduși de președinții de partid August Bebel și Paul Singer, precum și de Karl Kautsky. Împreună cu ei, majoritatea s-a exprimat împotriva tezelor lui Bernstein, iar ideile sale au fost definite în partid ca revizionism.

Modelele de orientare ale Programului de la Erfurt au rămas în vigoare. Celebra formulare a lui Kautsky – social-democrația este un „partid revoluționar, dar nu unul care face revoluții” – exprimă foarte bine direcția. În accepțiunea unei majorități din partid, revoluția nu însemna o ruptură imediată și violentă, ci câștigarea puterii politice pentru a transforma radical structurile economice și a înlătura societatea capitalistă, inclusiv prin reforme sociale de profunzime.

Karl Kautsky (1854–1938), fondator și editor al revistei de teorie politică a SPD, „Die Neue Zeit”, a avut o contribuție esențială la impunerea în SPD a viziunii marxiste a analizei societății. Alături de Eduard Bernstein, Kautsky a fost coautor al versiunii finale a Programului de la Erfurt din 1891.

Paul Singer (1844–1911) a fost un industriaș german și politician social-democrat. Provenind din mișcarea democratică burgheză, el a intrat în 1869 în SDAP, iar între 1890 și 1911 a fost unul dintre copreședinții SPD. Singer a finanțat multe publicații importante ale SPD.

Greva de masă și strategia sindicatelor

După alegerile pentru Reichstag din 1912, social-democrația avea cel mai puternic grup parlamentar. Dar acest fapt nu reflecta influența sa reală. Partidul și sindicatele își atinseseră limitele în relația cu elitele din Imperiul German. La începutul secolului XX, salariile reale stagnau, iar dezvoltarea statului social se oprise, în timp ce profiturile companiilor creșteau.

Ca soluție de ieșire din această situație s-a discutat despre greva de masă. Ideea fusese abandonată în timpul dezbaterilor celei de-a doua Internaționale, și chiar Engels și Bebel se arătasera sceptici cu ani în urmă – greva de masă era considerată dificil de realizat, existând apoi și pericolul unor noi represiuni.

Acum, ideea încetării în masă a lucrului, ca mijloc de impunere a unor obiective generale, nu doar ca instrument de luptă sindicală și pentru revendicări salariale, a reintrat în atenție. Despre grevă s-a discutat inclusiv în contextul temerii că s-ar putea ajunge la o lovitură de stat reacționară și astfel s-ar periclita drepturile democratice existente cel puțin în stadiu incipient. Un motiv de îngrijorare era, pe de-o parte, „Proiectul anti-puci”, un proiect legislativ similar celui pentru Legea anti-socialiști, care se îndrepta tot împotriva unor intenții „anti-imperiale”. Planul era însă mai de anvergură și ținea inclusiv spre presă în general și spre mediul academic. Proiectul a fost respins în 1895. În afară de el, și parcursul Revoluției ruse de la 1905 înmulțise temerile față de un puci reacționar.

La Congresul de la Mannheim din 1906, partidul a discutat dacă și cum s-ar putea folosi greva de masă pentru a apăra democrația și a accelera trecerea la socialism. Aripa reformatoare, de „dreapta”, intenționa să se folosească de grevă pentru a desființa sistemul electoral prusac, bazat pe trei clase. Aripa stângă din jurul Rosei Luxemburg, a lui Franz Mehring și Karl Liebknecht, cerea ca greva să fie folosită ca un catalizator în caz de criză – de exemplu la izbucnirea unui război. Astfel urma să fie răsturnată orânduirea dominantă și instaurat socialismul.

Congresul de la Mannheim din 1906 a decis până la urmă că, în cazul în care ar fi amenințate sistemul de vot pentru Reichstag sau drepturile de asociere, greva de masă ar fi un mijloc legitim. Deși încuviințează de principiu greva, hotărârea are trăsături pronunțat defensive. Niciuna din cele două aripi ale partidului nu a putut obține o majoritate în favoarea utilizării grevei politice de masă în scopurile ofensive pe care le urmărea.

1912: SPD devine cel mai puternic grup parlamentar

Dezbateri pe marginea grevei de masă

1906: Congresul de la Mannheim

Formulă de compromis pentru greva de masă

Formularea rezervată ținea cont și de sindicate. Acestea respinseseră la congresul lor de la Köln greva generală și mizau în schimb pe creșterea propriului grad de organizare și pe îmbunătățiri aduse orânduirii existente.

În cadrul Congresului de la Mannheim a fost încheiat și Acordul de la Mannheim. Acesta urma să facă ordine într-o dispută dintre partid și sindicate, legată de revizionism, dar marcată de tensiuni mai profunde: problema legăturii organizaționale dintre ele.

Acordul de la Mannheim din 1906 este un moment de cotitură pentru întreaga istorie sindicală din Germania. Sindicatele au devenit independente de SPD. Aproprierea politică, originea și rădăcinile comune în mișcarea muncitorească au rămas; dar deciziile și acțiunile politice, care afectau partidul și sindicatele, urmau de-acum să fie discutate pe picior de egalitate între cele două.

Independența față de partid era importantă pentru sindicate, pentru că obiectivul lor principal era stabilizarea și extinderea propriei organizații. Ele mizau pe obținerea graduală a succesului, urmărind calea negocierii dintre capital și forța de muncă și orientându-se în funcție de raporturile existente în societate și de condițiile modului capitalist de producție.

Primul război mondial

Acceptarea faptului că vânzarea forței de muncă, conflictul dintre capital și forța de muncă, inegalitatea politică și socială sunt fenomene aplicabile nu doar unora dintre țări și națiuni, ci sunt principii structurale ale capitalismului, și-a pus amprenta pe mișcarea muncitorească la nivel internațional. Solidaritatea dincolo de granițe și internaționalismul mișcării muncitorești, idei principale ale scrierilor programatice precum Manifestul Comunist, s-au concretizat nu în ultimul rând în celebra formulă:

„Proletari din toate țările, uniți-vă!” (Marx/Engels 1848, Manifestul Partidului Comunist, apud Dowe/Klotzbach 2004: 85)

Acest internaționalism a fost testat din greu în urma pericolului unui război, tot mai acut la începutul secolului XX. În 1907, delegațiile internaționale s-au întâlnit pentru prima dată pe teritoriul german la Stuttgart – tot în premieră avea loc conferința internațională a femeilor și se întruneau organizațiile de tineret socialiste – și au decis să militeze pentru evitarea unui război european, iar dacă acesta nu putea fi

evitat, pentru încheierea cât mai rapidă a unor acorduri de pace. În 1912 hotărârea a fost confirmată de principiu, fiind completată cu cererea de a organiza greve internaționale anti-război.

În august 1914 a eșuat însă și cea de-a Doua Internațională: după socialiștii francezi, social-democrații germani au votat și ei creditele necesare finanțării războiului, iar social-democrația germană s-a înregimentat în politica de „Burgfrieden“, de armistițiu între partide, decretată de Împăratul Wilhelm al II-lea, care nu mai recunoaște „decât germani, nu și partide“.

Mai multe motive au influențat decizia grupului parlamentar din Reichstag: teama de Imperiul Țarist, imaginea unui „război de apărare“, patriotismul social-democrat, ale cărui limite coincideau cu cele ale naționalismului predominant în societate, evident și dorința de acceptare socială și de contopire cu națiunea – adică de îndepărtare a etichetei de „inși fără patrie“, lipită SPD în urma internaționalismului său.

Alături de anumite părți ale partidului și ale grupului parlamentar, sindicatele, care adoptaseră încă înaintea partidului cursul războiului, sperau că pe termen lung Imperiul German va face concesii în sensul extinderii serviciilor sociale și al democratizării, de exemplu prin eliminarea sistemului de vot bazat pe trei clase. Într-adevăr, sindicatele au fost recunoscute prin Legea serviciului auxiliar din 1916. Aceasta le recunoștea statutul de reprezentanță a intereselor muncitorimii în probleme de salarizare și condiții de muncă din industria de apărare și prevedea negocieri cu conducerea companiilor.

Pe cât de diverse au fost motivele de încuviințare a creditelor de război, pe atât de grave au fost consecințele refuzului – împărțit de conducerea partidului și a grupului parlamentar – de a promova din postura de opoziție o politică a păcii: în contextul armistițiului dintre partide, social-democrația s-a privat singură de marja de manevră din politica internă, iar unitatea mișcării muncitorești germane și-a găsit sfârșitul.

Scindarea partidului în social-democrați majoritari (MSPD) și social-democrați independenți (USPD) în aprilie 1917 nu a urmărit modelele antebelice, neavând loc de-a lungul faliei dintre revizionști și antirevizioniști. Principalii exponenți ai celor două direcții teoretice (Karl Kautsky și Eduard Bernstein) au mers împreună în

*1914: „Armistițiul
partidelor” și
creditele de război*

1917: Scindarea SPD

Lecturi

suplimentare:

Thomas Welskopp
(2000), *Das Banner
der Brüderlichkeit. Die
deutsche Sozial-
demokratie vom
Vormärz bis zum
Sozialistengesetz*,
Verlag J.H.W. Dietz
Nachf., Bonn.

Gerhard Ritter/
Klaus Tenfelde
(1992), *Arbeiter im
Deutschen
Kaiserreich
1871–1914*,
Verlag J.H.W. Dietz
Nachf., Bonn.

Helga Grebing
(1993), *Arbeiterbe-
wegung. Sozialer
Protest und kollek-
tive Interessenver-
tretung bis 1914*,
München.

USPD⁶, alături de Rosa Luxemburg, cu vechiul copreședinte SPD de până atunci, Hugo Haase, cu Kurt Eisner, Clara Zetkin, Franz Mehring și alții.

Prin respingerea armistițiului între partide și atitudinea antimilitaristă și pacifistă, USPD a întrupat de fapt social-democrația tradițională, militând pentru o pace negociată. În alte domenii politice existau – în ciuda multitudinii de curente – mai multe puncte comune cu MSPD⁷. USPD urmărea o dublă strategie, care miza, pe lângă acțiunile din parlament, și pe inițierea unor greve de masă. Acest fapt a permis integrarea multor forțe de la stânga spectrului politic, atrăgând la început și grupul Spartakus condus de Rosa Luxemburg și Karl Liebknecht, respectiv Liga Spartakus, premergătoarea Partidului Comunist.

În perioada de dinainte de proclamarea republicii, mișcarea muncitorească se prezenta tot mai „destabilizată” (Grebing), scindată în MSPD și USPD. Nu în ultimul rând existau tensiuni și în raport cu sindicatele orientate spre un conformism realist. În același timp, Imperiul German își demonstrase de o manieră fatală – printr-un război mondial – incapacitatea de a face reforme politice și sociale.

Ce înseamnă aceste evoluții pentru democrația socială?

- Dată fiind constituirea ADAV la 23 mai 1863, social-democrația are în anul 2013 la activ 150 de ani de istorie organizațională neîntreruptă. Organizarea autonomă a mișcării muncitorești a fost o reacție la eșecul Revoluției de la 1848/49.
- Interzicerea și persecuțiile la care a fost supusă social-democrația în perioada Legii anti-socialiști nu au putut să împiedice ascensiunea ei ca mișcare de masă și edificarea partidului, sindicatelor și mișcării culturale muncitorești.
- Din cauza experienței în statul autoritar imperial, programele social-democrației erau la început caracterizate printr-o atitudine sceptică față de stat. Social-democrația formula revendicări față de stat, miza însă în primul rând pe într-ajutorare cooperatistă și aștepta schimbarea revoluționară.
- SPD s-a dezvoltat ca partid programatic, al cărui punct forte era căutarea de răspunsuri în dezbateri comune. Mișcarea muncitorească a devenit mai slabă, atunci când SPD s-a scindat din cauza creditelor de război.

6 Cf. p. 53 urm.

7 Cf. p. 53 urm.

4. MOTOR AL REPUBLICII ȘI PARTID DE CLASĂ (1919–1933)

În acest capitol:

- este descris rolul fundamental al SPD în Republica de la Weimar;
- este explicată alegerea lui Friedrich Ebert ca prim șef de stat democratic al Germaniei;
- sunt discutate problemele cu care s-a confruntat tânăra democrație;
- este arătat cum SPD a încercat să apere Republica de la Weimar de inamicii săi de la stânga și de la dreapta.

La 9 noiembrie 1918, în jurul orei 14.00, de la unul din balcoanele Reichstagului, Philipp Scheidemann a proclamat Republica. El i-a luat-o intenționat înainte lui Karl Liebknecht, care proclama două ore mai târziu „Republica socialistă liberă Germania“.

Revoluția începuse cu câteva zile înainte, odată cu revolta marinarilor de la Kiel. Ea a plasat dintr-odată mișcarea muncitorească într-o nouă poziție. Până la acel moment, ea fusese o mișcare opusă orânduirii sociale existente și Imperiului German autoritar. În ordinea de după primul război mondial, ea a devenit însă forța esențială de construcție.

Participarea la încercarea de edificare a noii democrații germane era o provocare pe care mișcarea muncitorească a acceptat-o. Din patru motive, contribuția sa nu a stat însă sub auspicii pozitive: pentru început, trebuiau rezolvate urmările imediate ale războiului. În acest context, era nevoie să se determine în ce măsură erau utile vechile elite și cum trebuia procedat cu ele. În plus, mișcarea muncitorească era la rândul său divizată. Se scindase în partide diferite și nu se putea pune de acord în privința opțiunii pentru o democrație parlamentară sau pentru o republică a sfaturilor populare. Conflicte între social-democrați și comuniști apăruseră inclusiv în cadrul sindicatelor reunite în Confederația Generală a Sindicatelor Germane (ADGB). Forța de integrare a sindicatelor libere s-a epuizat în timp, iar în 1929 sindicatul de orientare comunistă „Opoziția Sindicală Revoluționară” s-a desprins din ADGB.

*1918: Scheidemann
proclamă Republica*

*Provocări pentru
noua democrație*

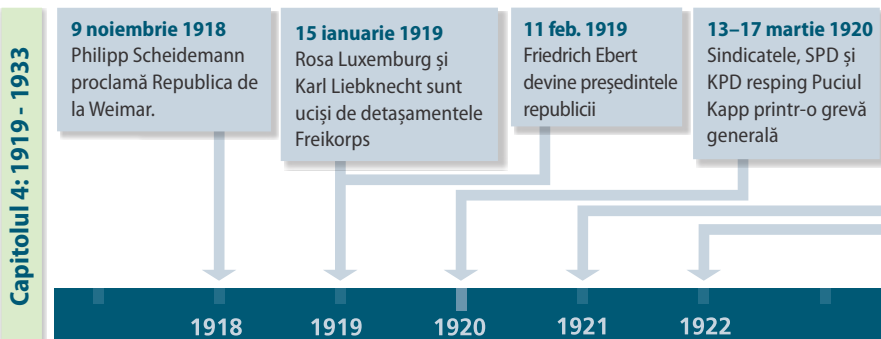
Înlăturarea urmărilor războiului

În ceea ce privește urmările războiului, era important ca mai întâi să fie asigurată aprovizionarea populației cu alimente și cărbune. Din cauza condițiilor meteorologice și a unor greve, aprovizionarea ajunsese într-un impas, generând foamete. În al doilea rând, era nevoie de reorientarea producției industriale de la condițiile de război la cele de pace. Mai trebuia apoi negociată o pace în condiții solide și durabile. Nu în ultimul rând, pentru tânăra democrație, readucerea în țară a patru milioane de soldați din străinătate, asigurarea cazării și a reintegrării lor profesionale era o imensă provocare logistică.

Raportarea la vechile elite

Pentru aceste proiecte, era nevoie de o administrație funcțională și, așadar, de sprijinul vechilor elite. Altfel decât SPD și sindicatele, elitele dispuneau de experiență în birocrăția ministerială și conducerea statului. A redevenit astfel importantă relația de respingere reciprocă dintre social-democrație și burghezia conservatoare, nobilimea, bisericile și armata germane. De neignorat în acest context este „mitul cuțitului înfipt în spate”, propagat de conducerea armatei.

„Mitul cuțitului înfipt în spate” era o minciună răspândită de comandamentul suprem al armatei. Potrivit legendei, armata germană ar fi rămas „neînvingătoare pe câmpul de luptă”, iar pierderea războiului ar fi doar vina Revoluției din noiembrie 1918 și a social-democrației. Minciuna a fost propagată și de președintele Hindenburg, fiind exploatată de național-socialiști. Pentru social-democrație și tânăra Republică, ea a fost un balast care a atârnat greu. În realitate, comandamentul armatei admisesese deja înfrângerea în discuțiile interne din octombrie 1918, insistând pe o schimbare constituțională, pentru că SUA condiționaseră armistițiul de democratizarea Germaniei. Mitul cuțitului înfipt în spate a avut succes, pentru că operațiunile militare de pe toată perioada primului război mondial, inclusiv de la momentul înfrângerii previzibile, nu s-au desfășurat niciun moment pe teritoriul german.

Linie temporală: ascensiunea și prăbușirea Republicii de la Weimar

Friedrich Ebert (1871–1925) a devenit în 1919 Președintele Republicii de la Weimar și astfel primul șef de stat democratic al Germaniei. De profesie șelar, el provenea dintr-un mediu modest. Ebert a crescut la Heidelberg și a intrat devreme în activitatea politică și sindicală în orașul Bremen. În 1889 s-a înscris în Partidul Socialist al Muncitorilor din Germania (SAPD), redenumit în 1890 SPD. Din 1913 și până la moartea sa în 1925, Ebert a fost președinte al SPD, alături de Hugo Haase. În activitatea politică, s-a luptat în principal pentru îmbunătățirea graduală a situației clasei muncitoare. În perioada mandatului său ca președinte al Republicii, a militat pentru egalitatea politică și socială dintre muncitorime și burghezie. În testamentul său, Friedrich Ebert a sugerat înființarea unei fundații care să lupte împotriva defavorizării tinerilor din clasa muncitoare în domeniul educațional. Capitalul inițial al Fundației Friedrich Ebert a fost strâns din donațiile celor veniți la înmormântare.

Friedrich Ebert era îngrijorat de ordinea socială. El era convins că doar un minim de continuitate promitea stabilitatea necesară pentru a face față provocărilor amintite și pentru a realiza reforme politice durabile și de anvergură.

Aranjamentul cu vechile elite a mers foarte departe. Nu s-a încercat constituirea unei proprii armate formate din voluntari. Conducerea statului, grupată în jurul lui Friedrich Ebert și Gustav Noske, Comisarul poporului pentru armată și marină, a încheiat în schimb un pact cu vechii generali ai Imperiului. Ei au acționat crezând că doar împreună cu comandamentul suprem al armatei se va putea restabili ordinea publică și va fi posibilă apărarea împotriva

forțelor bolșevice (mult supraestimate). Noske a cooperat și cu detașamentele Freikorps, forțe radicale de dreapta, ostile Republicii. Rosa Luxemburg și Karl Liebknecht au fost asasinați de membri ai acestor detașamente în ianuarie 1919. Republica ar fi trebuit însă apărată mai curând împotriva forțelor contrarevoluționare de dreapta – cum s-a putut vedea inclusiv în 1920, cu ocazia Puciului Kapp, zădărnicit printre altele printr-o grevă de masă.

18– 24 sept. 1921

Adoptarea Programului de la Görnitz

24 sept 1922

O parte din USPD se întoarce în SPD

13–18 sept. 1925

Adoptarea Programului de la Heidelberg

14 septembrie 1930

SPD decide să tolereze guvernul Brüning

1925

1930

Aranjamentul cu vechile elite

Luxemburg și Liebknecht asasinați de Freikorps

*Sindicate:
renunțarea la
naționalizări*

Sindicatele au intrat într-un aranjament cu urmări serioase: împreună cu asociațiile întreprinderilor, au format așa-numitul Grup central de lucru – Zentralarbeitsgemeinschaft), dorind să prezeve astfel egalitatea față de patronate, obținută în primul an de război. Statutul egal, existența unor structuri de reprezentare a intereselor și vechiul deziderat al zilei de muncă de opt ore au fost însă au fost însă posibile doar fiindcă sindicatele libere, social-democrate, au renunțat la o reorganizare a formelor existente de proprietate și a orânduirii economice capitaliste. Sindicatele s-au distanțat de naționalizări, revendicarea lor principală din trecut și readusă în discuție în perioada revoluționară⁸.

Puciul Kapp, numit și Puciul Kapp-Lüttwitz din 13 martie 1920, s-a îndreptat împotriva guvernului democratic al lui Gustav Bauer (SPD). Puciștii erau în majoritatea lor cadre active sau în rezervă ale armatei. Conduși de Wolfgang Kapp și Walther von Lüttwitz, ei erau sprijiniți de Erich von Ludendorff, care participase anterior la Puciul Hitler-Ludendorff, eșuat și el. Guvernul a trebuit să se refugieze din Berlin; puciul s-a stins după cinci zile, ca urmare a unei greve generale.

Mișcarea muncitorească, divizată

Problemele tinerei democrații au fost agravate de divizarea mișcării muncitorești. După ce o majoritate încuviințase creditele de război, SPD se scindase în social-democrații majoritari (MSPD) și social-democrații independenți (USPD). În interiorul USPD mai exista și Liga Spartakus, de orientare revoluționară, care milita pentru o republică a sfaturilor populare. Din acest grup, format în jurul Rosei Luxemburg și al lui Karl Liebknecht, s-a constituit la 1 ianuarie 1919 Partidul Comunist din Germania (KPD). Deși Liga Spartakus era foarte prezentă în percepția publică, ea era în realitate formată doar din 30 de persoane.

*MSPD, USPD,
Liga Spartakus
și KPD*

⁸ Cf. Manual Nr. 6: *Stat, societate civilă și democrație socială*, capitolul 6.2.

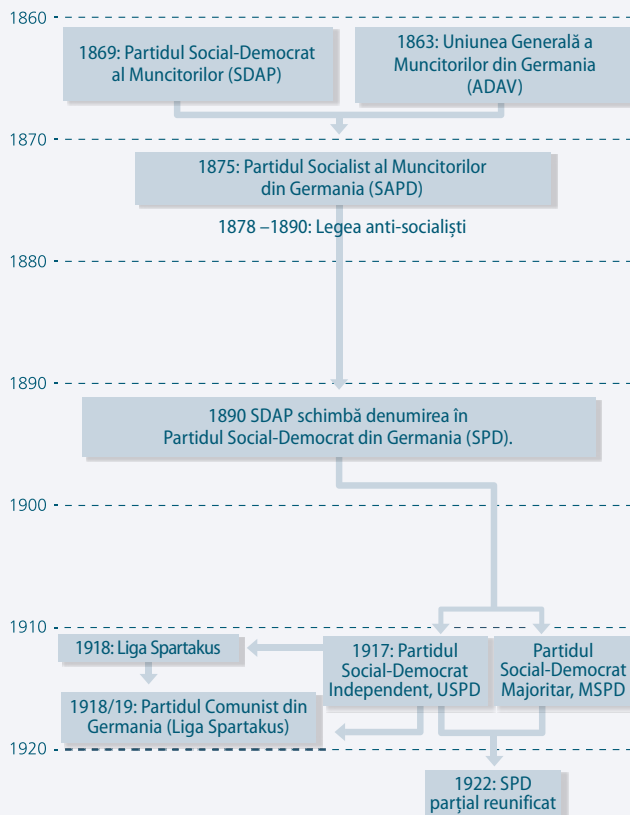

Figura 6: Evoluția organizatorică între 1863–1922

Divizarea mișcării muncitorești a fost legată de o multitudine de dispute epuizante, care au împiedicat reclădirea ordinii democratice.

Rosa Luxemburg (1871–1919) era cofondatoare a Partidului Social-Democrat din Regatul Polon și Lituania. În 1898 a sosit la Berlin și s-a înscris în SPD. A fost unul din principalii teoreticieni ai stângii din SPD, formulând inclusiv o teorie a imperialismului.

Karl Liebknecht (1871–1919) a fost al doilea din cei cinci fii ai lui Wilhelm Liebknecht, iar din 1900 a devenit membru al SPD. Cu două ore după Philipp Scheidemann, el a proclamat la 9 noiembrie 1918 „Republica socialistă liberă Germania”. În 1919, Luxemburg și Liebknecht au fost cofondatori ai KPD, fiind asinași în același an de soldați ai Freikorps.

Republică parlamentară sau republică a sfaturilor populare?

*Ebert: asigurarea
noului stat pe baze
democratice*

La 9 noiembrie 1919, președintele SPD, Friedrich Ebert, a preluat postul de cancelar al Republicii de la Max von Baden. Ebert a făcut eforturi pentru alegerea imediată a unei adunări naționale constituante, pentru a consolida în dreptul constituțional ceea ce se obținuse prin revoluție – în mod special eliminarea monarhiei – și pentru a așeza noul stat pe fundamente juridice.

Pericole

În 1925, privind retrospectiv, ziarul „Vorwärts” descria situația în următorii termeni: „Presiuni enorme din exterior, frământări dintre cele mai profunde în interior, suferință socială, spectrul destrămării – iată auspiciile sub care Ebert a preluat mandatul.” În cele din urmă, publicația scria: „Misiunea lui Ebert era să împiedice ca de la crize să se ajungă la catastrofe” (apud Mühlhausen 2008: 107).

*În 1919 pentru
prima dată:
dreptul de vot
pentru femei*

Înainte de alegerea Adunării Naționale Constituante din 1919, pentru care s-a reușit întâia oară impunerea dreptului de vot al femeilor, a existat un Consiliu al Comisarilor Poporului. La început, SPD și USPD aveau câte trei reprezentanți, iar Consiliul a fost recunoscut de consiliile muncitorilor și ale soldaților ca guvern de tranziție. La finele lui 1919, USPD a părăsit Consiliul, în semn de protest față de refuzul MSPD de a transforma consecvent forțele armate într-o armată populară.

*O democrație a
sfaturilor populare?*

Ebert – și alături de el majoritatea social-democraților și a celor din sindicate – a militat pentru o democrație parlamentară, respingând o „democrație a sfaturilor populare”. Membrii de partid de orientare comunistă, fiind clar în minoritate, pledau în schimb pentru adoptarea unui model similar celui oferit de revoluția rusă din octombrie 1917.

O analiză mai atentă a pozițiilor exprimate de muncitorime în perioada revoluționară arată însă că muncitorii erau mai puțin interesați de o guvernare prin intermediul sfaturilor populare, ci mai mult de reforme ale birocrăției și armatei, pe care le priveau cu ochi critici. Adepții republicii sfaturilor populare și-au pierdut treptat tot mai mult din puterea de mobilizare, pentru că au fost contracarați de sindicate și de majoritățile interne, coagulate mai mult în jurul MSPD. Marea majoritate a muncitorimii și, alături de ea, SPD și părți din USPD erau în favoarea unei democrații parlamentare, respingând explicit preluarea de către Germania a modelului „sovietelor” (sfaturilor), practicat de Rusia.

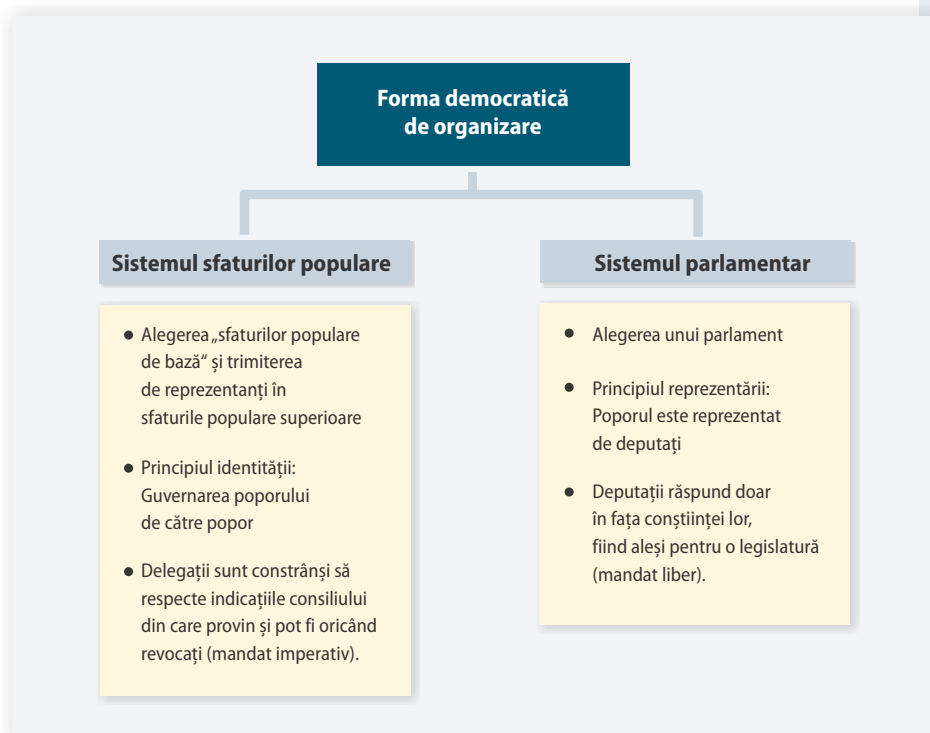

Figura 7: Comparație între sistemul sfaturilor populare și cel parlamentar

Revoluția „blocată”

Aceste situații, conflicte și decizii au fost o mare povară pentru mișcarea muncitorească și tânăra Republică. De aceea, în faza revoluționară nu s-a încercat concretizarea unor opțiuni de reformă radicală în probleme sociale și democratice. S-a impus în schimb un conservatorism pragmatic al structurilor. Helga Grebing vorbește în analiza sa de o „continuitate a politicii etatiste a armistițiului dintre partide” (Grebing 2007: 70), direcție adoptată mai mult sau mai puțin conștient. Multe dintre speranțele soldaților, muncitorilor și intelectualilor cu opinii revoluționare au fost dezamăgite. Tot în această fază s-au pus bazele pentru rivalitatea acerbă între comuniști și social-democrați.

Exista însă acum – nu în ultimul rând în temeiul Constituției de la Weimar⁹ – posibilitatea reală de a edifica o democrație socială constituită ca stat de drept.

9 Cf. Manual nr. 6: Stat, societate civilă și democrație socială, capitolul 3.3.

Articolul	Reglementări cu privire la:
102	independența judecătorilor și obligația lor de a respecta legea
109	egalitatea în fața legii, principiul drepturilor și îndatoririlor cetățenești identice pentru bărbați și femei
111	libertatea de circulație
114	libertatea persoanei
115	inviolabilitatea domiciliului
116	principiul legalității sancțiunilor – nulla poena sine lege
117	inviolabilitatea secretului corespondenței
118	libertatea de opinie
119	ocrotirea căsătoriei și egalitatea între sexe
123	libertatea de asociere
124	libertatea întrunirilor
125	secretul votului și libertatea de a alege și de a fi ales
126	dreptul la petiție
134	impozitarea în raport cu venitul realizat
135	libertatea profesională
142	libertatea cercetării științifice
161	asigurări sociale
163	dreptul la muncă, asistență socială
165	aspecte legate de sindicate și comitete de întreprindere

Figura 8: Selecție de articole din Constituția de la Weimar

SPD, motorul
Republicii de la Weimar

Social-democrația între guvernare și opoziție

Social-democrația a devenit motorul politic al Republicii de la Weimar și al Constituției acesteia. După scindarea USPD și trecerea celor aproximativ 370.000 de membri la KPD în 1920, în jur de 200.000 de membri s-au întors în 1922 la MSPD. SPD s-a consolidat, devenind din nou de departe cel mai mare și cel mai puternic partid.

Ebert, președintele
Republicii până în 1925

În persoana lui Friedrich Ebert, SPD a dat și primul președinte al Republicii de până la 1925. La alegerile pentru Reichstag, partidul a fost până în 1932 de fiecare dată cea mai puternică forță. A reușit să intre în coaliții la nivel național și regional, acumulând așadar primele experiențe la guvernare. Până în 1920, SPD a guvernat în cadrul așa-numitei Coaliții de la Weimar împreună cu centrul catolic și liberalii de stânga din DDP, cabinetele fiind conduse de social-democrații Gustav Bauer și Hermann Müller.

De două ori, SPD a guvernat într-o mare coaliție cu național-liberalii din DVP și centriștii: două luni în anul 1923, sub mandatul lui Gustav Stresemann, apoi între 1928 și 1930, sub mandatul de cancelar al președintelui SPD Hermann Müller. SPD a fost partidul care s-a identificat cel mai mult cu republica. A fost însă în cea mai mare parte a timpului în opoziție – un rol pe care a încercat să și-l asume constructiv.

Percepția și definirea propriului rol a fost în SPD un teren de conflicte majore. Acestea au luat amploare după reunificarea cu grupuri reîntoarse din USPD. Intrarea la guvernare sau rămânerea în opoziție – această problemă era o temă de discuții nesfârșite. Coalițiile de guvernare erau și ele apreciate diferit: ca obiectiv legitim în vederea posibilității de a participa la legiferare, ca rău necesar sau ca ceva inutil. Potrivit acestei din urmă opinii, posibilitățile de schimbări sociale nu se aflau în interiorul, ci în afara parlamentelor.

De conflictele identitare se lega și problema situării optime a centrului de putere: la partid, la grupul parlamentar sau în executiv, adică la membrii guvernului.

Aceste probleme de orientare au preocupat partidul pe toată durata Republicii de la Weimar. Klaus Schönhoven descria foarte bine situația SPD ca fiind a unui „hibrid straniu”: jumătate partid de guvernământ, jumătate de opoziție (Schönhoven 1989: 118).

La nivel regional și local, guvernarea SPD a avut o mai mare continuitate. Prusia, cel mai mare dintre landuri, a avut o importanță specială. Sub conducerea social-democratului Otto Braun ca șef al guvernului regional, Prusia a devenit „bastion al democrației” în Republica de la Weimar. Printr-o raportare pragmatică la problemele guvernului și ale opoziției, social-democrația a reușit să obțină câteva îmbunătățiri concrete ale situației sociale a muncitorimii. În pofida conflictelor cu KPD, au fost realizate și coaliții regionale, de exemplu în Saxonia și Hessa. Urmărind linia unui socialism comunitar, social-democrația a extins și a modernizat fondul locativ și a creat un mediu locativ dotat cu elemente sociale și culturale (printre altele școli, piscine, teatre, arene sportive).

Dezvoltarea mediului social muncitoresc

În ciuda dezvoltării mass-media și a unei diferențieri tot mai mari între mediile sociale și societate, pe fondul creșterii clasei mijlocii și a funcționarilor, mediul social muncitoresc s-a demonstrat a fi relativ stabil. Au apărut chiar noi organizații

Marile coaliții

*Percepția proprie:
între opoziție
și guvernare*

*Succese la nivel
regional și local*

*Mediu social
stabil și puternic*

specifice, precum organizația caritativă Arbeiterwohlfahrt (AWO). Societatea a devenit mai diferențiată, iar alegătorii sau membrii din rândurile noii clase de mijloc – personalul administrativ și funcționarii publici – au devenit mai importanți. Sindicatele social-democrate ale acestor categorii profesionale s-au organizat în Uniunea Generală Liberă a Personalului Administrativ (Allgemeiner Freie Angestelltenbund, Afa-Bund), care încheiase un acord de colaborare cu ADGB, dar a rămas autonom până la sfârșitul Republicii de la Weimar.

În mediul social-democrat și sindical au apărut în secolul XX diferite organizații specifice, dintre care unele mai sunt și astăzi cunoscute sau chiar active. Arbeiterwohlfahrt (AWO) a fost înființată la 13 decembrie 1919 de Marie Juchacz în cadrul SPD sub forma unui „Comitet principal al acțiunii caritative pentru muncitori”. În centrul activității a stat mai întâi efortul de a atenua suferințele de după primul război mondial, de exemplu prin mese de prânz, dar și prin înființarea de ateliere de autoajutorare. Dintr-o inițiativă de autoajutorare, AWO a devenit în timp o organizație caritabilă cuprinzătoare. Naziștii nu au reușit să o aducă pe linie și au interzis-o. După cel de-al doilea război mondial, AWO a fost reînființată pe baze neafiliate politic sau confesional. Și în prezent organizația este atașată de valori precum solidaritate, toleranță, libertate, egalitate și dreptate. Și Uniunea Muncitorească a Samaritenilor (*Arbeiter-Samariter-Bund*), constituită încă din 1888, la origine o inițiativă de ajutor mutual a muncitorilor, a fost interzisă în perioada național-socialistă și reînființată după război. Organizația Grijă pentru Popor (*Volksfürsorge*) și-a început activitatea la 1 iulie 1913. Primii ei directori au fost social-democrații Adolph von Elm și Friedrich Lesche. Ideea lor era o asigurare populară de tip cooperatist, deși Volksfürsorge a fost organizată în cele din urmă ca societate pe acțiuni. Volksfürsorge a fost integrată de național-socialiști în Frontul German al Muncii (Deutsche Arbeitsfront). După cel de-al doilea război mondial, organizația s-a reînființat sub numele de „Vechea Grijă pentru Popor” (*Alte Volksfürsorge*), dar a revenit repede la fostul nume consacrat. O mai tânără organizație specifică este Auto Club Europa (ACE), înființată în 1965 la inițiativa mai multor sindicate din cadrul DGB. În viziunea ACE, pasiunea pentru automobil se combină cu ideea unei mobilități complete prin folosirea tuturor mijloacelor de transport. În 1995, ACE a început să primească și membri neafiliați sindical. Astăzi are aproximativ 550.000 de membri și este unul din principalele cluburi auto din Germania.

*Perioadă de vârf
a mișcării femeilor*

Social-democrația nu a dorit și nu a reușit însă decât cu mici excepții să construiască punți înspre întreaga societate, fiind departe de statutul său ulterior de partid de masă. Divizarea confesională dintre protestanți și catolici era o constantă, iar cultura muncitorească a consolidat imaginea propriului mediu social. Mișcarea femeilor social-democrate a cunoscut o perioadă de vârf. Femeile au intrat în parlamente, se organizau în grupuri locale, implicându-se mai ales în cadrul AWO în probleme

sociale și pedagogice. Teme ale mișcării femeilor, precum egalitatea în muncă, liberalizarea avorturilor, deschiderea legislației căsătoriei și a familiei, erau dezbătute inclusiv în propriile publicații precum „Frauenwelt” sau „Die Genossin”¹⁰.

Evoluții programatice

Platformele-program din această perioadă reflectă problemele identitare amintite. Programul de la Görlitz din 1921 exprima și mai limpede diferența față de KPD și de bolșevism. Pe fondul revenirii forțelor de stânga din USPD și a situației generale a muncitorimii, Programul de la Heidelberg din 1925 avea la bază mai mult repere teoretice marxiste – dar nu în sensul liniei dure antebelice – și era mai ambițios în pozițiile internaționaliste. Tot mai limpede s-a conturat un nou imperativ strategic: nu mai era suficient să-i organizeze pe cei ce lucrau cu „brațele”, partidul trebuia să-i atragă și pe cei ce lucrau cu „mintea”, adică în special pe cei din noile posturi administrative.

Lui Karl Kautsky i-a urmat Rudolf Hilferding ca principal teoretician al SPD.

*Acțiuni programatice:
atragera în partid
a celor ce
„muncesc cu mintea”!*

Programul de la Görlitz a fost adoptat în septembrie 1921, fiind influențat major de Eduard Bernstein. Programul avea o orientare reformistă și încerca să se adreseze și unor categorii de alegători din afara electoratului clasic. Printre altele, în Programul de la Görlitz, MSPD își declară atașamentul față de Republica de la Weimar și orânduirea acesteia. Astfel, MSPD se distanțează de USPD și KPD. Programul de la Görlitz a fost înlocuit încă din 1925 cu Programul de la Heidelberg.

SPD a adoptat **Programul de la Heidelberg** la Congresul din Heidelberg, în septembrie 1925, documentul urmând să fie valabil până în 1959. În comparație cu Programul de la Görlitz din 1921, Programul de la Heidelberg se inspira mai mult din Programul de la Erfurt din 1891. Acest aspect se explică doar parțial prin reunificarea MSPD și USPD, survenită între timp. Programul de la Heidelberg pune accentul pe politica internațională. Astfel, documentul cerea încă din 1925 „Statele Unite ale Europei”. În paralel, el sublinia importanța statului democratic și rolul partidelor. Heidelberg fusese ales ca loc de desfășurare a congresului în semn de omagiu adus lui Friedrich Ebert, născut și născut și nu cu mult timp în urmă înhumat în acest oraș.

10 Cf. p.13 și p. 89

Hilferding a completat analiza marxistă a societății prin adăugarea evoluției capitalului financiar și a băncilor. Plecând de la capitalul financiar și de la tendințele monopoliste din economie, el a preconizat trecerea de la un capitalism liber la unul organizat. Centralizarea tot mai pronunțată a

capitalului și concentrarea puterii economice vor duce la formarea unui cartel cuprinzător, iar principiul liberei concurențe, inerent capitalismului, va fi înlocuit treptat de planificare, anticipa Hilferding. Capitalismul organizat era pentru el cheia îmblânzirii capitalismului și condiția pentru instaurarea pe baze democratice-parlamentare a socialismului, urmând calea evoluționistă, adică a reformelor.

Rudolf Hilferding (1877–1941) era născut la Viena și a ocupat în 1923 și apoi în perioada 1928/29 postul de ministru al finanțelor în Republica de la Weimar. A făcut parte temporar din USPD, întorcându-se în 1922 în SPD. De profesie medic, Hilferding a devenit cunoscut în special ca teoretician marxist și intelectual de marcă al SPD.

Conceptul capitalismului organizat a format împreună cu noțiunea democrației economice o matrice programatic-strategică, capabilă să reunească SPD și Confederația Generală a Sindicatelor Germane (ADGB). Conceptul democrației economice descrie extinderea principiului democrației asupra proceselor economice și accentuează primatul politicii față de economie. Conceptul a fost dezvoltat în mare măsură de Fritz Naphtali¹¹.

ADGB și sindicatele din componența acesteia s-au confruntat în perioada Republicii de la Weimar cu scăderea numărului de membri și presiuni politice exercitate de patronate. Pentru a-și impune interesele, capitaliștii mizau tot mai mult pe conflicte: greva patronală, nerecunoașterea sindicatelor ca parteneri egali în disputele politice, sprijinul pentru cabinetele prezidențiale și pentru politica distructivă de austeritate, practică de Brüning în ultima perioadă a Republicii de la Weimar.

Strategia politică era apoi axată pe distanțarea față de dreapta și stânga. Nu de puține ori s-a ajuns la tensiuni în relația cu partidul. Împreună, SPD și ADGB au militat mai ales pentru dezvoltarea caracterului de stat social al Republicii, dorind să extindă libertățile democratice prin libertăți sociale. Cel mai mare succes a fost înregistrat în 1927, prin introducerea asigurării de șomaj. În mod tragic, ultimul guvern cu majoritate parlamentară, coaliția condusă de cancelarul social-democrat Hermann Müller, avea să eșueze în 1930, tocmai în urma unei dispute privind quantumul contribuției la această asigurare.

11 Conceptul lui Fritz Naphtali este descris în detaliu în Manualul nr. 6: *Stat, societate civilă și democrație socială*, capitolul 6.

La stânga social-democrației

Regresele în extinderea drepturilor democratice și sociale, inegalitatea socială permanentă, povara perioadei revoluționare și complexitatea guvernării Republicii au avut consecințe pentru SPD. Puterea de integrare în mediul muncitoresc și în mișcarea muncitorească în ansamblul ei a stagnat.

Ca partid, la stânga SPD apăruse astfel, pe de o parte, KPD. Pe de altă parte, s-au strâns în acea parte a spectrului diverse grupări și organizații neîncrezătoare în strategia SPD de trecere graduală la socialism. Forțele de stânga din interiorul și din afara social-democrației au considerat în continuare că disputele politicii din Republica de la Weimar fac parte din lupta de clasă. Ele au cerut de aceea pași decisivi pentru răsturnarea capitalismului, cerând SPD să se preocupe mai mult de acele categorii adjuocate de KPD. Aceste grupuri socialiste de stânga nu-și puneau mari speranțe în Republica de la Weimar. Ele aveau totuși o orientare democratică, ceea ce le diferenția de KPD și le apropia de SPD.

Paul Levi (1883–1930) a fost avocat și deputat în Reichstag. În 1919, se număra printre membrii fondatori ai KPD, pe care l-a condus din martie 1919 până în 1921. După ce a criticat tactica pucistă a KPD, a fost exclus în 1921 din partid și s-a întors în SPD.

Pe model rusesc, KPD era organizat strict ierarhic, ca partid de cadre, și se distanța strict față de SPD și față de Republică. KPD l-a pierdut astfel și pe fostul său președinte, Paul Levi, trecut la SPD.

După racolările din USPD, KPD a reușit să obțină la alegerile pentru Reichstag procentaje între 9 % (1924) și 17 % (1932). Din punct de vedere al structurii efectivelor de membri și a alegătorilor, KPD corespundea cel mai mult unui partid de clasă proletar, care se adresa mai ales muncitorilor cu un nivel inferior de calificare. În 1929, pe fondul crizei mondiale economico-financiare, a reușit să mobilizeze foarte mulți tineri șomeri.

Muncitorii calificați, organizați în sindicate, sprijineau în schimb SPD. Pe lângă faptul că se vedea nevoit să concureze pentru voturi și membri, SPD privea KPD ca pe o provocare majoră, pentru că acesta din urmă refuza orice coaliție – pentru comuniști, potrivit tezei fascismului social, SPD, și nu NSDAP, era principalul inamic.

Scindarea mișcării și fragmentarea mediului muncitoresc au afectat forța de mobilizare și integrare, reducând șansele de a se opune ascensiunii NSDAP. În această perioadă s-au format însă și unele dintre grupurile care aveau să joace un rol important în rezistența împotriva dictaturii național-socialiste: Noi Începuturi (*Neu Beginnen*), Uniunea Internațională a Luptei Socialiste – ISK (*Internationaler Sozialistischer Kampfbund*), Luptătorii Roșii (*Rote Kämpfer*) și Partidul Socialist al Muncitorilor (*Sozialistische Arbeiterpartei*)¹².

Teza comunistă a **fascismului social** privea fascismul ca pe o organizare de luptă a clasei burgheze, considerând că social-democrația era o parte – e drept moderată – a acestui fascism. Această idee a fost dezvoltată printre alții de Stalin, care vorbea de „frații gemeni”, iar din 1929 și-a pus amprenta pe programul și strategia KPD. Urmând această idee, KPD considera că nu NSDAP, ci social-democrații și sindicalismul liberi ar fi inamicul principal. În asemenea condiții, lupta comună a mișcării muncitorești împotriva național-socialismului a devenit imposibilă.

Apărarea Republicii

Prinsă în menghina dintre KPD și NSDAP, democrația se afla tot mai mult în pericol. SPD își punea problema mijloacelor de apărare a Republicii și a încercat o serie de abordări: la nivel național și regional – mai ales în Prusia –, SPD s-a folosit de instrumentul legiferării și a adoptat Decretele de apărare a Republicii. SPD a mai folosit și propria presă de partid și adunările sale, pentru ca, prin activitatea publică, să combată cumva mobilizarea național-socialiștilor. Pentru a-și proteja organizația și adunările, în cele din urmă a fost creată și o organizație paramilitară, împreună cu ADGB și Uniunea Sportivă a Muncitorilor – Frontul de Fier (*Eiserne Front*). Frontul putea să afișeze mai curând o prezență simbolică, neavând o forță reală de luptă. Încă din 1924, SPD, DDP și centristii au înființat organizația dominată de social-democrați, Stindardul Național Negru-Roșu-Auriu (*Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold*)¹³.

La alegerile din septembrie 1930, NSDAP a câștigat aproape 16 puncte procentuale, reușind un salt de la 2,6% la 18,3%. În iulie 1932, scorul s-a dublat chiar, ajungând la 37,4%. Înainte de aceste rezultate, Marea Coaliție¹⁴, ultimul guvern care se mai putea sprijini pe o majoritate parlamentară proprie, eșuase.

12 Cf. p. 71

13 Cf. p. 69

14 „Marea Coaliție” cuprindea SPD, Partidul Centrist German (centru), Partidul Popular German (DVP) și Partidul Democrat German (DDP).

Până la sfârșitul Republicii de la Weimar a urmat o fază de regimuri prezidențiale, permise potrivit art. 48 din Constituție. SPD a tolerat aceste regimuri, pentru că, pe fondul refuzurilor venite de la KPD, nu mai vedea alternative politice. Recesiunea economică și situația socială gravă impuneau existența unui guvern activ, iar în cazul alegerilor anticipate exista riscul unor noi succese electorale ale NSDAP.

Primul cancelar fără proprie majoritate parlamentară tolerat de SPD a fost Heinrich Brüning, șeful grupului parlamentar al centriștilor. Brüning nu și-a respectat însă niciodată promisiunea de a păstra echilibrul social.

Atracția electorală exercitată de NSDAP s-a mai diminuat, partidul pierzând 4,3 puncte procentuale la alegerile pentru Reichstag din noiembrie 1932. Dar și social-democrația a avut de suferit. Tolerarea lui Brüning și a politicii sale, îndreptată doar către deflație și ignorând creșterea economiei și a gradului de ocupare, a dus la

desprinderi din aripa stângă a partidului. Partidul Socialist al Muncitorilor Germani s-a constituit după excluderi din SPD, iar SPD a pierdut tot mai mult capacitatea de a integra și mobiliza. La 1 iunie 1932, lui Brüning i-a urmat Franz von Papen, în mandatul căruia s-a adeverit una din cele mai mari temeri ale social-democrației: prin așa-numitul *Preußenschlag* – Lovitura de stat din Prusia, a căzut și ultimul ei mare bastion.

Prin **Lovitura de stat din Prusia**, la 20 iulie 1932, guvernul interimar al Prusiei, condus de Otto Braun (SPD), a fost înlocuit de o manieră neconstituțională printr-un comisar. Lovitura de stat a fost impusă cu ajutorul forțelor armate *Reichswehr* și prin decretarea stării de urgență. Guvernarea unuia dintre landurile cele mai mari din Germania a fost transferată cancelarului Franz von Papen.

1932: Lovitura de stat
din Prusia

Alegerile pentru Reichstag din iulie 1932, pe care SPD le declarase esențiale pentru democrație, nu au adus relaxarea scontată, ci au permis NSDAP să acumuleze și mai multă putere.

Apărarea Republicii – sau a ceea ce mai rămăsese din ea – nu a fost posibilă în cadrul parlamentar. Să fi sosit așadar momentul rezistenței extra-parlamentare, poate chiar al folosirii forței, mergând până la război civil? SPD a dat un răspuns clar negativ la această întrebare, deranjând astfel unele cercuri socialiste de stânga. SPD nu era dispus să renunțe la propriile idealuri ale umanismului și iluminismului. Partidul s-a decis să rămână în cadrul legal. La rândul său, ADGB a făcut chiar un pas în plus.

Decizie: rămânerea
în cadrul legal

Nu doar că a respins opțiunea unei greve generale, ale cărei de șanse de reușită erau privite oricum cu scepticism. Sindicatele s-au concentrat, la fel ca la începutul Republicii, pe apărarea propriei organizații. Ele au ajuns la o înțelegere cu noul guvern și au intrat din această cauză în conflict cu sindicatul Afa-Bund. ADGB a fost criticat vehement și de SPD. Grebing a rezumat inspirat criticile aduse de Otto Wels: „[...]din frica de a nu sucomba organizatoric, [au comis] suicidul politic.” (2007: 106)¹⁵.

Otto Wels (1873–1939) a fost un politician social-democrat. În 1891 a intrat în SPD și a fost o lungă perioadă deputat. Din 1919 până la moartea sa, a fost președinte al SPD. Este celebru discursul său împotriva „Legii de îputernicire”. Sala grupului parlamentar al SPD din Bundestag îi poartă numele.

Eșecul Republicii de la Weimar

La sfârșitul Republicii de la Weimar, social-democrația era singura care milita încă pentru democrație. Devenise imposibilă formarea unui bloc de apărare a Republicii și a democrației, împreună cu centrul catolic și liberalii de stânga. Luptele de stradă dintre social-democrați, comuniști și național-socialiști și „dispersarea” adunărilor marcau peisajul politic cotidian. Social-democrații și comuniștii erau în continuare incapabili să formeze un „front unit” sau o comunitate de acțiune împotriva național-socialiștilor. Totuși, cele două partide cumulau, la alegerile din noiembrie 1932, aproximativ 37 % din voturi. KPD ținea însă în continuare la teoria fascismului social.

În faza finală a Republicii de la Weimar, SPD a pierdut constant voturi, ajungând de la 29,8% în perioada sa de vârf din 1928, la 24,5% în 1930 și în cele din urmă la 21,6% și 20,4% în 1932. Și totuși, în ciuda aplicării unor decrete de urgență care afectau SPD și KPD și în pofida unor arestări, SPD a obținut chiar și la ultimele alegeri pentru Reichstag din martie 1933 – alegeri ce nu mai puteau fi considerate libere – un scor relativ stabil de 18,3%.

Atmosfera de cumulare amenințătoare a puterii de către național-socialiști, de intimidări și amenințări, de abuzuri și arestări, le aducea aminte mai vechilor social-democrați de perioada Legii anti-socialiști. Ei erau convinși că distrugerea mișcării muncitorești va fi unul din primele obiective. Mulți sperau că, la fel ca atunci, vor învăța lecțiile utile și vor găsi ulterior curaj pentru un nou început. Această speranță urma să rămână neimplinită, mulți social-democrați și sindicaliști fiind uciși de naști. Regimul de teroare al național-socialiștilor, al Doilea Război Mondial și Holocaustul au devenit cel mai negru capitol din istoria Germaniei.

15 Cf. p. 67–70

Ce înseamnă aceste evoluții pentru democrația socială?

- Rolul social-democrației în Republica de la Weimar a fost unul contradictoriu: pe de o parte a fost mai tot timpul în opoziție parlamentară, pe de altă parte a fost motorul politic al tinerei democrații.
- Prin preluarea responsabilității guvernării, orientarea reformistă a social-democrației s-a consolidat. Ea a recunoscut că statul, devenit democratic, poate fi un garant pentru realizarea libertăților.
- Conceptul partidului de clasă, limitat la mediul său social, și-a atins limitele în Republica de la Weimar. O democrație socială are nevoie de o social-democrație care pătrunde în toate straturile sociale.
- Eșecul Republicii de la Weimar demonstrează cât de vulnerabile sunt democrațiile, atunci când nu sunt bine ancorate în societate. Nu în ultimul rând, acest aspect arată importanța educației politice pentru stimularea unei conștiințe democratice.

Lecturi

suplimentare:

Walter Mühlhausen (2006), Friedrich Ebert 1871–1925.

Reichspräsident der Weimarer Republik, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Heinrich August Winkler (1985), Der Schein der Normalität.

Arbeiter und Arbeiterbewegung in

der Weimarer Republik 1924– 1930, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Heinrich August Winkler (1984), Von der Revolution zur Stabilisierung.

Arbeiter und Arbeiterbewegung in der Weimarer

Republik 1918–1924, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Klaus Schönhoven (1989), Reformismus und Radikalismus.

Gespaltene Arbeiterbewegung im Weimarer Sozialstaat, München.

5. PERSECUȚII, INTERZICERE ȘI EXIL (1933–1945)

În acest capitol:

- sunt prezentate circumstanțele prăbușirii Republicii de la Weimar și condițiile în care Otto Wels și-a ținut discursul împotriva „Legii de împuternicire”;
- sunt descrise interzicerea și persecuțiile la care au fost supuse SPD și sindicatele precum și rezistența mișcării muncitorești împotriva dictaturii național-socialiste;
- sunt schițate dezbaterile programatice ale social-democraților din exil;
- este evidențiată moștenirea rezistenței împotriva național-socialismului.

*Situația la
23 martie 1933*

În momentul în care, la 23 martie 1933, Otto Wels argumenta în fața Reichstagului întrunit în clădirea Operei Kroll¹⁶ respingerea de către SPD a „Legii de împuternicire”, teroarea național-socialistă se făcea deja simțită. SPD era de mult timp ținta violențelor extremiștilor de dreapta. Încă în perioada Republicii de la Weimar, trupele de bătăuși ale SA¹⁷ îi atacaseră țintit și tot mai violent pe social-democrați. După transferul puterii către național-socialiști la 30 ianuarie 1933, aceștia au instaurat un regim al terorii tot mai deșănțat. Sindicaliști și oficiali social-democrați și comuniști au fost denigrați, arestați, maltratați și uciși, ziarele și editurile social-democrate au fost închise și au apărut primele lagăre de concentrare.

Sub imperiul acestui regim incipient al terorii, grupul parlamentar al SPD din Reichstag s-a întrunit înaintea votului pe marginea „Legii de împuternicire”. Din cei 120 de deputați SPD aleși nu au putut participa la ședință decât 94. Wilhelm Sollmann, fostul ministru social-democrat al internelor, era în spital, după ce fusese bătut cu sălbăticie. Julius Leber și Carl Severing au fost arestați chiar în drum spre întâlnire, alții se aflau în așa-numita detenție de protecție¹⁸.

Noțiunea de **transfer al puterii** desemnează procesul prin care NSDAP a primit guvernarea, instaurând apoi dictatura național-socialistă. Național-socialiștii vorbeau despre 30 ianuarie 1933 ca moment al „luării puterii”. Istoricii evită însă acest termen, din cauza valenței sale propagandistice. Noțiunea disimulează și rolul controversat al cercurilor conservatoare, care au acceptat să sprijine un guvern condus de Hitler și să preia posturi în cabinet, de exemplu rolul președintelui Hindenburg, care la 30 ianuarie 1933 l-a însărcinat pe Hitler cu formarea guvernului, primind apoi jurământul de cancelar al acestuia.

16 Întrunirea are loc în clădirea Operei Kroll, pentru că în noaptea dintre 27 și 28 februarie 1933 sediul Reichstagului fusese incendiat în împrejurări neelucidate până astăzi (n.trad.)

17 SA (în original *Sturmabteilung*, divizia de asalt) era formațiunea paramilitară a partidului național-socialist NSDAP (n.trad.)

18 Detenția de protecție (în original *Schutzhaft*) - subterfugiu legal pentru scoaterea totală a măsurilor judiciare preventive de sub control judecătoresc (n.trad.)

Deputații erau nevoiți să-și croiască drum printr-un culoar de naziști înarmați și gălăgioși, sala fiind imediat înconjurată de SS și SA. Când Otto Wels a mers la pupitru, a trebuit să se facă auzit peste urletele național-socialiștilor, care se distingeau de afară.

„Libertatea și viața ne pot fi luate, onoarea însă nu. După toate persecuțiile la care Partidul Social-Democrat a fost supus în ultimul timp, nimeni nu va putea aștepta în mod real sau nu-i va putea cere să voteze în favoarea proiectului Legii de împuternicire [...]. Am creat drepturi egale pentru toți și o legislație socială a muncii. Am ajutat la crearea unei Germanii în care nu doar principii și baronii, ci și bărbații din clasa muncitoare au calea deschisă spre conducerea statului. [...] Constituția de la Weimar nu este o Constituție socialistă. Dar susținem principiile statului de drept, egalității în drepturi și dreptului social pe care ea le consacără. Noi, social-democrații germani, afirmăm solemn în acest moment principiile umanității, dreptății, libertății și socialismului. Nicio Lege de împuternicire nu vă dă forța de a nimici idei perene, indestructibile. [...] Legea anti-socialiști nu a distrus social-democrația. Ea își va putea recăpăta puterile chiar și de pe urma unor noi persecuții. Îi salutăm pe cei persecutați și prigoniiți. Îi salutăm pe prietenii noștri din țară. Fermitatea și loialitatea lor merită admirație. Curajul lor de afirmare, convingerea lor nestrămutată sunt garantul unui viitor mai luminos.“ (Otto Wels 1933: 32 urm.)

În cadrul votului nominal pe marginea „Legii de împuternicire“, toți cei 94 de deputați social-democrați s-au exprimat împotriva. Deputații comuniști fuseseră

deja în parte arestați și nu-și mai puteau exercita mandatele. Toate celelalte partide – național-socialiștii, conservatorii, catolicii centriști și liberalii din Partidul de Stat – au votat pentru „Legea de împuternicire“.

Discursul lui Otto Wels subliniază trei aspecte caracteristice social-democrației la începutul dictaturii național-socialiste:

Așa-numita **Lege de împuternicire** (denumirea oficială era de „Lege pentru înlăturarea suferințelor poporului și Reichului“) a fost adoptată de Reichstag la 24 martie 1933. Ea a oferit dictaturii național-socialiste un cadru aparent legal. Legea împuternicea guvernul Hitler să adopte decrete fără încuviințarea Reichstagului și cu derogare de la Constituție. Grupul parlamentar al SPD a votat în bloc împotriva legii. Partidele liberale, conservatoare și centriste au votat alături de NSDAP.

De ascultat:
discursul lui Otto
Wels este accesibil ca
document audio în
Arhiva democrației
sociale a FES la
adresa
www.fes.de/archiv

În primul rând, social-democrații se numărau printre adversarii deschiși ai regimului național-socialist. Din acest motiv, s-au numărat, alături de comuniști și sindicaliști printre primii deținuți ai noilor lagăre de concentrare, plătind de multe ori cu viața pentru rezistența opusă.

În al doilea rând, social-democrații se considerau apărători ai Republicii de la Weimar și operau de aceea în cadrul constituțional al acesteia. Ei și-au organizat rezistența mai întâi în forme legale și se străduiau să nu încalce legea – inclusiv ținând cont de încălcările legii pe care naziștii le comiseseră deja și mai urmau să le comită. Conducerea SPD nu dorea ca prin acțiuni ilegale să pună în pericol membrii partidului și să ofere guvernului național-socialist un pretext pentru interzicerea partidului.

În al treilea rând, mulți social-democrați comparau momentele de la începutul lui 1933 cu perioada Legii anti-socialiști a lui Bismarck. Existea speranța că era posibilă o „hibernare“ și o trezire în forță din faza al cărei început se contura. În etapa de interzicere dintre 1878 și 1890 (cf. Capitolul 2), social-democrații reușiseră parțial să activeze politic măcar în perioadele electorale și într-un cadru informal, fără a pune în pericol viața lor sau a altora. Mulți social-democrați sperau că acest lucru va fi posibil și în „Al Treilea Reich“. La momentul 1933, brutalitatea și caracterul totalitar al regimului nazist nu se dezvăluiau încă pe atât de limpede pe cât se văd azi retrospectiv.

Pentru membrii de partid social-democrați acest fapt însemna că pentru început rezistența avea să fie una pașnică. Unii dintre ei au fost surprinși de această orientare. Împreună cu liberalii și centriștii, SPD organizase structuri precum Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold sau Eiserner Front, care la nevoie puteau apăra Republica chiar și prin luptă armată. Peste tot în țară, social-democrații așteptau semnalul de începere a luptei. În unele sedii sindicale, grupuri înarmate erau gata de acțiune. Dar de la centrele de organizare nu soseau ordine de luptă, ci apeluri la calm și rețineră.

Este discutabil dacă o asemenea luptă armată ar fi avut succes. Dar faptul că organizația Reichsbanner era insuficient înarmată și echipată, în timp ce național-socialiștii se comportau extrem de violent, indică șansele reduse de succes pe care le-ar fi avut o luptă armată.

Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold era o alianță transpartinică în vederea apărării Republicii de la Weimar împotriva național-socialiștilor și a comuniștilor. Ea se constituise în 1924 ca asociație a veteranilor din Primul Război Mondial, fiind susținută mai ales de social-democrați. În condițiile de război civil din Republica de la Weimar, organizația urma să apere democrația chiar și cu arma în mână. Reichsbanner era, la rândul său, parte componentă a Eisener Front, o organizație înființată în 1931. Aceasta unea sindicatele și Federația de Gimnastică și Sport a muncitorilor în lupta împotriva național-socialiștilor. După transferul puterii către naziștii în 1933, nu s-a ajuns însă la lupta deschisă. Este oricum discutabil ce șanse ar fi avut o asemenea luptă, având în vedere că membrii organizației erau slab echipați și înarmați.

Theodor Leipart (1867–1947), de meserie dulgher, era membru SPD și a condus Confederația Generală a Sindicatelor din Germania (ADGB) din 1921 până la 2 mai 1933, data anihilării mișcării sindicale de către național-socialiști. Încercarea lui Leipart de a păstra în viață ADGB – mai întâi prin a-și declara neutralitatea politică și mai apoi prin tactica de intrare în grațiile național-socialiștilor – a eșuat.

Conducerea SPD i-a evaluat greșit pe național-socialiști și a crezut că partidul își va putea păstra statutul juridic, punând capăt guvernării lui Hitler cel târziu la următoarele alegeri. „După Hitler – noi!” – această lozincă exprima încrederea social-democrației de a reveni la masa deciziilor politice.

Și sindicatele sperau să poată exista și în național-socialism ca organizații autonome, motiv pentru care nu au dorit inițial să opună rezistență.

Președintele Confederației Generale a Sindicatelor din Germania, Theodor Leipart, a rezumat tactica în felul următor: „Ne organizăm – nu demonstrăm: aceasta este deviza momentului” (apud Schneider 2000: 223). Ca atare, sindicatele nu au dat curs nici apelului KPD la grevă generală ca protest împotriva naziștilor.

*Sindicate:
Ne organizăm –
nu demonstrăm*

19 martie 1941
Înființarea „Uniunii
Organizațiilor Socialiste
Germane din
Marea Britanie”

20 iulie 1944
Atentatul împotriva lui Hitler
eșuează, ca urmare mulți
social-democrați participanți la
complot sunt executați (printre
alții, Leber și Leuschner).

18 octombrie 1944
O serie de membri SAP din
Stockholm se alătură SPD
(inclusiv Brandt).

1941

1944

În lunile ce au urmat, unele părți ale mișcării sindicale au încercat să se adapteze la regimul nazist. Conducerea sindicală spera ca prin încercarea de a intra în grațiile regimului să poată menține organizațiile în viață și sub noul guvern. De aceea s-a distanțat de SPD și a salutat cu emfază proclamarea de către guvernul nazist a zilei de 1 mai ca „sărbătoare de stat a unității naționale”. A doua zi avea să demonstreze cât de iluzorie era speranța de a supraviețui prin adaptare. În dimineața zilei de 2 mai 1933, trupe ale SS și SA au ocupat birourile, ziarele și băncile sindicatelor. Această zi marchează sfârșitul sindicatelor libere în regimul național-socialist, iar pentru mulți reprezentanți sindicali a însemnat arestarea, tortura sau uciderea.

După această acțiune, SPD a înțeles și mai limpede că în scurt timp trebuia să se aștepte la o lovitură similară. Și, într-adevăr, la 9 mai 1933 au fost confiscate toate activele patrimoniale ale partidului.

SPD a intensificat instalarea unei conduceri în exil. La 22 iunie 1933, SPD a fost complet interzis în Germania. Devenise astfel irelevantă disputa nesoluționată la nivelul conducerii, anume dacă să mai mizeze pe minimalele opțiuni politice rămase pe plan intern sau să investească toată eforturile în rezistență și exil.

Când se fac referiri la SPD, în acest capitol trebuie făcută distincția dintre componenta partidului activă în ilegalitate în Germania și social-democrații constrânși la exil.

În următoarele luni și în anii ce au urmat, în Germania s-au dezvoltat multiple forme de opoziție și rezistență. Mișcarea muncitorească se confrunța cu o problemă specială. SPD, KPD și sindicatele apăruseră ca mișcări de masă și aveau ca scop impactul asupra maselor. Acum însă – în condiții de teroare și omniprezență a poliției secrete Gestapo și a informatorilor ei – era nevoie de tipul opus de activitate: cel conspirativ. De multe ori însă lipseau experiența și tehnicile de organizare eficiente a rezistenței într-o dictatură. De aceea, foarte multe dintre cele 20.565 de persoane condamnate politic, înregistrate chiar de regimul național-socialist în

Interzicerea Fundației Friedrich Ebert

Odată cu instaurarea dictaturii național-socialiste a fost interzisă și Fundația Friedrich Ebert. Ea sprijinise între 1925 și 1933 un număr de 295 de bursieri. În 1946, Uniunea Studenților Socialiști a inițiat reînființarea, care a avut loc în 1947 la Hanovra. Fundația Friedrich Ebert își are din 1954 sediul la Bonn.

„Anuarul statistic al Reichului German” pe anul 1933, proveneau din rândurile mișcării muncitorești (cf. Potthoff/Miller 2002: 153). Printre ei se numărau social-democrați de marcă, precum fostul președinte al Reichstagului, Paul Löbe, deputatul Julius Leber, viitorul șef al sindicatului IG-Metall, Otto Brenner, dar și reprezentanți ai unei generații mai tinere, cum ar fi Kurt Schumacher, invalid de război. Printre condamnați se găseau și activiști și oficiali de rang mai mic.

Paul Löbe (1875–1967), de meserie zețar, a fost membru al SPD din 1895 și a devenit în 1920 primul președinte al Reichstagului. Paul Löbe a fost arestat în repetate rânduri de național-socialiști în urma activității de rezistență, petrecând mult timp în detenție în închisori și lagăre de concentrare. Una din clădirile Bundestagului poartă astăzi numele său.

Otto Brenner (1907–1972) era de meserie electrician, iar între 1956 și 1972 a ocupat funcția de președinte al sindicatului IG-Metall. El a intrat în 1920 în Tineretul Muncitor Socialist, devenind în 1926 membru în SPD. O perioadă a fost și membru al SAP. Brenner a fost arestat de național-socialiști pentru activitatea sa de rezistență și condamnat la doi ani de închisoare.

Cum arăta însă rezistența mișcării muncitorești împotriva regimului național-socialist? Și care erau actorii ei?

Mai întâi apăruseră mici grupări din anturajul SPD, în care în special oameni tineri opuneau rezistență împotriva regimului nazist. Ele purtau denumiri precum „Noi începuturi (Neu Beginnen)”, „Uniunea Internațională a Luptei Socialiste (Internationaler Sozialistischer Kampfbund – ISK)”, „Luptătorii roșii (Rote Kämpfer)” sau „Partidul

Socialist al Muncitorilor (Sozialistische Arbeiterpartei -SAP)”¹⁹, și erau înființate încă din timpul Republicii de la Weimar, având deja de atunci scopul declarat de a combate național-socialismului.

Fritz Erler²⁰, care urma să ajungă în 1964 șeful grupului parlamentar SPD, activa de exemplu în cadrul grupării „Neu Beginnen”. Tânărul Willy Brandt era la rândul său activ în SAP, înainte să se refugieze în Norvegia, în aprilie 1933.

Aceste grupări și cercuri erau deseori mai radicale decât SPD și își formaseră încă de la început o imagine mai realistă asupra național-socialismului. Lupta lor era deseori transpartinică. Un manifest al filialei din Lübeck a SAP, probabil redactat de Willy

*Grupuri de rezistență
în anturajul SPD*

19 Pentru abreviere cf. nota de subsol de la p. 35.

20 Cf. p. 93.

Brandt, arată clar această orientare: „Dacă muncitorii sunt uniți, Hitler și Papen pleacă la plimbare” (apud Merseburger 2002: 51).

De multe ori, asemenea grupări socialiste de stânga știau să lucreze mai eficient în ilegalitate decât membrii mai vechi și mai cunoscuți ai SPD. Deseori, membrii acestor grupuri, tineri și deciși, nici măcar nu se aflau în vizorul naziștilor. Având în vedere dimensiunea redusă a grupurilor și pregătirea lor pentru activitatea clandestină, ele puteau lucra conspirativ și erau descoperite mai greu.

De exemplu, ISK și-a putut continua rezistența până în 1938. Gruparea a reușit câteva lovituri spectaculoase precum sabotarea inaugurării autostrăzilor naziste în 1935. În noaptea de dinaintea inaugurării de către Adolf Hitler, ISK a inscripționat poduri și părți din șosea cu lozinci critice la adresa regimului. Filmul de propagandă turnat de regim cu această ocazie a trebuit editat în multe locuri pentru a nu răspândi mesaje precum „Hitler = război”.

Rezistența sindicală

ISK a primit, printre altele, sprijinul Federației Internaționale a Muncitorilor din Transporturi, o confederație sindicală. Datorită bunei rețele de comunicare (căi ferate, transporturi navale), muncitorii din transporturi au reușit să faciliteze contactul dintre diferitele grupări de rezistență în interior și în străinătate.

În ansamblu, sindicatele erau la fel de puțin pregătite ca SPD pentru rezistență și activitate în ilegalitate. Totuși, după desființarea instituțiilor sindicale oficiale la 2 mai 1933, a început și organizarea rezistenței sindicale. Foarte repede muncitorii din ramura metalurgică au reușit să creeze o rețea națională de persoane de încredere, făcând astfel posibil schimbul de informații.

De regulă, obiectivul rezistenței opuse de SPD, sindicate și grupări de stânga nu era lupta deschisă împotriva guvernului. De cele mai multe ori se încerca menținerea comunicării, organizarea de sprijin pentru cei urmăriți și munca de lămurire în legătura cu adevărata față a regimului.

Ideea de a provoca schimbări prin munca de lămurire și informare se înscria în linia tradițiilor mișcării muncitorești. De aceea și activitatea de „a spune lumii adevărul” („Neuer Vorwärts”, ediția din 18 iunie 1933, apud Potthoff/Miller 2002: 158) era intensă.

În această activitate se implicau atât social-democrații rămași în Germania, cât și organizația social-democrată din exil, prezentă la Praga sub acronimul SoPaDe.

SoPaDe era denumirea organizației SPD din exil, care a acționat din 1933 până în 1939 de la Praga, mai apoi de la Paris, iar între 1940 și 1945 de la Londra.

Informații despre situația politică, socială, economică și culturală din Germania. Ele ofereau o imagine veridică și amănunțită a situației reale, contrazicând propaganda național-socialistă. SoPaDe avea un sistem de secretariate de frontieră dispuse în jurul Germaniei, care centralizau informațiile din țară și le redistribuiau în Germania prin activiști.

Printre aceste materiale informative se numără și primul raport cu privire la un lagăr de concentrare din Germania. Gerhart Seger, fost deputat social-democrat în Reichstag, fusese internat în 1933 în lagărul de la Oranienburg și reușise printre primii să evadeze din detenție. Documentul său „*Oranienburg: un prim raport autentic al unui evadat din lagăr*” oferă multiple detalii ale etapei de început a regimului de lagăre din perioada nazistă.

Termenul **politică de appeasement** – adică de împăciuire – este folosit în legătură cu politica externă a Marii Britanii, dar și a Franței, între 1933 și 1939. Strategia lor se baza pe acceptarea unor provocări din politica externă a lui Hitler, pentru evitarea unui război.

În exilul praghez, SoPaDe a publicat de exemplu Rapoartele germane. În aceste documente erau centralizate sistematic, multiplicat și diseminate

Deseori, în celelalte țări europene, aceste informații despre adevărata față a Germaniei nu au fost ascultate. Din contră: rapoartele erau în parte ținute chiar sub cheie, pentru a nu perturba relațiile cu Germania și politica de appeasement. (cf. Potthoff/Miller 2002: 160).

Dar ce impact avea această formă de informare în Germania? Este clar că informațiile – ca de altfel rezistența în ansamblul ei – nu au avut în niciun moment capacitatea de a zdruncina serios regimul. Dar informațiile și schimbul lor aveau totuși o importanță. Ele aduceau lămuriri, preveneau izolarea social-democraților încă activi și mențineau valorile social-democrate vii în conștiință.

De la mijlocul până la finele anilor 1930, aceste acțiuni de rezistență au scăzut mult în intensitate. Această evoluție are două motive.

Lecturi suplimentare:

Gerhart Seger (1934), *Oranienburg: erster authentischer Bericht eines aus dem Konzentrationslager Geflüchteten*, Karlsbad

Gerhard Beier (1997), *Die illegale Reichsleitung der Gewerkschaften*, in: Richard Löwenthal/Patrick von zur Mühlen (Hg.) (1997), *Widerstand und Verweigerung in Deutschland 1933 bis 1945*, Bonn, pag. 25–50.

Ursula Bitzegeio (2009), *Über Partei- und Landesgrenzen hinaus: Hans Gottfurcht (1896–1982) und die gewerkschaftliche Organisation der Angestellten*, Bonn.

*Rezistența scade:
cauze*

În primul rând, Gestapo reușise în mare măsură să identifice și să anihileze grupările social-democrate. Până în 1939 aproape toate grupurile de rezistență clandestine fuseseră deconspirate, iar mulți dintre membrii lor arestați, maltratați sau uciși.

În al doilea rând, rezistența se bucura de tot mai puțin sprijin în societate. Mulți oameni reușiseră să-și găsească din nou un loc de muncă, în special în industria de apărare. Condițiile lor de viață erau mult mai bune, fapt pe care îl atribuiau național-socialismului. Și la nivelul politicii externe, Hitler părea să meargă din succes în succes: de la reintegrarea regiunii Saar, trecând prin „Anschluss” – anexarea Austriei – până la primele victorii în „Blitzkrieg”. Cei mai mulți dintre germani considerau a doua jumătate a anilor 1930 o „perioadă bună”, fiind prea puțin dispuși să opună rezistență sau să-i dea sprijin acesteia.

*Păstrarea calmului
prin activități
colaterale*

În aceste condiții, social-democrații rămași se mai concentrau deseori doar pe menținerea coeziunii, păstrându-și calmul prin activități colaterale aparent apolitice, refuzând înregimentarea în sistem. În excursii, la grădăritul de la periferia orașelor sau în timpul ieșirilor la ștrand se discuta despre ce se întâmplă, oamenii găsiind putere în frontul comun făcut împotriva propagandei național-socialiste. Măcar la scară mică se mai putea păstra un rest al puternicului mediu social-democrat din rândurile muncitorimii. Cantitativ, aceste refugii erau însă mai curând neînsemnate, pentru că unul dintre „succesele” naziștilor a fost infiltrarea sistematică a mediilor muncitorești și practic distrugerea lor prin oferte concurente.

Social-democrația și sindicatele în exil

Și componentele mișcării muncitorești aflate în exil și-au dat din ce în ce mai mult seama că rezistența din Germania nu va putea duce la prăbușirea regimului nazist. În primii ani, când la Praga s-a instaurat o conducere din exil prin SoPaDe, iar sindicatele din Cehoslovacia au înființat „Reprezentanța în Străinătate a Sindicatelor Germane”, exista încă speranța că regimul național-socialist va fi doar de scurtă durată, că dificultățile economice și politice, dar mai ales dorința de libertate a germanilor vor duce la prăbușirea național-socialismului. Această idee caracterizează și Manifestul de la Praga, adoptat de SoPaDe în 1934.

Manifestul de la Praga a fost scris în exil. El a fost publicat de SoPaDe, conducerea în exil a SPD, la 28 ianuarie 1934 și introdus clandestin în Germania, sub forma unor pretinse broșuri. Manifestul de la Praga chema la răsturnarea revoluționară a regimului național-socialist, fiind influențat major de condițiile din exil și de interzicerea și persecuțiile din Germania. Autorul său principal este Rudolf Hilferding.

*Acceptarea realității:
rezistența nu va duce la
prăbușirea regimului*

Ca atare, conducerea din SoPaDe a considerat că sprijinul pentru rezistența din Germania este o misiune centrală. Cel târziu la momentul izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, exilații germani s-au văzut nevoiți să admită totuși că prăbușirea naziștilor nu va putea fi provocată decât de o înfrângere a Germaniei în război.

Pentru ei, războiul din Europa a însemnat o nouă înrăutățire a situației în care se aflau. Conducerea SoPaDe a trebuit să se refugieze mai întâi la Paris, iar apoi la Londra. Alte componente ale mișcării s-au reorganizat în Scandinavia sau în SUA. Mulți dintre cei implicați și-au pierdut nu doar patria, ci și mijloacele de trai.

În climatul special al exilului, disputele ideologice și analiza diferită a apariției național-socialismului s-au exacerbât. Prin constituirea „Uniunii Organizațiilor Socialiste Germane din Marea Britanie” în anul 1941, aceste vechi conflicte au fost măcar în parte depășite. Și în Suedia s-a reușit o reapropiere a diverselor grupări de stânga din jurul lui Willy Brandt și Bruno Kreisky de SPD sau de Partidul Social-Democrat din Austria (SPÖ).

În același timp au fost redactate o serie de memorandumuri și proiecte de program, care aveau să joace un rol important ca punct de pornire al reconstrucției, după sfârșitul național-socialismului. Amintim aici pe scurt trei dintre direcțiile de dezbateri:

1. Socialismul democratic

Încă de timpuriu, din timpul exilului praghez, SPD s-a delimitat de comuniști prin formularea clară a tezei potrivit căreia realizarea socialismului este indisolubil legată de principiul democrației, motiv pentru care cele două aspecte trebuie abordate împreună. Pentru social-democrația germană, „democrația nu este un mijloc oarecare, ci un principiu și un obiectiv al luptei sale” (Memorandum al conducerii SPD în „chestiunea frontului unit”, apud Grebing 2007: 117).

2. Noua social-democrație ca partid de masă

Social-democrația urma să se limiteze încă mai puțin decât în perioada Republicii de la Weimar la un singur mediu social, dorind să se deschidă unor largi categorii și grupuri. Pe această idee a partidului de masă a insistat de exemplu Erich Ollenhauer, ulterior președinte al SPD.

3. Sindicatul unic

În discuția privind cauzele instaurării regimului național-socialist a fost criticată și „divizarea” sindicatelor germane. Prin înființarea unui nou sindicat, unic și

*Exilul: de la Praga
la Paris și apoi
la Londra*

Dezbateri în exil

puternic, avea să fie depășită această divizare. Toate cele trei direcții de dezbateră au fost importante în reconstrucția Germaniei de după 1945. Mai întâi era însă nevoie de răsturnarea regimului național-socialist.

Atentatul de la 20 iulie 1944

Reprezentanții mișcării muncitorești organizate au jucat un rol important și în cercurile care au pus la cale atentatul împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944. Ei aveau o experiență politică practică, pe care o putea folosi în planurile pentru momentul 20 iulie. Pe de altă parte, și complotiștii din mediul burghez realizau că răsturnarea regimului putea reuși doar cu sprijinul muncitorimii. În pregătirea atentatului împotriva lui Hitler s-a ajuns astfel la o alianță largă de curente și grupări diverse, la care au aderat pe lângă exponenți ai nobilimii, forțele burgheze și cadre militare, inclusiv personalități din biserici, sindicate și social-democrație. Deputatul social-democrat Julius Leber era prevăzut să preia portofoliul internelor, iar Wilhelm Leuschner, vicepreședintele Uniunii Generale a Sindicatelor, între timp desființată, urma să devină vicecancelar. Social-democratul Adolf Reichwein era prevăzut pentru postul de ministru al culturii. După ce atentatul a eșuat, toți aceștia au fost condamnați la moarte și executați, alături de multe alte persoane.

După atentat, persecuțiile Gestapo s-au înăsprit și împotriva persoanelor din afara cercului de complotiști. În cadrul „Aktion Gitter” („Operațiunea Grilajul”) au fost arestați mulți foști oficiali din SPD și KPD, deși, începând cu 1933, ieșiseră din viața publică și trăiau retrași. Un număr însemnat dintre cei persecutați anterior și dintre luptătorii din rezistență au murit astfel în lagăre de concentrare în ultimele luni ale războiului, unii fiind uciși chiar în ultimele zile.

Julius Leber (1891–1945) a fost între 1924 și 1933 membru al grupului parlamentar SPD din Reichstag. El a făcut parte din organizația Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold și a activat în rezistența anti-nazistă. Veteran din primul război mondial, el a participat la complotul condus de Claus Graf Schenk von Stauffenberg, care a pregătit atentatul împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944. Leber urma să preia după atentat postul de ministru de interne. El fost însă arestat dintr-un alt motiv încă înainte de 20 iulie, iar după eșecul atentatului a fost condamnat la moarte și executat.

Wilhelm Leuschner (1890–1944) era de meserie cioplitor în lemn. Între 1928 și 1933 a fost ministru de interne în guvernul regional al Landului Hessa și a făcut parte temporar din prezidiul Uniunii Generale a Sindicatelor din Germania (ADGB). În 1933, Leuschner a fost arestat și a petrecut un an în închisori și lagăre de concentrare. După eliberare a activat în cadrul rezistenței și a participat la pregătirea situației de după atentatul de la 20 iulie împotriva lui Hitler. După ce atentatul a eșuat, național-socialiștii i-au luat soția ostatică. Leuschner s-a predat și a fost executat în 1944.

„Germania bună” a supraviețuit – impactul de durată al rezistenței

Rezistența împotriva regimului național-socialist a însemnat mari sacrificii. În același timp, ea nu a fost niciodată în măsură să răstoarne regimul nazist. Doar pierderea războiului a eliberat Germania de dictatura național-socialistă. Richard Löwenthal, el însuși luptător în rezistență și viitor membru al SPD, unde a fost vicepreședinte al Comisiei pentru valori fundamentale, își pune de aceea întrebarea: „Să fi fost deci rezistența germană inutilă?” (Löwenthal 1997: 24). Și tot el răspundea:

„Firește că nu. Fermitatea celor din rezistență [...] a devenit fundamentul unui nou consens democratic, care s-a putut concretiza inclusiv instituțional în zonele de vest și în Berlin. Oamenii ieșiți din închisori și lagăre, cum erau Kurt Schumacher și Fritz Erler, sau cei reîntorși din exilul politic, ca Ernst Reuter și Willy Brandt, au contribuit esențial la reconstrucția democratică [...]. „În anii barbariei, toți aceștia au pus umărul la păstrarea tradiției morale și culturale de care are nevoie o Germanie a demnității umane.” (Löwenthal 1997: 24)

Are doar 10,5 x 15 cm și coperti roșii. Pe prima pagină sunt trecute numele, adresa și filiala locală, pe următoarele pagini pot fi lipite chitanțele pentru plata cotizației. Tot aici e trecută și platforma-program. Acest mic și discret carnet – carnetul de partid – certifică statutul de membru al SPD.

Pentru mulți, carnetul de partid nu este însă doar o dovadă că sunt membri în SPD, ci și o expresie simbolică a identității lor social-democrate. Valoarea sa era de aceea una foarte mare, fapt evident mai ales în perioadele de persecuție și oprinare. După ce SPD a fost interzis în dictatura național-socialistă, mulți social-democrații nu și-a distrus carnetele de partid, ci le-au păstrat, expunându-se unor riscuri majore. Unele filiale locale și-au ascuns carnetele față de național-socialiști – de exemplu le-au împachetat impermeabil și le-au ascuns pe fundul unui lac sau le-au îngropat într-o pădure.

Congresul de la Essen din 1907 a decis introducerea unor carnete identice la nivel național. Până la introducerea informatizării ele erau importante și pentru organizarea partidului. După diferite modele cromatice – în anii 1950 erau albastre, iar ulterior roz –, carnetele de partid sunt astăzi roșii, fiindu-le atașată o cartelă SPD în formatul cardurilor bancare.

Lecturi suplimentare:

*Michael Schneider (1999),
Unterm Hakenkreuz.
Arbeiter und Arbeiter-
bewegung 1933 bis
1939, Bonn.*

*Vorstand der SPD
(2000), Der Frei-
heit verpflichtet.
Gedenkbuch der
deutschen Sozial-
demokratie im 20.
Jahrhundert, Marburg.*

*Richard Löwenthal/
Patrick von zur
Mühlen (Hg.) (1997),
Widerstand und
Verweigerung in
Deutschland 1933
bis 1945, Bonn.*

Ce înseamnă aceste evoluții pentru democrația socială?

- SPD a luptat o lungă perioadă într-un cadru legal împotriva național-socialismului și pentru Republica de la Weimar. Mai întâi a acționat aflându-se sub imperiul experienței Legii anti-socialiști; teroarea național-socialistă s-a dovedit a fi infinit mai distructivă.
- Mulți social-democrați și sindicaliști au opus activ rezistență împotriva național-socialismului și au plătit cu viața, inclusiv în contextul atentatului de la 20 iulie 1944.
- Cultura specifică și structurile din mediul social al mișcării muncitorești au fost practic anihilate de național-socialiști. Interzicerea, persecuțiile și exilul nu au reușit să distrugă însă ideea democrației sociale. Dezbaterile din etapa rezistenței și exilului au creat o bază pentru evoluția programatică ulterioară a socialismului democratic și deschiderea SPD în raport cu întreaga societate.
- Formarea de sindicate unice după prăbușirea dictaturii național-socialiste a fost și o reacție la faptul că divizarea reprezentanților lucrătorilor de-a lungul liniilor unor sindicate afiliate favorizase ascensiunea NSDAP. Opoziția față de orice formă de ideologie totalitară este una din lecțiile învățate în contextul dictaturii național-socialiste.

6. REÎNFIINȚARE ȘI MODERNIZARE (1945–1965)

În acest capitol:

- este descrisă reînțemeierea și reconstrucția social-democrației în vestul și estul Germaniei de după 1945;
- este relevantă fuziunea dintre Partidul Comunist German (KPD) și Partidul Social-Democrat German (SPD), în zona de ocupație sovietică;
- este schițată comasarea organizatorică a sindicatelor în cadrul Uniunii Germane a Sindicatelor (DGB);
- se relatează cum a reușit SPD să se înnoiască, creând astfel premisele pentru ascensiunea partidului la guvernare, în 1966.

Germania în 1945

Oricine călătorea, în 1945, printr-o metropolă germană, era confruntat cu un tablou al pustirii: case distruse de bombardamente, foamete, penurie de îmbrăcăminte și de combustibil pentru încălzire, furnizarea de energie adesea întreruptă, lipsa emisiunilor de radio și a oficiilor poștale, transportul de persoane și de mărfuri în stare de nefuncționare. Vedeai familii rămase fără adăpost, oameni aflați la nevoie: foști deținuți în lagărele de concentrare sau de muncă silnică, milioane de refugiați din est, soldați rătăcind, adesea căutându-și familiile.

Kurt Schumacher (1895–1952) a fost din 1946 până în 1952 președinte al SPD, iar din 1949 până în 1952 președinte al grupului parlamentar al SPD în Bundestag. Schumacher a fost fără îndoială personalitatea marcantă și călăuzitoare a social-democrației vest-germane din perioada postbelică imediată. Cu trupul său marcat de răni de război și de internarea în lagăre de concentrare, cu apariția sa hotărâtă și totodată carismatică, precum și cu orientarea sa necondiționat democratică, el a fost o personalitate recunoscută și în afara sferei social-democrației.

La sfârșitul războiului declanșat de Germania nazistă, distrugerile erau vizibile peste tot. După eliberarea Germaniei de către Aliți, în toate regiunile țării social-democrații s-au regăsit surprinzător de repede, pentru a-și reconstrui organizația de partid.

Încă din data de 6 mai 1945, cu două zile înainte de capitularea definitivă a Germaniei, Kurt Schumacher a ținut un discurs programatic la Hanovra, orașul unde locuia, în fața unor activiști social-democrați. Sub deviza „Nu disperăm”, s-a aplecat

*1945: un tablou
al lipsurilor*

*Schumacher în 1945:
„Nu disperăm”*

asupra condițiilor care au dus la apariția și existența nazismului, a aruncat o privire asupra situației de atunci și a schițat liniile călăuzitoare al unei viitoare politici social-democrate.

Hanovra:
Biroul Schumacher

Lecturi

suplimentare:

Peter Merseburger
(1995), *Der schwierige
Deutsche. Kurt
Schumacher; eine
Biographie,
Stuttgart.*

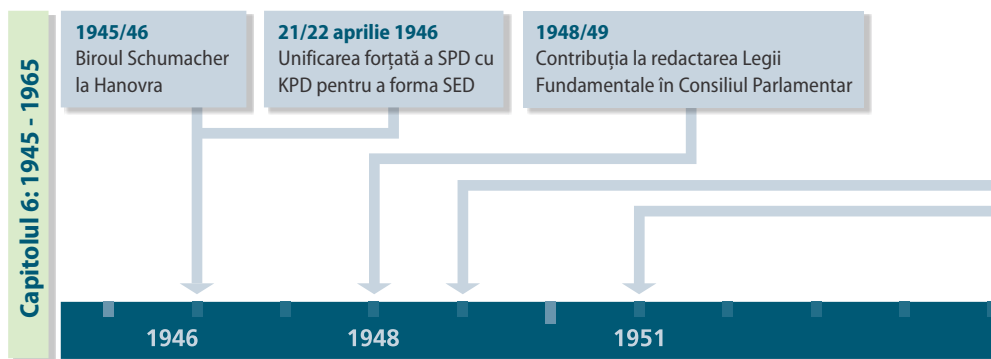
La Hanovra, în jurul lui Schumacher se grupaseră și foști exilați și social-democrați mai tineri, din perioada Republicii de la Weimar. Printre aceștia, Alfred Nau, Fritz Heine, Erich Ollenhauer și Annemarie Renger i-au fost colaboratori importanți. Acest „Birou Schumacher” a coordonat și dirijat – atât cât se putea atunci, având în vedere posibilitățile de comunicare limitate, nu în ultimul rând din cauza lipsei de hârtie – reconstrucția social-democrației. Evoluția numărului de membri a fost una vertiginoasă: deja la sfârșitul lui 1947, în zonele de ocupație occidentale SPD avea din nou 700.000 de membri.

Fuziune sub presiune:

sfârșitul social-democrației în estul Germaniei

Și în zona de ocupație sovietică, SPD a devenit cel mai mare partid. Numărul de membri al SPD l-a depășit rapid pe cel al membrilor Partidului Comunist (KPD), sprijinit și dirijat de puterea sovietică de ocupație. După 1945, în vestul, ca și în estul Germaniei exista parțial în rândurile social-democrației dorința de a se depăși divizarea mișcării muncitorești în comuniști și social-democrați. Ideea unui partid unit părea la îndemână, nu în ultimul rând având în vedere „zăzania frățească” din perioada Republicii de la Weimar, ce favorizase ascensiunea naziștilor.

Experiența comună a rezistenței împotriva nazismului încuraja aceste considerații.

Linie temporală: fondarea statului și reconstrucția

Kurt Schumacher însă a respins în mod clar astfel de idei. A criticat energic raporturile îndoielnice ale comuniștilor cu democrația, orientarea lor unilaterală către modelul sovietic de dezvoltare și i-a descris, încă dinainte de 1933, drept „fasciști vopsiți în roșu”. Și Otto Grotewohl, președintele SPD în zona de ocupație sovietică, a fost la început sceptic în privința fuziunii dintre SPD și KPD.

Schumacher despre KPD: „fasciști vopsiți în roșu”.

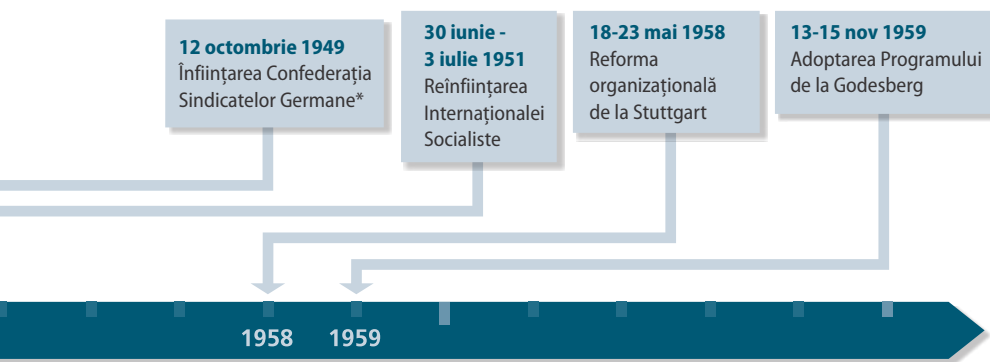
Având în vedere creșterea rapidă a SPD și alegerile din Austria și Ungaria – în ambele țări comuniștii obținuseră rezultate slabe –, conducerea KPD și puterea sovietică de ocupație se temeau de o slăbire a importanței KPD. Prin fuziunea dintre SPD și KPD în zona de ocupație sovietică, se urmărea contracararea acestei evoluții.

Presiuni, constrângeri și violență pentru impunerea fuziunii

Prin urmare, începând cu septembrie 1945, KPD a desfășurat o campanie masivă în favoarea fuziunii dintre SPD și KPD. Cu ajutorul unor rezoluții, recomandări, concesii și persuasiuni, social-democrații sceptici trebuiau convinși de necesitatea fuziunii. Unde toate aceste metode nu duceau la rezultatul dorit, se făcea uz de presiune fizică și psihică, constrângere, forță și violență, adesea cu sprijinul administrației militare sovietice.

„După unele aprecieri extrem de precaute, în perioada decembrie 1945 – aprilie 1946, cel puțin 20.000 de social-democrați au fost pedepsiți, arestați pe perioade mai scurte sau mai lungi, ba chiar uciși.” (Erich Ollenhauer, 1961, apud Fricke 2002:34).

În timp ce unii social-democrați sperau cu adevărat să depășească divizarea fatală a mișcării muncitorești și să-și poată păstra convingerile în cadrul unui nou partid

*[Deutscher Gewerkschaftsbund – DGB]

Lecturi

suplimentare:

Beatrix W. Bouvier/
Horst Peter Schulz
(1991), „... die SPD
aber aufgehört hat,
zu existieren“,
Sozialdemokraten
unter sowjetischer
Besatzung, Verlag
J.H.W. Dietz
Nachf., Bonn.

unificat, alții au cedat presiunilor. În cele din urmă, în 21-22 aprilie 1946 s-a desfășurat congresul de unificare. Din fuziunea SPD cu KPD a luat naștere Partidul Socialist Unit German (SED).

La început, nou alesele foruri de conducere ale partidului erau populate în mod egal de social-democrați și comuniști. Acest aspect s-a schimbat însă rapid. Mulți social-democrați au fost suspendați din funcție, unii chiar persecutați și arestați. Adesea au fost chiar aceiași oameni ce fuseseră persecutați și sub regimul nazist și care aveau de suferit acum și de pe urma celei de-a treia interziceri a SPD în istoria Germaniei. Cine era suspectat de „social-democratism” sau era considerat „schumacherist” se putea teme de consecințe grave. Până la reînființarea SPD, în octombrie 1989, în localitatea Schwante din Brandenburg, n-a mai existat nicio formă organizată de social-democrație în estul Germaniei.

Reconstrucție sau reîntemeiere – social-democrația în vestul Germaniei

Spre deosebire de situația descrisă mai sus, în zonele ocupate de puterile occidentale, social-democrația a devenit o forță politică importantă. Cei care au promovat reconstrucția SPD au fost adesea membri ai partidului din vremea Republicii de la Weimar. Acești oameni rămăseseră fideli partidului lor, în perioada dictaturii, iar acum se implicau activ în reorganizarea structurilor de partid. Totodată, mai ales Schumacher era foarte preocupat nu doar să reclădească social-democrația – descrisă câteodată drept „Traditionskompanie” („trupa veche”) – în spiritul Republicii de la Weimar, ci și să pună pe picioare un nou început. Ce înțelegea Schumacher prin aceasta? În primul rând două aspecte:

Pe de o parte, SPD trebuie să se sprijine mai mult pe baza sa socială. Nucleul mișcării trebuiau să rămână, potrivit lui Schumacher, muncitorii din industrie; însă partidul ar trebui să dea dovadă și de mai multă deschidere, de pildă față de clasele mijlocii. Miza ar fi coagularea „tuturor celor care produc”.

Pe de altă parte, era vorba de o extindere programatică. Schumacher respingea o cantonare îngustă a programelor social-democrate în marxismului dogmatic. Mai degrabă își dorea ca social-democrația să fie și mai deschisă în fața valorilor umanismului european și să accepte motivații foarte diferite pentru îmbrățișarea valorilor SPD, „fie ele [ancorate în] Manifestul comunist sau în predica de pe munte” (Klotzbach 1996:58). Astfel, conceptul unui partid pluralist de masă, abordat și anterior, căpăta concretețe.

SPD, o forță
politică importantă
în zonele vestice
de ocupație

Lecturi

suplimentare:

Helga Grebing (1995),
„Neubau” statt
„Wiederaufbau” der
SPD – die Lehren aus
der Weimarer
Republik, in: Dieter
Dowe (Hg.): Kurt
Schumacher und der
„Neubau” der
deutschen
Sozialdemokratie
nach 1945, Friedrich-
Ebert-Stiftung,
Gesprächskreis
Geschichte, Heft 13,
Bonn.

Având în vedere cele de mai sus, în acea perioadă, diverse grupări și persoane au aderat la social-democrație. Pe lângă socialiști tradiționali de stânga (**Linksozialisten**) ca Willy Brandt, Fritz Erler și Heinz Kühn, s-au alăturat SPD și socialiști etici, ca Willi Eichler, foști comuniști precum Herbert Wehner, dar și personalități mai degrabă de orientare burghez-liberală, precum Carlo Schmid și Karl Schiller, mergând chiar până la mai tinerii Helmut Schmidt sau Hans Matthöfer, foști combatanți în armată. În acest fel, s-a ajuns la o realcătuire și reconstrucție complexă și diferită, în compoziția ei, a social-democrației, în funcție și de regiune.

Asumarea conducerii și principiile călăuzitoare

Atât vechii, cât și noii membri ai partidului împărtășeau convingerea că social-democrația va deveni forța călăuzitoare a noii Germanii. SPD era singura forță politică ce nu avusese vreo atitudine șovăitoare sau îndoielnică față de democrație. A fost chiar singurul partid german „atașat, fără concesii, măreței idei a democrației și a păcii”, după cum spunea Schumacher (apud Klotzbach 1996:55). SPD se considera întruchiparea unei Germanii bune, sau, după cum a formulat-o Willy Brandt, întruchiparea „celeilalte Germanii”, și a desprins de aici imperativul de a-și asuma un rol esențial în reconstrucția țării.

Willy Brandt a descris viziunea lui Schumacher cu următoarele cuvinte:

„Partidul Social-Democrat, pe care Hitler îl sfărâmasese, partid ai cărui conducători fie fuseseră executați, fie siliți să fugă, conducători care fuseseră deposedați de către naziști de proprietățile lor – e vorba aici de case, ziare, biblioteci, bani –, partid ai cărui membri își mențineau legăturile politice doar în grupuri și cercuri mici, în măsura în care nu pieriseră pe frontul extern sau intern – acest partid trebuia să renască, să devină mai mare și mai puternic ca în vremea dinainte de Hitler; trebuia să devină un partid al salvării naționale și să preia puterea; era menit să se folosească de puterea obținută, pentru a elimina greșelile trecutului.” (Brandt 1960:194 urm.)

În mod concret, SPD s-a orientat în politica sa de reclădire a Germaniei după un șir de principii:

1. Democrație

Libertatea individuală nu poate fi asigurată și, totodată, schimbările sociale nu pot fi înlăptuite decât într-un sistem democratic. În consecință, socialismul nu se

Personalități care au aderat la SPD: printre alții, Willy Brandt.

SPD, un reprezentant al „celeilalte Germanii”

Cele trei principii ale reconstrucției

poate dezvolta decât într-o democrație. Toate proiectele politice ale SPD au fost astfel ancorate într-un angajament profund pentru un stat alcătuit după principiile democrației parlamentare.

2. Proprietate obștească, planificare și codecizie

Pornind de la analiza potrivit căreia ascensiunea naziștilor a fost favorizată de marii capitaliști și de susceptibilitatea capitalismului de a fi lovit de crize (mai concret: criza economică mondială din 1929), s-a formulat cerința unei noi ordini economice. În plus, social-democrații erau convinși că reconstrucția Germaniei, aflată în ruine, nu poate reuși decât dacă ramurile industriale esențiale, marile bănci și societățile de asigurări trec în proprietatea obștească și dacă economia se dezvoltă într-un cadru planificat de către stat. Pentru domeniile economice nedevenite proprietate comună, SPD ținea drepturi extinse de codecizie.²¹

3. Păstrarea unei națiuni unite

SPD s-a angajat, sub conducerea lui Schumacher, mult mai decis decât alte forțe politice, împotriva divizării țării, fapt ce se contura în acea epocă. Ca patriot fervent, Schumacher s-a împotrivit cu hotărâre tuturor măsurilor și reglementărilor ce ar fi putut adânci această divizare sau îngreuna reapropierea dintre cele două părți ale Germaniei.

1945: climat politic propice reformelor de amploare

Unele dintre cerințele deduse din aceste trei principii păreau la început ușor de îndeplinit. Astfel, aproape toate curentele și partidele politice împărtășeau ideea că anumite ramuri industriale cheie trebuie trecute în proprietatea obștească. Chiar și Uniunea Creștin-Democrată (CDU), fondată în 1945, s-a exprimat în favoarea unor împrumutări obștești, mai precis în Programul de la Ahlen, redactat în 1947 pentru zona britanică de ocupație. În 1945, odată cu Partidul Laburist, și în Marea Britanie venise la guvernare un partid ce ținea către o societate socialistă. Vorbind despre anii 1946/47, Michael Schneider remarcă existența unui „ton general socialist” (Schneider 2000:261).

Sindicatul – consens și codecizie

Revendicările cu privire la codecizie și la împrumutări obștești au fost susținute în epocă mai ales de către sindicate. Asemenea SPD, sindicatele se (re)înființaseră în multe cazuri imediat după intrarea trupelor aliate în Germania. Astfel, la nivel local și regional au luat naștere numeroase sindicate.

21 Cf. Manualul 6, *Statul, societatea civilă și democrația socială*, Capitolul 6.

Evoluții către sindicate unite

Multitudinea de actori implicați mergea în paralel cu diferitele viziuni asupra principiilor de organizare a sindicatelor. Astfel, se discuta dacă e mai bine să se înființeze asociații profesionale sau sindicate pe ramuri industriale.

Exista însă un consens în privința existenței unui sindicat unit și neutru față de politicile de partid. După experiența dictaturii naziste și a rezistenței opuse în comun, ideea unor „sindicate direcționate după concepții de viață și politici de partid [...]” era considerată „depășită”. (Schneider 2000:247). „Uniți-vă!” – aceasta era moștenirea lăsată generațiilor ulterioare de fostul vice-președinte al Uniunii Generale a Sindicatelor Germane (ADGB), Wilhelm Leuschner, înainte de a fi executat de naziști. (Cf. Steinbach 2000:32).

Diversele viziuni ale puterilor de ocupație au dus inițial la evoluții organizaționale diferite în zonele de ocupație aferente. Astfel, formarea unei uniuni sindicale supraregionale a fost la început împiedicată. A mai durat până în 1949, când a putut

Leuschner:
„Uniți-vă”

Hans Böckler (1875–1951) a fost un politician și sindicalist german. Avea pregătire de aurar și argintar și a aderat în 1894 la SPD și la sindicatul german al lucrătorilor din industria metalelor. În timpul perioadei naziste, a întreținut legături cu cerul de rezistență „20 iulie 1944”. După sfârșitul dictaturii naziste, Böckler a devenit primul președinte al Uniunii Sindicatelor Germane (DGB). În activitatea sa, Böckler a militat pentru egalitatea în drepturi a capitalului și a muncii – un deziderat căruia i se dedică și Fundația Hans-Böckler-Stiftung a DGB, denumită după el.

fi înființată Uniunea Sindicatelor Germane (DGB). În cadrul DGB s-au asociat 16 sindicate individuale într-o organizație tutelară. Cel mai puternic sindicat membru era IG Metall, având 1,35 milioane de membri. Delegații la congresul de înființare l-au ales pe Hans Böckler drept primul președinte al sindicatelor germane de după 1945.

Ce solicitări aveau sindicatele în perioada imediat postbelică? Asemeni SPD, sindicatele cereau o transformare fundamentală a ordinii economice. Dreptul la codecizie și împroprietărirea obștească erau noțiunile cheie. În ce privește dreptul la codecizie, Hans Böckler a formulat lucrurile clar:

„În economie, trebuie să fim reprezentați cu drepturi absolut egale, nu doar în organismele individuale ale economiei, nu doar în camerele economice, ci în întreaga economie. Ideea este următoarea: reprezentare în conducere și consiliile de supraveghere ale societăților economice.” (Böckler, apud Schneider 2000:256 urm.)

Ideile programatice
ale sindicatelor

Revendicarea cu privire la o largă împrăștiere obștească nu s-a îndeplinit. Mai ales puterea de ocupație americană avea alte concepte cu privire la noua ordine și a împiedicat planurile de socializare a proprietății.

În schimb, în ce privește dreptul la codecizie, s-au raportat succese remarcabile. Odată cu decizia adoptată de Consiliul de Control al Aliaților în 1946, înființarea consiliilor lucrătorilor a făcut posibilă exercitarea dreptului la codecizie în întreprinderi. La presiunea susținută a sindicatelor, în 1951 s-a convenit introducerea dreptului la codecizie și în industria siderurgică și a cărbunelui.

Când au încercat să extindă codecizia și în alte domenii ale economiei, cu ajutorul legii cu privire la funcționarea întreprinderilor („Betriebsverfassungsgesetz”) din 1952, sindicatele nu și-au putut însă impune revendicările. Acest lucru a fost totodată un semn că între timp raporturile de putere se consolidaseră după dinamica anilor imediat postbelici. Ordinea capitalistă era din nou ferm stabilită.

„Orânduirea economiei de piață se stabilizase, la fel ca poziția antreprenorilor. Adoptarea legii cu privire la funcționarea întreprinderilor le-a

arătat sindicatelor în mod cât se poate de limpede care sunt limitele influenței lor politice.”(Schneider 2000:279).

Codecizia în industria siderurgică

și a cărbunelui din 1952, în esență negociată de Konrad Adenauer cu Hans Böckler, a reglementat și codecizia în cadrul întreprinderilor, cel puțin în domeniul mineritului, al extracției fierului și al industriei oțelului. În întreprinderile cu mai mult de 1.000 de lucrători din această branșă, comitete de întreprindere au de atunci în componența lor reprezentanți cu drepturi egale ai lucrătorilor și ai capitalului. La aceștia se adaugă încă un membru, convenit de ambele părți.

Succese și deziluzii – primii ani ai Republicii Federale

Și la sfârșitul anilor 1940, și la începutul anilor 1950, SPD a raportat succese singulare, dar a trecut și prin deziluzii amare. O poveste de succes poate fi considerat devotamentul de care a dat dovadă de care a dat dovadă partidul în procesul de elaborare a Legii Fundamentale. Partidul a fost reprezentat în Consiliul Parlamentar – înființat în 1948, pentru a redacta o constituție a Republicii Federale Germania – de câteva personalități proeminente. Pot fi amintite aici personalități exemplare precum Elisabeth Selbert și Carlo Schmid.

Carlo Schmid a prezidat comisia principală din cadrul Consiliului Parlamentar. A fost și coleg și prieten cu unul dintre cei mai importanți teoreticieni ai democrației sociale, Hermann Hellers. „Doctrina statală” a lui Hellers prevedea o democrație

Elisabeth Selbert (1896–1986) a fost o politiciană și juristă social-democrată. A fost membru în Consiliul Parlamentar și unul dintre „părinții constituției germane”.

Herta Gotthelf (1902–1963) a fost o politiciană social-democrată și redactoare. Din 1947, a fost membru în conducerea administrativă a partidului și editoare a revistei SPD „Gleichheit, Organ der arbeitenden Frau” („Egalitate, organ al femeii muncitoare”). Lui Elisabeth Selbert și Hertei Gotthelf li se datorează în mare parte faptul că **egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor** a fost ancorată în constituție. Cu sprijinul diverselor inițiative ale femeilor și al altor membri ai parlamentului, cele două politiciene au reușit să impună egalitatea în drepturi ca un principiu constituțional ferm, în ciuda împotrivirilor ferme întâmpinate. De atunci începând, în art. 3 al constituției germane se stipulează neechivoc: „Femeile și bărbații sunt egali în drepturi.”

Carlo Schmid (1896–1979) a fost unul dintre experții remarcabili ai SPD în drept constituțional. A activat ca reprezentant al SPD în Consiliul Parlamentar și a contribuit la redactarea Programului de la Godesberg din 1959.

socială în care, prin intermediul unei ordini juste, să fie satisfăcute în mod adecvat inclusiv interesele economice și sociale ale oamenilor aflați în poziții mai slabe. Schmid a introdus această idee a statului de drept social în discuțiile din Consiliul Parlamentar. Conceptul s-a regăsit apoi în art. 20 al constituției germane, în special în formularea „stat federal democratic și social”.²²

Aceste succese fără îndoială importante pentru evoluția istorică a Republicii Federale Germania nu puteau însă escamota faptul că SPD în întregul său era în urma propriilor sale revendicări. Partidul n-a reușit să-și impună solicitarea cu privire la o reeașare din temelii a ordinii economice, din 1947 a început să piardă din membri, iar la alegerile pentru parlamentele regionale și la cele locale a primit un număr sensibil

mai mic de voturi decât cel scontat. Nici la primele alegeri parlamentare generale, din 1949, partidul n-a obținut numărul suficient de voturi pentru a putea conduce țara. SPD a obținut atunci 29,2% din voturi, așadar mai puține decât CDU, care câștigase 31%. Konrad Adenauer a devenit la limită – la un vot diferență – cancelar federal, iar SPD s-a regăsit într-un rol de partid de opoziție.

În acest context, SPD își vedea propriul rol drept cel al unei „opoziții constructive”. În consecință, cele mai multe legi din prima legislatură de după război au fost adoptate și cu voturile social-democraților. Astfel, SPD a avut o contribuție importantă la legile care priveau construcția de locuințe sociale, integrarea în societate a etnicilor germani izgoniți din estul Europei și reorganizarea asigurărilor de pensie (cf. Potthoff/Miller 2002:201).

22 Cf. Manualul 6, *Statul, societatea civilă și democrația socială*, Capitolele 3.3.1 și 3.3.2.

Lecturi suplimentare:
Karin Gille-Linne (2011), Verdeckte Strategien: Herta Gotthelf, Elisabeth Selbert und die Frauenarbeit der SPD 1945–1949, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Succes electoral al CDU

Lecturi suplimentare:
Christian Krell/Thomas Meyer/Tobias Mörschel (2012), Demokratie in Deutschland. Wandel, aktuelle Herausforderungen, normative Grundlagen und Perspektiven, in: Christian Krell/Tobias Mörschel (Hg.), Demokratie in Deutschland. Zustand – Herausforderungen – Perspektiven, Wiesbaden, p. 9–30.

SPD: „opoziție constructivă”

Diferențe majore s-au văzut însă în abordarea chestiunii germane și a politicii externe. Sub conducerea lui Schumacher, marcat de un patriotism fervent, SPD cerea dreptul la autodeterminare națională a țării și pleda cu abnegație pentru o Germanie nedivizată. Schumacher spunea, de pildă, că Germania nu trebuie în niciun caz să „cadă în poziția unei țări subjugate” și că, pentru SPD, unitatea Germaniei nu este „un obiectiv îndepărtat, ci unul apropiat”. (apud Potthoff/Miller 2002:202).

Pe această atitudine se întemeiază și respingerea ideii ca Germania să participe la Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, precum și refuzul reînarmării Germaniei și prin aceasta refuzul integrării în Comunitatea Europeană pentru Apărare și mai târziu în NATO. Forma de integrare vest-europeană ce se prefigura în epocă a fost repudiată de Schumacher și descrisă ca fiind „conservatoare, clericală, capitalistă și cu politici de cartel” (Schumacher 1950, apud Ritter 1964:135). Această poziție era ușor de înțeles: în oricare din situațiile de mai sus, exista temerea că o integrare vest-europeană profundă a Republicii Federale ar fi îngreunat reunificarea cu estul Germaniei. Totodată, această atitudine a SPD i-a adus pe plan extern faima de a juca din ce în ce mai des rolul „opozantului de serviciu”.

Turnul de 30%?

Această imagine a contribuit cu siguranță și ea la rezultatul alegerilor parlamentare din 1953, un rezultat catastrofal pentru SPD. Partidul nu doar pierdea iarăși voturi, obținând doar 28,8%, ci, în plus, se vedea confruntat cu un CDU aflat într-o creștere clară. Întrunind 45,2% din voturi, CDU/CSU și-a îmbunătățit scorul cu 14 procente, față de 1949. SPD părea, dimpotrivă, captiv în „turnul de 30%”, după cum se spunea într-o sintagmă des folosită în epocă.

Cauzele scăderii importanței partidului

La toate nivelurile și în toate structurile partidului s-au discutat cu însuflețire cauzele înfrângerii în alegeri. Cel puțin trei factori complecși contribuiseră la scăderea importanței social-democrației, fenomen ce transcendea rezultatele alegerilor din 1953:

1. Baza socială a social-democrației (mediile muncitorești și mișcarea culturală muncitorească) fusese în mare parte distrusă în perioada nazistă. În plus, societatea de consum emergentă slăbea și ea puterea integratoare a mișcării muncitorești de tip clasic. Totodată, nu s-a reușit loializarea suficientă a altor straturi sociale față de SPD.
2. Inițiativele politice ale SPD păreau din altă epocă. Mai cu seamă în poziția față de chestiunea germană și în politica externă, fixarea pe reunificare și pe o Germanie cu drepturi egale, cu restaurarea granițelor din 1937, părea inadecvată vremurilor. Chiar și revendicarea unei alte ordini economice, încă

susținută de părți ale SPD, părea desuetă, având în vedere ordinea economică deja restabilă și confirmată de începuturile „miracolului economic”.

3. Forma de organizare și cultura Partidului Social-Democrat lăsau și ele impresia de nemodern și de închisat. După dinamica primilor ani de după război și după încercarea de deschidere a partidului, făcută sub deviza „reconstrucție”, acum deseori dominau din nou personalități, simboluri și uzanțe vechi, din perioada Republicii de la Weimar.

Schimbare și înnoire

În anii 1950 și la începutul anilor 1960, s-a produs o înnoire profundă a SPD pe trei niveluri:

1. Înnoirea cadrelor

Odată cu Willy Brandt, Fritz Erler, Waldemar von Knoeringen, Herbert Wehner și Carlo Schmid, un tip nou de oameni a preluat răspunderea în rândurile SPD. Aceste personalități transmiteau o imagine competentă și plină de vervă a partidului.

2. Înnoirea organizatorică

Odată cu reforma de organizare, decisă în special la congresul partidului de la Stuttgart, în 1958, s-a ajuns la o structură internă de partid mai dinamică.

3. Înnoirea politic-programatică

Programul de la Godesberg a marcat punctul final al unei înnoiri programatice cuprinzătoare, ce a îndepărtat SPD de viziunile înguste și a deschis partidul către straturi largi ale populației.

La mijlocul anilor 1950, SPD și percepția sa publică erau determinate de o tipologie de funcționare ce fusese marcată de comunitatea solidarității din perioada Republicii de la Weimar. Acest gen de cadre de partid a fost descris de către Peter Lösche și Franz Walter drept „soldatul de partid [...] lipsit de fantezie politică, ba chiar birocrat” (Lösche/Walter 1992:186). În mod concret, se gândeau la oameni precum Erich Ollenhauer. Acest președinte al partidului avusese neîndoiește multe merite în perioada exilului și în timpul reconstrucției social-democrației, însă lăsa totodată impresia unui om lipsit de modernitate și cu prea puțină carismă. Pe seama lui s-a pus – nu într-un totuși justificat – pierderea alegerilor din 1957.

Spre deosebire de tipul descris mai sus, exista un șir de politicieni mai tineri, dispuși la reforme și dinamici, ce păreau să întruchipeze noul spirit al vremurilor. Pe lângă Willy Brandt, primarul în funcție al Berlinului, printre „reformatori” se numărau și

*Percepția în
anii 1950*

*Politicieni mai
tineri ies în față*

Fritz Erler, viitorul președinte al grupului parlamentar social-democrat, precum și Helmut Schmidt și Carlo Schmid. La nivelul landurilor, pot fi numiți aici – printre alții – Waldemar von Knoeringen din Bavaria, Heinz Kühn din Renania de Nord-Westfalia și Georg August Zinn din Hessa.

1958: Reforma de la Stuttgart

Rând pe rând, acești „reformatori” au luat locul „tradiționaliștilor” în conducerea partidului și a grupului parlamentar. Un pas important în cadrul acestui proces a fost reforma organizațională decisă la congresul partidului din 1958, la Stuttgart. Prin această reformă, s-au desființat posturile de cadru de conducere remunerat. Mulți membri ai SPD considerau aceste posturi drept întruchiparea unei funcționării de partid anchilozate și birocratice. S-a decis ca pe viitor cadrele de conducere remunerate să fie înlocuite de un prezidiu director ales din rândurile conducerii partidului.

Pe lângă această reformă organizațională, impusă împotriva voinței președintelui Ollenhauer, au existat și numeroase dezbateri legate de cultura organizațională a partidului: „tutuirea tovărășească”²³, steagul roșu, intonarea unor vechi cântece muncitorești²⁴ – toate acestea le păreau unora ca fiind mai degrabă o relictă a unor timpuri apuse, decât expresia unui partid de masă modern.

Programul de la Godesberg

Fără îndoială, și **adoptarea Programului de la Godesberg din 1959** a reprezentat un pas uriaș pe drumul către un partid de masă modern. Din punct de vedere formal, originile acestui program se află în decizia congresului partidului din 1954, ținut la Berlin, prin care s-a hotărât crearea unei comisii care să elaboreze un nou program fundamental. În realitate, discuțiile ce au dus la acest program datau încă din anii 1920. Referindu-se la această evoluție, Helga Grebing a folosit cuvintele „lungul drum spre Godesberg”. (Grebing 2007:145).

Care au fost noutățile?

Ce-a adus nou programul de la Godesberg? Nu atât noutăți în ce privește țelul social-democrației, cât mai degrabă în motivarea acestui țel, drumul către acesta și fundamentarea practicii politice în valorile de bază ce confereau acestui program un nou caracter.

Țelul social-democrației a rămas și după Godesberg neschimbat: în esență, este vorba despre o ordine socială care să dea tuturor oamenilor aceeași șansă de a-și structura viața demn și liber, după propria voință.

În timp ce în unele programe mai vechi acest țel era derivat dintr-o teorie orientată după scrierile lui Marx, în programul de la Godesberg s-a renunțat la o fixare ideolo-

23 Cf. p. 141.

24 Cf. p. 41.

gică. Potrivit programului, la dezideratele acestui țel putea adera oricine, animat de diverse motivații, de la analiza marxistă, etica creștină, până la reflecții filosofice.

Și în ce privește practica politică – calea către destinație – s-a renunțat la cantonări prea ferme. S-a abandonat de pildă revendicarea cu privire la naționalizarea mijloacelor de producție. În schimb, s-a promovat descrierea felului în care, prin controlul public al puterii economice, prin codecizie și planificare precaută, prin împiedicarea monopolurilor, se pot realiza intențiile legate de cerința participare socială, chiar și într-o societate concurențială. „Concurență – atât cât e posibil, planificare – atât cât e necesar!”, spunea o sintagmă din program ce sintetiza aceste cerințe.

Politica concretă a social-democrației urma să se orienteze după trei valori fundamentale. Prin libertate se înțelegea libertatea de a duce o viață conform propriei voințe, având ca premisă un trai fără lipsuri și fără teamă. Dreptatea, cea de-a doua valoare fundamentală, e o condiție pentru existența libertății. Căci egalitatea în exercitarea dreptului la libertate reclamă nu doar un tratament egal al tuturor oamenilor în fața legii, ci și o distribuire echitabilă a șanselor la participare și la siguranță socială. Solidaritatea, cea de-a treia valoare fundamentală, descrie nu doar un sentiment de responsabilitate a oamenilor unii față de ceilalți, ci a reprezentat și o experiență concretă a mișcării muncitorești. Acolo unde oamenii se solidarizează și răspund unii pentru alții, ei pot depăși și exploatarea, privarea de drepturi și sărăcia.

„Partidul Social-Democrat German este partidul libertății spiritului. El este o comunitate de oameni proveniți din diverse direcții de credință și de gândire. Consensul lor se bazează pe valori morale fundamentale împărtășite și pe scopuri politice comune. Partidul Social-Democrat năzuiește la o ordine socială în spiritul acestor valori fundamentale. Socialismul este o misiune permanentă, constând în lupta pentru libertate și echitate, în păstrarea și reconfirmarea lor. (Programul de la Godesberg, 1959, apud Dowe/Klotzbach 2004:327)

Importanța programului de la Godesberg e greu de tăgăduit. Odată cu dezbaterile ce au dus la elaborarea programului, s-a reușit și dezvoltarea unei conștiințe de sine larg împărtășite în rândurile partidului.

Pe bazele acestui program, în următorii ani au fost modernizate aspecte importante ale politicilor de fond, de exemplu politica economică și politica față de chestiunea

*Concurență –
atât cât e posibil,
planificare –
atât cât e necesar!*

*Cele trei valori
fundamentale*

Lecturi suplimentare:

Karl-Wilhelm Fricke/
Peter Steinbach/
Johannes Tuchel
(2002), *Opposition und Widerstand in der DDR. Politische Lebensbilder*, München.

Kurt Klotzbach
(1996), *Der Weg zur Staatspartei. Programmatik, praktische Politik und Organisation der deutschen Sozialdemokratie 1945–1965*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

germană. Prin pluralismul fondator, formulat în program cu privire la obiectivele SPD, partidul a edificat punți către alte domenii ale societății. Faptul că, în anii ce au urmat, numărul de membri și de alegători proveniți inclusiv din afara mediilor muncitorești a crescut enorm, ar fi fost de neconceput fără programul de la Godesberg.

Este adevărat că SPD nu a preluat răspunderea guvernării federale la alegerile imediat următoare adoptării programului de la Godesberg, însă la toate alegerile ulterioare a înregistrat creșteri vizibile. În 1961 a câștigat 36,5% din sufragii, odată cu prima candidatură a lui Willy Brandt; rezultatele alegerilor din 1965 (39,3%) au creat baza pentru prima participare a social-democraților la guvernarea la nivel federal.

Totodată, nu încapă îndoială că nu doar programul partidului a creat baza pentru înaintarea SPD pe drumul dinspre opoziție către guvernare. Klaus Schönhoven descrie efectul cumulat al diverselor condiții ce au dus la succes cu următoarele cuvinte pregnante:

„Voința internă de înnoire a partidului, dobândirea competențelor programatic-politice și disponibilitatea personală de cooperare între politicienii de vârf [trebuie] să fie îmbinate [...], dacă vrei să devii un partid capabil să dea o majoritate și să primească mandatul pentru guvernare.” (Klaus Schönhoven, postfață în reeditarea Klotzbach 1996:611)

Ce înseamnă aceste evoluții pentru democrația socială?

- Crearea unor sindicate unite, depășind fărâmițarea existentă înainte, a fost un succes important al perioadei postbelice.
- Deși social-democrații pledau pentru „cealaltă” Germanie, legitimându-se cu rezistența lor în perioada nazistă, în primii ani de după război alegătorii au trimis partidul în opoziție.
- Programul de la Godesberg a fost un pas important în înnoirea programatică și pe calea către un partid de masă modern. Prin aceasta, SPD și-a orientat busola programatică spre valori fundamentale precum libertate, solidaritate și echitate.
- Dobândirea puterii politice nu a fost însă posibilă decât prin împletirea dintre un program, o practică politică și o organizare a partidului în conformitate cu cerințele vremii, o imagine modernă a partidului și o disponibilitate de cooperare înăuntrul partidului.

7. PROGRES SOCIAL ȘI NOI DIRECȚII (1966–1989)

În acest capitol:

- este descris felul în care social-democrația a obținut pentru prima dată răspunderea guvernamentală în RFG;
- este rememorată epoca „social-liberală” din timpul cancelarilor Willy Brandt și Helmut Schmidt;
- sunt explicate schimbarea și înnoirea SPD, pe fundalul unor provocări sociale și al unei noi perioade de opoziție în anii 1980.

La sfârșitul lui noiembrie 1966, CDU și SPD au căzut de acord asupra unei coaliții, sub conducerea lui Kurt Georg Kiesinger (CDU) drept cancelar federal. La 17 ani de la fondarea Republicii Federale Germania, SPD guverna pentru prima dată la nivel

*1966: prima
participare la
guvernare în RFG*

Willy Brandt (1913–1992) a fost din 1969 până în 1974 primul cancelar social-democrat al Republicii Federale Germania, din 1964 până în 1987 președinte al SPD și din 1976 până în 1992 președinte al Internaționalei Socialiste. Pentru politica sa pacifistă față de estul european (Ostpolitik), marcată de detensionarea relațiilor și de echilibru – un simbol al acestei atitudini a fost căderea sa în genunchi, la Varșovia, în 1970 –, Brandt a fost distins în 1971 cu Premiul Nobel pentru pace.

federal. Trei ani mai târziu, partidul dădea și cancelarul coaliției social-liberale, în persoana lui Willy Brandt.

*Ministere cheie
în Marea Coaliție*

Fritz Erler (1913–1967) a fost de profesie funcționar în administrație, iar în timpul dictaturii naziste a fost activ în Rezistență. În 1938 a fost condamnat la zece ani de carceră, în 1945 a evadat din lagărul de concentrare de la Dachau. Din 1964 până în 1966, Erler a fost președinte al grupului parlamentar al SPD în Bundestag și lider al opoziției. De numele său e legat „Forumul Fritz Erler” al Fundației Friedrich Ebert din Stuttgart.

În Marea Coaliție, SPD a condus câteva ministere cheie: Willy Brandt a intrat ca ministru de externe și vice-cancelar în cabinet, Gustav Heinemann a ocupat postul de ministru al justiției, Karl Schiller a devenit ministru al economiei, iar Herbert Wehner ministru pentru chestiuni pan-germane. Grupul parlamentar a fost prezidat de Fritz Erler, care a decedat însă în 1967, fiind succedat de Helmut Schmidt.

Willy Brandt (1913-1992)	Ministru de externe și vice-cancelar Cancelarul federal
Gustav Heinemann (1899-1976)	Justiție (până la 26 martie 1969)
Horst Ehmke (*1927)	Justiție (după 26 martie 1969)
Karl Schiller (1911-1994)	Economie
Georg Leber (1920-2012)	Transporturi
Lauritz Lauritzen (1910-1980)	Construcții locuințe
Herbert Wehner (1906-1990)	Chestiuni pan-germane
Carlo Schmid (1896-1979)	Ministru pentru relația cu Bundesratul (Camera regiunilor) și landurile federale
Käte Strobel (1907-1996)	Sănătate
Hans-Jürgen Wischnewski (1922-2005)	Cooperare economică (până la 2 octombrie 1968)
Erhard Eppler (*1926)	Cooperare economică (după 16 octombrie 1968)

Fig. 9: Miniștri social-democrați în Marea Coaliție din perioada 1966–1969

După eșecul cancelariatului lui Ludwig Erhard, s-a format Marea Coaliție, pe fundalul unor fenomene de criză în economie și în sistemul democratic. Germania se confrunta, pe de o parte, cu recesiune, deficit bugetar și o nouă creștere a șomajului,

pe de altă parte cu înființarea, în 1964, a Partidului Național-Democrat (NPD), de extremă dreaptă, și intrarea acestuia în parlamentele regionale din Hessa și Bavaria în 1966. Pentru tânăra republică ce beneficiase timp de ani buni de creștere economică și de ocupare completă a forței de muncă, noile fenomene erau neobișnuite și constituiau o provocare.

În rândurile social-democraților, formarea coaliției a fost o chestiune controversată. În 1966, mai ales Herbert Wehner vedea zone ample de intersectare politică cu CDU în problematica descrisă și considera o coaliție mare, cu majoritatea ce-ar fi rezultat de aici, demnă de încredere și stabilă. Încă din 1966 s-a discutat formarea unei coaliții social-liberale cu FDP, coaliție ce a și prins viață mai târziu, în 1969. La vârful Marii Coaliții s-au întâlnit Kurt Georg Kiesinger, un fost nazist, și Willy Brandt, un fost exilat și luptător în rezistență.

SPD vedea într-o mare coaliție șansa de a-și dovedi capacitatea de guvernare, de a insufla încredere și de a spori consimțământul față de partid, pregătind astfel terenul pentru viitoare succese la alegerile parlamentare generale. La nivelul

landurilor, partidul raportase deja succese și se angajase în procesele de guvernare. În acest context, e de amintit landul „Hessa cel roșu”, un stat social-democrat exemplar sub prim-ministrul Georg August Zinn și un contra-model la „republica lui Adenauer”, dar și landurile Bremen, Berlin, Hamburg și Saxonia Inferioară.

Georg August Zinn (1901–1976) era de profesie avocat. În 1919 a devenit membru al SPD și în organizația „Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold”. Din 1950 până în 1969, Zinn a fost prim-ministru al landului Hessa.

19 noiembrie 1972

Cu sloganul „Votează cu Willy”, SPD câștigă alegerile cu 45,8% din voturi

16 Mai 1974

Helmut Schmidt devine cancelar

30 August – 2 Septembrie 1988

Adoptarea cotelor de gen în SPD

18-20 Dec. 1989

Adoptarea Programului de la Berlin

22–25 Feb. 1990

Adoptarea Programului de la Leipzig al SPD în RDG

1988 1989 1990

*Dezbateri:
coaliție mare
sau social-liberală?*

*Șansă de a
dovedi capacitatea
de guvernare*

1966: cea mai puternică forță politică în NRW

La alegerile parlamentare regionale din 1966, SPD a devenit cea mai puternică forță politică în cel mai mare land, Renania de Nord-Westfalia (NRW). Odată cu mandatul de premier al lui Heinz Kühn, partidul și-a asigurat o poziție dominantă în următoarele decenii. Rezultatul alegerilor din NRW a fost și expresia unor transformări sociale, în special expresia secularizării.

Heinz Kühn (1912–1992) a intrat în SPD la împlinirea vârstei de 18 ani, a activat (printre altele) ca jurnalist și a fost membru al organizației „Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold”. Între 1966 și 1978, Kühn a fost prim-ministru al landului Renania de Nord-Westfalia. În 1978, a devenit primul însărcinat guvernamental cu problemele străinilor²⁵, iar din 1983 până în 1987 a fost președintele Friedrich-Ebert-Stiftung.

Lecturi suplimentare:

Manualul 2,
Economie și
democrație
socială,
Capitolul 2.3:
John Maynard
Keynes:
capitalismul
dirijat.

Era pentru prima dată când SPD repurta succese electorale în zone rurale catolice. Deschiderea socială la care năzuia partidul prin programul de la Godesberg își vădea rezultatele.

Pentru rezolvarea problemelor economice, SPD și ministrul economiei, Karl Schiller, se buziau pe o politică keynesiană, orientate spre stimularea cererii. În acest sens, au avut succes mai ales acțiunile de coordonare a economiei, ca „acțiunea concertată” cu sindicatele și uniunile patronale. Aceste acțiuni urmau să-și pună amprenta pe coordonarea dintre stat și partenerii sociali și în anii următori. Legea cu privire la stabilitate și creștere economică a fost de asemenea decisă în cadrul Marii Coaliții.

Sintagma **acțiune concertată** desemnează coordonarea între diverși actori ai politicii economice. „Acțiunea concertată” din 1967 a implicat, printre alții, reprezentanți ai guvernului, ai sindicatelor, ai asociațiilor patronale și ai Băncii Federale. „Pactul pentru muncă” („*Bündnis für Arbeit*”), inițiat de guvernarea coaliției roșii-verzi în 1999, a fost în spiritul acestei tradiții.

Legea cu privire la stabilitate și creștere economică a pus în 1967 bazele tetragonului magic, așadar a stabilit drept țel al politicii economice germane echilibrul între stabilitatea nivelului prețurilor, un grad înalt de ocupare a forței de muncă, o balanță echilibrată a comerțului exterior și o creștere economică adecvată și permanentă.

„Plisch și Plum”

Din partea conservatorilor, contrapartida lui Karl Schiller era reprezentată de ministrul federal de finanțe și președintele CSU, Franz Josef Strauß. Cei doi au colaborat surprinzător de bine, fiind numiți în glumă „Plisch și Plum”²⁶, iar Marea Coaliție a reușit să facă șomajul să scadă și să stimuleze producția și creșterea economică.

25 Cf. Manualul 5, *Integrare, imigrare și democrație socială*, Capitolul 7.1.

26 Plisch și Plum erau eroii unei cărți de benzi desenate foarte populare în Germania la momentul acela. (n.trad.)

Egon Bahr (*1922) este de formație economist industrial și a lucrat mai târziu, printre altele, ca jurnalist. A fost unul dintre precursorii și artizanii principali ai așa-numitei „Neue Ostpolitik” („Noua Politică față de Est”) promovate de Willy Brandt. Din 1972 până în 1974, Bahr a fost ministru federal pentru sarcini speciale, iar din 1974 până în 1976 ministru pentru cooperare economică.

În politica externă, Willy Brandt a reușit, împreună cu congenialul Egon Bahr, șeful departamentului de planificare din Ministerul de Externe, să transmită primele accente ale politicii de detensionare. Ulterior, aceste accente au fost amplificate în cadrul „noii politici față

de est. Exemple sunt reluarea relațiilor diplomatice cu Iugoslavia și pregătirea tratatelor cu RDG și Uniunea Sovietică. Brandt a completat astfel politica externă, până atunci orientată mai puternic către vecinii vest-europeni, cu un pilon esențial mai ales pentru politica în chestiunea germană și pentru procesul unificării europene. El însuși caracteriza această orientare drept „o politică de asigurare activă a păcii”.

Pe plan politic intern, dezbaterile despre legile cu privire la starea de urgență au reprezentat o piatră de încercare. Modificarea constituției, adoptată de CDU/CSU și SPD cu majoritatea necesară de două treimi, a adăugat legii fundamentale reglementări valabile în situații de apărare a țării sau de calamități grave. În astfel de situații, se prevede o împuternicire suplimentată a executivului și devin posibile îngrădiri ale drepturilor fundamentale.

Având în vedere experiențele din trecut, aceste dezbateri au fost extrem de emoționale, înlăuntrul și în afara SPD. Susținătorii legilor cereau o reglementare clară a situațiilor de urgență, pentru a împiedica abuzurile și subminarea democrației, așa cum s-a întâmplat la sfârșitul Republicii de la Weimar, odată cu instituirea regimurilor prezidențiale. Adversarii se temeau tocmai de astfel de consecințe și vedeau în legile cu privire la starea de urgență un atac elementar la adresa democrației și a drepturilor fundamentale stipulate în constituție. Dezbaterile a arătat, în orice caz, faptul că în Germania conștientizarea democrației și așteptările legate de aceasta sporiseră. Bernd Faulenbach vorbește în acest context despre o „politizare fundamentală” (Faulenbach 2011:182) a tinerei republici.

Dezbateri despre
legile cu privire la
starea de urgență

Organizația de Tineret a SPD („Jusos”) a hotărât la congresul federal din 1969, la München, **virajul spre stânga**. De atunci, organizația de tineret a SPD se consideră un „detașament de orientare socialistă” în cadrul SPD.

Această dinamică anima și „opозиția extra-parlamentară” (APO) și avea darul să mobilizeze puternic tineretul și studenții. Noile și vechile asociații studențești, SDS și SHB, dar și grupul Tinerilor Socialiști din cadrul partidului,

după „virajul spre stânga”, precum și Șoimii („Die Falken”) au pus și alte teme pe agendă: criticarea războiului din Vietnam, chestiunea vinovăției și a responsabilității generației părinților în perioada nazistă, dar și critica principială a sistemului capitalist. În plus, facțiuni radicale ale APO erau animate de convingerea că se confruntă cu noi tendințe fasciste. Pentru SPD, abordarea tuturor acestor orientări n-a fost ușoară.

Pe de o parte, partidul trebuia să câștige de partea sa aceste grupări compuse din oameni idealişti, implicați politic și cu o gândire critică pentru a putea înfăptui împreună o schimbare democratică și socială. Pe de altă parte, modul intempestiv de acțiune publică al acestor grupări era adesea o provocare pentru conducerea partidului și politica pragmatică a SPD.

Exista însă un consens în privința ideii că Marea Coaliție nu va fi de durată. În Bundestag existau la acea vreme doar trei grupuri parlamentare. Alături de cele două grupuri mari, având un electorat puternic în spate, ale SPD și CDU/CSU, exista și grupul parlamentar al FDP care juca rolul de „partid balama” în privința formării guvernului.

Alegerile prezidențiale din 1969 au fost în acest sens un semn limpede al apropierii dintre SPD și FDP și un vestitor al coaliției social-liberale de mai târziu. În data de 5 martie, au candidat ministrul apărării, Gerhard Schröder (CDU), și Gustav Heinemann (SPD). Heinemann s-a impus în a treia rundă a alegerilor, cu voturile SPD și ale FDP, devenind astfel primul președinte federal social-democrat.

Apropierea dintre social-democrați și liberali reflecta creșterea liberalismului în societate: autoritățile erau puse sub semnul întrebării, exista opoziție față de rolul

tradițional al sexelor, erau revendicate drepturi la autodeterminare și la codecizie. „Democrația conservatoare” (Potthoff/Miller 2002:228) a Germaniei postbelice se epuizase în decursul anilor 1960 și era înlocuită din ce în ce mai mult de un climat social mai deschis.

Gustav Heinemann (1899 –1976) a fost între 1969 și 1974 primul președinte federal social-democrat al Republicii Federale Germania. A fost de profesie avocat și membru al CDU din 1945 până 1952. În 1949, a devenit ministru de interne în cabinetul Adenauer, dar în 1950 a demisionat, în semn de protest față de politica de reînarmare. În 1952, Heinemann a înființat Partidul Popular Pan-German („Gesamtdeutsche Volkspartei”), iar în 1957 a devenit membru al SPD. Înainte de a fi ales președinte federal, a fost ministru al justiției în prima mare coaliție, din 1966 până în 1969.

Coaliția social-liberală: „Să îndrăznim mai multă democrație”

Transformarea valorilor împărtășite în societate și dorința de reforme au fost benefice PSD. În campania electorală din 1969, partidul a reușit, inclusiv prin referirea la succesele reformiste ale Marii Coaliții, să canalizeze această stare de spirit și s-o reprezinte, în calitate de „partid al reformelor, la înălțimea cerințelor contemporane”. Beneficiind și de creșterea numărului de alegători din rândurile angajaților și funcționarilor din clasele mijlocii, partidul a obținut 42,7%. Acest rezultat a reprezentat o îmbunătățire a performanței cu 3,4 procente față de alegerile parlamentare federale din 1965. SPD a rămas cea de-a doua forță politică, după conservatori (care aveau 46,1%), însă cele 5,8 procente obținute de FDP au fost suficiente pentru o majoritate guvernamentală comună. Impulsul hotărâtor pentru formarea coaliției l-au dat pozițiile comune în politica internă și externă a Germaniei, orientate către înțelegere reciprocă și echilibru. Odată cu alegerea lui Willy Brandt drept cancelar federal la 21 octombrie 1969, pentru prima dată în cei 20 de ani de la fondarea celei de-a doua republici germane un social-democrat conducea guvernul federal.

1969: Willy Brandt devine cancelar.

„Într-o democrație, guvernul nu poate acționa cu succes, decât dacă e susținut de angajamentul democratic al cetățenilor. Nu avem nevoie de o susținere oarbă, după cum nici poporul nu are nevoie de o demnitate afișată afectat și de o distanțare plină de superioritate. Nu suntem în căutare de admiratori, ci avem nevoie de oameni care gândesc în mod critic alături de noi, decid alături de noi și poartă răspunderea alături de noi.

Încrederea de sine a acestui guvern se va manifesta sub forma toleranței. Astfel, acest guvern va ști să aprecieze și acel gen de solidaritate care se exprimă prin critică. Nu suntem aleși prin stirpe, ci suntem aleși de oameni. De aceea, căutăm dialogul cu toți cei ce se străduiesc pentru reușita acestei democrații.

Doamnelor și domnilor, în ultimii ani, unii oameni din această țară și-au exprimat temerea că cea de-a doua democrație germană o va apuca pe aceeași cale ca prima. Niciodată n-am crezut asta. Astăzi o cred mai puțin ca niciodată. Nu, nu ne aflăm la sfârșitul democrației noastre, ci abia începem s-o construim. Vrem să fim un popor al bunilor vecini, atât în interiorul țării, cât și față de străinătate.”

(Brandt 1969: 223 urm.)

Prin formularea devenită celebră, „vrem să îndrăznim mai multă democrație”, în declarația sa oficială de investitură, Brandt a circumscris leitmotivul coaliției. S-a

„Să îndrăznim mai multă democrație”

încercat obținerea unui plus de libertate, atât pe plan politic, cât și pe plan social: vârsta de vot a fost redusă de la 21 la 18 ani, dreptul la demonstrații structurat mai liberal, statul social a fost extins, drepturile de participare cetățenească au fost lărgite, drepturile lucrătorilor au fost întărite, dreptul la codecizie în întreprinderi a fost extins, s-au introdus bursele federale pentru studenți (BAföG) și s-a liberalizat sistemul juridic.

Lecturi suplimentare:

Helga Grebing/Gregor Schöllgen/Heinrich August Winkler (Hg.) (2001), Willy Brandt, Mehr Demokratie wagen. Innen und Gesellschaftspolitik 1966–1974, Berliner Ausgabe, Band 7, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Peter Borowsky (2002), Sozialliberale Koalition und innere Reformen, Informationen zur Politischen Bildung (Heft 258).

Anul	În dezbateri	Concluzii
1969	Reforme în legislația socială	Continuarea plății salariului muncitorilor și salariilor în caz de boală; vârste flexibile de pensionare
1969/1970	Reforma dreptului penal	Adulterul, înlesnirea de relații sexuale și homosexualitatea (între adulți) sunt scoase din Codul Penal, legislația privind demonstrațiile e liberalizată.
1970	Scăderea vârstei de vot	Votul activ: de 21 la 18 ani, votul pasiv de la 25 la 21 de ani
1969/1971	Reforme în educație	Edificarea de noi universități; Introducerea bursei BAföG
1972/1976	Extinderea drepturilor de codecizie	Legea cu privire la codecizie în întreprinderi
1976	Reformarea legislației cu privire la căsătorie și divorț	Ambii parteneri de căsătorie au dreptul să fie activi profesional, numele soțului nu mai este automat numele de familie.
1979/1980	Reforma dreptului familial	Sintagma „putere parentală” este înlocuită de „grijă parentală”, drepturile copiilor sunt întărite.

Fig. 10: Selecție de reforme social-liberale

Decretul cu privire la radicali din 1972

Controversat a fost decretul cu privire la radicali din ianuarie 1972. Acesta prevedea o verificare severă a funcționarilor publici în ce privește orientarea lor în spiritul fidelității față de constituție și era destinat în special combaterii radicalilor de stânga. Această îngrijărire a liberei alegeri a profesiei și a libertății de opinie arată limpede cât de preocupată era politica internă a epocii de conflictul dintre est și vest

și cât de marcată era de teama față de o infiltrare sau chiar dărâmare a ordinii de stat de către comuniști. Totodată, acest decret a reprezentat concretizarea unei întreg sir de delimitări consecvente a SPD de idei, sisteme, organizații și persoane de orientare comunistă, ce și-au găsit expresia aferentă în declarații, proceduri de excludere din partid și decizii de incompatibilitate cu linia partidului.

Noua politică față de Est („Neue Ostpolitik“)

Delimitarea clară a social-democraților de comunism a promovat credibilitatea acestora și încrederea în politica externă și internă a SPD. Această politică a detensionării relațiilor cu estul a intrat în istorie sub numele de „noua politică față de Est” („*Neue Ostpolitik*”) și este indisolubil legată de cancelariatul lui Brandt. Ea a completat politica față de vest și ancorarea Republicii Federale în Occident, politică marcată de Adenauer. Ideea centrală a politicii de detensionare a relațiilor cu estul era convingerea potrivit căreia „cheia relaxării se află în Uniunea Sovietică” (Potthoff/Miller 2002:230).

Premisa noii politici față de Est era, alături de delimitarea de comunism, echilibrul militar între est și vest – un punct care a devenit mai târziu o sursă de conflict, mai ales spre sfârșitul anilor 1970 și în timpul cancelarului Helmut Schmidt. Înarmarea din acea perioadă a dus la apariția noilor mișcări pacifiste.

Obiectivul noii politici față de est era o ordine europeană a păcii. Ea trebuia precedată de un sistem european de securitate și să constituie o bornă importantă pe drumul către rezolvarea problemei divizării Germaniei. Pe acest parcurs era prevăzută încheierea de tratate cu vecinii estici. Brandt a continuat așadar în politica sa externă ceea ce începuse în constelația Marii Coaliții. El se baza pe înțelegere și echilibru, transformare prin apropiere, înlocuind astfel definitiv tradiționala și conservatoarea „politică a forței” în relațiile cu estul.

Unul din primii pași a fost începerea unor discuții directe cu țările vecine, printre acestea numărându-se, nu în ultimul rând, convorbiri la nivelul suprem între cele două state germane: Willy Brandt și Willi Stoph, președintele Consiliului de Miniștri al RDG, s-au întâlnit în martie 1970 la Erfurt, respectiv în mai 1970 la Kassel. Cu URSS a fost încheiat un acord cu privire la renunțarea reciprocă la folosirea forței și s-au semnat tratatele de la Moscova, respectiv de la Varșovia. Au urmat acordul cvadripartit de la Berlin și tratatul de bază cu RDG.

Politica de detensionare a relațiilor cu estul este considerată un „act istoric” (Potthoff/Miller 2002: 231). Într-adevăr, tratatele au dus în cele din urmă la progrese vizibile și la asigurarea păcii și a înțelegerii între est și vest. Ele au asigurat și statutul

Obiectiv: ordinea europeană a păcii

„Act istoric”

**Lecturi
suplimentare:**

Alexander Behrens
(Hg.) (2010), *Durfte
Brandt knien? Der
Kniefall in Warschau
und der deutsch-
polnische Vertrag.
Eine Dokumentation
der Meinung*, Verlag
J.H.W. Dietz Nachf.,
Bonn, p. 218–224.

Helga Grebing/Gre-
gor Schöllgen/Hein-
rich August Winkler
(Hg.) (2005), *Willy
Brandt. Ein Volk
der guten Nach-
barn, Außen- und
Deutschlandpolitik
1966–1974*, Berliner
Ausgabe, Band 6,
Verlag J.H.W. Dietz
Nachf., Bonn.

Berlinului de Vest. Călătoriile din vest în est și – izolat – din est în vest au devenit din nou posibile. Dialogul cu RDG a dat populației din ambele țări posibilitatea de a suporta mai ușor divizarea Germaniei. În plus, Republica Federală Germania a recunoscut, odată cu tratatele încheiate cu țările est-europene, granițele existente atunci și însăși RDG.

Reconcilierea cu estul Europei nu s-a produs doar la nivelul diplomației și al tratatelor, ci a avut efecte și asupra climatul politic. Germania, reprezentată acum de un fost exilat și luptător în rezistență, și-a asumat responsabilitatea pentru atrocitățile comise de Germania nazistă și și-a cerut iertare. Un gest simbolic al acestei atitudini a fost căderea în genunchi a lui Brandt în fața monumentului eroilor ghetoului din Varșovia, în decembrie 1970.

În urma noii politici estice, Republica Federală a câștigat influență internațională, recunoaștere, încredere și, în cele din urmă, și capacitate de acțiune. Un gest deosebit al recunoașterii a fost acordarea premiului Nobel pentru pace lui Willy Brandt, în octombrie 1971. Brandt, omul care încă din perioada exilului său dăduse sens sintagmei „cealaltă Germanie”, a devenit simbolul unei Germaniei noi, moderne, pașnice și tolerante. Împlinirea visului social-democrat din perioada Republicii de la Weimar părea aproape, legarea statului republican și parlamentar de o democrație vie în societate părea un obiectiv tangibil.

Încuviințarea internațională de care se bucura această politică nu s-a reflectat în Republica Federală decât parțial. În special pentru CDU/CSU și spectrul conservator al societății în genere, politica lui Brandt, de recunoaștere a realităților existente, însemna o trădare a intereselor germane, deși politica lui Brandt recunoștea doar realitatea urmărilor celui de-al Doilea Război Mondial. Însă chiar și în rândurile FDP și SPD au existat cazuri individuale de opoziție față de această politică. S-a ajuns la unele demisii din grupul parlamentar al SPD și trecerea la CDU/CSU, astfel încât coaliția social-liberală nu mai putea fi absolut sigură de majoritatea de care dispunea. Conservatorii au încercat să profite de această situație, în aprilie 1972. CDU a introdus o moțiune de cenzură și l-a propus de Rainer Barzel drept contracandidat al lui Willy Brandt pentru funcția de cancelar. În mod neașteptat, Brandt a câștigat cu două voturi avans.

Bucuria a fost însă de scurtă durată. După plecarea încă unui deputat social-democrat la CSU, opoziția și guvernarea se aflau într-o poziție de blocaj. Niciuna din părți nu dispunea de majoritatea necesară pentru desemnarea cancelarului, astfel că s-a convenit organizarea de alegeri anticipate.

Alegerile parlamentare generale din 1972 au devenit, pe fondul controverselor și disputelor politice, „un fel de plebiscit despre politica de bună înțelegere, de echilibru și de pace și un plebiscit asupra carismaticului laureat al premiului Nobel pentru pace, Willy Brandt” (Potthoff/Miller 2002: 233). Mobilizarea a fost neașteptat de mare – participarea la vot a fost de peste 91% – și i-a adus social-democrației, cu campania sa electorală desfășurată sub sloganul „Votează cu Willy!”, cel mai bun rezultat înregistrat până atunci la alegerile pentru Bundestag.

Obținând 45,8% din voturi, SPD a devenit pentru prima dată cea mai puternică forță politică în parlament. Partidul a reușit să-și sporească cel mai mult numărul de votanți exact în rândurile grupurilor sociale ce se aflau în centrul reformelor interne și social-politice: tineri, femei, lucrători. Nu în ultimul rând, acțiunile integratoare ale lui Willy Brandt au făcut accesibile și noi medii electorale din rândurile claselor de mijloc emergente, ale mișcărilor de protest și ale bisericilor.

Și FDP și-a îmbunătățit scorul electoral, astfel încât coaliția social-liberală a putut merge mai departe în siguranță, odată cu realegerea lui Willy Brandt în funcția de cancelar federal, pe 14 decembrie 1972. S-a reușit astfel crearea unui liant între dreapta progresistă, liberală și mișcarea muncitorească, legătură descrisă drept „noul centru” al societății.

Schimbare: de la Brandt la Schmidt

Al doilea mandat de cancelar al lui Brandt a început cu numeroase probleme și crize politice ce au afectat prestigiul și susținerea lui Brandt. Președintele grupului parlamentar, Herbert Wehner, a făcut afirmații depreciative despre Brandt, în timpul unei vizite la Moscova, Brandt însă a evitat un conflict deschis cu acesta. Un al doilea punct conflictual era scandalul legat de cumpărarea de voturi în timpul moțiunii de cenzură din 1972, pe care Brandt o evitase la limită. Apoi existau probleme economice și efectele lor sociale: prima criză a petrolului din 1973 și greva de câteva luni a controlorilor de trafic aerian. S-au adăugat greva funcționarilor publici și negocierile colective din 1974, încheiate cu creșterea salariilor și retribuțiilor cu circa 11%, ceea ce a însemnat – spre deosebire de astăzi – un nivel al remunerării sensibil mai mare decât cel al productivității și a dus la o povară financiară suplimentară. În

Herbert Wehner (1906–1990) a fost din 1927 până în 1942 membru al KPD, iar din 1946 membru al SPD. Din 1966 până în 1969 a fost ministru pentru chestiuni pan-germane și vreme îndelungată președinte al grupului parlamentar al SPD (1969–1983).

cele din urmă, și în domeniul considerat atuu guvernării, politica de detensionare a relațiilor cu estul, s-au înregistrat reculuri. Cu concursul tuturor acestor factori, a luat naștere imaginea unui cancelar cu o capacitate slabă de a se impune.

1972: „Votează cu Willy!”

45,8% din voturi, cel mai puternic partid

Lecturi suplimentare:
Christoph Meyer (2006), Herbert Wehner, Biographie, München.

Aflat deja pe o poziție politică slăbită, Brandt a fost confruntat cu afacerea Guillaume ce a dus în cele din urmă la depunerea mandatului său de cancelar.

Afacerea Guillaume

Günter Guillaume era un angajat al cabinetului cancelarului, iar din 1972, în calitate de referent personal, un colaborator apropiat al lui Brandt. Înainte de toate, însă, era un spion, ofițer al Ministerului pentru Siguranța Statului din RDG, aflat în misiune specială. Astfel a luat naștere cea mai mare afacere de spionaj din istoria Republicii Federale. Chiar dacă lui Brandt nu i se putea imputa vreo vină, el nu și-a putut continua mandatul și și-a anunțat demisia, în 6 mai 1974. Găsirea unui răspuns la întrebarea dacă demisia lui Brandt era necesară a fost marcată de controverse, mai ales întrucât serviciile de contraspionaj jucaseră un rol nefast în întreaga afacere. Președintele de atunci al Serviciilor de Informații Interne, Günther Nollau, și ministrul de interne, Hans-Dietrich Genscher, exercitaseră presiuni asupra lui Brandt, pentru ca acesta să-l păstreze pe Guillaume pe postul pe care-l ocupa, astfel încât serviciile secrete să-l poată ține mai departe sub observație, chiar și după ce existau deja suspiciuni întemeiate în privința sa. În felul acesta, serviciile secrete s-au folosit într-un mod abuziv de cancelarul federal ca sprijin pentru ancheta în derulare.

1974: Helmut Schmidt devine cancelar

Demisia nu a fost urmată de alegeri anticipate. Helmut Schmidt, până atunci ministru de finanțe, a fost ales de grupurile parlamentare ale SPD și FDP pe 16 mai 1974 în funcția de cancelar, devenind astfel succesorul lui Brandt în această funcție. Brandt a rămas însă președintele partidului, iar în 1976 a devenit președintele Internaționalei Socialiste.

Helmut Schmidt (*1918) a fost din 1974 până în 1982 cel de-al doilea cancelar social-democrat al Republicii Federale Germania. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a fost ofițer, a căzut prizonier în mâinile britanicilor, iar după război a studiat economia politică. În 1945, Schmidt a aderat la SPD. Din 1983 este coeditor al săptămânalului Die Zeit.

Din punct de vedere economic, începutul cancelariatului lui Schmidt nu se afla sub o stea norocoasă. Ratele de creștere economică erau scăzute și s-au redresat abia începând cu 1976. Inflația și șomajul erau în creștere. Pentru a contracara recesiunea ce amenința țara, Schmidt s-a bazat pe consolidarea bugetului și pe încercarea de a impulsiona creșterea economică. În cabinetul său, Helmut Schmidt a acordat încredere mai mare unor oameni pragmatici precum Hans Apel și Hans Matthöfer, proveniți din partid sau din sindicate, indiferent de aripa din care făceau parte.

Un management lucid al crizei

În noua sa funcție de cancelar, Helmut Schmidt s-a bucurat repede de recunoaștere. A condus o coaliție lucidă, orientată spre obiective și bazându-se pe managementul crizei în vremuri turbulente. Aceste calități s-au confirmat și la alegerile parlamentare din 1976, primele în care Helmut Schmidt a fost candidatul la vârf al

partidului. SPD a căzut pe locul doi, după CDU, însă SPD și FDP și-au putut păstra la limită majoritatea, în ciuda pierderii de voturi.

Și cel de-al doilea mandat al lui Helmut Schmidt, începând cu 1976, a fost marcat de continuitate. S-a reușit o ameliorare a crizei economice. Deși conservatorii, sub conducerea lui Franz Josef Strauß, mizau pe un curs al confruntării, coaliția a reușit să se impună în politica adoptată în chestiunea germană și în cea față de estul european.

Schmidt s-a confruntat cu cea mai mare provocare din perioada mandatului său în 1977, în timpul așa-numitei Toamne germane. Teroarea exercitată de „Facțiunea Armata Roșie” (RAF) se agrava continuu. De amintit sunt aici evenimente precum deturnarea și eliberarea avionului „Landshut” al companiei Lufthansa, răpirea și uciderea lui Hanns Martin Schleyer, președintele BDA și BDI, și sinuciderea colectivă a primei generații de teroriști ai RAF, în celulele penitenciarului de la Stammheim. Acum, social-democrații, multă vreme defăimați drept „indivizi fără patrie” și „răzvrățiți”, erau cei care apărau cu succes statul de drept și monopolul exercitării violenței de către stat, sub conducerea lui Helmut Schmidt, chiar dacă în rândurile partidului multe măsuri de apărare împotriva terorismului erau foarte controversate.

În Europa, relațiile franco-germane au căpătat un nou suflu calitativ. Helmut Schmidt și președintele francez Giscard d'Estaing au cooperat strâns și au trasat liniile evoluțiilor politico-economice din Europa. Înființând întâlnirile economice mondiale la vârf, ei au creat foruri internaționale pentru coordonarea politicilor economice. O altă contribuție la internaționalizarea politicii și impunerea drepturilor omului a fost documentul final al conferinței CSCE de la Helsinki, adoptat la 1 august 1975, prin care SUA, Europa, dar și URSS și, odată cu aceasta, RDG conveneau respectarea unor drepturi politice și sociale fundamentale.

Politica echilibrului militar între Est și Vest se afla însă în fața unei situații schimbate. După sfârșitul războiului din Vietnam și înfrângerea SUA, raporturile de putere se modificau vizibil în întreaga lume. Uniunea Sovietică și China își vedeau rolul crescând în importanță. În Orientul Apropiat, după războiul de Iom Kipur, între Israel și Egipt precum și între Israel și alte state arabe încă mai mocnea conflictul. Intrarea trupelor sovietice în Afganistan și înarmarea URSS cu rachete nucleare de tip SS-20 conturau de asemenea schimbarea raporturilor de putere.

Schmidt pleda pentru o înarmare suplimentară a Occidentului, în cazul eșuării negocierilor cu Uniunea Sovietică, dacă doar în acest fel s-ar fi putut obține un

*„Toamna germană”,
1977*

*Relațiile
franco-germane,
la un nou nivel*

*Decizia duală
a NATO*

echilibru. Această poziție i-a adus multe critici, nu doar de la baza partidului; și Wehner, șeful grupului parlamentar, și Brandt, președintele partidului, s-au exprimat critic la adresa acestei poziții. Pentru congresul partidului, ținut la Berlin în 1979, era pregătită o moțiune prin care trebuia să fie exprimată poziția social-democrației înainte de decizia duală a NATO. Schmidt a reușit să-și impună poziția la congres. La nivelul societății însă, acest conflict nu se aplanase, după cum au arătat ulterior manifestațiile din parcul Hofgarten, la Bonn.

Și în alt domeniu conflictual, abordat la congresul partidului din 1979, dezbaterile au fost aprinse: este vorba despre politica nucleară, văzută de părți ale partidului în continuare drept un element important al politicii energetice. Ambele aspecte, politica nucleară și înarmarea suplimentară, au arătat limpede faptul că, în situația unor conflicte importante, social-democrația își pierduse supremația interpretării și puterea integratoare în cadrul stângii. Cu toate acestea, alegerile pentru Bundestag din 1980 i-au adus coaliției o ușoară revenire în preferințele electoratului, grație avantajului oferit de cancelarul în funcție și probabil și mulțumită figurii polarizatoare a contracandidatului Franz Josef Strauß (CSU). SPD și FDP și-au îmbunătățit ușor rezultatele electorale, iar Helmut Schmidt a devenit din nou cancelar din partea SPD.

Partidul se schimbă

Înăuntrul social-democrației, ce trecuse din nou, în anii 1970, de pragul simbolic de un milion de membri, diversitatea și complexitatea difuză erau în creștere, din trei puncte de vedere.

În primul rând, din punctul de vedere al structurii membrilor: proveniența socială și biografiile deveneau mai legate de mediile academice, iar valorile împărtășite deveneau mai puternic post-materialiste. O mare parte a membrilor noi provenea din rândurile tinerilor, astfel că s-au adăugat și conflicte între generații.

În al doilea rând, din punct de vedere organizatoric: s-au înființat grupuri de lucru, pentru a putea fi în slujba anumitor grupuri sociale și a preocupărilor și intereselor acestora. Tineretului Socialist, devenit după virajul spre stânga din 1969 o „alianță militantă aproape autonomă” (Grebing, 2007: 183), i s-a adăugat în 1972 Grupul de Lucru al Femeilor Social-Democrate (AsF), preocupată de chestiunea egalității în drepturi a femeilor și bărbaților.

Un pas important din punct de vedere politic în obținerea de drepturi egale pentru femei a fost făcut de SPD în 1988, la Múnster, prin introducerea unei **cote de reprezentare a sexelor**. Începând de atunci, prezidiile și delegațiile trebuie să aibă în componența lor reprezentanți ai ambelor sexe, în proporție de cel puțin câte 40% pentru fiecare.

*Diversitate crescută
a membrilor de partid*

*Înființarea de
structuri militante*

Încă din 1973 fusese înființată Comunitatea de Lucru pentru Problemele Lucrătorilor (AfA). Alături de structurile teritoriale de partid, AfA era organizată și în grupuri pe întreprinderi, contribuind astfel la reprezentarea intereselor lucrătorilor. Înființarea AfA a arătat cât se poate de limpede creșterea eterogenității în cadrul fostului partid muncitoresc. A urmat constituirea altor comunități de lucru: a întreprinzătorilor autonomi, a juriștilor, a medicilor, comunitatea de lucru în chestiuni de educație.

În al treilea rând, s-a produs o formare a aripilor de partid, motivată mai puternic de abordări programatice. Au apărut „Cercul de la Leverkusen”, orientat spre stânga, grupul „Kanalarbeiter”, orientat spre dreapta, și „Aripa de la Godesberg”, de orientare puternic centristă. Sub conducerea îndelungată a secretarului general Peter Glotz, în anii 1980 partidul s-a profesionalizat din punct de vedere organizatoric și al consultanței științifice.²⁷

Caracterul social-democrației se schimbă, oglindind modernizarea societății. Într-o anumită măsură, această schimbare era însă „difuză” (Grebing 2007: 178). Era însă limpede că vremurile partidului exclusiv muncitoresc, reprezentând o singură clasă socială, trecuseră. Partidul era acum din ce în ce mai marcat de „mișcări, instituții și organizații sociale post-muncitorești, pentru care ideile mișcării muncitorești încă mai au valabilitate, dar ele însele nu mai sunt mișcări muncitorești” (Grebing 2007: 178).

Internaționala Socialistă (IS) este o asociație mondială a partidelor socialiste, social-democrate și muncitorești, avându-și sediul la Londra. Obiectivul comun al acestor partide este socialismul democratic. Internaționala Socialistă a fost reînființată în 1951 și se consideră continuatoarea tradiției celei de-a Doua Internaționale, fondate în 1889 la Paris și dizolvate în 1914.

În declarația sa de principii, se spune, printre altele: „Socialiștii luptă pentru o lume a păcii în libertate, pentru o lume în care exploatarea și înrobirea omului de către om este repudiată, pentru o lume în care dezvoltarea personalității individuale este premisa dezvoltării armonioase a întregii omeniri.” (Declarația de principii a IS, apud Dowe/Klotzbach 2004: 275). ► www.socialistinternational.org

Noua diversitate nu era compatibilă cu un stil de conducere autoritar. În calitate sa de președinte al partidului, Willy Brandt s-a bazat pe un stil de moderator și pe o formă discursivă a conducerii. Prin aceasta, urmărirea includerea și aprecierea tuturor celor implicați, având totodată percepția că disputele politice sunt fructuoase în procesul de formare a voinței, câtă vreme ele se poartă în sânul partidului.

Acestui stil de conducere îi corespunde autopercepția SPD ca partid care aparține membrilor săi.

*lau naștere aripi
bine conturate*

*Brandt, președintele
partidului, își asumă
rolul de moderator.*

27 Glotz este și inițiatorul Comisiei de Istorie din cadrul prezidiului SPD, a cărei înființare a propus-o în 1981. Comisia s-a întrunit prima dată în 1982, sub conducerea primului ei președinte, Susanne Miller; astăzi, președintele Comisiei de Istorie este Bernd Faulenbach.

Totodată, Brandt știa limpede un lucru: orice dezbateră politică trebuie să ducă în cele din urmă la o decizie luată de majoritate și susținută apoi de comun acord. Înglobarea diverselor grupuri și cercuri ce gravitau în jurul social-democrației i-a reușit lui Brandt, grație acțiunii sale incluzive și a credibilității sale naționale (în SPD) și internaționale (în Internaționala Socialistă – IS). Brandt devenise figura „integratoare și de identificare, dincolo de liniile conflictuale” (Münkel 2000: 55), în ciuda unor critici și tensiuni survenite în cercul restrâns al conducerii social-democrate, dar și din partea lui Herbert Wehner și Helmut Schmidt, ce alcătuiau, împreună cu Willy Brandt, troica social-democrată a acelei epoci.

Statul democratic drept garant pentru mai multă libertate

O formulă programatică a epocii era „modelul Germania” propus de social-democrați. Modelul Germania se bizuia pe o distribuție echitabilă a bogățiilor societății și urmărea reducerea inechităților. Rolul statului era văzut drept intervenționist, planificator și coordonator al întregii economii. În acest model, se ținea cont atât de doleanțele și interesele lucrătorilor, în spiritul parteneriatului social, cât și de cerințele legate de investiții și de reușita economică a antreprenoriatului. Triada compusă din stat, sindicate și asociațiile patronale se afla în acest sens în centrul coordonării politice.

Pentru social-democrație, continuarea întrepătrunderii democratice dintre societate, economie și stat era un aspect vast și important. Legislația cu privire la dreptul la codecizie, unul din pilonii centrali ai proiectelor de reformă social-liberală și un liant nemijlocit între sindicate și partid, dădea însă în mod repetat naștere la conflicte cu FDP. Viziunea SPD în aceste chestiuni, ca și în problema redistribuirii, mergea mai departe decât viziunea FDP. Acesta din urmă devenea din ce în ce mai mult un partid reprezentând interesele capitalului.

Pe lângă dreptul la codecizie și o politică salarială coroborată cu productivitatea, SPD și sindicatele erau legate și printr-o multitudine de proiecte reformiste de importanță majoră. De amintit sunt aici mai cu seamă scurtarea săptămânii de lucru („săptămâna de lucru de 35 de ore”) și umanizarea condițiilor de muncă. În perioadele de recesiune economică, au devenit vizibile limitele modelului reprezentat de Germania. Schimbărilor democratice și extinderii drepturilor sociale li se opuneau acum, din punct de vedere politic și ideatic, un „conservatorism cu încărcătură neoliberală” (Grebing 2007: 181), ce frâna orice proces și era din ce în ce mai prezent la CDU/CSU, FDP și în societate.

„Modelul Germania”

*SPD și sindicatele:
proiecte comune*

În urma scăderii ratelor de creștere economică și a apariției șomajului, partidul n-a mai putut satisface în aceeași măsură ca până atunci interesele nucleului său electoral, muncitorimea, adică ocuparea completă a forței de muncă, extinderea sistemului de asigurări sociale, evoluția salariilor în funcție de productivitate.

Sfârșitul erei „social-liberale”

Politica creșterii economice și industriale coroborate cu salariile, susținută mai ales de SPD împreună cu sindicatele, a mai primit un duș rece: teza resurselor finite și „limitele creșterii economice”, așa cum erau ele descrise în primul și influentul raport al Clubului de la Roma²⁸, a dus la o criză de identitate a social-democrației. Spre deosebire de problematica socială, SPD n-a reușit să se facă un reprezentant al problematicei ecologice. Importanța sa pentru societate s-a văzut în înființarea și rapida statornicire pe eșichierul politic a Partidului Verzilor. Deja unele grupări ale noilor mișcări sociale, având drept doleanțe chestiuni legate de pace, mediul înconjurător, drepturile femeilor și democrația, se distanțaseră de social-democrație.

O schimbare s-a putut observa și la FDP, partenerul de coaliție. Divergențele dintre SPD și FDP în chestiuni ce țineau de politica economică și financiară s-au adâncit. În aprilie 1982, Helmut Schmidt a încercat să stabilizeze guvernul printr-o remaniere a cabinetului. Hans Matthöfer, ministrul federal de finanțe, a preluat Ministerul Poștei și Telecomunicațiilor. Postul ministrului finanțelor l-a ocupat Manfred Lahnstein, ministru al muncii și al ordinii sociale a devenit Heinz Westphal, iar Ministerul Tineretului, Familiei și Sănătății i-a revenit lui Anke Fuchs, astăzi președinte de onoare al Fundației Friedrich Ebert.

Odată cu „Rezoluția Lambsdorff”, a devenit însă limpede că FDP se despărțea de orientarea sa social-liberală, statuată în „Tezele de la Freiburg”, și devenea receptiv la neoliberalismul emergent. În septembrie 1982, FDP a denunțat coaliția cu SPD, pecetluind astfel sfârșitul „erei social-liberale”. Miniștrii FDP au demisionat, în octombrie a urmat un vot de neîncredere constructiv în parlament, în urma căruia Helmut Kohl s-a impus în fața lui Helmut Schmidt.

De aici încolo, FDP s-a îndreptat la nivel federal spre CDU. La alegerile pentru Bundestag din 1983, majoritatea au obținut-o CDU, aflat în creștere (48,8%, cu un plus de 4,3 procente), și FDP, aflat în scădere (7,0%, cu un minus de 3,6 procente).

28 Clubul de la Roma este o asociație de oameni de știință și de experți preocupați de dezvoltarea ecologică durabilă.

„Limitele creșterii economice”

1982: FDP părăsește coaliția

1983: verzi intră pentru prima dată în Bundestag

SPD a pierdut 4,7 procente și a căzut sub marja de 40%, obținând 38,2%. Parlamentul și-a schimbat însă alcătuirea și sub altă formă: pentru prima dată, Verzii intrau în Bundestag.

Înnoirea programatică, strategică și de personal în anii 1980

Alături de epuizarea programatică, SPD se confrunta cu capacitatea limitată de a mai forma majorități de guvernare. Vechiul sistem tripartit²⁹, alcătuit din cele două grupuri parlamentare mari, ale SPD și CDU/CSU, și FDP ca „partid balama”, își încheiasă existența; în locul său intrau pe eșichier două tabere politice. În timp ce conservatorii și liberalii își erau familiari unii altora în privința istoriei relațiilor dintre ei și a constelației de guvernare din acea perioadă, tabăra de stânga s-a regroupat.

Verzii, animați de idei post-materialiste și de democrație radicală și motivați de scopuri pacifiste și ecologiste, erau sprijiniți de noi mișcări sociale ce nu-și găsiseră reprezentarea politică în SPD, din pricina modelului tradițional de creștere propus, a politicii sale energetice și a stilului politic orientat către ierarhii.

Totodată, cele două partide aveau în comun voința de democratizare a societății, dorința de a da întâietate democrației în fața puterii pieței capitaliste, convingerea că statul social trebuie în mod necondiționat extins și că trebuie statuată egalitatea sexelor; la acestea s-au adăugat mai târziu abordarea critică, în rândurile SPD, a energiei atomice și a înarmării militare. Cu timpul, cele două partide s-au apropiat. Primele experiențe de coabitare și de coalizare a fost făcute în Hessa, sub conducerea premierului Holger Börner, iar revendicările stângii alternative, precum cele ale lui Erhard Eppler, cu privire la o realcătuire ecologică a societății industriale, sau cerința formulată de Peter von Oertzen, privind o democratizare profundă a economiei și societății, au găsit din ce în ce mai mult sprijin în rândurile SPD.

Holger Börner (1931–2006) a fost muncitor betonist calificat. Din 1976 până în 1987, a fost prim-ministru al landului Hessa și a condus primul guvern de coaliție bicolor (roșu-verde) din acest land. Din 1987 până în 2003, Börner a fost președintele Fundației Friedrich Ebert.

Erhard Eppler (*1926) este de meserie profesor de școală. Din 1968 până în 1974 a fost ministru federal pentru cooperare economică, iar din 1975 până în 1991 președinte al Comisiei pentru Valori Fundamentale a SPD.

29 Se poate vorbi și de un sistem cvadripartit, dacă CDU și CSU sunt luate în considerare separat.

De la sistemul tripartit la două tabere politice

Hessa: primele experiențe de colaborare cu verzii

O altă strategie a ales SPD în landul Renania de Nord-Westfalia, în timpul mandatului prim-ministrului de land Johannes Rau³⁰. La alegerile parlamentare regionale din landul caracterizat de o economie bazată pe industrie și pe minerit, partidul a reușit să obțină o majoritate absolută. După acest succes, Rau a candidat și pentru funcția de cancelar. SPD a pierdut însă alegerile pentru Bundestag din 1987. Capacitatea partidului de a se alătura noilor mișcări sociale era încă redusă, iar pe atunci Rau încă nu intenționa să încheie noi coaliții sociale și de partid cu verzii.

Heidmarie Wieczorek-Zeul

(*1942) este de meserie profesoară. Între 1974 și 1977 a fost președintele Tineretului Socialist la nivel federal, iar din 1998 până în 2009 ministru federal pentru cooperare economică și dezvoltare.

Björn Engholm (*1939) este de

formație politolog și a activat ca docent în educația tineretului și a adulților. Din 1988 până în 1993 a fost prim-ministru al landului Schleswig-Holstein, iar din 1991 până în 1993 președintele SPD.

În 1987, Willy Brandt a fost succedat la președinția partidului de Hans-Jochen Vogel, ce prezida și grupul parlamentar al SPD. Pe planul cadrelor de partid, generația „nepoților lui Brandt” își cerea dreptul de a ieși în față: Björn Engholm, Gerhard Schröder, Rudolf Scharping, Heidmarie Wieczorek-Zeul și Oskar Lafontaine³¹. Cele mai mari speranțe erau legate de ultimul amintit: în 1990, a devenit candidat la funcția de cancelar.

În noile sale programe, social-democrația s-a arătat receptivă la modificările survenite în valorile împărtășite de societate și la noile discursuri. Acest lucru s-a văzut în **Programul Fundamental de la Berlin**, din 1989. Noul program de principii își propunea să interpreteze preocupările epocii în cheie social-democrată. Până la adoptarea acestui program, au existat discuții cu privire la actualizarea programului de la Godesberg, încă de la începutul anilor 1970, în cadrul Comisiei pentru Valori Fundamentale³², în 1975 s-a adoptat programul de acțiune pe termen mediu, intitulat „Cadru de Acțiune '85”, iar în 1986 a existat încercarea, nu tocmai reușită, de a elabora un nou program de principii, în cadrul „Schiței de la Irsee”.

Prin programul de la Berlin s-a încercat crearea unor punți către diversele medii sociale, apropiate social-democrației, ce deveneau din ce în ce mai dinamice și nu mai corespundeau deloc structurilor anchilozate ale secolului al XIX-lea. Programul de la Berlin era o continuare a programului de la Godesberg și rămânea fidel celor

30 Cf. p. 121

31 Cf. Schröder: p. 119, Scharping: p. 118, Lafontaine: p. 115.

32 Comisia pentru Valori Fundamentale din cadrul prezidiului SPD a fost însărcinată în 1973 de Willy Brandt să se ocupe de chestiuni „ce nu țin de ordinea zilei”. Primul ei președinte a fost Erhard Eppler, actualmente e condusă de Julian Nida-Rümelin.

trei valori fundamentale: libertate, echitate și solidaritate. „Misiunea permanentă a socialismului democratic este să transforme în realitate aceste valori fundamentale și să desăvârșească democrația” (Programul de la Berlin, 1989, apud Dowe/Klotzbach 2004: 358).

O schimbare a pozițiilor politice se prefigura în schimb în atitudinea politică asupra creșterii economice și a progresului. Social-democrația a preluat în reflecțiile sale programatice problema ecologică, poziționându-se mai critic și mai diferențiat față de aceasta. Pledoaria social-democrației era acum în favoarea realcătuirii societății industriale după principii ecologice, legând creșterea economică și progresul de criterii calitative precum calitatea vieții. Programul transmitea imaginea social-democratică asupra omului, văzut ca o ființă demnă și dotată cu rațiune, și se revendica cât se poate de limpede de la drepturile omului, a căror punere în practică social-democrația se simțea obligată s-o vegheze. Programul mai stipula o nouă cultură a conviețuirii, extindea conceptul de muncă, dincolo de munca remunerată, asupra tuturor activităților utile societății și pleda pentru o realcătuire calitativă a statului social, în locul restrângerii acestuia. În acest sens, programul explicitează „democrația ca formă de viață” în stat și societate și mai cu seamă ținând cont de conceptul democrației economice.

SPD s-a poziționat din nou ca partid de masă orientat spre stânga și dorind să coaguleze o alianță largă a vechilor și noilor mișcări sociale, pentru a-și putea pune în practică programul principal de factură radical-reformistă.

Programul de la Berlin exprima și poziții față de chestiuni internaționale (democratizarea mondială, adâncirea integrării europene, depășirea conflictului între țările nordului și sudului și dezarmarea). Totodată, aceste secțiuni ale programului se refereau la un context social ce avea să se schimbe rapid și cuprinzător, având în vedere că programul a fost adoptat în 1989, cu puțin timp înainte de reunificarea germană. Poziția social-democrației față de RDG, stat aflat în disoluție, era scindată.

O parte a partidului, grupată în jurul lui Lafontaine, Bahr și Schröder, pleda – din diverse motive – pentru existența în continuare a două state germane, promovând o democratizare a RDG. Această poziție era motivată de îngrijorarea că o Germanie reunificată, cu un naționalism german recrudesc, ar putea evolua în contradicție

cu procesul de unificare europeană. Pentru susținătorii acestei poziții, mai importante decât viziunile naționale tradiționale erau echitatea socială și condițiile de viață omogene.

Cealaltă parte a partidului, grupată în jurul lui Brandt, Rau și Eppler, considera că RDG nu mai avea legitimitate în fața propriei populații și prin urmare vedea reunificarea într-un singur stat german drept inevitabilă. Indiferent de multitudinea de voci în abordarea inițială a unificării germane, un lucru a fost limpede: politica social-democrată a detensionării a adus rezultate.

Ce înseamnă aceste evoluții pentru democrația socială?

- Pe planul politicii interne, în epoca „social-liberală” social-democrația a reușit să transpună în viață multe reforme democratice și sociale, în beneficiul libertății individuale și a societății în ansamblu, precum și în favoarea mobilității sociale.
- În politica externă și în abordarea RDG, noua „politică față de Est”, orientată spre pace, detensionare și bună înțelegere, și-a confirmat rezultatele.
- Evoluția către un partid de masă s-a reflectat și în structura și numărul membrilor. SPD a atins pentru prima dată pragul de un milion de membri și a reușit să clădească punți către diverse medii sociale.
- Din punct de vedere programatic, social-democrația a fost influențată de schimbările survenite în comprehensiunea creșterii economice și a progresului, precum și de mișcările pacifiste, ecologiste, feministe și pro-democrație din lăuntru și din afara partidului.

Lecturi suplimentare:

Bernd Faulenbach (2011), Das sozialdemokratische Jahrzehnt. Von der Reformeuphorie zur neuen Unübersichtlichkeit. Die SPD 1969–1982, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Dieter Groh/Peter Brandt (1992), „Vaterlandslose Gesellen”: Sozialdemokratie und Nation 1860–1990, München.

Peter Merseburger (2002), Willy Brandt. Visionär und Realist, 1913–1992, München.

Klaus Schönhoven (2004), Wendejahre. Die Sozialdemokratie in der Zeit der Großen Koalition, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

8. SOCIAL-DEMOCRAȚIA MODERNĂ: ÎNTRE DEZILUZIE ȘI REÎNNOIRE (1990–2013)

În acest capitol:

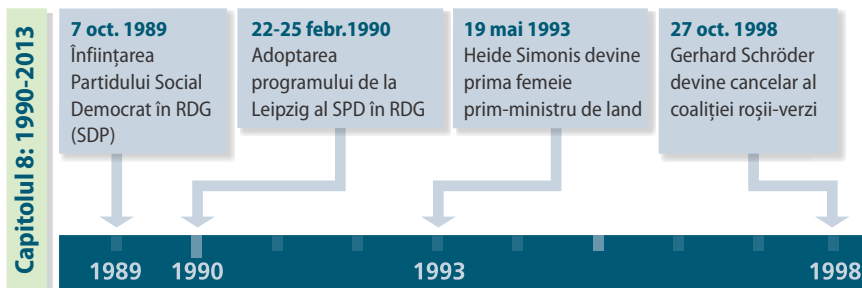
- este descrisă unificarea între SPD-ul din Vest și nou înființatul SPD din estul Germaniei;
- este relatat modul în care social-democrația a preluat din nou răspunderea guvernării, începând cu 1998;
- sunt prezentate reperele și caracteristicile coaliției de guvernare roșii-verzi (1998–2005) precum și cele ale Marii Coaliții (2005–2009);
- este analizată criza din perioada alegerilor pentru Bundestag din 2009 și se aruncă o privire asupra înnoirii social-democrației.

1998: revenirea
la guvernare

Pentru social-democrație, calea înapoi către guvernare a fost una lungă și anevoioasă. După ce, în 1998, partidul a reușit să revină la guvernare la nivel federal, controversese n-au lipsit, în ciuda tuturor succeselor. Nu în ultimul rând contextul politic, aflat într-o schimbare accelerată, a determinat aceste evoluții.

Contextul social

După finalul conflictului dintre Est și Vest, globalizarea s-a accelerat. Capitalul se internaționaliza mult mai repede decât politica. Reunificarea Germaniei era o provocare din punct de vedere economic. Declinul demografic începea să prindă contur din ce în ce mai limpede. După căderea Cortinei de Fier și dispariția „alternativei la sistem”, discursurile neoliberale marcau din ce în ce mai puternic discursul politic. În acest context, statul social, un proiect esențial al social-democrației, a intrat sub presiunea dezbaterilor economice, dar și politice.

Linie temporală: Unificarea germană, continuarea integrării europene, criza economică și financiară globală

Procesul unificării germane

Ca toate celelalte partide, în 1989/90, și SPD a fost luat prin surprindere de evenimentele ce se succedau rapid. S-au discutat atunci, în rândurile partidului, diverse variante ale ordinii statale viitoare pentru Germania, mergând de la o unificare a celor două state germane până la o cooperare strânsă.

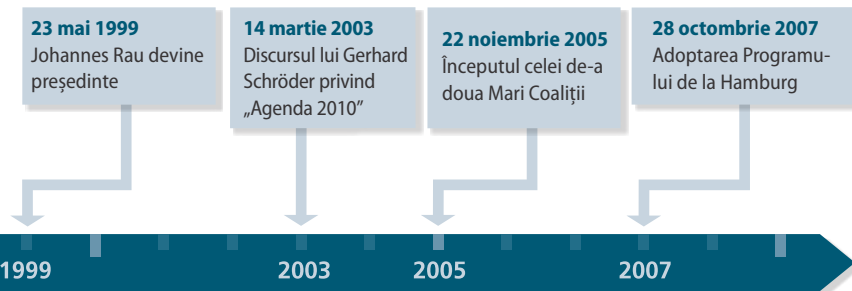
Oskar Lafontaine (*1943) este absolvent de fizică. Din 1985 până în 1998, a fost prim ministru al landului Saarland, în 1990 – candidat al SPD pentru funcția de cancelar, iar din 1995 până în 1999 – președintele SPD. În 1999, în timpul primului cabinet Schröder, Lafontaine și-a dat demisia din funcția de ministru de finanțe și de președinte al SPD. În 2005 a aderat la partidul „Alternativa Electorală pentru Muncă și Echitate Socială” (WASG), iar din 2007 până în 2010 a fost președinte al partidului „Stânga” (Die Linke).

Spre deosebire de campania electorală a conservatorilor, ce puneau în prim plan, la alegerile parlamentare generale din 1990, unitatea Germaniei și avantajul conferit de cancelarul în funcție, Helmut Kohl, campania SPD, desfășurată sub conducerea candidatului principal, Oskar Lafontaine, n-a avut o coloratură națională.

SPD s-a orientat și se orientează în continuare după ideea unei Europe unite. Pentru dezvoltarea acestei idei, partidul a văzut în unificarea celor două state germane o etapă importantă. Acest lucru fusese descris încă din perioada noii „Ostpolitik”. Reunificarea germană nu era așadar obiectivul ultim.

În special Oskar Lafontaine a pledat insistent pentru o perspectivă transnațională. Opinia sa era că numai astfel se poate ajunge la echitate socială. Coroborând această idee cu posibila reunificare, acest lucru însemna următoarele: dacă pot fi realizate aceleași condiții de viață și libertăți sociale atât în Est, cât și în Vest, într-un cadru pan-german, atunci reunificarea Germaniei este de sprijinit. Lafontaine nu acorda o valoare intrinsecă ideii de națiune. Pentru el, libertatea și echitatea nu mergeau în mod necesar în paralel cu conceptul de națiune. Potrivit concepției sale, mai degrabă ultima rezulta din primele două.

SPD: Europa unită!

„Ținuturi
înfloritoare”?

O controversă esențială legată de unificarea Germaniei a fost cea privind finanțarea acesteia. CDU pleda pentru finanțarea unificării prin intermediul caselor de asigurări sociale. În plus, se baza pe o creștere economică – celebrele „ținuturi înfloritoare”³³. În viziunea CDU, prin această creștere economică, reunificarea trebuia să se autofinanțeze parțial. Social-democrația era în schimb convinsă că vor fi necesare mijloace financiare suplimentare. SPD credea că, pentru a putea obține același standard de viață, mărirea impozitelor era inevitabilă. Și, într-adevăr, guvernul Kohl a introdus în 1991 taxa de solidaritate.

1990: SPD
nu reușește să-l
înfrângă pe Kohl

În euforia reunificării, însă, puțină lume acorda atenție unor asemenea „chestiuni de detaliu”. În orice caz, CDU a câștigat detașat alegerile pentru Bundestag din 1990, cu 43,8% din voturi. SPD a obținut 33,5%. Cu tot angajamentul SPD și al candidatului său la vârf, Oskar Lafontaine, rănit în timpul campaniei electorale într-un atentat cu cuțitul, nu s-a reușit înlocuirea din funcție a lui Helmut Kohl. Coaliția dintre CDU/CSU și FDP și-a putut continua guvernarea.

PDS: concurență
dinspre stânga

Primele alegeri pan-germane au adus o nouă provocare pentru SPD, cu care se confruntă și astăzi: concurența cu partidul denumit atunci PDS, astăzi „Stânga”, așadar o concurență neobișnuit de puternică dinspre stânga eșichierului politic.

În timp ce, în vestul Germaniei, SPD a câștigat 35,7 % din voturi, în est a obținut doar 24,3 %. PDS, la rândul său, partid succesori al SED, n-a obținut în Vest mai mult de 0,3%, rămânând aici un partid insignifiant, însă în est a câștigat 11,1% din voturi, devenind cea de-a patra forță politică, plasându-se chiar înaintea verzilor. Fostele redute social-democrate precum Saxonia și Turingia nu mai existau, „des-social-democratizarea totală” (Grebing 2007: 236) a [fostei] RDG s-a dovedit a fi persistentă.

Înființarea SDP (în Est) și fuziunea ulterioară cu SPD

În timpul prefacerilor și schimbărilor din perioada târzie a RDG, a fost înființat Partidul Social-Democrat din RDG (SDP), în data de 7 octombrie 1989 – un act de curaj, având în vedere că data reprezenta aniversarea a 40 de ani de existență a RDG. Faptul că s-a înființat ca partid în directă concurență cu SED diferenția SDP de alte grupări de opoziție. Pentru prima dată după fuziunea impusă dintre SPD și KPD, din care a rezultat SED, lua naștere o social-democrație independentă în estul țării. Precum în revoluția pașnică în ansamblul ei, și în înființarea social-democrației bisericile au jucat un rol important de spațiu protector.

33 Într-un discurs televizat din 1 iulie 1990, cu prilejul intrării în vigoare a tratatului de reunificare, cancelarul Helmut Kohl a spus: „Printr-un efort comun, vom reuși curând să prefacem Mecklenburg-Vorpommern și Saxonia Anhaltină, Brandenburg, Saxonia și Turingia din nou în ținuturi înfloritoare, în care merită să trăiești și să muncești.” (n.trad.)

SDP și, mai târziu, SPD n-au acceptat în rândurile lor foști membri ai SED și nici n-au profitat de pe urma patrimoniului deținut de SED. Delimitarea clară a SDP de SED și membrii acestui partid este un factor important ce contribuie la concurența continuă între SPD și PDS, respectiv partidul „Die Linke”. Această concurență se explică prin biografiile social-democraților ce au fost prizoniți în zona sovietică de ocupație și în RDG. Având în vedere experiențele sociale din RDG, această delimitare a fost, în cele din urmă, și expresia unui precept de democrație în rândurile mișcării muncitorești social-democrate.

În RDG, social-democrația trebuia să se reînființeze. CDU și FDP, în schimb, au fuzionat cu partidele frățești din cadrul Blocului Democratic Antifascist³⁴. Partidele din vest au preluat, în cadrul procesului de fuziune, patrimoniile, membrii și structurile organizaționale ale partidelor din est, deși partidele din cadrul Blocului sprijiniseră sistemul din RDG.

Nici proaspăt înființatul SDP nu considera în 1989 că va urma o unificare a celor două state germane. Dimpotrivă: partidul se aștepta la o continuare a coexistenței celor două state, considerând acest lucru întrucâtva justificat, ca urmare a perioadei naziste. În consecință, partidul și-a căutat spațiul de manevră în cadrul reformelor din RDG; astfel, încă din 1990, funcționând deja sub numele de SPD, partidul a scris în programul său de principii, cunoscut sub numele de **Programul de la Leipzig**, că are drept obiectiv „o democrație socială orientată ecologic”. Partidul urmărea o democratizare cuprinzătoare a societății și se poziționa în tradiția socialismului democratic, pe care nu voia să-l vadă rămas apanajul PDS, partidul succesor al SED, fapt ce n-a rămas lipsit de controverse, având în vedere experiența „socialismului” din RDG; totodată, partidul se vedea legat de social-democrația internațională. În data de 28 noiembrie 1989, Helmut Kohl și-a prezentat „planul în zece puncte”, un program pentru reunificarea statală. Reunificarea germană devenise posibilă. Și SDP pleda acum – asemănător poziției SPD – pentru o reunificare treptată.

1990: programul de la Leipzig al SPD în RDG

Martin Gutzeit (*1952) și **Markus Meckel** (*1952) sunt absolvenți de teologie și co-fondatori ai SDP. În 1990, Meckel a fost ministru de externe al RDG, în cabinetul lui Lothar de Maizière, iar din 1990 până în 2009 a fost membru al Bundestagului. Gutzeit este astăzi însărcinatul landului Berlin pentru studierea arhivelor Stasi.

Mediul social pe care se sprijinea SDP diferea de cel al SPD din vestul Germaniei. În timp ce în vest predominau lucrătorii din economia privată și angajații, respectiv funcționarii publici, SDP se sprijinea pe membrii „mediilor intelectuale de alternativă stângă din RDG” (Grebing 2007: 236), adică mai cu seamă

Mediile sociale ale SPD în est și în vest – o comparație

34 În RDG au existat, formal, și alte partide decât SED. Pe lângă KPD și SPD, unite ulterior cu forța sub sigla SED, au existat, printre altele, și CDU (conservator) și LDPD (liberal), menite să demonstreze un pluralism de fațadă. În realitate, partidele amintite (și altele, inclusiv sindicatele), aflate sub mantoul Blocului Democratic Antifascist, – au jucat aproape niciun rol în politică și au urmat fidel cursul trasat de SED. (n.trad.)

absolvenți de științe exacte, persoane exercitând meserii tehnice și preoți. Din ultima categorie amintită fac parte și cei doi influenți părinți fondatori ai SDP: Martin Gutzeit și Markus Meckel. SDP era, într-o mai mică măsură decât SPD, un partid cu mulți membri; într-adevăr, și astăzi, la 20 de ani de la reunificare, filialele SPD din estul Germaniei au încă sensibil mai puțini membri, ceea ce indică din nou procesul persistent de „des-social-democratizare” a mediilor sociale, amintit mai sus.

În ianuarie 1990, SDP s-a redenumit SPD. În același an, a intrat la guvernare în ultimul cabinet al RDG, condus de conservatorul creștin-democrat Lothar de Maizière, iar pe 26 septembrie 1990 a fuzionat cu SPD din vestul Germaniei. Președintele de atunci al partidului era Wolfgang Thierse.

Wolfgang Thierse (*1943) a fost din 1998 până în 2005 președinte al Bundestagului german și primul fost cetățean al RDG ce a ocupat această a doua funcție, ca importanță, în Republica Federală Germania. În 1990, Thierse a fost președintele SPD din RDG, iar de la fuziunea partidului din est cu cel din vest până în 2005 a ocupat funcția de vice-președinte. Din 1991 până în 2009 a fost și președintele Comisiei pentru Valori Fundamentale. Thierse a studiat germanistica și teoria culturii.

Calea înapoi spre guvernare (1990–1998)

Nici la primele alegeri pan-germane, în 1990, nici la următoarele alegeri pentru Bundestag, în 1994, social-democrația n-a reușit să depășească CDU în rezultate. În 1994 a avut totuși o ușoară revenire, dar a rămas în urma CDU, obținând 36,4% din voturi. Candidatul la vârf al SPD a fost președintele partidului, Rudolf Scharping.

Acesta îi succedase președintelui interimar al partidului, Johannes Rau. Rau preluase, la rândul său, această funcție de la Björn Engholm, nevoit să renunțe la președinția partidului, în urma „afacerii Barschel”. Alegerea lui Scharping a adus în atenție și un aspect procedural interesant: în cadrul primului sondaj cu privire la președinția partidului, efectuat printre membrii partidului, Scharping s-a impus în fața lui Gerhard Schröder și a lui Heidemarie Wieczorek-Zeul.

Rudolf Scharping (*1947) a fost din 1991 până în 1994 prim-ministrul landului Renania Palatină, din 1998 până în 2002 ministru federal al apărării, iar din 1993 până în 1995 președintele SPD. În 1994, Scharping a candidat la alegerile parlamentare pentru funcția de cancelar, din partea SPD. A studiat științe politice.

Disputele electorale în preajma alegerilor pentru Bundestag din 1994 gravitau în principal în jurul reducerii șomajului în masă, al finanțării unificării germane, al viitorului statului social și al realcătuirii societății industriale după principii ecologice. Două dezbateri publice din anii anteriori alegerilor au dus la controverse în rândurile social-democrației și ale mediilor apropiate: chestiunea misiunilor militare în străinătate, încredințate armatei federale (Bundeswehr), sub mandat ONU, și îngrădirea dreptului la azil politic.

În cele din urmă, SPD și-a exprimat poziția în ambele chestiuni prin „Deciziile de la Petersberg”, în 1992.

La alegerile din 1994, nu doar Scharping, candidatul la vârf, a jucat un rol important în competiția electorală. Era a doua oară când se forma o troică social-democrată. Alături de Rudolf Scharping, din ea mai făceau parte Gerhard Schröder și Oskar Lafontaine. Această alianță politică de conjunctură a fost însă de scurtă durată. La congresul partidului, ținut la Mannheim, în 1994, ruptura s-a produs cu toată limpezimea. În timpul congresului, după un discurs electrizant îndreptat împotriva cursului promovat de Scharping, președintele de până atunci al partidului, Oskar Lafontaine, și-a declarat candidatura și a și câștigat președinția partidului.

În consecință, Lafontaine a dus SPD pe un curs conflictual cu guvernul federal, conservator-liberal. După succesele electorale obținute în landuri, pentru SPD bătea acum un vânt prielnic. Printre alte succese, în 1993, în landul Schleswig-Holstein fusese aleasă pentru prima dată o femeie drept prim-ministru, în persoana doamnei Heide Simonis. Înainte de alegerile din 1998, SPD a reușit, având o majoritate în Bundesrat (Camera Regiunilor), să împiedice multe inițiative legislative ale guvernului conservator-liberal.

Încă dinainte de aceste succese, partidul începuse să integreze noi grupuri-țintă și de interes în partid, prin intermediul comunităților de lucru. Un exemplu remarcabil în acest sens este Comunitatea de Lucru „60 plus”, înființată în 1994.

1998: schimbarea reușește

Pe 27 septembrie 1998 a survenit schimbarea: SPD a câștigat alegerile parlamentare generale. În campania electorală, partidul își focalizase discursul pe nucleul dezideratelor social-democrate, în special pe combaterea șomajului și pe apărarea cuceririlor statului social, ca de exemplu continuarea plății salariului în caz de boală.

Prin Gerhard Schröder, candidatul său la vârf, SPD a reușit să-l înlocuiască din funcție pe Helmut Kohl. Partidul a primit 40,9% din voturi, conservatorii au obținut 35,1%.

Gerhard Schröder (*1944) a fost din 1998 până în 2005 al treilea cancelar al Republicii Federale Germania. Între 1990 și 1998 a fost prim ministru al landului Saxonia Inferioară, iar din 1999 până în 2004 președinte al SPD. Este de profesie avocat.

Astfel, SPD a devenit cea mai puternică forță politică – pentru a doua oară în istoria Republicii Federale Germania, după 1972.

Programul electoral avea următorul moto: „Muncă, inovație și echitate”. Nu în ultimul rând, conducerii bicefale, formate din Gerhard Schröder și Oskar Lafontaine, ambii o personificare a programului, i se datorează faptul că partidul a reușit să devină un liant între diverse medii sociale.

Scorul electoral obținut de verzi (6,7%) a fost suficient pentru formarea unui guvern bicolor, roșu-verde. Prin aceasta, pentru prima dată o coaliție de guvernare era complet înlocuită de alta. După 16 ani în opoziție, SPD ocupa din nou cancelaria federală. La rândul lor, verzii ocupau pentru prima dată funcții guvernamentale la nivel federal. Contractul de coaliție avea următorul moto: „Schimbare și înnoire – calea Germaniei către secolul al XXI-lea”.

Despre Gerhard Schröder, un om conștient de capacitatea sa de a da aparițiilor sale publice o încărcătură simbolică, bine pusă în scenă, s-a spus curând că este „cancelarul mediatic”. Alături de aceste capacități, competența economică și succesele electorale în landul Saxonia Inferioară, multă vreme guvernat de CDU, l-au ajutat pe Schröder în ascensiunea sa spre candidatura pentru postul de cancelar, din partea SPD. Postul de ministru de externe și vice-cancelar l-a ocupat Joschka Fischer, de la alianța Bündnis 90/Die Grünen.

A treia personalitate centrală a guvernării a fost Oskar Lafontaine, ministru de finanțe și totodată președinte al SPD. În mod surprinzător însă, doar câteva luni mai târziu, în martie 1999, Lafontaine a demisionat din ambele funcții. Demisia a urmat unor dispute pe teme economice și de politică financiară cu Gerhard Schröder. În același an, Schröder i-a urmat lui Lafontaine în funcția de președinte al partidului, iar Hans Eichel, până atunci prim-ministru al landului Hessa, a devenit ministru de finanțe.

Demisia lui Lafontaine, unul din liderii aripii de stânga a partidului, a dus și la modificarea pozițiilor de putere ale aripilor din SPD. Aripa conservatoare a partidului, grupată în jurul „Cercului de la Seeheim”, a profitat de această evoluție. În 1998 apăruse o nouă grupare, denumită „Rețeaua de la Berlin”, inițial o alianță generațională a unor deputați mai tineri ce se poziționau drept independenți și puneau accent pe distanțarea de ideologie. Aripa stângă a partidului s-a organizat în cadrul grupului parlamentar în așa-numita „Stângă parlamentară”.

Politica de guvernare a coaliției roșii-verzi – proiecte comune și noi provocări

Perioada de guvernare a coaliției roșii-verzi (1998–2005) n-a fost lipsită de evenimente. Îndeosebi pe plan internațional, chestiuni legate de pace și de politica de securitate se succedau cu rapiditate. Coaliția a introdus o schimbare importantă în politica Germaniei post-belice: pentru prima dată, guvernul federal a aprobat o misiune a armatei germane în străinătate. Este vorba de războiul din Kosovo, în 1999, iar decizia trimiterii de trupe a venit în contextul unei schimbări, dincolo de frontierele Germaniei, în percepția internațională a conceptului de securitate.

Această nouă percepție aducea protejarea indivizilor umani în centrul atenției și nu mai miza pe neamestecul în treburile interne ale unor state, atunci când se

petreceau încălcări grave ale drepturilor omului, precum genociduri. Al doilea conflict armat, cel cu regimul talibanilor din Afganistan, a urmat atentatelor teroriste precum cel împotriva World Trade Center din New York, în 11 septembrie 2001. Situația schimbată a securității internaționale s-a reflectat în politica internă: ministrul de interne Otto Schily (SPD, fost membru în Partidul Verzilor), a reușit să impună în parlament „legi anti-terorism” vaste și controversate.

Guvernul roșu-verde s-a opus însă participării la războiul dus ulterior de SUA și de „coalitia voluntară” împotriva Irakului lui Saddam Hussein, având aici o poziție similară cu cea a Franței și a Rusiei. Această decizie a influențat mult re alegerea coaliției de guvernare în 2002.

Guvernul federal bicolor a impus două reforme social-politice ce au avut un impact deosebit și țineau cont de diversitatea existentă în societate. Guvernul a recunoscut faptul că Germania devenise o țară de imigrare și a modificat legislația cu privire la

cetățenie. Totodată a creat cadrul legislativ pentru reglementarea relațiilor dintre parteneri de același sex. Și Johannes Rau, cel de-al doilea președinte federal provenit din rândurile social-democraților, ales în 1999, s-a bazat în politica sa pe o orientare integratoare, a respectului și toleranței.

Johannes Rau (1931–2006) a fost, din 1999 până în 2004, cel de-al doilea președinte federal provenit din rândurile social-democraților. În 1978 și 1998 a fost prim-ministru al landului Renania de Nord – Westfalia. În 1987, Rau a candidat din partea SPD la funcția de cancelar, iar în 1993 a fost președinte interimar al partidului. Rau are studii de librar-editor și a lucrat printre altele ca lector.

Anul	Domeniul	Legi/proiecte
1999	statul social prevăzător	Programul „Orașul social”
1999/ 2000	energie/mediu înconjurător	taxa ecologică, legea cu privire la energia regenerabile (printre altele: programul „100.000 de acoperișuri”), renunțarea la energia nucleară
2000/ 2004	Politica de integrare	Reformarea legislației cu privire la cetățenie, prima lege cu privire la imigrare
2001	Egalitatea în drepturi	Legea cu privire la parteneriatul de viață
2001/ 2004	Educație	Extinderea prevederilor BAföG ³⁵ , programul cu privire la școlile cu program prelungit

Fig. 11: selecție a reformelor promovate de guvernul bicolor (roșu-verde)

35 În original: *Bundesausbildungsförderungsgesetz* – legea cu privire la sprijinirea financiară de către statul federal a elevilor și studenților. (n.trad.)

*Reforme social-politice
cu impact deosebit*

Lecturi

suplimentare:
*Christoph Egle/
Tobias Ostheim/
Reimut Zohlnhöfer
(Hg.) (2003), Das rot-
grüne Projekt. Eine
Bilanz der Regierung
Schröder 1998
–2002, Opladen.*

Coaliția bicoloră nu voia doar să modernizeze țara din punct de vedere social-politic, se vorbea în acest sens chiar despre un „proiect roșu-verde”, ci se urmărea și înnoirea bazelor economice ale spațiului economic german și, în strânsă legătură cu acestea, ale statului social.

Scăderea impozitelor

În timpul guvernării Kohl de după reunificare, numărul șomerilor crescuse de la 2,6 milioane, în 1991, la peste 4,2 milioane, în 1998. Coaliția bicoloră urmărea o scădere a șomajului mai ales printr-o orientare mai accentuată spre ofertă în politica economică și fiscală.

În anul 2000, guvernul a adoptat o reformă cuprinzătoare a impozitului pe venit. Cota minimă de impozitare a scăzut de 25,9% la 15%, cota maximă de la 53% la 42%. Speranțele erau legate și de un impuls suplimentar, adus de creșterea economică. Prin reformarea sistemului de impozitare a întreprinderilor, se urmărea creșterea competitivității și sporirea investițiilor.

Taxa ecologică

Totodată, coaliția a decis reformarea sistemului fiscal după principiile ecologice care să contribuie la restructurarea societății industriale după aceleași principii. Îndeosebi consumul de combustibili minerali a fost impozitat suplimentar. Odată cu renunțarea la energia nucleară și promovarea investițiilor în energiile regenerabile, fapt ce a dus la o dezvoltare spectaculoasă a branșei, s-a dat startul reformei energetice în ansamblu.

Obiectiv: contribuții sociale stabile

Pentru coaliția de guvernare, statul social era elementul cheie în consolidarea competitivității și a bugetului de stat. Eficiența statului social trebuia sporită, iar cheltuielile trebuiau totodată să scadă. Coaliția bicoloră s-a bazat pe menținerea stabilității asigurărilor sociale și, în măsura posibilităților, pe scăderea acestora. Acest curs al reformei fusese adoptat și de guvernarea precedentă.

Contribuțiile sociale scăzute erau menite să transforme „factorul muncă” într-unul avantajos. Coroborând acest aspect cu degrevări fiscale, se urmărea creșterea competitivității întreprinderilor economice. Totodată se spera că întreprinderile vor reinvesti banii obținuți din cheltuielile salariale mai mici în noi locuri de muncă. Coaliția a renunțat la ideea inițială, de factură keynesiană, potrivit căreia șomajul și lipsa creșterii economice pot fi depășite prin investiții de stat, în cadrul unor programe care sprijină creșterea economică. Politica economică orientată către cerere a fost înlocuită de cea orientată către ofertă, însoțită de scăderea impozitelor și a contribuțiilor sociale.

În căutarea unei noi orientări social-democrate: a fost cea de-a treia cale o fundătură?

Aceste accente s-au reflectat și în discuțiile cu caracter programatic, purtate în acei ani în sânul social-democrației. În dezbateră cu privire la o posibilă „a treia cale”, a existat încercarea de a formula o ofertă programatică și strategică, poziționată între neoliberalism și social-democrația „tradițională”. Inspirată de „New Democrats”, sub conducerea președintelui american Bill Clinton, această dezbateră legată de „cea de-a treia cale” a fost marcată de premierul britanic Tony Blair. Transformarea Partidului Laburist în „New Labour” și succesul electoral ce i-a succedat au devenit un model demn de urmat și pentru Schröder.

Cei doi politicieni au publicat în 1999 așa-numitul „Document Schröder-Blair”, al cărui titlu exact este „Calea de viitor pentru social-democrația Europei”. Nucleul acestui impuls era dat de convingerea că globalizarea era o „realitate a vieții” de nemodificat în trăsăturile sale esențiale. Potrivit acestei concepții, politica ar trebui să devină compatibilă cu capitalul neîngrădit în dinamica sa internațională și aflat în căutarea unor posibilități de investiție pe piețele globale, aflate în concurență.

Aceste teze aveau o corespondență aproape totală în reportajele mass media din vremea respectivă. Ele erau sprijinite și de marea majoritate a studiilor științifice, în special de cele provenite din domeniul științelor economice, ce prezentau aproape în unanimitate puncte de vedere neoclasice, adică orientate către ofertă.

Potrivit acestor teze, libertățile sociale câștigate nu ar putea fi apărate sau chiar extinse decât dacă se adoptă strategia corectă a adaptării. Elementul central al acestei poziții era reevaluarea piețelor. Spre deosebire de viziunile anterioare, piețele nu mai erau văzute drept în mod inerent expuse crizelor și producătoare de neechități. Acum, mai degrabă se acorda încredere puterii lor inovatoare și eficienței lor.

Această concepție a avut urmări și în privința raporturilor dintre piață și stat. Pieței i se acorda acum mai mult spațiu de manevră și mai multă influență. Principiile pieței au fost extinse asupra unor bune părți ale vieții particulare, de pildă prin privatizarea unor sectoare ale statului social sau ale protecției sociale publice. S-a modificat chiar și modul în care era percepută echitatea: ideea social-democrată a echității a fost reinterpretată în cheia unei echivalențe materiale sporite cu egalitatea de șanse. Social-democrația astfel reinterpretată poate fi descrisă drept o „social-democrație de piață” (Nachtwey 2009). Mulți membri de partid și sindicaliști au văzut în această evoluție o ruptură în identitatea social-democrației.

*Discuții
programatice*

*1999: „Documentul
Schröder-Blair”*

*Relația dintre
stat și piață*

Oliver Nachtwey
(2009), *Marktsozial-
Demokratie. Die
Transformation von
SPD und Labour
Party, Wiesbaden.*

Politica prin „agende”

Orientarea către piață se poate recunoaște limpede din reformele la care a fost supus statul social în acei ani. Aceste reforme au fost parțial schițate în celebrul discurs din 14 martie 2003, cu privire la „Agenda 2010”, și apoi parțial puse în practică. În conținutul lor ideatic, însă, reformele erau legate unele de altele.

Un exemplu este asigurarea obligatorie de pensie; nivelul garantat de lege al pensiilor a fost redus și s-a decis introducerea unui pilon de pensie suplimentar, privat, dar sprijinit de stat – așa-numita pensie „Riester”. Denumirea provine de la Walter Riester, ministrul muncii și al protecției sociale din acea vreme. O parte a sistemului de pensii a fost astfel cuplat cu sistemul privat. O parte din membrii SPD speraseră că pilonul privat va fi un fel de bonus peste nivelul pensiilor. În realitate, însă, pensia „Riester” a fost concepută ca o compensație a nivelului pensiilor, aflat în scădere. O creștere în ansamblu a nivelului pensiilor ar fi fost de conceput, pe termen lung, doar dacă piețele financiare ar fi cunoscut o evoluție foarte favorabilă. Având în vedere și mai sus amintita orientare către competitivitate, se urmărea ca nivelul contribuțiilor sociale să nu crească în niciun caz, în ciuda evoluțiilor demografice. Grupurile sociale aflate în zona inferioară a veniturilor nu și-au putut și nu-și pot nici acum finanța aproape deloc pensii de tip „Riester”, din cauza evoluției scăzute a nivelului salariilor.

În ce privește politica pieței muncii, coaliția guvernamentală a adoptat, începând cu 2003, diverse pachete de legi, denumite de atunci „Legile Hartz”, după numele lui Peter Hartz. Hartz a fost președintele comisiei ce consilia guvernul în problemele pieței muncii. În viziunea acestei comisii, piața se confrunta cu diverse impedimente în ocuparea forței de muncă: supra-reglementarea pieței muncii, structuri ineficiente de intermediere a forței de muncă și prea puțini stimuli pentru găsirea unui loc de muncă remunerat.

Pentru a crește gradul de ocupare a forței de muncă, așadar proporția celor angajați, au fost introduse așa-zisele mini-joburi și midi-joburi. Aceste locuri de muncă reprezentau forme minimale de angajare ce înlocuiau fostele „joburi de 630 de mărci”. Ele erau menite să ușureze prima angajare pe piața muncii și să înlesnească ulterior reintegrarea în piața muncii.

În realitate însă, multe întreprinderi au profitat de această situație, pentru a transforma din ce în ce mai multe locuri de muncă obișnuite, pentru care sunt obligatorii asigurările sociale, în mini- și midi-joburi, favorizate din punct de vedere fiscal. Aceste locuri de muncă s-au vădit adesea a fi o fundătură, iar nu o pistă de pornire către integrarea în piața muncii. În urma scăderii numărului de locuri de muncă cu asigurările sociale plătite, s-a ajuns la pierderi suplimentare de venituri din asigurările sociale și astfel contribuțiile prin care statul spera să-și consolideze bugetul au fost subminate.

O mai bună reintegrare a șomerilor și crearea unor stimuli pentru angajare s-a intenționat prin restructurările din agențiile pentru ocuparea forței de muncă, prin reformarea sistemului de ajutor de șomaj și prin comasarea ajutorului de șomaj cu ajutorul social.

Spre deosebire de vechiul sistem, pentru nou introdusul ajutor de șomaj de tip I (ALG I), plătit de regulă după pierderea unui loc de muncă, a fost scurtată perioada în care se poate beneficia de el. Acest tip de ajutor de șomaj are însă în continuare drept scop să intermedieze un loc de muncă ce corespunde calificării lucrătorului.

Noul tip de ajutor de șomaj (ALG II), în schimb, așadar cel obținut prin comasarea vechiului ajutor de șomaj cu ajutorul social, denumit de atunci „Hartz IV” în limbajul obișnuit, a avut diverse efecte. Pe de o parte, a avut un efect integrator. Pentru mulți oameni ce beneficiaseră doar într-o manieră insuficientă de ajutorul social în vederea unor măsuri de calificare profesională și de mijlocire a unui loc de muncă, Hartz IV a reprezentat deschiderea unor noi posibilități. Pe de altă parte, ALG II este cuplat de un catalog sever de drepturi și obligații. Pe lângă nivelul ajutorului de șomaj, obligația ce decurgea din acest catalog de a declara întreaga situație financiară a stârnit critici. Proteste s-au iscat și în urma faptului că acum se admite ca șomerii să accepte și locuri de muncă sub nivelul lor de calificare, prin urmare și o scădere a statutului lor economic.

Aprecierile cu privire la efectivitatea acestor reforme ale pieței muncii sunt împărțite. Pe de o parte, Germania a câștigat masiv în competitivitate, devenind din „bolnavul Europei” o economie națională solidă, pe care nici criza financiară și economică nu a afectat-o prea tare. În unele țări europene, reformele pieței muncii din Germania au fost luate în discuție drept un exemplu demn de urmat. Pe de altă parte, tocmai evoluțiile salariale din Germania, aflate sub medie, în contextul orientării unilaterale a exporturilor germane, au accentuat dezechilibrele economice din zona euro.

În orice caz, percepția reformelor, pe care părți ale partidului și mediile sociale apropiate o împărtășeau, a devenit foarte problematică pentru social-democrație, anume percepția că un guvern federal condus de SPD ar fi devalorizat munca prin crearea unui sector de muncă cu salarii mici, aruncând responsabilitatea șomajului pe umerii indivizilor, în loc să caute și să combată cauzele șomajului în economia națională.

Aceste reforme au tulburat relațiile dintre SPD și sindicate pe termen lung. De la reunificarea Germaniei, sindicatele au pierdut din ancorarea lor socială și la nivel de întreprinderi.

ALG II

*Aprecierea
reformelor*

Sindicatele și SPD

**Lecturi
suplimentare:**

Christoph Egle/
Reimut Zohlnhöfer
(Hg.) (2007), *Ende
des rot-grünen Pro-
jekts: Eine Bilanz der
Regierung Schröder
2002–2005,
Wiesbaden.*

2005: alegeri
generale anticipate

Această evoluție a avut drept urmare un grad mai scăzut de sindicalizare și negocieri colective limitate, mai ales în landurile din est. Un pas curajos în mai buna organizare a angajaților din sectorul prestării de servicii a fost înființarea în 2001 a sindicatului prestatorilor de servicii din mai multe branșe, ver.di.

SPD n-a putut profita de pe urma noii sale orientări. Partidul n-a pierdut doar alegeri locale și încrederea alegătorilor, ci și membri. Temporar și-a pierdut chiar și statutul de partid cu cei mai mulți membri din Germania. Presiunea publică și internă asupra partidului creștea, iar rezultatele reformelor nu erau deloc îmbucurătoare, cel puțin nu pe termen scurt.

Prin **grad de sindicalizare** într-o întreprindere sau într-o întreagă ramură economică se înțelege proporția între angajații organizați în sindicate și cei nesindicalizați. Un grad înalt de organizare oferă angajaților adesea o poziție puternică și rezultate pe măsură în negocierile colective.

În percepția publică, „agenda 2010” a fost redusă la controversatele reforme ale pieței muncii, deși pachetele de legi aferente conțineruseră și multe instrumente larg acceptate sau nedisputate, precum cele legate de reforma energetică sau de programul pentru școlile cu orar prelungit.

Decizia cu privire la alegerile anticipate din 2005

Sfârșitul coaliției roșii-verzi a început în data de 22 mai 2005. Social-democrația a pierdut alegerile pentru parlamentul regional din Renania de Nord – Westfalia, fieful său tradițional, plasându-se cu aproape 8% în urma CDU. Chiar în seara anunțării rezultatelor, cu o jumătate de oră înainte de închiderea secțiilor de vot, cancelarul Gerhard Schröder și președintele partidului, Franz Müntefering, au ieșit în fața presei, la Berlin. În mod surprinzător pentru opinia publică și pentru partenerul de coaliție, cei doi au anunțat că își doresc alegeri anticipate, în toamna aceluși an. Mai târziu, în aceeași seară, Schröder a justificat acest pas cu dorința de a obține o mai largă susținere populară pentru „Agenda 2010” și în general pentru reformarea statului social, inițiată de coaliția bicoloră. Noile alegeri pentru Bundestag erau menite să dea un semnal politic corespunzător continuării acestui curs al reformelor.

În spatele acestei „apărări prin atac” se poate bănui încercarea de a preîntâmpina criticile din ce în ce mai aspre, provenite din rândurile partidului și ale grupului parlamentar, precum și din partea sindicatelor, în urma seriei de înfrângeri electorale. În campania electorală, pornită imediat, nu mai era timp pentru discutarea unor corecturi programatice, așa cum o cerea aripa de stânga a partidului. De bună seamă, partidul spera ca prin alegerile anticipate cu un an să poată contracara CDU și noua concurență în sistemul partidelor, ce se prefigura dinspre stânga.

Decizia de a organiza alegeri anticipate a fost criticată. Se spunea că, chiar și în cazul unei noi victorii roșii-verzi, majoritățile nu s-ar fi modificat în Camera Regiunilor

(Bundesrat), în care landurile conduse de CDU își exercitau dreptul de veto. Acest argument era contracarat cu speranța că dezbaterile publice s-ar putea schimba, după un vot pozitiv pentru roșii-verzi.

Alegerile federale din 2005

Alegerile pentru Bundestag au fost în cele din urmă stabilite pentru data de 18 septembrie 2005. Campania electorală a SPD și a Verzilor s-a concentrat pe figurile candidaților la vârf, Schröder și Fischer. Campania s-a desfășurat de-a lungul liniei de demarcație ideologică dintre taberele politice. Roș-verzii s-au prezentat drept o coaliție a echității sociale, ce trebuie să apere statul social împotriva CDU, devenit neoliberal, și de candidatul la vârf al acesteia, Angela Merkel. În centrul campaniei a stat politica față de sistemul de sănătate. Conservatorii cereau o decuplare a nivelului contribuției la sistemul de asigurări de nivelul veniturilor și introducerea unei asigurări forfetare generale³⁶ – denumită de critici „sumă pașală pe cap de locuitor”.

Și politica fiscală a fost discutată sub aspectul echității. Conservatorii pledau pentru creșterea TVA cu 2%. În plus, în impozitul pe venit, se bazau pe un sistem în trepte. Acest aspect ar fi însemnat renunțarea la principiul unei impozitări progresive. Paul Kirchhof, un expert în drept fiscal și constituțional, pe care conservatorii și-l doreau în funcția de ministru de finanțe, a cerut chiar introducerea unei „flat tax”, așadar a unei cote de impozitare unice pentru toți cetățenii. SPD a respins creșterea TVA, precum și planurile de modificare a impozitului pe venit, propuse de conservatori. În plus, și politica față de energia nucleară a jucat din nou un rol în campania electorală: CDU/CSU și FDP doreau anularea deciziei de renunțare treptată la energia atomică, negociată de coaliția roș-verzilor.

În timpul campaniei electorale, SPD a reușit, prin accentuarea și polarizarea temelor importante, să-și mobilizeze electoratul și să obțină unitate în rândurile partidului. Împreună, SPD și Verzii și-au pierdut însă majoritatea. SPD a pierdut în alegeri 4,3 puncte procentuale, ajungând la 34,2% din voturi și plasându-se astfel cu un punct procentual sub CDU, iar Verzii au înregistrat și ei ușoare pierderi (minus 0,5%). Sondajele din mai 2005 creditaseră SPD cu până la 18 puncte procentuale în urma CDU³⁷.

Câștigători în alegeri au fost, alături de CDU și candidatul ei la vârf, Angela Merkel, formațiunea denumită Linkspartei (Partidul Stângii). În spatele acestei denumiri se ascundea PDS, participând cu liste deschise la alegeri, pe care au candidat și membri ai partidului vest-german „Wahlalternative Arbeit und Soziale Gerechtigkeit” (Alternativa Electorală pentru Muncă și Echitate Socială), fondat în ianuarie 2005. Împreună, cele două partide au candidat sub stindardul candidaților la vârf, Gregor

36 În original: *Gesundheitsprämie*. Este vorba despre un proiect elaborat de conservatori încă din 2004, prin care sistemul de sănătate urma să fie finanțat prin contribuții în cuantum fix, plătite de toți asigurații, indiferent de nivelul veniturilor. (n.trad.)

37 Sondaj Infratest dimap din 27.5.2005

Gysi și Oskar Lafontaine, obținând 8,7% din voturi, din care, în medie, 4,9% în vestul Germaniei și 25,3% în est. În 2007, cele două partide au fuzionat sub noua denumire „Die Linke” („Stânga”). În landurile est-germane, acest partid, bazat pe structurile fostului PDS, se apropie în multe privințe de puterea unui partid de mase. Filialele de partid din vestul Germaniei își trag seva mai ales din foști social-democrați, din medii sindicaliste (în special din rândurile IG Metall și Ver.di) și din membri ai unor grupări mici de stânga.

Toți aceștia împărtășesc atitudinea de opoziție față de neoliberalism și mai ales pozițiile tradiționale față de chestiuni ce țin de statul social, de politica salarială și a ocupării forței de muncă și de politica fiscală orientată spre redistribuire. La acestea se adaugă respingerea necondiționată a misiunilor în străinătate ale armatei federale. La o privire asupra electoratului Partidului Stângii, se constată că unul dintre grupurile de alegători cele mai numeroase se compune din membri de sindicat de sex masculin și din șomerii de vârstă mijlocie. În alegeri, Partidul Stângii a profitat adesea de voturile de protest împotriva SPD – o urmare a puterii de reprezentare și de integrare diminuate a SPD în rândurile electoratului său tradițional.

Soluția pentru guvernare: cea de-a doua Mare Coaliție

Rezultatele alegerilor pentru Bundestag din 2005 au dus la următoarea situație: nici SPD împreună cu Verzii, nici CDU/CSU împreună cu FDP nu obținuseră o majoritate în parlament. Din punct de vedere politic, nu se puteau pune în practică nici coaliții compuse din mai mult de trei grupuri parlamentare.

La sfârșitul sondărilor a devenit limpede: Republica Federală va fi guvernată, pentru a doua oară, de așa-numita Mare Coaliție. Angela Merkel i-a succedat lui Gerhard Schröder, iar SPD s-a regăsit în calitatea de „partener junior” în coaliție. În funcția de vice-cancelar și de ministru al muncii și protecției sociale a fost numit Franz Müntefering. Frank-Walter Steinmeier, fost șef de cabinet al cancelarului Gerhard Schröder, a devenit ministru de externe³⁸. Ministerul de Finanțe i-a fost atribuit lui Peer Steinbrück³⁹, fost prim ministru în landul Renania de Nord – Westfalia, până la înfrângerea electorală din mai 2005.

Franz Müntefering (*1940) este de profesie agent comercial pentru industrie. Între 1998 și 1999 a fost ministru pentru transporturi, construcții și probleme locative, iar din 2005 până în 2007 vice-cancelar și ministru al muncii și protecției sociale. În SPD a ocupat, din 2004 până în 2005 și din 2008 până în 2009, funcția de președinte, din 2002 până în 2005 a fost președintele grupului parlamentar al SPD, iar din 1999 până în 2002 a fost secretar general al partidului.

38 Cf. p. 134

39 Cf. p. 135

Înainte de confruntarea prioritară cu spargerea balonului speculativ de pe piața imobiliară americană, începând cu septembrie 2008, urmată de criza financiară și economică, Marea Coaliție a urmărit o serie de proiecte în politica internă:

- Prin reforma sistemului federal (I și II), s-au decis noi atribuții și alocări de fonduri, până atunci controversate, între federație, landuri și comunități locale.
- Prin introducerea alocației pentru părinți, s-a creat un stimul pentru întemeierea familiilor. Pentru modelul probat cu succes în țările scandinave pledase deja Renate Schmidt, fost ministru pentru problemele familiilor, din partea SPD.
- Prin înființarea fondului de sănătate, s-a ajuns la un compromis între pozițiile CDU și cele ale SPD. Nu s-a reușit însă includerea asigurărilor private de sănătate în acest fond.

Mult mai controversate au fost însă alte trei decizii:

- În ciuda afirmațiilor avansate în timpul campaniei electorale, coaliția a căzut de acord cu privire la creșterea TVA. Fiind o taxă pe consum, ea îi împovărează mai puternic pe cei cu venituri mici și medii, întrucât economiile acestora sunt mai mici, iar cheltuielile pentru consum în mod corespunzător mai mari. Un amănunt picant a fost nivelul convenit în coaliție: în timp ce CDU solicitase în campania electorală creșterea TVA cu 2%, iar SPD respinsese orice creștere – după alegeri, partenerii de coaliție au căzut de acord asupra creșterii cu 3 procente.
- În Constituție a fost introdusă o așa-numită „piedică în calea îndatorării publice”, ce prevede adoptarea până în 2020 a unor bugete de stat echilibrate, pe baza unor limite de deficit. Această „piedică” a fost criticată de părți ale SPD, argumentându-se că astfel apare pericolul exercitării unor presiuni suplimentare asupra cheltuielilor. Presiuni ar putea apărea astfel asupra serviciilor sociale, prin însuși volumul lor, dacă nu se iau în considerare și impozitele, așadar încasările statului.
- Cea mai grea decizie pentru social-democrație a fost reforma sistemului de pensii. Programul „Pensia la 67 de ani” prevede creșterea treptată a vârstei obișnuite de pensionare de la 65 la 67 de ani. Îndeosebi sindicatele s-au arătat indignate. Ele au arătat că rata șomajului este peste medie în rândurile lucrătorilor mai în vârstă. În viziunea sindicatelor, creșterea vârstei de pensionare ar duce în ultimă instanță la scăderea pensiilor, în multe situații. Relațiile dintre sindicate și social-democrație au fost puse, cu această ocazie, din nou la încercare.

15 septembrie 2008:
Lehman Brothers

Criza piețelor financiare: managementul crizei

Evenimentele din 15 septembrie 2008 au făcut să pălească în importanță problematicile descrise anterior. În această zi, banca americană de investiții Lehman Brothers și-a anunțat insolvența. Balonul speculativ de pe piața imobiliară americană se spărsese. Au urmat sistări de plăți în încrângătura de produse financiare neacoperite și parțial dubioase, iar un efect mondial de domino nu se putea exclude. Sistemul bancar în întregimea lui, interconectat la nivel internațional și ajuns sub presiune, dezvoltarea economică și fondurile de pensii acoperite de capital internațional erau amenințate.

Marea Coaliție a reacționat la aceste evoluții în trei pași. În primul rând, băncile afectate au fost sprijinite și salvate de insolvența iminentă printr-un „scut de salvare bancară”, finanțat cu bani publici; de aceste măsuri au beneficiat în special băncile Hypo Real Estate și Commerzbank.

În al doilea rând, pentru a preveni recesiunea economică provocată de sistarea unor credite, au fost impuse așa-numitele pachete legislative de stimulare economică. Ele erau menite să ducă la creștere economică și să aibă drept urmare creșterea încasărilor statului și asigurarea locurilor de muncă.

Demne de amintit sunt aici promovarea izolării termice a clădirilor, măsurile de investiții în infrastructură la nivelul orașelor și comunităților locale, precum și programul „Rabla”, în sprijinul industriei auto. Ultima măsură amintită prevedea plata unor avansuri de către stat la înlocuirea unui automobil vechi cu unul nou. În al treilea rând, se urmărea asigurarea locurilor de muncă, prin introducerea pe scară largă a programului de lucru redus în întreprinderi și adaptarea plăților salariale la acest tip de muncă.

Programul de lucru redus reprezintă o scurtare temporară a timpului de lucru reglementat legal. În perioade de criză, prin această măsură se urmărește evitarea concedierilor și păstrarea forței de lucru calificate în întreprinderi. În astfel de situații, lucrătorul este remunerat cu un salariu micșorat, compensat parțial prin **alocația pentru lucru redus**, plătită de Agenția Federală pentru Muncă. Începând cu criza economico-financiară din 2008, durata maximă a dreptului de a primi alocația pentru lucru redus a fost mărită substanțial, ceea ce a pus bazele redresării economice rapide ce a survenit ulterior.

Managementul crizei,
asigurat de ministerele
conduse de SPD

În esență, managementul crizei a fost asigurat, în cadrul Marii Coaliții, de către ministerele conduse de SPD: Ministerul de Finanțe, condus de Peer Steinbrück, respectiv Ministerul Muncii și al Protecției Sociale, între timp condus de Olaf Scholz. Grupul parlamentar al SPD era condus de Peter Struck. Spre deosebire de anii anteriori, SPD a promovat din nou o politică keynesiană, orientată către cerere, fapt răsplătit pe măsură: Germania a trecut relativ cu bine, în condiții de stabilitate, de această primă fază a crizei capitalismului piețelor financiare.

Peter Struck (1943–2012) a fost, între 2002 și 2005, ministru federal al apărării, iar din 1998 până în 2002 și din 2005 până în 2009 președintele grupului parlamentar al SPD în Bundestag. Din 2010 până în 2012, Struck a fost președintele fundației „Friedrich-Ebert-Stiftung”.

După o primă stabilizare a zonei bancare, însă, alte succese rapide în reglementarea internațională a piețelor financiare au întârziat să apară. Nu a reușit nici restructurarea sistemului bancar, astfel încât să nu mai fie expus crizelor, așadar crearea unui sistem fără bănci atât de mari, încât, din pricina importanței lor, să

trebuiască mereu salvate, în caz de necesitate. Se vorbea, în acest context, de bănci care să nu fie „too big to fail”.

În a doua fază, situația chiar s-a agravat, mai precis în sensul că, în multe situații, criza financiară și economică s-a transformat într-una a îndatorării statelor. Măsurile de salvare a băncilor, prin care se urmărea absorbția de către întreaga societate a pierderilor unor factori economici privați, precum și pachetele economice de stimulare economică, încărcaseră puternic bugetele de stat și duseseră la apariția unor deficite bugetare mari. De aceste evoluții erau afectate atât state anterior foarte stabile din punct de vedere economic, precum Irlanda și Spania, țări ce obținuseră chiar excedente bugetare, cât și state deja afectate economic, precum Grecia. Din criza piețelor financiare, trecând prin criza îndatorării statelor, s-a ajuns la „eurocriză”.

Cauzele ce au dus la această criză au fost în număr de trei: reglementarea insuficientă a piețelor financiare, dezechilibrele în comerțul exterior și inechitățile marcante în distribuția mondială și europeană a bunăstării. Acești factori s-au potențat reciproc și au determinat dinamica crizei.⁴⁰

Cine a crezut că, în urma crizei, neoliberalismul ar fi fost slăbit și că acum ar fi momentul potrivit pentru a schimba cursul s-a înșelat. Este adevărat că politica de dereglementare și de privatizare în favoarea piețelor financiare a avut o pondere însemnată în producerea crizei; în timpul eurocrizei, însă, începută după sfârșitul Marii Coaliții, în timpul guvernării conservator-liberale, statele au intrat într-o și mai mare defensivă în fața piețelor financiare.

Marea Coaliție își poate aroga meritele unui management înțelept al crizei, în prima fază a acesteia. Politica orientată către cerere și asigurarea locurilor de muncă, impusă de SPD, a dus și la detensionarea relațiilor dintre partid și sindicate. Pe lângă depășirea crizei, această detensionare și-a găsit expresia și în proiecte comune precum sprijinirea „muncii de calitate”, a salariilor minime garantate de lege și a ideii unei Europe sociale.

40 Mai multe informații pe această temă pot fi găsite în Publicațiile de Analiză Politică Internațională ale FES (www.fes.de/ipa) și în secțiunea Politică Economică și Socială (www.fes.de/wiso) precum și în Horn 2009a, 2009b și 2009c.

*Criza piețelor
financiare devine
o criză a datoriiilor.*

*Christoph Egle/
Reimut Zohlnhö-
fer (Hg.) (2010), Die
zweite Große Koali-
tion. Eine Bilanz der
Regierung Merkel
2005–2009,
Wiesbaden.*

Programul de la Hamburg: libertate, echitate și solidaritate în fața globalizării

În 2005, la vârful SPD s-a produs o schimbare. Nu va fi singura, în anii ce vor urma. În orice caz, o privire aruncată asupra epocii ce i-a urmat lui Willy Brandt arată limpede caracterul excepțional al perioadei de 23 de ani în care acesta a fost președintele partidului.

Matthias Platzek, prim-ministrul landului Brandenburg, a devenit noul președinte al partidului. Franz Müntefering își anunțase demisia, după înfrângerea candidatului propus de el pentru ocuparea funcției de secretar general al SPD. Din motive de sănătate, Platzek a renunțat însă la funcție, după aproximativ o jumătate de an; președinția partidului a fost preluată de către Kurt Beck, prim-ministrul landului Renania Palatină.

Kurt Beck (*1949) a fost, din 1994 până în 2013, prim-ministru al landului Renania Palatină, iar din 2006 până în 2008 președintele SPD. Este de meserie mecanic pentru sisteme electrice. Din 2012, Beck este președintele „Friedrich-Ebert-Stiftung”.

Sub conducerea sa, procesul elaborării programatice, desfășurat, începând cu 1999, în mod continuu, cu intensități diferite, a fost finalizat cu redactarea unui nou program politic fundamental. În perioada premergătoare alegerilor parlamentare, Kurt Beck a demisionat, în septembrie 2008, din cauza neînțelegerilor asupra nominalizării candidatului pentru funcția de cancelar federal. Până la alegerile parlamentare din 2009, i-a succedat în funcție Franz Müntefering, pentru a doua oară.

Schimbările dese la vârful partidului, deciziile guvernamentale controversate, disputele între aripile partidului și transformarea și viteza politicii în secolul al XXI-lea au sporit necesitatea creării unui sentiment de siguranță de sine în rândurile partidului. Elaborarea unui program al partidului care să ofere o viziune integratoare și direcții de orientare era menită să satisfacă această necesitate și să răspundă la întrebarea care sunt valorile pentru care se implică social-democrația în prezent.

Programul de la Hamburg reprezintă încercarea de a formula răspunsuri la provocările mondializării în desfășurare, așadar la multe probleme ce transcend statele naționale luate individual, de exemplu evoluțiile climaterice și criza ecologică. Programul completează în mod explicit orientarea de bază a social-democrației cu ideea democrației sociale (cf. Cap. 9) și țintește astfel către impunerea (globală a) drepturilor politice și sociale fundamentale.

În vederea structurării globalizării, programul de la Hamburg pledează pentru adâncirea integrării europene, ce ar trebui însă în mod obligatoriu completată cu o

formă de stat social european. Potrivit acestei viziuni, ar fi așadar nevoie de mai multe standarde sociale minime, de o orientare către ocuparea forței de muncă și de o coordonare economică sporită.

Noul program fundamental al SPD se concentrează mai mult asupra relației dintre stat și piață, precum și asupra întrebării ce sarcini și bunuri trebuie asumate și derulate de sectorul privat, așadar prin intermediul pieței, respectiv de către sectorul public, așadar prin intermediul statului. Social-democrația se opune structurării altor domenii sociale după principiile economiei, pentru a nu periclita coeziunea socială și în cele din urmă chiar democrația. Exemple pentru această poziție, reflectând trasarea unor limite între stat și piață, sunt revendicările cu privire la extinderea serviciilor sociale publice sau cu privire la învățământul gratuit. Spre deosebire de poziția exprimată în anii guvernării roșii-verzi, prin programul de la Hamburg, social-democrația acordă statului un rol activ, cu dreptul de a interveni și de a structura.

După reforme social-politice controversate, noua imagine călăuzitoare despre statul social, promovată de social-democrație, s-a bucurat de o atenție deosebită. Programul de la Hamburg pledează în acest sens pentru un „stat social prevăzător”. Statul social prevăzător se bazează într-o măsură mai mare pe prevenție, dorind să împiedice riscurile sociale ale vieții sau cel puțin să limiteze efectele acestora. În plus, acest tip de stat promovează în mod sporit serviciile publice, în special dezvoltarea sistemului de educație (destinat copiilor mici). Tot potrivit acestei viziuni, sistemele de asigurare, până acum divizate între casele de asigurări private și cele obligatorii de stat, trebuie comasate într-o asigurare comună, pentru toți cetățenii. Această asigurare generală trebuie să țină cont de toate categoriile și tipurile de venituri.

Această orientare arată limpede faptul că, după influențele de factură liberală, mai puternice în perioada dezbaterii cu privire la „a treia cale”, social-democrația este acum mai preocupată să se inspire din țările scandinave, marcate de social-democrație. În programul său de la Hamburg, SPD se consideră în continuare „un partid de masă de stânga”. În formularea programului, obiectivul partidului este să reprezinte „majoritatea solidară” a societății și să creeze alianțe strânse cu sindicatele și cu noile mișcări sociale.

Din nou captiv în „turnul de 30%”?

Alegerile parlamentare din 2009 și consecințele acestora

Alegerile pentru Bundestag din 2009 au reprezentat un test pentru acceptanța socială a SPD și pentru capacitatea partidului de a-și mobiliza alegătorii. În anul 2009, partidul pierduse deja alegerile europene. Nici rezultatele alegerilor parlamentare regionale nu prevesteau ceva bun.

*Noua imagine
călăuzitoare:
statul social
prevăzător*

2009: Steinmeier,
candidat pentru
funcția de cancelar

SPD spera totuși să convingă electoratul prin teme de dezbatere legate de echitate, precum salariul minim, asigurările obligatorii și participarea băncilor la cheltuielile legate de criză, dar și prin susținerea dezvoltării în continuare a surselor de energie regenerabilă și prin menținerea opțiunii de a se renunța la energia atomică.

Partidul nu se ferea să scoată în evidență succesul managementului crizei din vremea Marii Coaliții, gestionat atunci de miniștrii SPD. Candidatul la vârf al

partidului a devenit Frank-Walter Steinmeier, până atunci ministru de externe și vice-cancelar. Programul electoral și l-a completat cu un „Plan pentru Germania”, promovat sub titlul „Munca de mâine”.

Frank-Walter Steinmeier (*1956) este ministru de externe din 2013 și fost președinte al grupului parlamentar al SPD (2009-2013). În 2009 a fost candidatul SPD pentru funcția de cancelar, din 2005 până în 2009 a fost ministru de externe, din 2007 până în 2009 vice-cancelar, iar în guvernul Schröder a fost șeful cancelariei federale. Steinmeier este de profesie jurist.

În cele din urmă însă, partidul nu a reușit să recâștige încrederea pierdută, să-și redobândească credibilitatea și să convingă electoratul cu revendicări politice concrete. Discursul narativ tradițional, potrivit căruia SPD se angajează în favoarea unui viitor mai drept și mai bun, își epuizase resursele retorice. Avantajul oferit de cancelarul în funcție și-a spus și el cuvântul. Succesul managementului crizei din perioada Marii Coaliții i-a fost atribuit lui Merkel, iar eșecurile electorale ale SPD au atins un prag minim: SPD a obținut doar 23,0% din voturi. Față de

Planul pentru Germania descria un concept menit să asigure creștere, ocuparea forței de muncă și să creeze până la 4 milioane de noi locuri de muncă în industrie, sistemul de sănătate, economia creativă și servicii. Ca și în Programul de la Hamburg, un rol important îl juca ideea unei „green economy”, a unei politici industriale ecologice, precum și promovarea investițiilor în educație și formarea profesională continuă.

2005, pierderea a 11,2% din voturi a fost dramatică. În cifre absolute, SPD pierduse circa 10 milioane de alegători, de la rezultatele strălucite din 1998 încoace.

SPD a înregistrat astfel cel mai slab scor electoral al său din istoria Republicii Federale. Interesant e că nu conservatorii au profitat de aceste pierderi. Și CDU/CSU a pierdut, chiar dacă doar ușor (minus 1,4%). Alegerile au fost câștigate mai degrabă de partidele ce nu mai erau deloc „mici”. FDP, Partidul Stângii („Die Linke”) și Alianța 90/Verzii (Bündnis 90/Die Grünen) au obținut rezultate de peste 10% fiecare. Coaliția negru-galbenă, dorită de CDU/CSU și de FDP, a câștigat o majoritate clară, iar SPD a trecut din nou în opoziție, după 11 ani de guvernare.

Lecturi suplimentare:

Christoph Egle/
Reimut Zohlnhöfer
(Hg.) (2010),
Die zweite Große
Koalition. Eine
Bilanz der Regierung
Merkel 2005–2009,
Wiesbaden.

Eșec electoral:
23%

Sigmar Gabriel (*1959) este președintele SPD din anul 2009. Între 1999 și 2003 a fost prim-ministrul landului Saxonia Inferioară, iar între 2005 și 2009 ministru federal pentru mediul înconjurător. Gabriel este de meserie profesor de școală.

În funcția de președinte al grupului parlamentar a fost ales Frank-Walter Steinmeier. La vârful partidului s-au produs din nou schimbări: Franz Müntefering și-a anunțat intenția de a

nu mai candida pentru funcția de președinte, la congresul partidului ce urma să aibă loc în noiembrie 2009, la Dresda. Sigmar Gabriel, fost ministru pentru problemele mediului înconjurător, a fost ales în funcția de președinte de partid, iar Andrea Nahles a devenit secretar general. În discursul său de investire, Gabriel a amintit că pierderea capacității de a stabili agenda politică și abandonarea viziunii autentice social-democrate asupra societății au determinat diminuarea profilului, a credibilității și a atractivității.

„Nu chiar peste tot, dar totuși în domenii importante, nu am mai luptat pentru supremația răspunsurilor noastre. În loc să schimbăm centrul societății, ne-am schimbat noi. Pas cu pas, ne-am adaptat opiniei dominante în epocă, pe aceeași cale mergând și multe alte partide social-democrate din Europa. Dacă putem trage niște învățăminte din acest eșec electoral – la noi sau în alte părți ale lumii –, atunci este vorba de a înțelege că SPD nu trebuie să se adapteze niciodată opiniei dominante a altora, iar noi trebuie să luptăm mereu pentru supremația interpretărilor noastre. [...] Însă tocmai adaptându-ne la filosofia dominantă, pe care am considerat-o ca reprezentând centrul societății, am elaborat și concepte politice pe care o mare parte a membrilor noștri nu le-au acceptat în lăuntrul lor și care au lezât electoratul nostru în nevoia sa de siguranță și echitate socială, trezindu-i nu sentimente de bucurie pentru ascensiunea socială, ci temeri față de declasarea socială.”

(Gabriel 2009: 7, Discurs rostit la congresul SPD de la Dresda)

În perioada anterioară jubileului său de 150 de ani și în perspectiva următoarelor alegeri parlamentare în 2013, la care va participa cu Peer Steinbrück în calitate de candidat la funcția de cancelar, social-democrația germană se află într-un proces de

Peer Steinbrück (*1947), de profesie economist, este membru al Bundestagului din 2009. Între 2002 și 2005 a fost prim-ministru al landului Renania de Nord – Westfalia, iar din 2005 până în 2009 ministru federal de finanțe și vice-președinte al SPD. La congresul său extraordinar din 9 decembrie 2012, la Hanovra, SPD l-a desemnat pe Peer Steinbrück drept candidat al partidului pentru funcția de cancelar federal.

înnoire, început la Dresda. În politica fiscală, a sistemului de pensii și a pieței muncii, social-democrația a rememorat conceptele ce pun în centrul atenției revendicările sale clasice, ca de exemplu distribuirea echitabilă și siguranța socială.

*Dresda 2009:
Gabriel devine
președintele
partidului*

*Proces de înnoire
în derulare*

De exemplu, se solicită creșterea cotei de impozitare a veniturilor mari și reglementarea mai puternică a pieței muncii. În plus, SPD a decis o reformă a structurilor sale organizaționale, ce are drept scop o mai mare deschidere socială a partidului și urmărește totodată includerea simpatizanților care nu sunt membri de partid în procesul decizional al partidului.

La sfârșitul anului 2012, însă, tema dominantă era viitorul uniunii monetare europene și al Uniunii Europene în ansamblu. SPD pledează pentru o politică menită să asigure creștere economică și ocuparea forței de muncă. Spre deosebire de conservatori și de liberali, SPD nu vrea să consolideze bugetele în mod prioritar prin austeritate, așadar prin tăierea unor cheltuieli. SPD problematizează din nou și chestiunea distribuției veniturilor și averilor în societate.

În alegeri, SPD a câștigat din nou în preferințele electoratului. Doar în decursul anului 2012, partidul a reușit – în urma alegerilor parlamentare regionale din trei landuri, printre care și fieful tradițional, Renania de Nord-Westfalia – să intre la guvernare la nivel local. Cum va evolua din punct de vedere politic acest an jubiliar pentru SPD rămâne o chestiune deschisă. Un lucru însă este sigur: social-democrația s-a dovedit a fi capabilă să învețe din confruntarea cu provocările politice actuale și din deciziile luate în trecut. La ora actuală, se pare că SPD dispune de capacitatea de a recâștiga credibilitate și forță politică.⁴¹

*SPD recâștigă
forță politică*

Lecturi

suplimentare:

*Wolfgang Merkel
et al. (2005), Die
Reformfähigkeit der
Sozialdemokratie.
Herausforderungen
und Bilanz der
Regierungspolitik
in Westeuropa,
Wiesbaden.*

*Max Reinhardt
(2011), Aufstieg und
Krise der SPD. Flügel
und Repräsentanten
einer pluralistischen
Volkspartei, Baden-
Baden.*

Ce semnificații au aceste evoluții pentru democrația socială?

- În 1989, social-democrația a trebuit și a reușit să se reînființeze. Ea nu a primit în rândurile sale foști membri ai SED și s-a diferențiat de conservatori și liberali care s-au unit cu partidele frățești din cadrul Blocului Democratic Antifascist.
- Anii guvernării roșii-verzi au reprezentat un proces de învățare din punct de vedere programatic, în decursul căruia social-democrația s-a orientat la început mai mult către modelul britanic al „New Labour”, în cele din urmă însă înclinând către modelul scandinav al unui stat social prevăzător și al unui capitalism coordonat.
- Evoluția social-democrației din anii 2000 a arătat necesitatea formulării unor proiecte politice proprii, alternative evoluțiilor curente și conforme identității și istoriei programatice a partidului.
- Criza financiară și economică a confirmat analiza social-democrată conform căreia piețele au nevoie de reguli stricte, pentru a nu periclita democrația și statul social. Modernizarea ecologică, aflată în progres, arată însă în mod exemplar că se poate face politică și în condițiile globalizării.

41 Acest pasaj a fost scris înainte de 2013. La alegerile pentru parlamentul federal SPD a înregistrat o creștere cu 2,7 procente, reunind 25,7% din voturile electoratului german și pierzând astfel din nou alegerile în fața conservatorilor de la CDU/CSU (n.ed.).

9. DEMOCRAȚIA SOCIALĂ: ÎNCOTRO DUCE VIITORUL?

În acest capitol:

- se încearcă un răspuns la întrebarea dacă social-democrația nu a înregistrat o „victorie fatală”;
- este descrisă „teoria democrației sociale”;
- sunt descrise problemele viitorului și provocările pentru democrația socială.

Intellectualul liberal Ralf Dahrendorf s-a referit, în 1983, la ceea ce a numit „sfârșitul secolului social-democrat”. „La sfârșitul acestui veac, am devenit (aproape) toți social-democrați”, a spus Dahrendorf (1985: 16). În percepția sa, revendicările social-democrației nu mai erau controversate. Dimpotrivă: social-democrația și-ar fi realizat doleanțele esențiale (democrația și statul social); ascensiunea socială ar fi devenit posibilă pentru straturi largi ale societății, într-o măsură mai mare ca oricând.

Aceste cuvinte, formulate astfel sau asemănător nu doar de către Dahrendorf, erau desigur pline de apreciere la adresa social-democrației. Mesajul transmis era însă limpede: social-democrația și-ar fi îndeplinit misiunea istorică, democrația socială ar fi fost instaurată, iar sfârșitul social-democrației ar fi aproape.

În ce situație se află democrația socială astăzi, la 30 de ani de la pronosticul lui Dahrendorf? Este, cu adevărat, rezolvată chestiunea socială, este democrația asigurată, acceptată și vie?

Se poate constata rapid: întrebările pe care social-democrația le-a pus de la începuturile sale, cele două direcții tradiționale ale social-democrației, împletite și continue, aspirația necondiționată către libertăți politice și sociale – toate acestea n-au scăzut în importanță, dimpotrivă! Motivul pentru această stare de lucruri se regăsește nu în ultimul rând în ultimele decenii neolibérale și în escaladarea crizei provocate de capitalismul nestăvilat al piețelor financiare.

Poate fi redusă, pe acest fundal, misiunea social-democrației actuale la apărarea pozițiilor cucerite în ultimele secole? Această teză a fost formulată de istoricul britanic Tony Judt, unul dintre gânditorii de frunte ai democrației sociale, decedat în 2010, în cartea sa *Ill Fares the Land* (Țării îi merge rău).

*Sfârșitul
social-democrației
(Dahrendorf)?*

*Dimpotrivă:
importanța
social-democrației
crește!*

*Tony Judt: apărarea
pozițiilor cucerite?*

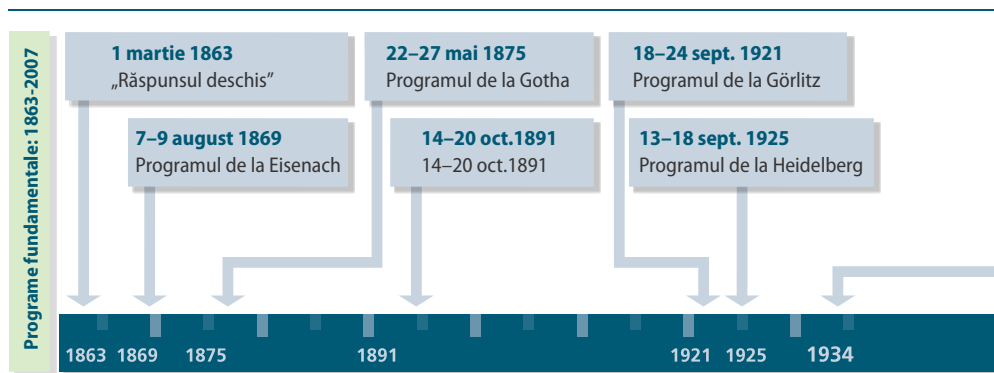
Rămânerea în defensivă nu este o tradiție social-democrată!

În orice caz, i se poate da dreptate în privința faptului că progresele înregistrate nu sunt niciodată sigure. Pe de altă parte, e important să nu se piardă perspectiva globală; problemele fundamentale precum războiul, sărăcia și foamea, criza climatică, criza resurselor și realitatea respectării doar parțiale a drepturilor omului au fost și rămân în continuare nerezolvate. Rezolvarea acestora trebuie găsită în cadrul unor mecanisme și instituții internaționale de reglementare precum UE și ONU. În fapt, democrația socială nu este o idee adecvată doar națiunilor occidentale industrializate, ci reclamă pentru sine pretenția universalității.

Pe de altă parte, dacă ne referim la națiunile industrializate, se poate spune: rămânerea în defensivă nu este o tradiție social-democrată. Doi oameni de știință britanici, Richard G. Wilkinson și Kate Pickett, au arătat, în cercetările lor asupra inechității sociale, modul hotărâtor în care echitatea socială influențează calitatea vieții și gradul de libertate existente într-o societate. Titlul traducerii germane a studiului exprimă acest lucru: „Gleichheit ist Glück” („Egalitatea înseamnă fericire”). O democrație socială modernă nu se poate așadar limita la a apăra siguranța socială. Ea trebuie să lupte totodată pentru mai multă echitate socială. Folosindu-se de răspunsuri și instrumente la înălțimea prezentului, democrația socială modernă trebuie să formuleze un discurs politic convingător, credibil și mobilizator cu privire la un viitor mai bun.

O privire aruncată în trecut arată că evoluția istorică a programelor social-democrației a însemnat un proces al adaptărilor permanente, având totodată un fundament stabil al valorilor. S-a urmărit mereu și se urmărește încă transformarea în realitate a obiectivelor politice, precum și obținerea majorităților necesare și a supremației în interpretarea societății.

Nu demult, SPD a adoptat un nou program de principii: programul de la Hamburg. Prin acesta, partidul și-a lărgit orientarea principală către socialismul democratic cu o referire explicită la ideea democrației sociale:

„Pentru noi, socialismul democratic rămâne viziunea unei societăți libere, echitabile și solidare; transformarea acestei viziuni în realitate este o misiune permanentă pentru noi. Principiul acțiunilor noastre este democrația socială.” (Programul de la Hamburg, 2007: 16 urm.)

Dar ce înțelege exact prin „democrație socială”? Democrația socială nu este doar o mișcare politică cuprinzând partidele social-democrate și sindicatele, ci și un concept politic-programatic dezvoltat treptat în decursul istoriei mișcării muncitorești. Pentru a descrie conceptul de democrație socială, trebuie luate în considerare trei dimensiuni:

1. valorile fundamentale
2. drepturile fundamentale
3. politica practică

Aceste trei dimensiuni sunt strâns legate una de cealaltă, însă pot fi privite și separat.

1. Valorile fundamentale

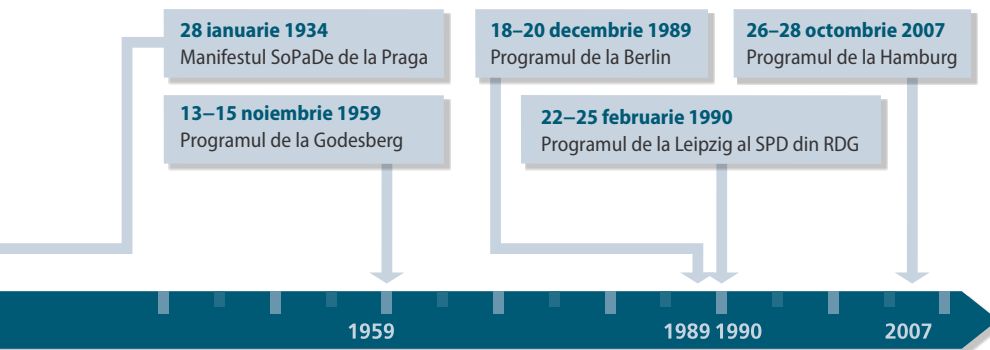
Libertate, dreptate și solidaritate – acestea sunt valorile fundamentale ale democrației sociale, descrise începând cu programul de la Godesberg din 1959 (cf. Capitolul 6). Istoria lor este însă fără îndoială mai veche: revendicarea Revoluției Franceze din 1789, „libertate, egalitate, fraternitate”, sugera deja triada valorilor democrației sociale. În toate programele social-democrației există referiri la aceste valori. Ca valori morale fundamentale, gândite sistematic și puse în legătură unele cu celelalte, ele apar însă abia în programul de la Godesberg din 1959.

Libertatea înseamnă, într-o primă accepțiune, posibilitatea de a trăi conform propriei voințe. Numai cine nu se află sub puterea voinței altcuiva își poate dezvolta personalitatea. Existența libertății presupune însă și îndeplinirea altor premise. Libertatea autentică este atinsă atunci când sunt create și premisele economice

*Ce este
democrația socială?*

*Cele trei valori
fundamentale*

Libertate

necesare exercitării libertății. În lipsuri și sărăcie, nu poate exista libertate. Democrația socială pune accent pe faptul că libertatea nu trebuie să existe doar în beneficiul câtorva oameni – de pildă cei bogați sau cei mai puternici; dimpotrivă, aceeași libertate li se cuvine tuturor oamenilor, indiferent de culoarea pielii, de sex, de religie și de averea deținută.

Dreptate

Dreptatea se întemeiază pe demnitatea egală, convenită tuturor oamenilor. Ea reclamă nu doar egalitatea în fața legii, ci și, într-o anumită măsură, egalitatea materială. Aceasta întrucât inechitățile în distribuția veniturilor și a averii înseamnă mereu și nedreptăți în privința șanseii de a beneficia de libertate.

Solidaritate

Solidaritatea înseamnă, pe de o parte, capacitatea oamenilor de fi gata să preia responsabilități pentru ceilalți și de a se ajuta unii pe ceilalți. Astfel, solidaritatea promovează o societate în care viața umană este demnă, inclusiv dincolo de reglementările legale. Pe de altă parte, solidaritatea este și o experiență istorică, trăită de mișcarea muncitorească. Atunci când oamenii asupriți, cei aflați sub puterea voinței altora sau cei excluși se solidarizează, pot lua naștere forțe ce schimbă societatea.

Hotărâtoare pentru înțelegerea democrației sociale sunt raporturile dintre valorile fundamentale. Ele sunt de același rang, se condiționează și se sprijină reciproc. Totodată se și limitează reciproc. Acest aspect diferențiază democrația socială de alte curente politice. Liberalii, de pildă, ar acorda mai multă importanță libertății, în fața dreptății sau a solidarității. De aici rezultă însă și pericole considerabile, căci dacă libertatea indivizilor nu ar fi limitată de dreptate, atunci această situație ar duce fără îndoială la libertate pentru o minoritate – cei puternici în societate. Democrația socială accentuează faptul că cele trei valori fundamentale nu pot fi cântărite în contrapartidă, ci sunt, reciproc, o premisă pentru existența celorlalte.

2. Drepturile fundamentale

Teoreticienii democrației sociale descriu democrația socială ca fiind rodul raporturilor dintre drepturile fundamentale convenite în egală măsură oricărei persoane. Între drepturile fundamentale, putem deosebi drepturile și libertățile negative de cele pozitive.

Drepturile și libertățile negative sunt drepturi de apărare, având rolul de a proteja individul în fața intervențiilor arbitrare ale societății sau ale statului în viața sa. Este vorba, de exemplu, despre dreptul la libertate și siguranță personală. Atunci când statul vrea să îngreiească libertatea de opinie sau dreptul individului de a dispune de propria persoană, drepturile și libertățile fundamentale garantate de constituție oferă protecție.

Drepturi și libertăți negative

Pentru SPD, adresarea cu „tu” este la fel de definitorie ca și sigla de culoare roșie sau carnetul de partid. Ea este direct legată de apelativele „tovarășe” sau „tovarășă”.

Lucrurile n-au stat dintotdeauna astfel. În anii de început ai SPD, în special adepții lui Lassalle țineau la păstrarea manierelor burgheze. Prin urmare, adresări precum „domnule”, „doamnă” și „dvs.” erau de la sine înțelese. Abia în timpul interzicerii SPD, odată cu așa-numita „lege anti-socialiști” (1878-1890), s-a impus adresarea „tovarășe”. Totodată, s-a păstrat și adresarea cu pronumele de politețe „dvs.”. În cele din urmă, la începutul secolului al XX-lea, mișcarea tineretului socialist a fost cea care a impus tutuirea generală în rândurile partidului.

N-a fost o întâmplare faptul că acest „**tu tovarășesc**” s-a răspândit în această epocă. Identitatea mișcării muncitorești se consolida din ce în ce mai mult. Un rol marcant îl jucau nu doar interesele comune, ci și modelele asemănătoare în stilul de viață. Membrii mișcării nu doar luptau pentru o cauză comună, ci și trăiau laolaltă. Astfel, a luat naștere o „comunitate solidară social-democrată” (Lösche/Walter: 1989). Expresia acestei realități au fost, nu în ultimul rând, organizații pentru petrecerea timpului liber, înființate în această perioadă, precum Uniunea Muncitorească pentru Gimnastică și Sport (Arbeiter-Turn- und Sportbund, 1882), asociația „Prietenii Naturii” (Naturfreunde, 1895) sau Uniunea Muncitorească a Șahiștilor (Arbeiter-Schachbund, 1912) (cf. Grebing: 2007: 43 și urm.).

În istoria schimbătoare a SPD au existat în repetate rânduri discuții despre tutuire sau apelativul „tovarășe”. Noii membri au reacționat și, uneori, încă reacționează cu surprindere. Chiar și Herbert Wehner, altfel cunoscut pentru aserțiunile sale limpezi și neechivoce, s-a poziționat în această chestiune ambiguu. La întrebarea unui membru simplu de partid dacă-l poate tutui, Wehner a răspuns: „Puteți face cum vreți.”

În ciuda tuturor discuțiilor pe această temă, se poate spune că „tutuirea tovarășească” a rămas până astăzi o expresie a relațiilor de solidaritate între membrii partidului. Indiferent de divergențele în chestiuni individuale și indiferent de originea socială a fiecăruia, „tutuirea tovarășească” indică preocuparea comună de a transpune în realitate mai multă dreptate socială.

În schimb, drepturile și libertățile pozitive sunt drepturi ce creează posibilități. Ele oferă indivizilor posibilitatea de a-și exercita în mod activ drepturile și libertățile. Printre acestea se numără dreptul la muncă, la alegerea liberă a formării profesionale și la siguranță socială. Drepturile și libertățile pozitive sunt o premisă pentru a putea beneficia de drepturile și libertățile negative. Un exemplu: cine nu dispune de un nivel minim de educație nu-și va putea exercita dreptul său la libera exprimare a opiniei în maxima sa întindere.

Din acest motiv, democrația socială subliniază faptul că drepturile și libertățile pozitive și cele negative trebuie să aibă același rang. E instructiv să aruncăm o privire asupra altor curente politice: unii reprezentanți ai liberalismului ar spune că drepturile și libertățile negative trebuie să aibă o prioritate absolută față de cele pozitive, fiindcă drepturile și libertățile pozitive le-ar putea îngradi pe cele negative.

Lecturi

suplimentare:

Hermann Heller
(1934), *Staatslehre*,
Gerhart Niemeyer
(Hg.), Leiden.

Thomas H. Marshall
(1965), *Class,
Citizenship and
Social Development*,
New York.

Thomas Meyer
(2005), *Theorie der
Sozialen Demokratie*,
Wiesbaden.

Drepturi și libertăți pozitive

*Drepturile și
libertățile pozitive
și cele negative
au același rang!*

Din perspectiva democrației sociale, însă, drepturile și libertățile pozitive sunt hotărâtoare pentru exercitarea echitabilă a drepturilor și libertăților negative. Doar atunci când drepturile și libertățile pozitive, creatoare de posibilități, sunt îndeplinite, oricine va avea capacitatea de a-și exercita în mod real drepturile și libertățile sale negative. Democrația socială are drept obiectiv realizarea drepturilor și libertăților pozitive și negative în întreaga lume, în beneficiul tuturor oamenilor.

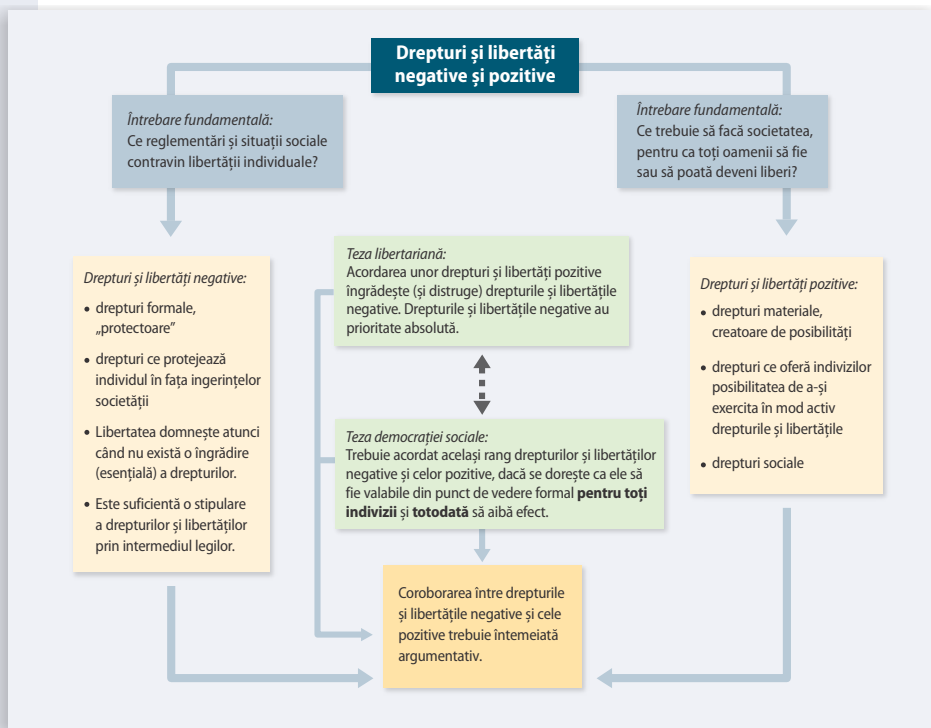

Fig. 12: Drepturi și libertăți negative și pozitive

3. Politica practică

În practică, pentru factorul politic, din cele trei valori fundamentale, precum și din ideea valorizării egale a drepturilor fundamentale, se deduc sarcini cât se poate de concrete. Politica în spiritul acestor valori va avea ca deziderat asigurarea condițiilor materiale minime pentru orice cetățean și totodată accesul liber la educație și formare profesională, existența unui sistem de sănătate adecvat, egalitatea în drepturi a sexelor și atingerea unei democrații dezvoltate plenar, cu o societate civilă funcțională.

În istoria mișcării muncitorești, raportarea la aceste valori apare în mod repetat – nu doar în Germania, ci în toată lumea. În diverse țări, aceste politici concrete ale democrației sociale sunt realizate în grade diferite, astfel încât se poate aminti un clasament real al democrațiilor sociale.

Cu sistemele lor cuprinzătoare de protecție socială, cu faptul că ele asigură cetățenilor șanse la educație relativ independent de originea lor socială și cu o democrație funcțională, statele scandinave pot fi caracterizate ca fiind într-o mare măsură democrații sociale.

În schimb, Statele Unite ale Americii nu pot fi descrise ca fiind o democrație socială. În această țară, drepturile și libertățile negative sunt valorizate mult mai puternic decât cele pozitive – cu consecințe pe măsură în practica politică: un stat social slab, o cotă înaltă a sărăciei, o inechitate pregnantă, o puternică dependență a succesului în educație de proveniența socială, precum și o societate din ce în ce mai fragmentată și mai polarizată, ce îngreunează formarea unei voințe politice democratice. Cauzele existenței acestor practici diferite și totodată motivele pentru care există realități de viață atât de diferite se pot găsi, fără îndoială, și în istoria democrației sociale din fiecare țară în parte.

Ideea democrației sociale este strâns legată de o concepție specifică despre ființa umană. Spre deosebire de diversele reprezentări comuniste, democrația socială nu pleacă de la premisa că ar fi posibilă crearea unui „om nou”, ce s-ar afla unilateral de partea binelui. Totodată, democrația socială nu pleacă nici de la ideea omului situat de partea răului, așa cum apare de pildă în zugrăvirea libertariană a lui homo oeconomicus – egoistul calculat-rațional și mânat de maximizarea foloaselor. În concepția sa despre om, democrația socială pleacă de la o perspectivă realistă și accentuează faptul că oamenii pot evolua diferit. Potrivit acestei concepții, oamenii sunt în stare să comită rele, dar sunt capabili și să înfăptuiască binele. Felul în care omul pune în practică înzestrarea sa de a face binele, în acte orientate spre buna înțelegere și libertatea spirituală, depinde nu în ultimul rând de circumstanțele sociale și de instituțiile sociale existente.

Prin aceste rânduri, am descris noțiunea de democrație socială. Este însă limpede că lupta pentru drepturi și libertăți egale nu poate fi niciodată considerată încheiată. Este greu de imaginat o ordine socială organizată după principiile libertății, echității și solidarității, care să fie definitiv asigurată împotriva regreselor. O simplă privire în trecutul recent demonstrează această aserțiune. În aproape toate țările europene – cu excepția notabilă a țărilor scandinave și a Franței – s-a ajuns, sub impresia și influența unui discurs neoliberal ce-și clama suveranitatea în viziunile asupra societății, la o politică ce a dus în fapt la mai puțină libertate și echitate.

Tema	Din revendicări iau naștere reforme.
Accesul liber la învățământ (1869; 1919)	„Învățământ obligatoriu în cadrul școlilor primare și gratuit în toate unitățile publice de învățământ” (Programul de la Eisenach, 1869, apud Dowe/Klotzbach 2004: 161)	În constituția de la Weimar din 1919, în art. 145 se stipulează obligativitatea școlarizării și caracterul gratuit al învățământului și al materialelor școlare în școlile primare și medii.
Votul universal (1875; 1919)	„Drept de vot uninominal, cu drepturi egale și universal, cu exercitarea secretă și obligatorie a votului, pentru toți cetățenii începând de la vârsta de 20 de ani împliniți” (Programul de la Gotha, 1875, apud Dowe/Klotzbach 2004: 165)	La alegerile pentru Adunarea Națională Constituantă din 1919, femeile și-au putut exercita pentru prima dată dreptul la vot; vârsta care îndreptățește la vot este redusă de la 25 la 20 de ani.
Ziua de lucru de opt ore (1891; 1918)	„Stabilirea duratei unei zile normale de lucru la maximum opt ore” (Programul de la Erfurt, 1891, apud Dowe/Klotzbach 2004: 175)	Ziua de lucru de opt ore a fost ancorată (temporar) pentru prima dată în legislație în 1918, de către Consiliul Comisarilor Poporului, condus de Friedrich Ebert.
Dreptul femeilor la muncă (1921; 1977)	„Îndreptățirea generală a femeilor de a presta munci remunerate” (Programul de la Görlitz, 1921, apud Dowe/Klotzbach 2004: 190)	Coaliția social-liberală impune în 1977 dreptul femeilor căsătorite de a presta munci remunerate, chiar și fără acordul soților (printre altele).
Sprijinirea educației (1959; 1971)	„O sprijinire financiară generoasă de către stat trebuie să le asigure studenților formarea profesională adecvată.” (Programul de la Godesberg, 1959, apud Dowe/Klotzbach 2004: 341)	În 1971, coaliția social-liberală adoptă Legea federală cu privire la sprijinirea financiară a studenților (BAföG).
Democrația economică (1959; 1972/76)	„Democrația însă reclamă dreptul la codecizie al lucrătorilor din întreprinderi și din întreaga economie. Lucrătorul trebuie să se transforme dintr-un supus al economiei într-un cetățean participant la economie.” (Programul de la Godesberg, 1959, apud Dowe/Klotzbach 2004: 400)	Dreptul la codecizie în firme este reinnoit în 1972, dreptul la codecizie în întreprinderi este extins în 1976.
Promovarea energiilor regenerabile și renunțarea la energia nucleară (1989; 2000)	„Noi promovăm [...] mai cu seamă sursele regenerabile de energie. [...] Considerăm economia energetică bazată pe plutoniu o cale greșită.” (Programul de la Berlin, 1989, apud Dowe/Klotzbach 2004: 400)	În anul 2000, coaliția roș-verzilor adoptă legea cu privire la energiile regenerabile și hotărăște renunțarea treptată la energia nucleară.
Uniunile consensuale între parteneri de același sex (1989; 2001)	„În viziunea noastră, toate formele de parteneriat de viață sunt îndreptățite la protecție și siguranță juridică. Niciun parteneriat de viață nu trebuie discriminat, nici cel între persoane de același sex.” (Programul de la Berlin, 1989, apud Dowe/Klotzbach 2004: 371)	În anul 2001, coaliția roș-verzilor adoptă [noua] lege[a] cu privire la parteneriatele de viață.
Salarii minime garantate (2007; chestiune deschisă)	„Luptăm pentru obținerea unor salarii minime garantate în Germania și Europa, care să asigure traiul.” (Programul de la Hamburg, 2007: 54)	Impunerea unor salarii minime, garantate de lege, care să asigure traiul, rămâne o sarcină pentru viitor.

Fig. 13: Exemple de revendicări programatice cu „excedent vizionar”

Observație:

Tabelul sinoptic de mai sus reprezintă o selecție a revendicărilor programatice ale social-democrației, deduse din programele fundamentale ale partidului, concepute ca ceva posibil în viitor și în cele din urmă și realizate.

Politica economică și fiscală orientată către ofertă, dereglementarea economiei, a sectorului financiar și a pieței muncii, precum și privatizarea unor domenii ale statului social și ale sistemului public de asigurări și-au arătat urmările. Ele au dus la o polarizare a distribuirii averilor în societate, la diferențieri crescânde în nivelul salariilor, la creșterea cotei pauperității, la dezechilibre mari în comerțul exterior și la creșterea îndatorării statelor. Această politică a contribuit nu doar la instabilitățile zonei euro și ale economiei mondiale, ci a dus nemijlocit și la înrăutățirea condițiilor materiale de trai ale multor oameni.

În felul acesta, promisiunea social-democrată cu privire la libertatea trăită și la autodeterminarea politică, în sensul unei democrații sociale, a fost încălcată. Social-democrația a pierdut astfel în susținere, a pierdut alegători, membri și totodată sprijinul organizațiilor apropiate, mai cu seamă sprijinul sindicatelor. Social-democrația n-a mai fost percepută ca o forță politică ce reprezintă o alternativă socială și militează pentru o societate echitabilă. În mediile sociale apropiate, în special în rândurile electoratului său tradițional, reprezentat de muncitorii calificați, cuprinși în organizații sindicale, a luat naștere percepția că social-democrația și-ar fi pierdut sensibilitatea pentru interesele acestor medii sociale.

Procesul de reînnoire, început odată cu alegerile parlamentare federale din 2009, și-a fixat de aceea drept obiectiv recâștigarea credibilității și a atractivității partidului, precum și reevaluarea și corectarea deciziilor politice specifice.

Valorificând istoria și programele sale, democrația socială poate da răspunsuri convingătoare la întrebări privind următoarele aspecte importante din zilele noastre:

- **Valorile fundamentale**

Libertate, echitate și solidaritate. Aceste valori fundamentale s-au dovedit a fi o busolă bună, în istoria mișcării muncitorești. Social-democrația se poate baza pe ele și în viitor. Într-o democrație, drepturile fundamentale garantate corespund drepturilor fundamentale stipulate în cele două pacte ale Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului, încheiate în 1966. Obiectivul democrației sociale este de a impune în întreaga societate drepturile politice, civile, sociale, economice și culturale fundamentale, așa cum sunt ele descrise în pactele ONU, într-o asemenea manieră, încât ele să nu aibă doar o valoare formală, ci și un efect real. În esență, democrația socială este un program destinat desăvârșirii democrației și libertății trăite.

- **Capitalism coordonat și creștere economică bazată pe calitate**

Preocuparea centrală a vremurilor noastre este legată de reglementarea capitalismului. Democrația socială pledează pentru un capitalism coordonat.

*Niciodată încheiată:
lupta pentru
democrația socială*

*Reînnoirea
promisiunilor
social-democrate*

*Modul ASD: Bazele
democrației sociale*

*Modul ASD: Economia
și democrația socială*

Statul democratic creează cadrul necesar funcționării pieței, nu invers. Acest cadru include drepturi extinse pentru lucrători și o finanțare a întreprinderilor bazată pe o viziune pe termen lung. Democrația socială pledează pentru un echilibru între creștere economică, compensare socială și durabilitate. Doar astfel ia naștere o creștere economică bazată pe calitate, aceasta întrucât important este ceea ce se obține din creșterea economică, nu doar cuantumul creșterii în sine.

- **Statul social prevăzător**

Statul social prevăzător are ca scop nu doar atenuarea riscurilor ce apar în viața omului în societate, ci și împiedicarea, pe cât posibil, a apariției acestor riscuri și crearea unor posibilități și șanse egale de dezvoltare pentru toți cetățenii. De aceea, statul social prevăzător se bazează în primul rând pe educație și beneficierea de servicii publice pe parcursul întregii vieți. Extinderea serviciilor sociale în beneficiul copiilor mici are o dublă importanță: pe de o parte, din perspectiva politicii educaționale, pe de altă parte și din perspectiva compatibilității între viața de familie și cea profesională și, prin aceasta, din perspectiva concretă a participării femeilor la piața muncii.

- **Europa socială**

Viitorul Uniunii Europene rămâne deschis. Pentru democrația socială, UE este un actor important în efortul de a realiza drepturile fundamentale în și împreună cu Europa, dar și dincolo de Europa. UE oferă șansa de a realiza împreună, într-un climat de coexistență pașnică și democratică a națiunilor, bunăstare, echilibru social și durabilitate.

Europa socială înseamnă și existența unor standarde minime de stat social, precum și o coordonare a politicilor fiscale, economice și de ocupare a forței de muncă. În Europa unită poate reuși reechilibrarea deficitului de putere a statelor naționale în fața capitalului internaționalizat.

- **Recunoașterea reciprocă și participarea socială**

Din punctul de vedere al culturilor sociale și al concepțiilor despre viață, societățile moderne devin din ce în ce mai diverse. Nu doar statutul social, ci și acceptanța și dominanța anumitor concepții valorice în spațiul public determină în ce măsură fiecare individ poate beneficia de drepturile și libertățile sale. Spre deosebire de concepția conservatoare, ce promovează o „cultură dominantă”, căreia toți membrii societății trebuie să i se supună, democrația socială pledează pentru principiul recunoașterii reciproce și cel al participării sociale, ca bază a binelui comun împărtășit de întreaga societate.

- **Democrație vie în stat, economie și societate**

Politologul englez Colin Crouch a elaborat teza erodării democrațiilor parlamentare occidentale. Potrivit lui Crouch, în „post-democrațiile” ce iau treptat naștere, cei ce determină agenda publică nu mai sunt actorii politici aleși,

Modul ASD: Statul social și democrația socială

Modul ASD: Europa și democrația socială

Modul ASD: Integrare, imigrare și democrație socială

Modul ASD: Statul, societatea civilă și democrația socială

ci actorii economici și reprezentanții omnipotenți ai capitalului. Democrația socială pune în fața acestui pericol un stat activ și capabil de acțiune, o societate civilă viguroasă și mai multă democrație, inclusiv în economie. Astfel ia naștere o democrație vie, oferind spații spiritului comunitar, solidarității trăite și autodeterminării sociale nemijlocite.

- **Globalizarea solidară**

Democrația socială este ancorată, din punct de vedere programatic, în tradiția internaționalistă a mișcării muncitorești. Ea pledează pentru punerea în practică, la nivel mondial, a pactelor pentru drepturile omului ale Națiunilor Unite. O derulare echitabilă și solidară a globalizării va reuși numai dacă politica de dezvoltare pornește de la însuși potențialul țărilor în curs de dezvoltare și dacă vor exista condiții-cadru internaționale care să fie favorabile dezvoltării. Un rol important va trebui să revină aici unor sindicate libere, în întreaga lume.

- **Pace și securitate**

Revendicările internaționale ale democrației sociale, vizând realizarea drepturilor fundamentale la nivel mondial, se reflectă și în politica de pace și de securitate. În acest sens, prevenirea conflictelor joacă un rol la fel de important ca strategia multilaterală, bazată pe sprijinul instituțiilor internaționale.

Cine înțelege aceste preocupări politice și realizează acuta lor actualitate va trebui să contrazică teza lui Dahrendorf privind sfârșitul social-democrației.

Social-democrația nu și-a epuizat menirea. Nicidecum nu se poate spune că toate problemele sociale și cele ale democrației au fost rezolvate. Câtă vreme oamenii se confruntă cu chestiunea unei ordini sociale echitabile, preocupările identitare social-democrate rămân actuale.

În Germania, istoria democrației sociale este impresionantă. În ciuda tuturor vicisitudinilor, a scoaterilor în afara legii și a crizelor temporare, social-democrația își dovedește de 150 de ani tenacitatea, asiduitatea și puterea de impunere. Ea este singura forță de pe eșichierul politic german ce are în spate o istorie democratică neîntreruptă de 150 ani. Este forța politică germană ce a militat permanent pentru democrație și progres social și a marcat Germania cu comprehensiunea pe care a dat-o libertății. Depinde în primul rând de oameni și de angajamentul acestora în spiritul democrației sociale, ca social-democrația să se bucure și pe viitor de sprijin în promovarea ideii unei societăți libere și echitabile. Democrația și echitatea nu apar de la sine. În acest sens, Friedrich Ebert a avut o formulare memorabilă:

„Dacă vrem ca republica germană să rămână viabilă, trebuie să muncim în acest sens. Socialismul înseamnă muncă!” (Friedrich Ebert, 1918: 215)

Modul ASD: Globalizarea și democrația socială

Modul ASD: Pacea, securitatea și democrația socială

De 150 de ani reunite: elementul social și elementul democratic

BIBLIOGRAFIE

Udo Achten (ed.) (1980), *Zum Lichte empor. Maizeitungen der Sozialdemokratie 1891–1914*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

August Bebel (2004), *Die Frau und der Sozialismus*, Nachdruck der Ausgabe von 1929, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Alexander Behrens (ed.) (2010), *Durfte Brandt knien? Der Kniefall in Warschau und der deutsch-polnische Vertrag. Eine Dokumentation der Meinung*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn, pp. 218–224.

Gerhard Beier (1997), *Die illegale Reichsleitung der Gewerkschaften*, in: Richard Löwenthal/Patrick von zur Mühlen (eds) (1997), *Widerstand und Verweigerung in Deutschland 1933 bis 1945*, Bonn, pp. 25–50.

Eduard Bernstein (1920), *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Stuttgart.

Eduard Bernstein (ed.) (1919), *Lassalle, Ferdinand*, Gesammelte Reden und Schriften, Berlin.

Ursula Bitzegeio (2009), *Über Partei- und Landesgrenzen hinaus: Hans Gottfurcht (1896–1982) und die gewerkschaftliche Organisation der Angestellten*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Friedhelm Boll (2002), *Die deutschen Sozialdemokratie und ihre Medien. Wirtschaftliche Dynamik und rechtliche Formen*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Peter Borowsky (2002), *Sozialliberale Koalition und innere Reformen*, in: *Informationen zur Politischen Bildung* (Heft 258), online at: <http://www.bpb.de/izpb/10109/sozialliberale-koalition-und-innere-reformen>, last accessed on 26.07.2012.

Beatrix W. Bouvier/Horst Peter Schulz (1991), „... die SPD aber aufgehört hat zu existieren“. *Sozialdemokraten unter sowjetischer Besatzung*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn. online at: <http://library.fes.de/pdf-files/netzquelle/01282.pdf>, last accessed on 26.07.2012.

Willy Brandt (1992), *Grußwort an den Kongress der Sozialistischen Internationale vom 14. September 1992*, in: Helga Grebing/Gregor Schöllgen/Heinrich August Winkler (eds) (2006), *Willy Brandt. Über Europa hinaus. Dritte Welt und Sozialistische Internationale*, Berliner Ausgabe, Band 8, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn, pp. 514–516.

Willy Brandt (1969), *Aus der Regierungserklärung des Bundeskanzlers Brandt vor dem Deutschen Bundestag, 28. Oktober 1969*, in: Helga Grebing/Gregor Schöllgen/Heinrich August Winkler (eds) (2001), *Willy Brandt, Mehr Demokratie wagen. Innen- und Gesellschaftspolitik 1966–1974*, Berliner Ausgabe, Band 7, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn, pp. 218–224.

Willy Brandt (1960), *Mein Weg nach Berlin*, München.

Colin Crouch (2008), *Postdemokratie*, Berlin.

Ralf Dahrendorf (1985), *Die Chancen der Krise*, Stuttgart.

Dieter Dowe/Kurt Klotzbach (eds) (2004), *Programatische Dokumente der deutschen Sozialdemokratie*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Friedrich Ebert (1918), cited from the Protokoll der Reichskonferenz vom 25. November 1918, in: Werner Conze/Erich Matthias (eds) (1969), *Die Regierung der Volksbeauftragten 1918/19*, Quellen zur Geschichte des Parlamentarismus und der politischen Parteien, Band 6/1, Düsseldorf, pp. 149–215.

Christoph Egle/Reimut Zohlnhöfer (eds) (2010), *Die zweite Große Koalition. Eine Bilanz der Regierung Merkel 2005–2009*, Wiesbaden.

Christoph Egle/Reimut Zohlnhöfer (eds) (2007), *Ende des rot-grünen Projekts: Eine Bilanz der Regierung Schröder 2002–2005*, Wiesbaden.

Christoph Egle/Tobias Ostheim/Reimut Zohlnhöfer (eds) (2003), *Das rot-grüne Projekt. Eine Bilanz der Regierung Schröder 1998–2002*, Opladen.

Friedrich Engels (1877), *Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft (Anti-Dühring)*, 11th edition (1928), J.H.W. Dietz Nachf., Berlin.

Friedrich Engels (1845), *Die Lage der arbeitenden Klassen in England*, textkritische und wissenschaftliche Edition, Alexander Bolz (ed.) (2005), Lüneburg.

Bernd Faulenbach (2011), *Das sozialdemokratische Jahrzehnt. Von der Reformeuphorie zur neuen Unübersichtlichkeit. Die SPD 1969–1982*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Ilse Fischer (ed.) (2009), *Die Einheit sozial gestalten. Dokumente aus den Akten der SPD-Führung 1989/90*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Karl-Wilhelm Fricke/Peter Steinbach/Johannes Tüchel (2002), *Opposition und Widerstand in der DDR. Politische Lebensbilder*, München.

Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.) (1991), *Die Friedrich-Ebert-Stiftung. Geschichte, Aufgaben und Ziele*, Bonn.

Sigmar Gabriel (2009), *Speech at the SPD national party congress in Dresden on 13 November 2009*, online at: http://alt.spd.de/de/pdf/091113_rede_gabriel_bpt09.pdf, last accessed on 26.07.2012.

Alto Gebhard (1990), *Hundert Jahre 1. Mai: der Arbeiterkampf- und feiertag in München*, online at: <http://library.fes.de/pdf-files/netzquelle/a97-08510.pdf>, last accessed on 26.07.2012.

Karin Gille-Linne (2011), *Verdeckte Strategien: Herta Gotthelf, Elisabeth Selbert und die Frauenarbeit der SPD 1945–1949*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Helga Grebing (2012), *Freiheit, die ich meinte. Erinnerungen an Berlin*, Berlin.

Lecturi

suplimentare:

Arhiva Democrației

Sociale (AdsD) a

fundației Friedrich-

Ebert-Stiftung este

instituția centrală

pentru păstrarea

surselor de orice

natură cu privire la

istoria mișcării

muncitorești

germane și

internaționale, a

organizațiilor

izvorâte din acestea,

de exemplu partide

și sindicate, și cu

privire la persoanele

ce au activat în

acestea din urmă.

► www.fes.de/archiv

Helga Grebing (2008), Die deutsche Revolution 1918/19, Berlin.

Helga Grebing (2007), Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Von der Revolution 1848 bis ins 21. Jahrhundert, Berlin.

Helga Grebing (1995), „Neubau“ statt „Wiederaufbau“ der SPD – die Lehren aus der Weimarer Republik, in: Dieter Dowe (ed.), Kurt Schumacher und der „Neubau“ der deutschen Sozialdemokratie nach 1945, Friedrich-Ebert-Stiftung, Gesprächskreis Geschichte, Heft 13, pp. 73–92. Online at: <http://library.fes.de/fulltext/historiker/005744006.htm#LOCE9E6>, last accessed on 26.07.2012

Helga Grebing (1993), Arbeiterbewegung. Sozialer Protest und kollektive Interessenvertretung bis 1914, München.

Helga Grebing et al. (eds) (2005), Geschichte der sozialen Ideen in Deutschland, Wiesbaden.

Helga Grebing/Gregor Schöllgen/Heinrich August Winkler (eds) (2005), Willy Brandt: Ein Volk der guten Nachbarn. Außen- und Deutschlandpolitik 1966–1974, Berliner Ausgabe, Vol. 6, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Helga Grebing/Gregor Schöllgen/Heinrich August Winkler (eds) (2001), Willy Brandt: Mehr Demokratie wagen. Innen- und Gesellschaftspolitik 1966–1974, Berliner Ausgabe, Vol. 7, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Dieter Groh/Peter Brandt (1992), „Vaterlandslose Gesellen“. Sozialdemokratie und Nation 1860–1990, München.

Hamburg Programme (2007), Basic Programme of the SPD concluded on 28 October 2007 in Hamburg at the party congress.

Horst Heimann (2003), Die Mainelke, in: Vorwärts 5/2003, p. 15.

Hermann Heller (1934), Staatslehre, Gerhart Niemeyer (ed.), Leiden.

Gustav Horn et al. (2009a), Von der Finanzkrise zur Weltwirtschaftskrise (I). Wie die Krise entstand und wie sie überwunden werden kann. IMK Report, No. 38, Düsseldorf.

Gustav Horn et al. (2009b), Von der Finanzkrise zur Weltwirtschaftskrise (II). Globale Ungleichgewichte: Ursache der Krise und Auswegstrategien für Deutschland. IMK Report, No. 40, Düsseldorf.

Gustav Horn et al. (2009c), Von der Finanzkrise zur Weltwirtschaftskrise (III). Die Rolle der Ungleichheit. IMK Report, No. 41, Düsseldorf.

Tony Judt (2011), Dem Land geht es schlecht. Ein Traktat über unsere Unzufriedenheit, München.

Kurt Klotzbach (1996), Der Weg zur Staatspartei. Programmatik, praktische Politik und Organisation

der deutschen Sozialdemokratie 1945–1965, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Jürgen Kocka (1990a), Geschichte der Arbeiter und der Arbeiterbewegung in Deutschland seit dem Ende des 18. Jahrhunderts, Band 2: Arbeitsverhältnisse und Grundlagen der Klassenbildung im 19. Jahrhundert, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Jürgen Kocka (1990b), Weder Stand noch Klasse. Unterschichten um 1800, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Christian Krell/Thomas Meyer/Tobias Mörschel (2012), Demokratie in Deutschland. Wandel, aktuelle Herausforderungen, normative Grundlagen und Perspektiven, in: Christian Krell/Tobias Mörschel (eds), Demokratie in Deutschland. Zustand – Herausforderungen – Perspektiven, Wiesbaden, pp. 9–30.

Anja Kruke/Meik Woyke (eds) (2012), Deutsche Sozialdemokratie in Bewegung, 1848–1863–2013, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Dieter Langewiesche (2003), Liberalismus und Sozialismus. Ausgewählte Beiträge, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Lesebuch 1: Grundlagen der Sozialen Demokratie, Tobias Gombert et al. (2009), 3rd edition, Lesebücher der Sozialen Demokratie, Vol. 1, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 2: Wirtschaft und Soziale Demokratie, Simon Vaut et al. (2009), 3rd edition, Lesebücher der Sozialen Demokratie, Vol. 2, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 3: Sozialstaat und Soziale Demokratie, Alexander Petring et al. (2009), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Vol. 3, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 4: Europa und Soziale Demokratie, Cäcilie Schildberg et al. (2010), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Vol. 4, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 5: Integration, Zuwanderung und Soziale Demokratie, Christian Henkes et al. (2011), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Vol. 5, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 6: Staat, Bürgergesellschaft und Soziale Demokratie, Tobias Gombert et al. (2012), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Vol. 6, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Peter Lösche/Franz Walter (1992), Die SPD. Klassenpartei, Volkspartei, Quotenpartei, Darmstadt.

Peter Lösche/Franz Walter (1989), Zur Organisationskultur der sozialdemokratischen Arbeiterbewegung in der Weimarer Republik. Niedergang der Klassenkultur oder solidarischgemeinschaftlicher Höhepunkt?, in: Geschichte und Gesellschaft, 15th volume, issue 4, pp. 511–536.

Richard Löwenthal (1997): Widerstand im totalen Staat,

Lecturi suplimentare:

*Sozialistenbart,
Otto Wels und Willy
Brandt in Erfurt.
O nouă pagină de
internet a fundației
Friedrich-Ebert-Stiftung
prezintă spații și
evenimente
memorable din istoria
social-democrației:*

► www.erinnerungsorte-der-sozialdemokratie.de

Cu prilejul jubileului de 150 de ani de existență a social-democrației ca partid organizat, fundația Friedrich-Ebert-Stiftung a prezentat o expoziție itinerantă în întreaga Germanie.

În locul unui clasic catalog al exponatelor, odată cu expoziția a fost publicat un volum în ediție de lux ce conține eseuri formulate pregnant și prezintă figuri și simboluri reprezentative precum și surse istorice având importanță și în epoca actuală.

Anja Kruke / Meik Woyke (Hg.) (2012) Deutsche Sozialdemokratie in Bewegung, 1848 1863/2013, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

► www.fes.de/
150jahre

in: Patrick von zur Mühlen (ed.) (1997), *Widerstand und Verweigerung in Deutschland 1933 bis 1945*, Bonn.

Thomas H. Marshall (1965), *Class, Citizenship and Social Development*, New York.

Wolfgang Merkel et al. (2005), *Die Reformfähigkeit der Sozialdemokratie. Herausforderungen und Bilanz der Regierungspolitik in Westeuropa*, Wiesbaden.

Peter Merseburger (2002), *Willy Brandt. Visionär und Realist, 1913–1992*, München.

Peter Merseburger (1995), *Der schwierige Deutsche. Kurt Schumacher. Eine Biographie*, Stuttgart.

Christoph Meyer (2006), *Herbert Wehner. Biographie*, München.

Thomas Meyer (2009), *Soziale Demokratie. Eine Einführung*, Wiesbaden.

Thomas Meyer (2006), *Praxis der Sozialen Demokratie*, Wiesbaden.

Thomas Meyer (2005), *Theorie der Sozialen Demokratie*, Wiesbaden.

Thomas Meyer/Susanne Miller/Joachim Rolfes (eds) (1988), *Lern- und Arbeitsbuch deutsche Arbeiterbewegung. Darstellung, Chroniken, Dokumente*, in 4 volumes, results of a Friedrich-Ebert-Stiftung project, Bonn.

Walter Mühlhausen (2008), *Friedrich Ebert. Sozialdemokrat und Staatsmann, Leinenfelden-Echterdingen*.

Walter Mühlhausen (2006), *Friedrich Ebert 1871–1925. Reichspräsident der Weimarer Republik*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Daniela Münkel (ed.) (2007), *„Freiheit, Gerechtigkeit und Solidarität“*. Die Programmgeschichte der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, Berlin.

Daniela Münkel (2000), *Einleitung*, in: Helga Grebing/Gregor Schöllgen/Heinrich August Winkler (eds) (2000), *Willy Brandt. Auf dem Weg nach vorn. Willy Brandt und die SPD 1947–1972*, Berliner Ausgabe, Vol. 4, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn, pp. 19–65.

Oliver Nachtwey (2009), *Marktsozialdemokratie. Die Transformation von SPD und Labour Party*, Wiesbaden.

Holger Noß/Stefanie Brill/Holger Müller (eds) (2004), *Das SPD-Buch. Organisation, Geschichte und Personen im Überblick*, Juso-Kreisverband Birkenfeld, Birkenfeld.

Franz Osterroth/Dieter Schuster (2009), *Chronik der Deutschen Sozialdemokratie. Daten, Fakten, Hintergründe*, Vol. 5: 1987–1990, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Franz Osterroth/Dieter Schuster (2006), *Chronik der Deutschen Sozialdemokratie. Daten, Fakten, Hintergründe*, Vol. 4: 1982–1987, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Franz Osterroth/Dieter Schuster (2005a), *Chronik der Deutschen Sozialdemokratie. Daten, Fakten, Hinter-*

gründe, Vol. 1: Von den Anfängen bis 1945, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Franz Osterroth/Dieter Schuster (2005b), *Chronik der Deutschen Sozialdemokratie. Daten, Fakten, Hintergründe*, Vol. 2: 1945–1974, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Franz Osterroth/Dieter Schuster (2005c), *Chronik der Deutschen Sozialdemokratie. Daten, Fakten, Hintergründe*, Vol. 3: 1974–1982, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Kate Pickett/Richard Wilkinson (2010), *Gleichheit ist Glück. Warum gerechte Gesellschaften für alle besser sind*, Hamburg.

Heinrich Potthoff/Susanne Miller (2002), *Kleine Geschichte der SPD 1848–2002*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Sonja Proffittlich (2007), *Politische Generationen in der Sozialdemokratie*, OnlineAkademie der Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn, online at: <http://library.fes.de/pdf-files/akademie/online/06089.pdf>, last accessed on 26.07.2012.

Max Reinhardt (2011), *Aufstieg und Krise der SPD. Flügel und Repräsentanten einer pluralistischen Volkspartei*, Baden-Baden.

Gerhard A. Ritter/Klaus Tenfelde (1992), *Arbeiter im Deutschen German Empire 1871–1914*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Waldemar Ritter (1964), *Kurt Schumacher. Eine Untersuchung seiner politischen Konzeption*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Richard Saage/Helga Grebing/Klaus Faber (eds) (2012), *Sozialdemokratie und Menschenbild. Historische Dimension und aktuelle Bedeutung*, Marburg.

Michael Schneider (2000), *Kleine Geschichte der Gewerkschaften. Ihre Entwicklung in Deutschland von den Anfängen bis heute*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Michael Schneider (1999), *Unterm Hakenkreuz. Arbeiter und Arbeiterbewegung 1933 bis 1939*, Bonn.

Klaus Schönhoven (2004), *Wendejahre. Die Sozialdemokratie in der Zeit der Großen Koalition*, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Klaus Schönhoven (1989), *Reformismus und Radikalismus. Gespaltene Arbeiterbewegung im Weimarer Sozialstaat*, München.

Wolfgang Schroeder / Bernhard Weßels (eds) (2003), *Die Gewerkschaften in Politik und Gesellschaft der Bundesrepublik Deutschland. Ein Handbuch*, Wiesbaden.

Gerhart Seger (1934), *Oranienburg: erster authentischer Bericht eines aus dem Konzentrationslager Geflüchteten*, Karlsbad, online at: <http://library.fes.de/>

library/netzquelle/rechtsextremismus/pdf/oranienburg.pdf, last accessed on 26.07.2012.

Vorstand der SPD (2000), Der Freiheit verpflichtet, Gedenkbuch der deutschen Sozialdemokratie im 20. Jahrhundert, Marburg.

Peter Steinbach (2000), „Schafft die Einheit!“ Wilhelm Leuschner 1890–1944, Friedrich-Ebert-Stiftung, Gesprächskreis Geschichte, Heft 37, Bonn.

Daniel Friedrich Sturm (2009), Wohin geht die SPD, München.

Daniel Friedrich Sturm (2006), Uneinig in die Einheit: Die Sozialdemokratie und die Vereinigung Deutschlands 1989/90, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Markus Trömmel (2002), Der verhaltene Gang in die deutsche Einheit: Das Verhältnis zwischen den Oppositionsgruppen und der (SED-)PDS im letzten Jahr der DDR, Frankfurt am Main.

Franz Walter (2002), Die SPD. Vom Proletariat zur Neuen Mitte, Berlin.

Otto Wels (1933), Rede zum „Ermächtigungsgesetz“, Reichstagsprotokoll vom 23. März 1933, 2. Sitzung, pp. 32–34, Berlin, cited from www.reichstagsprotokolle.

Thomas Welskopp (2000), Das Banner der Brüderlichkeit. Die deutsche Sozialdemokratie vom Vormärz bis zum Sozialistengesetz, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Heinrich August Winkler (1985), Der Schein der Normalität. Arbeiter und Arbeiterbewegung in der Weimarer Republik 1924–1930, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Heinrich August Winkler (1984), Von der Revolution zur Stabilisierung. Arbeiter und Arbeiterbewegung in der Weimarer Republik 1918–1924, Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Bonn.

Vă invităm să participați la discuția despre democrația socială. Academia pentru Democrație Socială (ASD) a Fundației „Friedrich Ebert” oferă spațiul adecvat discuțiilor. Opt module informative sub formă de seminar analizează valorile fundamentale și practicile democrației sociale, după cum urmează:

Fundamentele democrației sociale

Economia și democrația socială

Statul social și democrația socială

Globalizarea și democrația socială

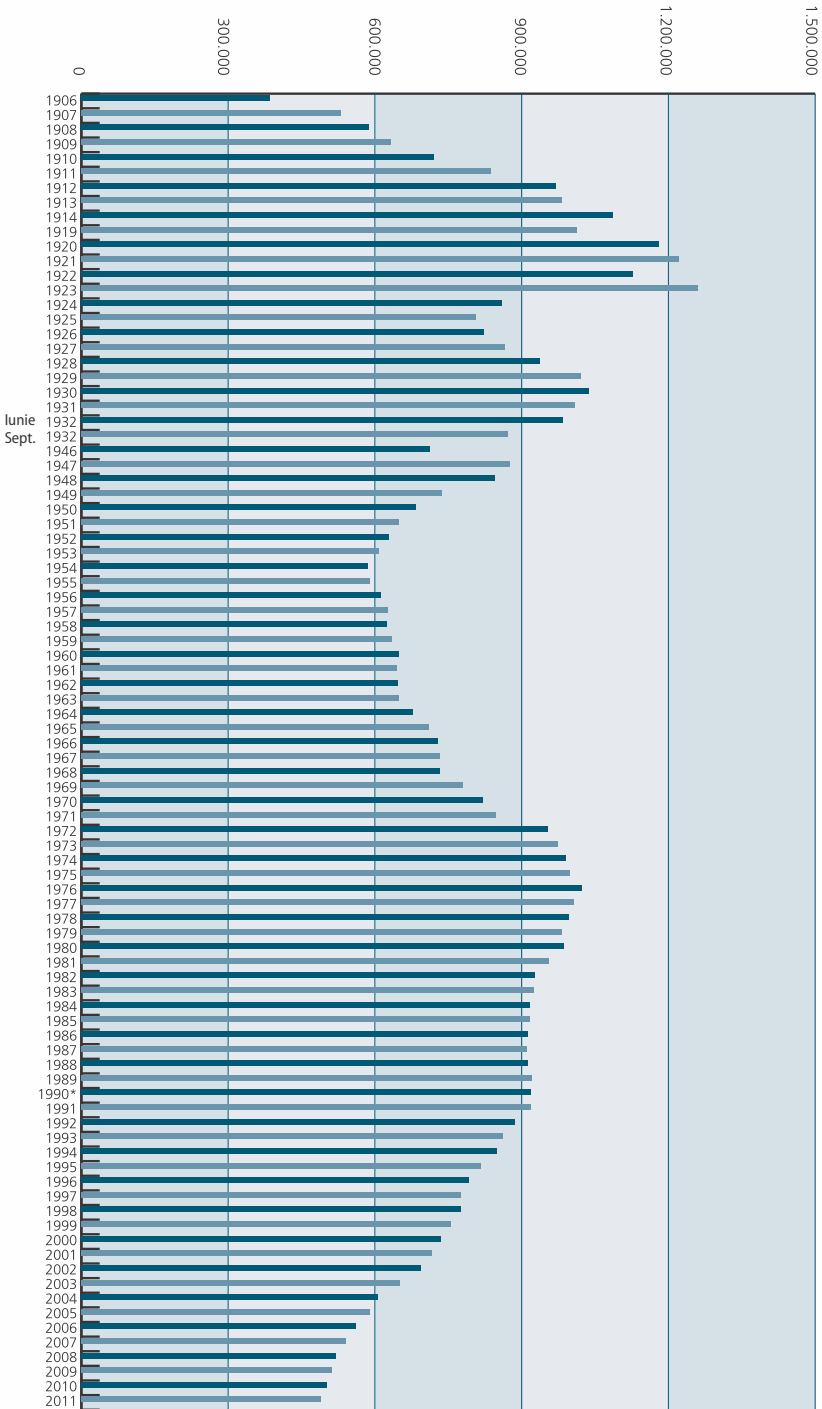
Europa și democrația socială

Integrare, imigrare și democrație socială

Statul, societatea civilă și democrația socială

Pacea, securitatea și democrația socială

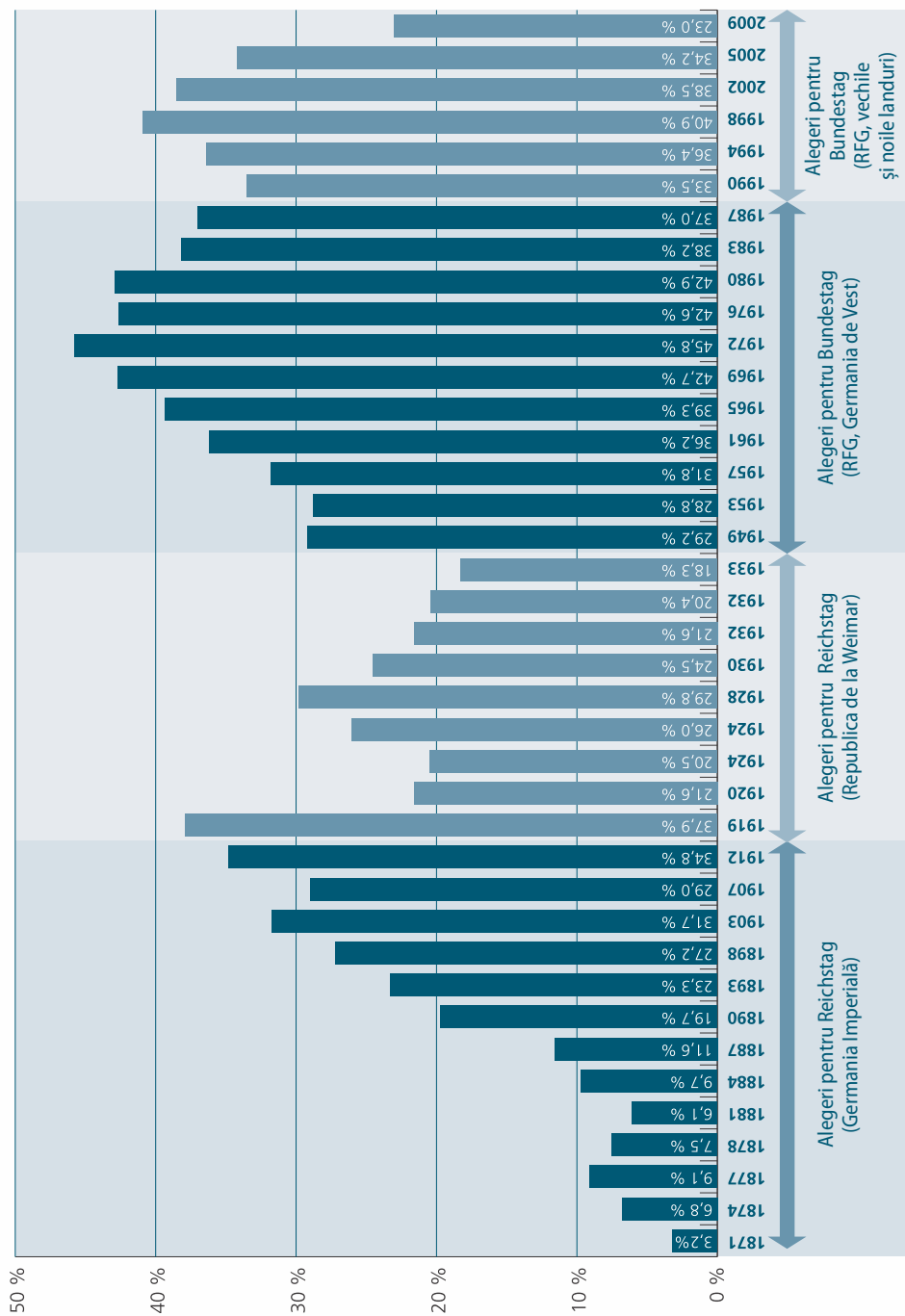
Explicații: În 1864, la un an după înființare, ADAV avea cca. 4.600 de membri, iar în 1870, tot la un an de la înființare, SDAP avea cca. 10.000 de membri. La fuziunea celor două partide, în anul 1875, SDAP avea cca. 9.000 de membri, iar ADAV 15.000 de membri (cf. Porthoff/Müller 2002: 41). Cu privire la această evoluție, Wilhelm Schröder remarcă: „Numărul tovarășilor de partid cuprinși în organizații a fost constatată și luat în evidență din nou abia în raportul conducerii de partid ce a fost trimis congresului de la Mannheim, în 1906” (Schröder 1910: 333). Pentru alte intervale de timp, de exemplu pentru anii 1933-1945, nu avem la dispoziție informații sigure.

Sursa: conducerea SPD // * Ptr. anul 1990: cifrele nu cuprind și noile landuri

Fig. 14: Evoluția numărului de membri ai SPD în perioada 1906–2011, nr. de membri la sfârșitul anului

Explicații: Cifrele pentru perioada de până în 1875 reprezintă însumarea rezultatelor obținute de ADAV și SDAP. În perioada afliării în vigoare a Legii anti-socialiști (1878–1890), partidul era interzis, dar persoanele individuale puteau totuși candida în numele social-democrației.

Surse: osterroth/Schuster (2005a) și www.bundeswahlleiter.de

Fig. 15: rezultatele alegerilor pentru ADAV, SDAP, SAPD și SPD în anii 1871–2009

Denumire	An	Conținut	Context	Explicații exhaustive
Programul de la Hamburg	2007	democrația socială și supremația politicii	globalizarea crescută	p. 132 și urm.
Programul de la Leipzig al SPD din Est	1990	democrația socială orientată către ecologie și unitatea națională	democrația socială orientată către ecologie și unitatea națională	p. 117 și urm.
Programul de la Berlin	1989	percepție diferențiată a progresului și a creșterii economice	conectarea la noile mișcări sociale	p. 111 și urm.
Programul de la Godesberg	1959	pluralism de vederi și stabilirea triadei valorilor fundamentale	evoluție către un partid de mase și lărgirea capacității de a forma majorități	p. 90 și urm.
Manifestul de la Praga	1934	apel la răsturnarea dictaturii național-socialiste	exil și rezistență împotriva regimului nazist	p. 74 și urm.
Programul de la Heidelberg	1925	revenire la conceptele vehiculate în programul de la Erfurt, din 1891	fuziune între MSPD și SPD	p. 59
Programul de la Görlitz	1921	identificare cu valorile Republicii de la Weimar	delimitare de KPD și USPD	p. 60
Programul de la Erfurt	1891	analiză marxistă a societății și revendicări sindicale	reorientare ideologică după abrogarea Legii anti-socialiști	p. 38 și urm.
Programul de la Gotha	1875	compromis între ideile lasalleene și cele marxiste cu privire la calea și scopul de urmat pentru mișcarea muncitorească	unirea ADAV cu SDAP pentru a forma SAPD	p. 35
Programul de la Eisenach	1869	conexiune între ideea unui stat popular liber și desființarea dominației unei clase sociale	programul fondator al SDAP drept alternativă democratică la ADAV	p. 33
Răspunsul deschis	1863	conexiune între democrație și chestiunile sociale	reprezentare autonomă a mișcării muncitorești	p. 31 și urm.

Fig. 16: scurt tabel sinoptic despre programele-platformă social-democrate

[AUDIOBOOK]

Nou: Manualele există acum și sub formă de carte audio, în format digital sau pe CD.
 Informații:
 ► www.fes-soziale-demokratie.de

Selecție din oferta educațională a Academiei pentru Democrație Socială

la parte și implică-te!

Academia pentru Democrație Socială dispune de diverse oferte, pentru a vă facilita accesul la bazele diverselor tematici și a vă sprijini să găsiți o orientare politică. În cadrul seminarelor organizate la sfârșit de săptămână, facilităm întâlniri cu oameni de știință, politicieni și alte persoane active în societate, pentru a putea arunca o privire asupra chestiunilor politice importante.

Citește și exprimă-ți părerea!

Manualele de democrație socială oferă posibilitatea apropierii individuale, prin lectură, de tematicile prezentate. Sunt redactate într-un limbaj clar, se bazează pe analiză și abordează aspecte teoretice și practice. Găsiți aici, formulate concis și inteligibil, introduceri competente în tematicile majore și controversale legate de subiectul fiecărui seminar în parte.

Ascultă și reflectează!

Cărțile audio despre democrația socială sunt derivate din manualele aferente. Formatul audio oferă posibilitatea reascultării și a reflecției individuale în orice împrejurare: acasă, pe drum sau oriunde doriți.

► www.fes-soziale-demokratie.de

AUTOARE ȘI AUTORI / COLECTIVUL DE REDACȚIE / COLABORATORI

Jochen Dahm (*1981) este referent de specialitate al Academiei pentru Democrație Socială a Fundației „Friedrich Ebert”. A studiat politologie, științele comunicării și drept public la Münster și Málaga.

Tobias Gombert (*1975) activează ca referent de specialitate pentru educație politică în cadrul filialei SPD din circumscripția electorală Hanovra/landul Saxonia Inferioară și totodată în calitate de formator, consultant și mediator. A studiat științe pedagogice, filologie și filosofie germană.

Prof. Dr. Helga Grebing (*1930) activează, după retragerea din mediul universitar, în 1995, ca publicistă la Göttingen și la Berlin. Anterior a fost profesoară la universitățile din Göttingen și din Bochum, având în centrul preocupărilor istoria socială a secolelor al XIX-lea și al XX-lea. La ultima universitate amintită, a condus și Institutul pentru Cercetarea Mișcărilor Muncitorești Europene. A studiat istoria, dreptul statal și filosofia, și-a obținut doctoratul la „Freie Universität” din Berlin și a predat politologie la Universitatea din Frankfurt pe Main. Are experiență profesională și în activitatea de educație politică, dar și ca lector de editură și redactor.

Dr. Viktoria Kalass (*1980) este doctor în politologie. A studiat științe politice, istorie medievală și modernă, precum și filologie engleză la Universitatea din Köln. Ulterior și-a obținut doctoratul la Universitatea din Kassel, în domeniul științelor economice și sociale.

Dr. Christian Krell (*1977) conduce Academia pentru Democrație Socială a Fundației „Friedrich Ebert”. A studiat științe politice, istorie, științe economice și sociologie la Universitatea din Siegen și la University of New York. În 2007, și-a obținut doctoratul în politologie cu o lucrare despre politica europeană a partidelor SPD, Labour Party și Parti Socialiste. A publicat și multe alte lucrări despre chestiuni practice și teoretice ale democrației sociale. Ultima lucrare, semnată alături de Tobias Mörschel, a apărut în 2012 și poartă titlul „Demokratie in Deutschland – Zustand, Herausforderungen, Perspektiven” („Democrația în Germania – stare de fapt, provocări, perspective”).

Michael Reschke (*1983) este formator și autor liber-profesionist, precum și redactor-șef al „Revistei pentru politică și economie socialistă” (SPW). A studiat politologie, istorie medievală și modernă și sociologie la Kassel. Conduce, la Academia pentru Democrație Socială, seminare având ca temă bazele democrației sociale.

Dr. Meik Woyke (*1972) este, din 2009, șef al Arhivei pentru Istorie Socială, iar din 2012 șef al departamentului „Public History” din cadrul Arhivei Democrației Sociale a Fundației „Friedrich Ebert”, precum și cadru didactic la Universitatea din Köln. A studiat istoria, științele pedagogice și germanistica la Universitatea din Hamburg. La aceeași instituție și-a obținut în 2004 doctoratul.

Politica are nevoie de o orientare clară. Numai cine poate numi în mod neechivoc obiectivele acțiunilor sale le va putea atinge și va putea entuziasma și alți oameni pentru ele. De aceea, manualul „Istoria democrației sociale” încearcă să răspundă la următoarele întrebări: Prin ce se caracterizează istoria democrației sociale? Unde se află originile sale? Care au fost jaloanele marcante ale evoluției sale? Încotro se îndreaptă în secolul al XXI-lea?

Să știi încotro te îndrepti înseamnă să știi de unde vii: istoria înseamnă identitate. Academia pentru Democrație Socială este un centru de consultanță și de calificare al Fundației „Friedrich Ebert”, venind în sprijinul celor interesați de și angajați în politică. Sigla sa este o busolă.

Alte informații despre Academie: www.fes-soziale-demokratie.de